AHIRBUDHNYA-SAMHITĀ

OF THE

PĀÑCARĀTRĀGAMA

[II]

SECOND EDITION

REVISED BY

PANDIT V. KRISHNAMACHARYA

AHIRBUDHNYA-SAMHITĀ

OF THE PAÑCARĀTRĀGAMA

LIBRARY

THE ADYAR LIBRARY SERIES

VOLUME FOUR

श्रीपाञ्चरात्रागमान्तर्गता

अहिर्बुध्न्यसंहिता

AHIRBUDHNYA-SAṂHITĀ

OF THE

PĀÑCARĀTRĀGAMA

[II]

EDITED BY

PANDIT M. D. RAMANUJACHARYA

UNDER THE SUPERVISION OF

F. OTTO SCHRADER

REVISED BY

PANDIT V. KRISHNAMACHARYA

THE ADYAR LIBRARY AND RESEARCH CENTRE

© 1966 Adyar Library and Research Centre
Adyar, Madras 20, India

First Edition 1916
Second ,, 1966

Printed in India

At the Vasanta Press, The Theosophical Society,
Adyar, Madras 20

न्यासापरपर्यायप्रपत्तिनिरूपणं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद्दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

उक्तानुवादपूर्वकं सुदर्शनस्य षोडशभुजत्वप्रयोजनादिप्रश्नः

नारदः—

[1]आख्यातं भवता सर्वं भगवन् परमेश्वर ।
सौदर्शनस्य यन्त्रस्य मन्त्रस्य स्वस्य च प्रभो ॥ १ ॥
[2]अस्त्राणां चापि माहात्म्यं स्वरूपं लक्षणं तथा ।
आराधनं च योगश्च स्वभावश्च विशेषतः ॥ २ ॥
भुजैः षोडशभिर्वेति प्रोक्तं रूपोपवर्णने ।
तत् कदा केन कर्तव्यं किमर्थं कीदृशं वद ॥ ३ ॥

राज्ञामत्याहितादिनिवारणं षोडशभुजत्वस्य प्रयोजनम्

अहिर्बुध्न्यः—

परैरभिभवे प्राप्ते राज्ञां बलसमन्वितैः ।
नगरेषु [3]प्रदग्धेषु [4]राज्ञां विद्राविते [5]बले ॥ ४ ॥

[1] ख्यातं भगवता D.
[2] मन्त्राणां D.
[3] प्रभिन्नेषु A B E F.
[4] राज्ये D.
[5] बलैः D.

उपरुद्धेषु भोगेषु तत्तद्विषयवासिनाम् ।
पीड्यमाने परबलैरित्थं राष्ट्रे महामुने ॥ ५ ॥
स्थितावनुपपन्नायां राज्ञोऽव्युच्छिन्नवैरिणः ।
कारयेत् षोडशभुजं सुदर्शनमवारितम् ॥ ६ ॥

षोडशभुजसुदर्शनविग्रहवर्णनम्

अपारमपरिच्छेद्यमवाङ्मनसगोचरम् ।
रक्तवर्णमुदाराङ्गं पीतकौशेयवाससम् ॥ ७ ॥
विद्युत्पुञ्जप्रतीकाशैः केशैरूर्ध्वमुखैर्युतम् ।
पिङ्गलाघूर्णमानोग्रनेत्रत्रितयभीषणम्[1] ॥ ८ ॥
दष्टाधरस्फुटालक्ष्यदंष्ट्रानिष्ठ्यूतपावकम् ।
क्वणत्किङ्किणिजालेन काञ्चीदाम्ना विराजितम् ॥ ९ ॥
नितम्बलम्बिनोपेतं ज्वलत्कौक्षेयकेण च ।
दधानं [2]किङ्किणीमालां त्वलिमालानिनादिताम् ॥ १० ॥
आपादलम्बिनीं दिव्यां मुक्तारत्नाचितां तथा ।
[3]झणज्झणितमञ्जीरशोभमानपदाम्बुजम् ॥ ११ ॥
हारकेयूरताटङ्कमुकुटैरुपशोभितम्[4] ।
अन्यैर्मणिमयैश्चित्रैर्भूषणैः समलंकृतम् ॥ १२ ॥
क्रमेण चक्रपरशुकुन्तदण्डाङ्कुशानि च ।
शस्त्राणि शतवक्त्राणि खड्गशक्ती च बिभ्रतम् ॥ १३॥

[1] त्रयविभीषणम् D.
[2] किङ्किणीरूपतत्त्वमालानिनादिताम् A B E F.
[3] रणज्झणित A B.
[4] मकरैरुपशोभितम् A B.

करैरूर्ध्वमुखैर्दीर्घैर्दक्षिणैरष्टभिः परैः ।
वामैः शङ्खधनुःपाशहलवज्राणि च क्रमात् ॥ १४ ॥
गदामुसलशूलानि भीमान्येतानि बिभ्रतम् ।
स्वसमाश्रितशत्रूत्थक्रोधेन महतावृतम् ॥ १५ ॥
भुग्नभ्रूकुटिलं वक्त्रं धारयन्तं विभीषणम् ।
प्रत्यालीढविशेषेण तिष्ठन्तं दीप्तिमालिनम् ॥ १६ ॥
कालाग्निरुद्ररूपेण संहरन्तमिदं जगत् ।

यथोक्तसुदर्शनध्यानस्य निःसापत्न्यसाधनता

एवं सुदर्शनं ध्यायेत् कालात्मानं महाद्युतिम् ॥ १७ ॥
राजा तद्ध्यानमात्रेण निःसपत्नो भवेत् क्षणात् ।
न [1]क्वाप्युपस्थितिस्तेषां सपत्नानां महीतले ॥ १८ ॥
नश्यन्ति शत्रवस्तत्र यत्र यत्र च विद्रुताः ।

सुदर्शनमनाराधयतां राज्ञां शत्रुपराभवादिः

एवमेनमनाराध्य राजानोऽमितविक्रमाः ॥ १९ ॥
सपत्नैरभिभूयन्ते निःश्रीकाश्च भवन्ति वै ।

योगेन न्यासेन वा सुदर्शनाराधनस्यैहिकामुष्मिकफलसाधनता

य एनं पूजयेद्भक्त्या पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ॥ २० ॥
बाह्येन चान्तरेणापि योगाख्येन महामुने ।
न्यासेन वा सुखी सोऽत्र परत्र च न संशयः ॥ २१ ॥

[1] क्वाप्यवस्थितिः E F.

उक्तानुवादपूर्वकं न्यासाख्यप्रपत्तिस्वरूपप्रश्नः

नारदः—

बाह्य आभ्यन्तरश्चापि मम योगः पुरोदितः ।
न्यासाख्यं साधनं प्रोक्तं तन्मे ब्रूहि महेश्वर ॥ २२ ॥

न्यासस्य परमरहस्यत्वख्यापनम्

अहिर्बुध्न्यः—

एतन्महोपनिषदं देवानां गुह्यमुत्तमम् ।
अभीष्टार्थप्रदं [1]सद्यः सर्वपापप्रणाशनम् ॥ २३ ॥
अवाच्यमेतत् सर्वस्मै नाभक्ताय कदाचन ।
भक्तोऽसि मे स्थिरश्चेति वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥२४॥

न्यासस्य सर्वफलसाधनत्वोपपादनम्

यद्येन कामकामेन [2]नासाध्यं साधनान्तरैः ।
मुमुक्षुणा यत् सांख्येन योगेन न च भक्तितः ॥ २५ ॥
प्राप्यते परमं धाम यतो नावर्तते पुनः ।
तेन तेनाप्यते [3]तत्तन्न्यासेनैव महामुने ॥ २६ ॥
परमात्मा च तेनैव साध्यते पुरुषोत्तमः ।

प्रपत्तेः षडङ्गानि

षोढा हि वेदविदुषो वदन्त्येनं महामुने ॥ २७ ॥

[1] सम्यक् D.
[2] साध्यं यत् साधनान्तरैः A B.
[3] तत्तन्न्यासेनापि D.

आनुकूल्यस्य संकल्पः प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ।
रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्तृत्ववरणं तथा ॥ २८ ॥
आत्मनिक्षेपकार्पण्ये षड्विधा शरणागतिः ।

न्यासप्रकरणे शरणशब्दस्य साधनवाचित्वम्

उपाये गृहरक्षित्रोः शब्दः शरणमित्ययम् ॥ २९ ॥
वर्तते सांप्रतं चैष उपायार्थैकवाचकः ।

प्रपत्तिलक्षणम्

अहमस्म्यपराधानामालयोऽकिंचनोऽगतिः ॥ ३० ॥
त्वमेवोपायभूतो मे भवेति प्रार्थनामतिः ।
शरणागतिरित्युक्ता सा देवेऽस्मिन् प्रयुज्यताम् ॥३१॥

सुदर्शनप्रपत्तौ मन्त्रविशेषकथनम्

भगवन् सर्वविजयिसहस्रारापराजित ।
शरणं त्वां प्रपन्नोऽस्मि श्रीकरं श्रीसुदर्शनम् ॥ ३२ ॥

अनेन मन्त्रेण प्रपन्नस्य फलोत्पत्तिप्रतिबन्धकसकलदुरितनिवृत्तिः

अनेनैव प्रपन्नस्य भगवन्तं सुदर्शनम् ।
तस्यानुबन्धाः पाप्मानः सर्वे नश्यन्त्यसंशयम् ॥ ३३ ॥

प्रपन्नस्य कृतकृत्यत्वम्

कृतान्यनेन सर्वाणि तपांसि तपतां वर ।
सर्वे तीर्थाः सर्वयज्ञाः सर्वदानानि च क्षणात् ३४ ॥

कृतान्यनेन मोक्षश्च तस्य हस्ते न संशयः ।

न्यासमात्रेण तपोयज्ञादिसिद्धिकथंताप्रश्नः

नारदः—

कथं तपांसि यज्ञाश्च तीर्थदानानि सर्वशः ॥ ३५ ॥
तस्यैव न्यासमात्रेण सिध्यन्ते तद्वद प्रभो ।

तदुत्तरकथने न्यासस्य सर्वतपोऽतिरिक्ततपस्त्वकथनम्

अहिर्बुध्न्यः—

यानि निःश्रेयसार्थानि चोदितानि तपांसि वै ॥ ३६ ॥
तेषां तु तपसां न्यासमतिरिक्तं तपः श्रुतम् ।

नमःशब्देन कृतात्मन्यासस्य स्वध्वरत्वोपपादनम्

समित्साधनकादीनां यज्ञानां न्यासमात्मनः ॥ ३७ ॥
नमसा योऽकरोद् देवे स स्वध्वर उदीरितः ।

न्यासस्य परमधर्मत्वे प्रमाणप्रदर्शनम्

यागसाधनभूतेन स्वात्मना वेद्यमीश्वरम् ॥ ३८ ॥
अयजत् तानि धर्माणि प्रथमानीति नः श्रुतम् ।

न्यासस्य सर्वयज्ञसमत्वम्

यज्ञरूपधरं देवं यजते स्वात्मनैव यः ॥ ३९ ॥
तेन सर्वे कृता यज्ञा भवन्तीह महात्मना ।

न्यासस्य यज्ञत्वनिर्वहणाय यज्ञाङ्गपौष्कल्यरूपणम्

यज्ञरूपधरस्यास्य शरीरं वेदिरिष्यते ॥ ४० ॥

आस्यमाहवनीयाग्निर्हृदयं दक्षिणानलः ।
अथास्य गार्हपत्याग्निरुदरं श्रुतिचोदितम् ॥ ४१ ॥
यजमानो मनस्तत्त्वं बुद्धिः पत्नी प्रकीर्तिता ।
स्वाश्रितप्रत्यनीका ये [1]पशवस्ते प्रकीर्तिताः ॥ ४२ ॥
लोमानि बर्हिषस्त्वस्य जीवं हव्यं प्रचक्षते ।
सवनानि शिरोमध्यगात्रपादाः प्रकीर्तिताः ॥ ४३ ॥
दश यज्ञायुधान्यस्य ज्ञानकर्मेन्द्रियाण्यपि ।
ऋत्विजः षोडश भुजा देवस्यास्य महामुने ॥ ४४ ॥
भक्तरक्षणसंकल्पो दीक्षा देवस्य नारद ।
ऋग्यजुःसामघोषोऽस्य भूषणाराव इष्यते ॥ ४५ ॥
सदस्या भूषणान्यस्य दया देवस्य दक्षिणा ।
जुहूर्ध्रुवा स्रुवश्चैव प्राशित्रहरणं तथा ॥ ४६ ॥
मेक्षणोपभृतौ वेद इडापात्री तथैव च ।
दारुपात्रं च योक्त्रं च चमसः स्फ्यिरेव च ॥ ४७ ॥
पिष्टोद्वपन्याज्यस्थाल्याविध्मप्रव्रश्चनं तथा ।
[2]मदन्तीत्यस्य शस्त्रेषु चक्राद्येषु [3]समाश्रिताः ॥ ४८ ॥

प्रपन्नस्य कृतकृत्यत्वनिगमनम्

एवंरूपं तमभ्यर्च्य प्रक्षीणाशेषपातकः ।
अनुष्ठितक्रतुशतो भवेदेष न संशयः ॥ ४९ ॥

[1] पशवोऽत्र B D E F.
[2] मदन्तीन्यस्य D.
[3] महात्मनः D.

यथोक्तक्रमेण सुदर्शनमनाराधयतां क्लेशप्राप्तिनिगमनम्

एवं बहुविधै रूपैरुपेतं तं सुदर्शनम् ।
कृत्वा तमप्रतिष्ठाप्य राजानो मन्त्रिणोऽपि वा ॥ ५० ॥
विनष्टसंपदः सद्यः परिभूताश्च शत्रुभिः ।
अर्चनाभावतो राज्याद् भ्रष्टाश्चिरमुपद्रुताः ॥ ५१ ॥

सुदर्शनमनाराधयतां राज्ये ब्रह्महत्यादिदोषोत्पत्तिः

स्वराज्यं ब्रह्महत्यादिदोषैर्दुष्येन्महामुने ।
[1]समिदित्यस्य [2]ऋग्वेदश्रुतिराह दयावती ॥ ५२ ॥

सुदर्शनमनाराधयतां राज्ञां प्रजानुरागाभावः

[3]अनभिध्यानतो ह्यस्य विश्वे विषयवासिनः ।
अपरक्ताश्च जायन्ते महाराजे कृतागसि ॥ ५३ ॥

राज्ये सुदर्शनानाराधनात् प्रजानामपि बहुदुःखभागिता

अश्रद्दधानाश्चैतस्मिन्निह जन्मनि दुःखिनः ।

[1] इदमर्धं D पुस्तके न दृश्यते। पुस्तकान्तरेषु तु यद्यप्यत्र लिखितमिदं, तथापि पूर्वोत्तरसंदर्भाननुगुणत्वात् प्रपत्तिप्रमाणप्रतिपादकस्यास्यार्धश्लोकस्य तत्प्रमाण-प्रतिपादकवचनसंदर्भमध्यनिवेशौचित्याच्च "समित्साधनकादीनां यज्ञानां न्यासमात्मनः। नमसा योऽकरोद्देवे स स्वध्वर उदीरितः" इति पूर्वोक्तश्लोकानन्तरभावित्वमेव युक्तम्। तथा सत्येवैतद्वचनविवक्षितयो ऋग्वेदश्रुत्योः 'स स्वध्वर उदीरितः' इत्यस्य च मूलमूलिभावेन संनिवेशौचित्यं स्यात्।

[2] अत्रेदं ऋग्वेदश्रुतिद्वयं बोध्यम्—यः समिधा य आहुती यो वेदेन ददाश मर्तो अग्नये। यो नमसा स्वध्वरः ॥ तस्येदर्वन्तो रंहयन्त आशवस्तस्य द्युम्नितमं यशः। न तमंहो देवकृतं कुतश्चन न मर्त्यकृतं नशत् ॥ (ऋग्वेदे 8-19-5, 6.)

[3] A B F omit three lines from here.

प्रेत्याधोऽधः पतन्त्येव नाप्नुवन्ति सुखं क्वचित् ॥ ५४ ॥

सुदर्शनसमाराधनस्य सर्वफलावाप्तिसाधनतानिगमनम्

तद्यज्ञरूपं [1]सुसमाश्रितानां

रक्षाविधाने कृतदीक्षमीशम्[2] ।

सुभीषणं षोडशबाहुयुक्तं

[3]स्वशत्रुपक्षक्षपणप्रवृत्तम् ॥ ५५ ॥

यथोक्तरूपं धृतसर्वशस्त्र-

मुपेतमस्त्रैरपि मूर्तिमद्भिः ।

पटे लिखित्वा शिलयाथवार्चां

विधाय लोहैरुत बिम्बमस्य ॥ ५६ ॥

समर्चयेद्यो नृपतिः प्रतिष्ठां

विधाय भक्त्याथ सुदर्शनेशम् ।

क्षणेन सिध्यन्ति मनीषितानि

विपक्षनाशश्च भवेदमुष्य ॥ ५७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां न्यासापरपर्यायप्रपत्ति-
निरूपणं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २३७६

[1] स्वयमाश्रितानां D. [2] मेनम् .
[3] स्वपक्षशत्रु A B E F.

ज्वरादिरोगनिवृत्त्युपायविधानं नाम अष्टात्रिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद्दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

उक्तानुवादपूर्वकं रोगमोचनोपायप्रश्नः

नारदः—

आख्यातं भवता राज्ञां परेभ्यो रक्षणं परम् ।
तथैव सर्वे सर्वज्ञ पुरुषार्थाः समीरिताः ॥ १ ॥
तत्साधनानि चान्यच्च प्रसङ्गात् समुदीरितम् ।
इदं त्विदानीं [1]भगवन् व्याख्याहि मम पृच्छतः ॥ २ ॥
[2]राज्ञां तत्सचिवानां च तथान्येषां नृणामपि ।
रोगाः [3]क्रूरतरास्तेषां पुरुषार्थविरोधिनः ॥ ३ ॥
संभवन्ति हि तेषां तु मोचनं केन सिध्यति ।

रोगोत्पत्तितद्विनाशकारणकथनम्

अहिर्बुध्न्यः—

साधु पृष्टं मुने रोगा जायन्ते येन दुःसहाः ॥ ४ ॥
शृणु येनैव नश्यन्ति तद् वक्ष्यामि तवाधुना ।

[1] भगवन्नाख्याहि A B E F. [2] राज्ञः D.
[3] परतरा: D.

प्राकृतप्रलये एकाकिनः परमपुरुषस्य रमणाभावः

प्राकृते सर्वलोकस्य संप्राप्ते प्रतिसंचरे ॥ ५ ॥
ब्रह्मायुषि परिक्षीणे नष्टे स्थावरजङ्गमे ।
सर्वभूतेषु भूतादौ प्रलीनेषु महामुने ॥ ६ ॥
भूतादाविन्द्रियादौ च तैजसे महति स्थिते ।
ततो महति याते तु प्रकृतिं बुद्धिलक्षणे ॥ ७ ॥
तथा च पुरुषे तस्यां प्रलीने पञ्चविंशके ।
तस्यामपि प्रलीनायां पुरुषे पुष्करेक्षणे ॥ ८ ॥
स एव सर्वं संहृत्य स्वस्मिन् परमपूरुषः ।
भगवान् पुण्डरीकाक्षः परमात्मा जगन्मयः ॥ ९ ॥
एकाकी स तदा नैव रमते स्म सनातनः ।

लीलार्थं पुनः सृष्टिः

[1]स लीलार्थं पुनश्चेदमसृजत् पुष्करेक्षणः ॥ १० ॥

नामरूपव्याकरणम्

स पूर्वं नामरूपाणि चक्रे सर्वस्य सर्वगः ।

लीलोपकरणभूतप्रकृत्या परमात्मनो रमणम्

लीलोपकरणां देवः प्रकृतिं त्रिगुणात्मिकाम् ॥ ११ ॥
मायासंज्ञां पुनः सृष्ट्वा तया रेमे जनार्दनः ।

प्रकृत्या जीवपरयोः स्वरूपप्रच्छादनम्

सा तु सर्वाणि भूतानि तत्तच्छक्तिसमन्विता ॥ १२ ॥

[1] स्व D.

मोदयन्ती [1]च तन्वाना स्वस्यां भोग्यधियं तथा ।
वर्तते जीवपरयोः स्वरूपाच्छादनाय सा ॥ १३ ॥

प्रकृतिपारवश्याज्जीवस्य संसरणम्

तया विवशमेतत्तु संसरत्यखिलं जगत् ।

प्रकृतेर्देहात्मभ्रमहेतुत्वम्

तयैव प्रथमं देहे करोत्यात्मधियं नरः ॥ १४ ॥

सैवास्वे स्वत्वधीहेतुः

ततः शरीरसंबन्धिपुत्रादौ ममतां गतः ।

अहंकारममकारोत्थवासनादार्ढ्यम्

ततोऽहंकारजास्तस्य ममतोत्थाश्च वासनाः ॥ १५ ॥
भवन्ति देहे पुत्रादौ दृढबद्धाश्चिरं मुने ।

तदुत्थवासनानां रागद्वेषद्वारा पुण्यपापहेतुत्वम्

ततः [2]स्वदेहे पुत्रादावुपकार्यपकारिषु ॥ १६ ॥
रागद्वेषौ च भवतस्ताभ्यां सर्वं विचेष्टते ।
कपूयरमणीये च तदुत्थे संचिनोत्ययम् ॥ १७ ॥

ततो जात्यायुर्भोगरूपकर्मविपाकप्राप्तिः

तद्विपाकानथाप्नोति जात्यायुर्भोगलक्षणान् ।

प्रारब्धकर्मफलोपभोगायैव शरीरसृष्टिः

अतः फलोपभोगार्थमुभयेषां च कर्मणाम् ॥ १८ ॥

[1] वि D.

[2] स A B.

प्रारब्धानामिदं सृष्टं शरीरं च [1]शरीरिणः ।

रोगाणां पापजन्यत्वम्

पाप्मभ्य एव जायन्ते प्रारब्धेष्वामयास्तनौ ॥ १९ ॥
नानाविधा दुःखवरा भुज्यन्ते देहिनापरे ।

तत्र प्रथमं ज्वरशान्त्युपायः

ज्वराभिभूते नृपतौ सचिवेऽन्यजनेऽथवा ॥ २० ॥
महासुदर्शनं यन्त्रं कथितं मन्त्रकोविदैः ।
गुडूचीराज्यसंसिक्ताश्चतुरङ्गुलसंमिताः ॥ २१ ॥
मन्त्रेणानेन जुहुयात् सहस्रं ज्वलितेऽनले ।
चक्राम्बुजं च विन्यस्य स्थण्डिले शालितण्डुलैः ॥२२॥
तत्र पात्रं निधायाज्यं प्रस्थपूर्णं निधाय च ।
तस्यां पलप्रमाणेषु तन्तुष्वारोप्य दीपिकाम् ॥ २३ ॥
तत्राप्येनं समावाह्य मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् ।
ततः पश्चिमभागे तु स्थण्डिले मण्डिते शुचौ ॥ २४ ॥
आस्तीर्य कलमांस्तत्र न्यसेन्माहेन्द्रमण्डलम् ।
तन्मध्ये षडरं चक्रं मध्ये तारं च विन्यसेत् ॥ २५ ॥
तन्तुजालेन संवेष्ट्य [2]नवकुम्भं सुशोभनम् ।
चन्द्रचन्दनकाश्मीरमिश्रैरापूर्य वारिभिः ॥ २६ ॥
तद्बहिश्चन्दनाद्यैस्तमर्चयेदक्षतैरपि ।

[1] शरीरिणाम् B E.

[2] नवं कुम्भं B E F.

रत्नानि पञ्च पद्मं च दूर्वां हाटकमेव च ॥ २७ ॥
श्यामाकं विष्णुपर्णीं च देवीं चान्तर्विनिक्षिपेत् ।
मध्येकुम्भं समावेष्ट्य क्षौमेण [1]नवमालया ॥ २८ ॥
तं तारमध्ये संस्थाप्य साध्यनामयुते शुभे ।
पूर्णचन्द्रमभिध्यायंस्तत्र चावाहयेत् प्रभुम् ॥ २९ ॥
तं धूपदीपमाल्याद्यैः समभ्यर्च्य यथाविधि ।
शाल्यन्नं [2]दधिमध्वाज्यसर्वव्यञ्जनसंयुतम् ॥ ३० ॥
हृद्यं साज्यं गुडं दद्याद् देवाय हविरुत्तमम् ।
बलिं ततो हरेद् दिक्षु विदिक्षु च समाहितः ॥ ३१ ॥
शाल्यन्नैः श्वेतपुष्पैश्च धूपदीपादिभिस्तथा ।
दिक्पालानां ततो दद्यात् क्षेत्रेशायापि नारद ॥ ३२ ॥
आसने प्राङ्मुखं साध्यमुपवेश्याथ सज्वरम् ।
दर्पणं तस्य संस्थाप्य पुरस्तात् प्रतिबिम्बितम् ॥ ३३ ॥
कुम्भमादाय मन्त्रेण दर्पणं सोऽभिषेचयेत् ।
सद्य एव ज्वरान्मुक्तो भवेन्मेघादिवोडुराट् ॥ ३४ ॥
अथ द्विजेभ्यो विद्वद्भ्यो वैष्णवेभ्यो विशेषतः ।
निष्कत्रयं हिरण्यस्य द्रोणं चाज्यस्य गां तथा ॥ ३५ ॥
कर्पूरं चन्दनं चापि वासांसि विमलान्यपि ।
एतानि दद्यादेकस्मै मुने ब्रह्मविदेऽथवा[3] ॥ ३६ ॥

[1] वनमालया A B E F.
[2] दधिमध्वाढ्य D.
[3] तथा A B E F.

ततः स्वस्थो भवेत् सद्यो यावज्जीवं न संशयः ।
एषा चिकित्सा प्रकृतिर्व्याधीनां मात्रया भिदा ॥ ३७ ॥

राजयक्ष्मशान्तिः

राजयक्ष्माभिभूते तु नृपादौ मुनिसत्तम ।
[1]मध्वक्ताभिरपामार्गसमिद्भिः खादिरेऽनले ॥ ३८ ॥
मन्त्रेणानेन जुहुयात् सहस्रं मन्त्रवित्तमः ।
ततः प्रतीच्ये दिग्भागे पूर्ववत् कल्पितेऽनले ॥ ३९ ॥
आढकाज्याभिपूर्णायां पात्र्यां द्विपलतन्तुषु ।
आरोप्य दीपिकां पश्चाद् देवमावाह्य मन्त्रतः ॥ ४० ॥
ततः पाश्चात्त्यभागे तु भारशालिपरिष्कृते ।
स्थण्डिले मण्डिते शुद्धे कृत्वा माहेन्द्रमण्डलम् ॥४१॥
पूर्ववत् षडरं चक्रं विन्यस्यारेष्वमुष्य च ।
मन्त्रवर्णानि विन्यस्य साध्यनाम च तारके ॥ ४२ ॥
पूर्ववन्मन्त्रितं[2] कुम्भं तत्र संस्थाप्य मण्डले ।
आवाह्य देवमभ्यर्च्य पूर्ववच्चक्ररूपिणम् ॥ ४३ ॥
हविश्च पायसं दद्यात् खण्डमध्वाज्यसंयुतम् ।
बलिं च पूर्ववत् कुर्यात् पायसेन विशेषतः ॥ ४४ ॥
[3]गुरुक्षेत्रेशविघ्नेशदुर्गादिक्पालकान् प्रति ।
प्रावृत्य कम्बलेनैनं साध्यं प्राङ्मुखमासने ॥ ४५ ॥

1 A B E F omit two lines from here.

2 मण्डितं D.

3 गुह A B.

आसीनं मन्त्रतः कुम्भवारिभिश्चाभिषेचयेत् ।
अन्वहं दर्पणाविष्टं स्नापयेच्छायया [1]पुनः ॥ ४६ ॥
निष्कद्वयं हिरण्यस्य द्विनिष्कं रजतं तथा ।
कम्बलं सघृतं वस्त्रं तिलानां द्रोणमेव च ॥ ४७ ॥
कमण्डलुं कांस्यपात्रं छत्रं चोपानहौ तथा ।
एकस्मै ब्राह्मणायैव विदुषे चास्तिकाय वै ॥ ४८ ॥
दद्यादेतानि सर्वाणि सर्वसत्कारपूर्वकम् ।
प्रयोक्तारं धनैरेवमभ्यर्च्य प्रयतो भवेत् ॥ ४९ ॥
सद्यस्तस्मान्महारोगाद् विमुक्तो नात्र संशयः ।

प्रमेहरोगशान्तिः

एवं प्रमेहरोगेण गृहीते च महामुने ॥ ५० ॥
सहस्रं जुहुयान्मन्त्री मन्त्रेणानेन बैल्वकैः ।
माषौदनं हविर्दद्याद् बलिं चानेन कारयेत् ॥ ५१ ॥
अभिषेकं स्वयं कुर्यादन्यत् पूर्ववदाचरेत् ।
दद्याद् द्रोणं च माषाणां रजतं पञ्चनिष्ककम् ॥ ५२ ॥
एकं चानडुहं सद्यो नीरोगः स्यान्महामुने ।

उदररोगशान्तिः

तथौदरैर्महारोगैर्गुल्मशूलादिभिश्चिरम् ॥ ५३ ॥
अभिभूतेषु मर्त्येषु वक्ष्ये प्रतिविधिं शृणु ।
पूर्ववत् कुम्भमभ्यर्च्य सुदर्शननिषेवितम् ॥ ५४ ॥

[1] पुरः A B E F.

तत्पूर्वभागे प्रज्वाल्य ज्वलनं कुण्डमध्यमे ।
समिद्भिरार्कैर्जुहुयादाज्याक्तैर्द्विसहस्रकम् ॥ ५५ ॥
तिलैश्च जुहुयात् तद्वन्मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् ।
ततः कुम्भोदकं स्पृष्ट्वा सहस्रं च जपेन्मनुम् ॥ ५६ ॥
ततो हरेद् बलिं मन्त्री दिक्पालानां यथाक्रमम् ।
भूतप्रेतपिशाचानां क्षेत्रेशस्यापि नारद ॥ ५७ ॥
शुक्लौदनैः शुक्लपुष्पैः
पिष्टैः शुक्लध्वजैरपि ।
कुम्भाधिवासितं देवं
पूजयेद् विधिवत् ततः ॥ ५८ ॥
हविर्निवेदयेच्छुद्धैरोदनैः कल्पितं बहु ।
शर्करामधुदध्याढ्यं सर्वव्यञ्जनसंयुतम् ॥ ५९ ॥
ततः कुम्भोदकं किंचिदादायानेन मन्त्रितम् ।
पाययेद्रोगिणं मन्त्री मन्त्रोच्चारणपूर्वकम् ॥ ६० ॥
ततः कुम्भोदकेनैव
प्राङ्मुखं स्नापयेद् बुधः ।
तर्पयेद् ब्राह्मणान् सप्त
यथाशक्ति समाहितः ॥ ६१ ॥
गुरुं बहुधनैर्वस्त्रैर्भूषणैर्धान्यराशिभिः ।
सर्वे तस्यौदरा रोगा विनश्यन्ति न संशयः ॥ ६२ ॥
ततः स्वस्थो भवेन्मर्त्यो देववन्मोदतेऽनिशम् ।

अपस्मारशान्तिः

अपस्माराभिभूते तु नरे प्रतिविधिं शृणु ॥ ६३ ॥
भूतले गोमयालिप्ते समे मङ्गलसंयुते ।
तिलभारद्वयं तत्र [1]प्रस्तीर्य चतुरश्रकम् ॥ ६४ ॥
द्विहस्तसंमितं तत्र यन्त्रं सौदर्शनं न्यसेत् ।
पूर्वोक्तेन प्रकारेण विनैवाखिलमूर्तिभिः ॥ ६५ ॥
सुदर्शनं नृसिंहं च विना मन्त्राभिसंहितम् ।
सौदर्शनं महायन्त्रं मध्ये पूर्वोक्तवर्त्मना ॥ ६६ ॥
[2]प्रणिधायोदकुम्भं तु तन्तुभिः परिवेष्टितम् ।
पूर्वोक्तद्रव्यसंयुक्तं कम्बलेनाभिवेष्टितम् ॥ ६७ ॥
पूर्वेण मण्डलं वह्निं निधाय विधिवत् ततः ।
अनेन मनुना कुर्याद् द्विसहस्रं तिलाहुतीः ॥ ६८ ॥
ततः कुम्भं स्पृशन्मन्त्रमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
जपेन्मन्त्राभिपूतेन वारिणानेन मन्त्रवित् ॥ ६९ ॥
ग्रहाभिभूतमासीनं प्राङ्मुखं चाभिषेचयेत् ।
ततो मुक्तग्रहस्तेन क्षणेनैव सुखी भवेत् ॥ ७० ॥
सर्वे चान्ये ग्रहास्तं तु न क्षमन्ते हि वीक्षितुम् ।
धनधान्यैश्च वासोभिः [3]स गुरुं पूजयेत् ततः ॥ ७१ ॥

[1] प्रस्थाप्य D.

[2] परिधायोपकुम्भं तु A; परिधायोदकुम्भं तु E F.

[3] स्वगुरुं E F.

[1]यस्मिन् यन्त्रे तु यद् द्रव्यं तच्च तस्मै निवेदयेत् ।
ब्राह्मणांस्तर्पयेत् पश्चादष्टौ तिलसुवर्णकैः ॥ ७२ ॥
रजतैश्चापि महिषीं साधकाय निवेदयेत् ।
ततः स्वस्थो भवेन्मर्त्यो देववन्मोदते भुवि ॥ ७३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां ज्वरादिरोगनिवृत्त्युपाय-
विधानं नाम अष्टात्रिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २४४९

[1] A B omit the portion from here up to the end of verse 13 in the next chapter.

सर्वफलसाधनभूतमहाभिषेकविधानं नाम

एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

केन प्रयोगेण सर्वार्थसिद्धिरिति प्रश्नः

नारदः—

भगवन् ब्रूहि सर्वज्ञ येनैकेनैव कर्मणा ।
सर्वरोगा विनश्यन्ति केन सर्वे च शत्रवः ॥ १ ॥
केन सर्वार्थसिद्धिः स्याज्जगत् केन वशं भवेत् ।
विभूतिर्विमला[1] केन प्राप्यते कर्मणा वद ॥ २ ॥

तदुत्तरकथनारम्भः

अहिर्बुध्न्यः—

श्रूयतां चावधानेन गुह्यमेतन्महामुने ।
येनैकेन प्रयोगेण सर्वार्थाः संभवन्ति हि ॥ ३ ॥

महाभिषेकाख्यकर्मविधिः

[2]राज्ञश्च मन्त्रिणां चैव सर्वेषामधिकारिणाम् ।

[1] विपुला E. [2] राज्ञां च E F.

पदात् स्वस्मादुपारोढुकामानां परमं पदम् ॥ ४ ॥
अन्येषां लौकिकानां च यत् किंचिद् वाञ्छतां तथा ।
कार्यं महाभिषेकाख्यं कर्म सर्वार्थसाधकम् ॥ ५ ॥

तदङ्गतया स्थानादिविशेषविधिः

[1]वासुदेवालयोद्यानमण्डपे मन्दिरेऽथवा ।
समे पवित्रिततले मङ्गलाष्टकसंयुते ॥ ६ ॥
विकीर्य कलमांस्तत्र नवभाराभिसंमितान् ।
माहेन्द्रमण्डलं न्यस्य बाह्यतो जातिपुष्पकैः ॥ ७ ॥
मध्ये सौदर्शनं यन्त्रमुक्तेनैव तु वर्त्मना ।
विन्यसेद् गन्धपुष्पैश्च तन्मध्ये च सुशोभनम् ॥ ८ ॥
तन्मध्ये विन्यसेन्मन्त्री यन्त्रबिम्बमनुत्तमम् ।
तस्याग्रे मूलमन्त्रेण कुम्भं तन्तुपरिष्कृतम् ॥ ९ ॥
आवाहयेद् गन्धतोये नवरत्नसमन्वितम् ।
चन्दनागुरुकर्पूरकाश्मीरक्षोदमण्डितम् ॥ १० ॥
अक्षतैश्च परिक्षिप्तं शुद्धक्षौमाभिवेष्टितम् ।
गन्धवत्कुसुमाकीर्णं धूपदीपसमन्वितम्[2] ॥ ११ ॥
मुखान्तरे तथा कार्ये कुम्भकुण्डे स्वलंकृते ।
प्रतिष्ठाप्याष्टदिग्भागे पूर्णकुम्भानलंकृतान् ॥ १२ ॥
आचक्रायेतिमन्त्राद्यैरग्निप्राकारकान्तकैः ।

[1] वासुदेवालये नद्यां E F.

[2] समर्चितम् E F.

प्रागादि विन्यसेन्मन्त्रैः[1] प्रत्येकं पूजयेत् ततः ॥ १३ ॥

प्रागादिदिक्षु मध्ये चाग्निकुण्डविधिः

सर्वत्र कुम्भप्राग्भागेष्वग्निकुण्डानि विन्यसेत् ।
प्रासादलक्षणं कुण्डं मध्ये कुर्यात् स्वलंकृतम् ॥ १४ ॥

प्रागाद्यग्निकुण्डानां लक्षणकथनम्

प्राच्यां दिशि चतुष्कोणमाग्नेय्यां तु त्रिकोणकम् ।
[2]याम्ये त्वर्धेन्दुसंकाशं नैर्ऋत्यां योनिसंनिभम् ॥ १५ ॥
वारुण्यां पद्मसंकाशं वायव्यामष्टकोणकम् ।
वृत्तमुत्तरदिग्भागे चैशान्यां तु षडश्रकम् ॥ १६ ॥

दिशां होमेषु वैष्णवर्त्विग्वरणम्

[3]वैष्णवानृत्विजश्चाष्टौ दिशां होमेषु योजयेत् ।
मध्ये तु साधको मन्त्री जुहुयाज्ज्वलितेऽनले ॥ १७ ॥

होमे द्रव्यसंख्ययोर्विधिः

प्रत्येकं जुहुयादाज्यैरष्टोत्तरसहस्रकम् ।

होमे मन्त्रविधिः

[4]सर्वत्र मूलमन्त्रेण जुहुयाद् ध्यानपूर्वकम् ॥ १८ ॥

कुम्भाभिमन्त्रणविधिः

होमान्ते देवमभ्यर्च्य सर्वकुम्भेषु साधकः ।

[1] मन्त्री E F.
[2] याम्यामर्धेन्दुसंकाशं D.
[3] A B omit three lines from here.
[4] सर्वत्रानेन मन्त्रेण A B E F.

स्पृष्ट्वा तु ताञ्जपेन्मन्त्रं साध्यनामपुटीकृतम् ॥ १९ ॥
अष्टोत्तरसहस्रं तु सर्वत्र विधिवत् ततः ।
निवेशयेन्महायन्त्रसंमुखं साध्यमासने ॥ २० ॥

प्रथमं प्रागादिकुम्भजलैरभिषेकः

ततो भेरीनिनादैश्च शङ्खकाहलनिस्वनैः ।
सहितं स्नापयेदेनं प्राच्याद्यैः कुम्भवारिभिः ॥ २१ ॥

ततः पूर्णकुम्भजलेनाभिषेकः

पश्चान्मध्यममादाय पूर्णकुम्भं स्वलंकृतम् ।
तद्वारिणाभिषिच्यान्ते मन्त्रं मन्त्री जपेत् स्वयम् ॥२२॥

यथोक्ताभिषेकेण सर्वकामावाप्तिः

ततस्तेनाभिषेकेण निर्धूताशेषकिल्बिषः[1] ।
राजते हिमसंरोधान्निर्मुक्त इव भास्करः ॥ २३ ॥
सर्वे [2]तमनघं कामा वृणते स्वयमेव हि ।
विना राजानमेतेन[3] [4]कुर्याच्चान्याभिषेचनम् ॥ २४ ॥
एवं महाभिषेके तु कृते [5]पूर्णे महात्मना ।
यस्य यद् वाञ्छितं तस्य हस्तस्थं तन्न संशयः ॥ २५ ॥
आयुष्कामी तथायुष्यमारोग्यार्थी तदश्नुते ।

[1] कल्मषः A B E F.
[2] तं मनसः A B E F.
[3] मेकेन A B E F.
[4] कुर्याद्वन्याभि D; कुर्याद्वान्याभि E F.
[5] पूर्वोक्तवर्त्मना A B E F.

अर्थार्थी चार्थमाप्नोति पशुकामस्तथा पशून् ॥ २६ ॥
अपुत्रः पुत्रमाप्नोति निर्गुणो गुणवान् भवेत् ।
कन्यार्थी लभते कन्यां जिगीषुर्जयमश्नुते ॥ २७ ॥
स्वपदं पदहीनस्तु पदार्थी परमं पदम् ।
[1]अन्नकामश्च बह्वन्नं यशोऽर्थी चाश्नुते यशः ॥ २८ ॥
किमत्र बहुनोक्तेन यद्यन्मनसि वर्तते ।
तत्तत् सद्यः समाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ २९ ॥

अन्ते साधकार्चनविधिः

एवं कृताभिषेकस्तु पूर्णकामोऽथ मानवः ।
सुवर्णैर्बहुरत्नैश्च वस्त्रैर्माल्यानुलेपनैः ॥ ३० ॥
अर्चयेत् साधकं सम्यग् दद्याद्धेनुं सवत्सकाम् ।
तस्मै शिष्टं च यद् द्रव्यमभिषेकपरिच्छदम् ॥ ३१ ॥
तच्च दद्यात् तथा पात्रीं पायसेनाभिपूरिताम् ।

ऋत्विजां ब्राह्मणानां च परितोषणविधिः

प्रत्येकं निष्कदानेन तोषयेदृत्विजोऽखिलान् ।
तर्पयेद् ब्राह्मणानन्यान् यथाशक्ति समाहितः ॥ ३२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां सर्वफलसाधनभूत-
महाभिषेकविधानं नाम एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २४८१

[1] अन्तकामो भवेद् ब्रह्मन् A B.

अस्त्रस्वरूपतच्छक्तिनिरूपणं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

उक्तानुवादपूर्वकमस्त्रसंस्थानतच्छक्तिस्वरूपप्रश्नः

नारदः—

भगवन् देवदेवेश विश्वामरवरार्चित ।
यद्यन्मया पुरा पृष्टं तत्त्वतस्तत् तदीरितम् ॥ १ ॥
दिव्यास्त्राणां तु सर्वेषां मन्त्ररूपाश्च मूर्तयः ।
कथिता भवता सम्यक् पृच्छतो मे सविस्तरम् ॥ २ ॥
किंसंस्थानान्यथास्त्राणि किंशक्तीनि परंतप ।
मयि सानुग्रहं चेतस्तव चेद् वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥

तदुत्तरकथनाय तेषां परमगुह्यत्वख्यापनम्

अहिर्बुध्न्यः—

तदेतत् परमं गुह्यमवाच्यमतिदुर्लभम् ।

अस्त्राणां स्वरूपेण प्रत्यक्षागोचरता

न चाविरासन्नस्त्राणि स्वस्वरूपेण कस्यचित् ॥ ४ ॥
सुरासुरैर्नियुज्यन्ते मन्त्ररूपेण तानि वै ।

देवकार्यार्थमिन्द्रं प्रति कदाचित् तेषां गोचरता

एकदा वृत्रनिधने वासवस्य स्वरूपतः ॥ ५ ॥
आविर्बभूवुरेतानि सुरकार्यमिदं त्विति ।

मन्त्ररूपेणासाध्ये विषये तेषां स्वस्वरूपाविष्करणम्

मन्त्रस्वरूपैश्चासाध्ये विषये स्वस्वरूपतः ॥ ६ ॥
आविष्कुर्वन्ति चास्त्राणि भीषणानि परं मुने ।
[1]एषां दर्शनमात्रेण विनश्यन्त्यरिसैनिकाः ॥ ७ ॥

भगवता तेषां स्वरूपेण धारणम्

चक्रस्वरूपी [2]भगवांस्तानि धत्ते स्वरूपतः ।

तत्स्वरूपतच्छक्तिकथनप्रतिज्ञा

स्वरूपाणि तथा तेषां शक्तीश्च कथयामि ते ॥ ८ ॥

१. नारायणास्त्रम्

शृणु नारायणास्त्रस्य स्वरूपं प्रथमं मुने ।
सहस्रधारमत्युग्रं सहस्रार्कसमप्रभम् ॥ ९ ॥
तैजसं विस्तृताग्रं[3] तन्मोहिनीकुसुमोपमम् ।

२. पाशुपतास्त्रम्

प्रतिपच्चन्द्रसंकाशमध्याष्टाश्रविदीपितम् ॥ १० ॥

[1] एतेषां ध्यानमात्रेण A B E F. [2] भगवान् संनिधत्से A B E F.
[3] विद्रुताग्रं D.

शतधारं तडिद्दीप्तमेतत् पाशुपतं मतम् ।

३. ब्राह्मास्त्रम्

[1]सहस्रारसमायुक्तं विद्युत्पुञ्जोपमाकृति ॥ ११ ॥
प्रस्तरप्रतिमं मुष्टिग्राह्याग्रं ब्राह्ममीरितम् ।

४. ब्रह्मशिरोऽस्त्रम्

दंष्ट्राकरालं दष्टोष्ठं पिङ्गलाक्षं विभीषकम् ॥ १२ ॥
गृहीतपिङ्गकेशाग्रमेतद् ब्रह्मशिरो मतम् ।

५. विष्णुचक्रास्त्रम्

विष्णुचक्रमिति ख्यातं सहस्रारं सुदर्शनम् ॥ १३ ॥

६. जृम्भणास्त्रम्

जृम्भणं त्वष्टवक्त्राङ्गं दण्डमेवं विदुर्बुधाः ।

७. कालपाशास्त्रम्

भीमाकारं पाशमेव कालपाशमिति स्मृतम् ॥ १४ ॥

८. आग्नेयास्त्रम्

षट्कोणाग्रं ज्वलज्ज्वालमस्त्रमाग्नेयमुत्तमम् ।

९. हयशिरोऽस्त्रम्

ज्वालाविलं वाजिवक्त्रमस्त्रं हयशिरो मतम् ॥ १५ ॥

[1] सहस्रार्क E F.

१०. प्रस्वापनास्त्रम्

प्रस्वापनं कुवलयस्तवकस्तम्बसंनिभम् ।

११. तामसास्त्रम्

सतोयतोयदप्रख्यं तामसास्त्रमुदीरितम् ॥ १६ ॥

१२. कालास्त्रम्

कालास्त्रं भीषणं दण्डं षष्टिघण्टासमाकुलम् ।

१३. दण्डचक्रास्त्रम्

आद्यन्तचक्रयुग्दण्डं दण्डचक्रमिति स्मृतम् ॥ १७ ॥

१४. कालचक्रास्त्रम्

कालचक्रं चतुष्कोणं पर्यन्तस्थितराशिमत् ।

१५. धर्मचक्रास्त्रम्

धर्मचक्रं सुवृत्तं स्याद् दशयज्ञायुधाङ्कितम्[1] ॥ १८ ॥

१६. शैवास्त्रम्

शैवं शतमुखाग्निस्तु दण्डवत् परिकीर्त्यते ।

१७. शूलास्त्रम्

शूलं तु त्रिदलं प्रोक्तं तीक्ष्णधारं [2]सुदण्डकम् ॥ १९ ॥

१८. परश्वस्त्रम्

परशू [3]रौद्रमस्त्रं च तीक्ष्णधारं भयावहम् ।

1 यज्ञायुधाकृति D. 2 सदण्डकम् A B.

3 रौद्रभद्रं स्यात् तीक्ष्णधारं भयापहम् D.

१९. त्रिशूलास्त्रम्

शूलत्रयाङ्कितमुखं त्रिशूलं दण्डवद् भवेत् ॥ २० ॥

२०. घोरास्त्रम्

घोरं नाराचरूपं स्यादस्त्रमाहुर्मनीषिणः ।

२१. अघोरास्त्रम्

[1]कृष्णास्यं पिङ्गनयनं ज्वालाकेशोर्ध्वबन्धनम् ॥ २१ ॥
अघोरास्त्रमिदं प्रोक्तं नाम्ना चैवासिधारकम् ।

२२. संमोहनास्त्रम्

अस्त्रं संमोहनं नाम कमलं नालसंयुतम् ॥ २२ ॥

२३. ऐषीकास्त्रम्

ऐषीकं [2]शरनालाभमस्त्रमाहुर्विचक्षणाः ।

२४. ऐन्द्रचक्रास्त्रम्

वज्राङ्कितचतुष्कोणं [3]नटाभममितद्युति ॥ २३ ॥
ऐन्द्रचक्राख्यमस्त्रं तत् परवैरिभयंकरम्[4] ।

२५. शुष्काशन्यस्त्रम्

सदा ज्वलितसर्वाङ्गं महिषाकृति भीषणम् ॥ २४ ॥
शुष्काशनिरिदं प्रोक्तमस्त्रमङ्गारसंनिभम् ।

1 D omits this verse.
2 शरपुष्पाभम् D.
3 चेटाभम् D.
4 भयावहम् A B E F.

२६. आर्द्राशन्यस्त्रम्

तादृशं [1]शुक्लवर्णं तदार्द्राशनिरिति स्मृतम् ॥ २५ ॥

२७. पैनाकास्त्रम्

पैनाकमस्त्रं परमं धनुस्तक्षकसंनिभम् ।

२८. कङ्कालास्त्रम्

कङ्कालाख्यं भवेदस्त्रं पिशाचाकृति भीषणम् ॥ २६ ॥

२९. कापालास्त्रम्

कपालमालिकामाहुः कापालास्त्रमनुत्तमम् ।

३०. सौरास्त्रम्

सौरमस्त्रं [2]समाख्यातं सूर्यबिम्बपरंपरा ॥ २७ ॥

३१. वरुणपाशास्त्रम्

अस्त्रं वरुणपाशाख्यं शीताकृति सुदारुणम् ।

३२. संतापनास्त्रम्

[3]लगुडं शङ्कुजालाढ्यं संतापनमिदं विदुः ॥ २८ ॥

३३. वारुणास्त्रम्

वारुणं जालकाकारं द्वात्रिंशच्छिद्रसंयुतम् ।

[1] बहुवर्णं A B E F. [2] तदाख्यातम् D.
[3] शकूटं D.

३४. धर्मपाशास्त्रम्

सर्वतत्त्वमयं दाम धर्मपाशमिति स्मृतम् ॥ २९ ॥

३५-३६. शक्तिद्वयास्त्रम्

शक्तिरेका प्रसिद्धैव शक्त्यन्तरमथोच्यते ।
द्विशिरस्कैकनाला च दशघण्टाविभूषिता[1] ॥ ३० ॥

३७. वायव्यास्त्रम्

वायव्यमस्त्रं सारङ्गः सश्टङ्ग इव पठ्यते ।

३८. मौसलास्त्रम्

मौसलं मुसलं प्रोक्तं विद्युद्दण्डमिवोज्ज्वलम् ॥ ३१ ॥

३९. गान्धर्वास्त्रम्

गान्धर्वमस्त्रमादिष्टं वीणादण्डोपमाकृति ।

४०. दर्पणास्त्रम्

दर्पणं दर्पणं प्रोक्तमस्त्रं पूर्णेन्दुसंनिभम् ॥ ३२ ॥

४१. शोषणास्त्रम्

शोषणं विकटं शृङ्गमस्त्रं परविशोषणम् ।

४२. पैशाचास्त्रम्

पैशाचमस्त्रं परममुल्कामुखमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥

[1] समन्विता D.

४३. तेजःप्रभास्त्रम्

तेजःप्रभं स्मृतं प्रासप्रतिमं परदारणम् ।

४४. ऐन्द्रास्त्रम्

ऐन्द्रमस्त्रं वज्ररूपं तेजसां निलयं स्मृतम् ॥ ३४ ॥

४५. विलापनास्त्रम्

अस्त्रं विलापनं नाम [1]धाराधरमुदाहृतम् ।

४६. वैद्याधरास्त्रम्

वैद्याधरास्त्रमाहुस्तत् पुष्पमालां तु मोहिनीम् ॥ ३५ ॥

४७. कङ्कालास्त्रम्

अस्त्रं [2]कङ्कालसंज्ञं स्यान्महाघण्टानिनादितम् ।

४८. मोदक्यस्त्रम्

[3]मोदकी नाम परमा वल्लरी पुष्पशालिनी ॥ ३६ ॥

४९. शिखरास्त्रम्

शिखरं नाम खट्वाङ्गमायुधं परिचक्षते ।

५०. क्रौञ्चास्त्रम्

क्रौञ्चमस्त्रं महत् पक्षी क्रौञ्चाकृतिरिहोच्यते ॥ ३७ ॥

[1] शतधारमुदाहृतम् E F.
[2] कङ्कणिसंज्ञं तु D.
[3] मोदिनी D.

९१. असिरत्नास्त्रम्

असिरत्नाह्वयं दिव्यमस्त्रं खड्गो महाद्युतिः ।

९२. प्रशमनास्त्रम्

अस्त्रं प्रशमनं नाम प्रोच्यते ध्वजसंनिभम् ॥ ३८ ॥

९३. कन्दर्पदयितास्त्रम्

कन्दर्पदयितं चास्त्रमिक्षुः परमशोभनम् ।

९४. मदनास्त्रम्

मदनं चामरप्रख्यमस्त्रं परभयावहम् ॥ ३९ ॥

९५. सौमनास्त्रम्

सौमनं शिबिकाभं तदस्त्रमस्त्रविदो विदुः ।

९६. सत्यास्त्रम्

स्थूलमुक्ताक्षमालैव[1] सत्यास्त्रं सर्वसाधकम् ॥ ४० ॥

९७. संवर्तकास्त्रम्

अस्त्रं [2]संवर्तकं नाम महाशङ्खः प्रकीर्त्यते ।

९८. मायाधरास्त्रम्

मायाधराह्वयं [3]प्राहुरस्त्रं [4]शाखिनमेव च ॥ ४१ ॥

[1] मालेव E.

[2] संवर्तनं D.

[3] ब्रूयुरस्त्रं B E F.

[4] शङ्खिनम् E F.

५९. सोमास्त्रम्

सोमास्त्रमर्धचन्द्राभं सायकं संप्रचक्षते ।

६०. त्वाष्ट्रास्त्रम्

त्वाष्ट्रमस्त्रं चैत्यसमं सदण्डमभिधीयते ॥ ४२ ॥

६१. शीतेष्वस्त्रम्

शीतेषुर्नाम [1]कुम्भास्या स्रवन्ती सरिदुत्तमा ।

६२. भगास्त्रम्

त्रिकोणं दण्डवद् विद्याद् भगास्त्रममितद्युति ॥ ४३ ॥

६३. संदामनास्त्रम्

सदामनं समाख्यातं चक्रं निररमुच्यते ।

६४. सत्यवदस्त्रम्

सत्यवत् तन्महाभूतं व्यात्ताननमिदं विदुः ॥ ४४ ॥

६५. वारणास्त्रम्

वारणं नाम [2]सर्पास्यं वारणं परमाङ्कुशम् ।

६६. धृष्टास्त्रम्

धृष्टं कबन्धमुदरं व्यात्ताननमुदाहृतम् ॥ ४५ ॥

६७. भृशाश्वतनयास्त्रम्

भृशाश्वतनयं नाम द्विधारं क्रकचं स्मृतम् ।

[1] कुम्भः स्यात् D.

[2] सर्पास्त्रं D.

६८. सत्यकीर्त्यस्त्रम्

सत्यकीर्तिस्तु मकरो व्यात्तवक्त्रोऽभिधीयते ॥ ४६ ॥

६९. मोहास्त्रम्

मोहः सर्पशिरो व्यात्तवक्त्रमस्त्रं विदुर्बुधाः ।

७०. रभसास्त्रम्

रभसं [1]तारसंकाशमस्त्रं [2]सर्वास्त्रसादनम् ॥ ४७ ॥

७१. सर्वनाभास्त्रम्

[3]सर्वनाभाह्वयं चास्त्रं कमण्डलुरिहोच्यते ।

७२. पराङ्मुखास्त्रम्

पराङ्मुखाह्वयं चास्त्रं पञ्चाननशिरो विदुः ॥ ४८ ॥

७३. जृम्भकास्त्रम्

जृम्भकं नाम रक्ताक्षं [4]त्रिपञ्जरमुदीर्यते ।

७४. प्रतिहारास्त्रम्

[5]प्रतिहाराख्यमस्त्रं तु कुन्तः परमभास्वरः ॥ ४९ ॥

७५. अवाङ्मुखास्त्रम्

ऋक्षास्यं[6] भूतमुद्दिष्टमवाङ्मुखसमाह्वयम् ।

1 बाल D.

2 सर्वार्थसाधनम् E.

3 सर्वारम्भाह्वयं A B.

4 त्रिपाज्ज्वर उदीर्यते D E F.

5 प्रत्याहाराख्यम् A B.

6 ऋक्षाख्यं D.

७६. धनास्त्रम्

धनाख्यमस्त्रं मुकुटसमानममितद्युति ॥ ५० ॥

७७. धान्यास्त्रम्

धान्यास्त्रमेतत् परमं शालिस्तबकबन्धनम् ।

७८. महाभूतास्त्रम्

[1]वृषाक्षं वृषवक्त्राङ्कं महाभूतं प्रचक्षते ॥ ५१ ॥

७९. कामरूपास्त्रम्

[2]कामरूपं महास्त्रं तु प्रतिसूर्यकसंनिभम् ।

८०. दृढनाभास्त्रम्

दृढनाभाख्यमस्त्रं स्यान्नागो बहुफणान्वितः ॥ ५२ ॥

८१. कामरुच्यस्त्रम्

अस्त्रं कामरुचिर्नाम स्वस्तिकं परिचक्षते ।

८२. सुनाभास्त्रम्

सुनाभं क्षुरिका तीक्ष्णा प्रोच्यतेऽस्त्रमनुत्तमम् ॥ ५३ ॥

८३. मकरास्त्रम्

मकरो नाम दिव्यास्त्रं दीपिकादण्डसंनिभम् ।

[1] वृक्षाक्षं E. [2] A B omit three lines from here.

८४. दशाक्षास्त्रम्

[1]दशाक्षमेतज्जानीयात् कौक्षेयकमवारितम् ॥ ५४ ॥

८५. वेतालास्त्रम्

[2]वृत्तिमन्तं चोष्ट्रमुखं वेतालमभिधीयते ।

८६. दशवक्त्रास्त्रम्

[3]एकस्था दशवक्त्री तु दशवक्त्रमुदाहृतम् ॥ ५५ ॥

८७. रुचिरास्त्रम्

रुचिराख्यं भवेदस्त्रं हलं परमदारुणम् ।

८८. दशकर्णास्त्रम्

दशवर्षा काकमुखी [4]दशकर्णमुदीर्यते ॥ ५६ ॥

८९. योगंधरास्त्रम्

योगंधरं दिवाभीतव्यात्तवक्त्रमिति स्मृतम् ।

९०. वारुणास्त्रम्

अमित्रघ्नं वारुणं स्यात् परास्त्रविनिवारणम् ॥ ५७ ॥

९१. अनिद्रास्त्रम्

अनिद्रमस्त्रमुन्निद्रकल्पकं कथयन्ति वै ।

1 दशास्यम् A B E F.
2 All MSS. read thus.
3 एकद्वादशवक्त्री तु D.
4 दशवर्षम् D.

९२. कुठारास्त्रम्

[1]भेत्तारमस्त्रमाख्यातं कुठारं परभेदनम् ॥ ५८ ॥

९३. शतोदरास्त्रम्

शतोदरास्त्रं भूतं स्याच्छतोदरसमन्वितम् ।

९४. सौमनसास्त्रम्

अस्त्रं सौमनसं नाम जपाकुसुममञ्जरी ॥ ५९ ॥

९५. पद्मनाभास्त्रम्

पद्मनाभं महाभूतं पद्मालंकृतनाभिमत् ।

९६. महानाभास्त्रम्

महानाभाख्यमस्त्रं तु बको विकटकंधरः[2] ॥ ६० ॥

९७. ज्यौतिषास्त्रम्

ज्यौतिषं नाम परमं विमानमभिधीयते ।

९८. क्षेपणास्त्रम्

क्रमणं क्षेपणं प्रोक्तं परास्त्रक्रमणं महत् ॥ ६१ ॥

९९. त्रैराशिकास्त्रम्

त्रैराशिर्वानरमुखं सपक्षं नरपादवत् ।

१००. सार्चिर्माल्यस्त्रम्

सार्चिर्मालि महाभूतमेकपाद् बहुहस्तकम् ॥ ६२ ॥

[1] All MSS. read thus. [2] कंधरम् E F.

१०१. विमलास्त्रम्

विमलास्त्रमिदं विद्यात् स्फाटिकाकारडोलिकाम्[1] ।

१०२. धृतिकास्त्रम्

वराहसिंहमनुजकुक्कुरेभमुखैर्युतम्[2] ।
भूतं पुराविदो ब्रूयुर्धृतिकास्त्रं सुदारुणम् ॥ ६३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायाम् अस्त्रस्वरूपतच्छक्ति-
निरूपणं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २५४४

[1] गोलिकाम् D.

[2] कूर्मरूपमुखैर्युतम् A B E F.

स्वरूपतोऽस्त्रधारणतत्प्रयोजनप्रतिपिपादयिषया मधुकैटभ-

संहारवर्णनं नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

भगवता अस्त्राणां स्वरूपतो धारणस्य कालविशेषप्रयोजनादिप्रश्नः

नारदः—

अस्त्राण्येतानि भगवन् कथितानि स्वरूपतः ।
तान्यधत्त स्वरूपेण देवः पूर्वमितीरितम् ॥ १ ॥
कस्मिन् कदा किमर्थं तत् कृतं विश्वेश्वर प्रभो ।
प्रश्नमेतं परिच्छिन्धि यदि सानुग्रहोऽसि मे ॥ २ ॥

पृष्टस्यार्थस्य परमगुह्यत्वख्यापनमुखेन तत्प्रतिवचनप्रतिज्ञा

अहिर्बुध्न्यः—

परमं ते प्रवक्ष्यामि गुह्यमत्यद्भुतं महत् ।
पृच्छते भक्तियुक्ताय परमात्मनि नारद ॥ ३ ॥

प्रलयावसाने भगवतः सिसृक्षोदयः

पुरा कल्पावसाने तु भगवान् पुरुषोत्तमः ।
जगत् स्रष्टुं मनश्चक्रे लीलारससमुत्सुकः ॥ ४ ॥

प्रकृतिपुरुषमहदादिविशेषान्तजगत्सृष्टिः

प्रथमं जनयामास प्रधानपुरुषौ स्वतः ।
महदादि विशेषान्तं जनयित्वा ततो हरिः ॥ ५ ॥

अण्डोत्पादनपूर्वकं चतुर्मुखसृष्टिः

तैः सर्वैरण्डमुत्पाद्य तस्मिन् ब्रह्माणमासृजत् ।

प्रजासृष्ट्यर्थं चतुर्मुखाय वेदोपदेशः

प्रजाः सृजेति वेदांश्च तस्मै प्रादाज्जनार्दनः ॥ ६ ॥

चतुर्मुखस्य प्रजासृष्ट्यारम्भः

ततः प्रजाः स विविधाः स्रष्टुं समुपचक्रमे ।

तत्र बलदर्पितमधुकैटभोत्पत्तिः

एतस्मिन्नन्तरे दैत्यौ ब्रह्मसृष्टेरनन्तरम् ॥ ७ ॥
बलवन्तौ तु तस्योर्वोर्जज्ञाते मधुकैटभौ ।
मदोन्मत्तौ महाकायौ दानवौ बलदर्पितौ ॥ ८ ॥

मधुकैटभाभ्यां चतुर्मुखाद्वेदापहरणम्

तौ दृष्ट्वा सृष्ट्युपक्रान्तं ब्रह्माणममितद्युतिम् ।
प्रविश्य मायया [1]तस्माद्वेदाञ्जगृहतुस्तदा ॥ ९ ॥

वेदापहाराच्चतुर्मुखस्य सृष्ट्यसामर्थ्यम्

ततः स्रष्टुं प्रजाः सर्वा न शशाक प्रजापतिः ।

[1] वेदानाजह्रतुस्तदा A B E F.

निर्विण्णस्य चतुर्मुखस्य चिन्ताप्रकारः

परं निर्वेदमापन्नो बभूवाथ प्रजापतिः ॥ १० ॥
प्रजाः सृजेति भगवान् व्यादिदेश स मां हरिः ।
न शक्यते विना वेदैः स्रष्टुं नानाविधाः प्रजाः ॥ ११ ॥
दानवाभ्यामिमे वेदा हृता मत्तोऽद्य मायया ।
किमन्यत् कार्यमित्येष परां चिन्तामुपेयिवान् ॥ १२ ॥

कृतनिश्चयस्य चतुर्मुखस्य क्षीराब्धिगमनम्

ततो वेधा विनिश्चित्य [1]मनसा कार्यमात्मनः ।
क्षीराब्धेरुत्तरं तीरं जगाम कमलोद्भवः ॥ १३ ॥

चतुर्मखेन भगवतः स्तुतिः

तत्र तुष्टाव देवेशं पुण्डरीकाक्षमच्युतम् ।
ओं नमो वासुदेवाय शुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ १४ ॥
असीमानन्दकन्दाय भूरिभूम्ने महात्मने ।
अचिन्त्यशक्तिरूपाय बिभ्रते भुवनानि ते ॥ १५ ॥
[2]असीमैश्वर्यवीर्याय तेजसां निधये नमः ।
[3]विश्वान्तर्यामिणे तुभ्यं शुद्धसत्त्वैकमूर्तये ॥ १६ ॥
अनवद्याखिलाधारभूषणाय नमो नमः ।
शङ्खचक्रगदाखड्गशार्ङ्गायुधधराय ते ॥ १७ ॥

[1] मनसः A B. [2] अणिमैश्वर्यरूपाय B E F.

[3] A B omit four lines from here.

श्रीमते पुष्कराक्षाय पुरुषाय नमो नमः ।
विष्वक्सेनमुखैर्दिव्यैः सेव्यमानाय सूरिभिः ॥ १८ ॥
दिव्यानन्दमयव्योमनिलयाय नमो नमः ।
सर्गोपसर्गरक्षाभिः क्रीडते जगतां सदा ॥ १९ ॥
महाविभूतये तुभ्यं नमो निखिलमूर्तये[1] ।
स्वसमाश्रितवात्सल्यकृतव्यूहविभूतये[2] ॥ २० ॥
विश्वविद्वेषिविध्वंसकृतदीक्षाय ते नमः ।
तापत्रयाभितप्ताघनाशनस्मरणाय ते ॥ २१ ॥
नमोऽचिन्त्यस्वरूपाय विष्णवे कर्मसाक्षिणे ।

भगवता चतुर्मुखाय दर्शनप्रदानम्

इति तस्य स्तुतिं श्रुत्वा भगवान् पुरुषोत्तमः ॥ २२ ॥
आविर्बभूव पुरतः प्रसन्नः पद्मलोचनः ।

चतुर्मुखेन स्ववृत्तान्तनिवेदनम्

तं दृष्ट्वा परमप्रीतः प्रणम्य परमाद्भुतम् ॥ २३ ॥
व्यजिज्ञपदमेयात्मा स्ववृत्तं विनयान्वितः ।

भगवता मधुकैटभस्मरणम्

एतं दानवयोः श्रुत्वा व्यतिक्रममरिंदमः ॥ २४ ॥
[3]मन्दं प्रहस्य भगवान् सस्मार मधुकैटभौ ।

1 रूपिणे B E F. 2 परव्यूहविभूतये B E F.
3 मद्रं D.

मधुकैटभयोस्तत्रागमनम्

तौ तस्य स्मृतिमात्रेण द्वारमाजग्मतुस्तदा ॥ २५ ॥

मधुकैटभौ प्रति भगवद्वचनम्

ततः समागतौ दृष्ट्वा तत्रैव बलदर्पितौ ।
मेघगम्भीरनिर्घोषमुवाच मधुसूदनः ॥ २६ ॥
युवाभ्यामाहृता वेदा मद्दत्ता ब्रह्मणो मुखात् ।
माययेति श्रुतं नैवं युज्यते कर्तुमत्र वै ॥ २७ ॥
तत् तस्मै सकला वेदा दीयन्तां परमेष्ठिने ।

भगवद्वचनतिरस्करणपूर्वकं मधुकैटभयोः प्रतिवचनम्

एवमुक्तौ भगवता दुर्मदान्धौ महासुरौ ॥ २८ ॥
प्रत्यूचतुरिमांस्तस्मै ददावो नैव सर्वथा[1] ।
आवामेवाचिरात् सर्वाः स्रक्ष्यावो विविधाः प्रजाः ॥
वेदैर्विनैव भगवन् किमत्र परमेष्ठिना ।

भगवता मधुकैटभयोर्हननाय विष्वक्सेनादेशनम्

स तयोर्वचनं श्रुत्वा [2]कोपसंरक्तलोचनः ॥ ३० ॥
दुरात्मानौ तु तौ हन्तुं मतिं चक्रे जगत्पतिः ।
एतौ निहत्य दुर्दान्तौ पापावद्य मदोद्धतौ ॥ ३१ ॥
आदाय वेदानेतस्मै ब्रह्मणे प्रतिपादय ।
इति शेषाशनं देवो व्यादिदेश कृताञ्जलिम् ॥ ३२ ॥

[1] सर्वदा D.

[2] कोपरक्तान्त D.

ततः समरसंनहनम्

स तथेति समानीय सर्वाः सेनाश्च वैष्णवीः।
निर्जगाम ततो योद्धुं संनद्धौ तौ च दानवौ ॥ ३३ ॥
निर्मिमाते तदा सेनां महतीं तौ च मायया।

द्वयोः सेनयोस्तुमुलसंग्रामः

उभयोः पक्षयोर्युद्धं तुमुलं समपद्यत ॥ ३४ ॥
अदृष्टमश्रुतचरमभूत् तत् समरं तदा।

विष्वक्सेनेन भगवत्सकाशे मधुकैटभयोरजय्यत्वनिवेदनम्

चिरेणाजय्यतां ज्ञात्वा दुष्टदानवयोर्युधि ॥ ३५ ॥
विष्वक्सेनस्तु देवाय न्यवेदयदवारितः।

भगवतः सर्वास्त्राणां स्वरूपतो धारणपूर्वकं युद्धाय निर्गमनम्

ततस्तु परमक्रुद्धो निर्जगाम जनार्दनः ॥ ३६ ॥
युध्यमानौ तु तौ दृष्ट्वा चक्ररूपी स्वयं हरिः।
बिभ्रद् द्विषष्टिभिर्हस्तैस्तस्थौ दिव्यास्त्रसंहतिम् ॥

सर्वास्त्रस्वरूपधारिभगवद्रूपवर्णनम्

तं दृष्ट्वा परमक्रुद्धं सहस्रादित्यसंनिभम्।
ज्वलद्भिरस्त्रैर्हस्ताग्रधार्यमाणैश्च वेष्टितम् ॥ ३८ ॥
पिङ्गलोर्ध्वमुखैः केशैरुपेतमतिभीषणम्।
अण्डान्तव्याप्तवपुषं जपाकुसुमसंनिभम् ॥ ३९ ॥

पिङ्गलाघूर्णमानोग्रवृत्तनेत्रत्रयान्वितम् ।
भुग्नभ्रुकुटिसंनद्धभीषणाननशोभितम् ॥ ४० ॥
दष्टोष्ठमुज्ज्वलदंष्ट्रानिर्यत्स्खलितपावकम् ।
महाजलधिसंकाशं द्विषष्टिभुजपञ्जरम् ॥ ४१ ॥
रक्ताम्बरधरं भीममालीढस्थितिमण्डितम् ।
हारकेयूरताटङ्ककटकादिविभूषणैः ॥ ४२ ॥
उपेतं किङ्किणीजालकणत्कारनिनादितम् ।
आश्चर्यरूपमतुलमेवंभूतं[1] महाद्युतिम् ॥ ४३ ॥

तद्रूपदर्शनाद् दैत्यसैन्यानां निःशेषं विलयः

कल्पान्तजृम्भिताम्भोधिकल्पास्ते दैत्यसैनिकाः ।
नेशुर्निरीक्ष्य निःशेषं शिष्टौ तौ दानवौ परम् ॥ ४४ ॥
आगच्छन्तौ [2]सुसंभ्रान्तौ दृष्ट्वा तावुद्यतायुधौ ।
प्राहिणोद् भीषणं चक्रं तद्वधाय महाद्युतिः ॥ ४५ ॥

चक्रेण मधुकैटभयोः शिरश्छेदः

तयोश्चिच्छेद शिरसी तत्क्षणाच्चक्रमुत्तमम् ।
ताभ्यां वेदानुपादाय देवायैतान्न्यवेदयत् ॥ ४६ ॥

ब्रह्मणे वेदप्रदानपूर्वकं भगवतस्तिरोधानम्

देवोऽपि ब्रह्मणे दत्त्वा पुनरन्तर्दधे हरिः ।

[1] भूत A B E F. [2] सुसंक्रुद्धौ A B E F.

ब्रह्मणा यथापूर्वं प्रजासृष्टिः

लब्धवेदः पुनर्धाता प्रजाश्चक्रे यथापुरम् ।

उपसंहारः

इत्थं भगवतो रूपं चक्ररूपस्य चक्रिणः ॥ ४७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां स्वरूपतोऽस्त्रधारण-
तत्प्रयोजनप्रतिपिपादयिषया मधुकैटभसंहारवर्णनं
नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २५९१

काशीराजश्रुतकीर्त्युपाख्यानवर्णनं नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

अङ्गमन्त्राणामुत्पत्तिदेवताप्रयोजनशक्तिध्येयप्रश्नाः

नारदः—

भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वभूतनमस्कृत ।
श्रोतव्यं यद्यदस्माभिः श्रुतं तत् तदशेषतः ॥ १ ॥
इदं त्विदानीं पृच्छामि शंस मे मनसि स्थितम् ।
कुतोऽमुष्याङ्गमन्त्राणामुत्पत्तिः [1]का च देवता ॥ २ ॥
किमर्थं कीदृशी शक्तिः किं ध्येयं ब्रूहि तत्त्वतः ।

पृष्टस्यार्थस्य गुह्यत्वख्यापनमुखेनोत्तरकथनारम्भः

अहिर्बुध्न्यः—

श्रूयतामवधानेन तदेतद् गुह्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥

उत्पत्तिप्रश्नस्योत्तरम्

आथर्वणान्मया वेदान्महामन्त्रपरिष्कृतात् ।
समुद्धृतः षडर्णोऽयं कौस्तुभः सागरादिव ॥ ४ ॥

[1] काश्च देवताः B E F.

तथा तस्मादिमे मन्त्राः प्रोद्धृताः सकला मुने ।

देवताप्रश्नस्योत्तरम्

स्वयमेवाङ्गमन्त्राणामपि देवः सुदर्शनः ॥ ५ ॥

प्रयोजनशक्तिप्रश्नयोरुत्तरम्

सुदर्शनमहामन्त्रनिष्ठस्याङ्गावनं परम् ।
कार्यमेषां षडर्णेन तथामी समशक्तयः ॥ ६ ॥

ध्येयप्रश्नस्योत्तरम्

एषामष्टभुजो देवः पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ।
ध्येयः सर्वं समाख्यातं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ७ ॥

निवर्तकास्त्रप्रयोगावसरप्रश्नः

नारदः—

भगवन् परमोदार नित्यतृप्त दयानिधे ।
नित्यज्ञानक्रियैश्वर्यविश्वविज्ञानवारिधे ॥ ८ ॥
सुदर्शनमहायन्त्रमन्त्रशक्तिक्रियादिषु ।
यद् वक्तव्यं विशेषेण तदुक्तं भवता विभो ॥ ९ ॥
[1]प्रवर्तकानामस्त्राणामुत्पत्तिः कथिता पुरा ।
स्वरूपशक्ती च तथा प्रयोगश्च महाद्युते ॥ १० ॥
निवर्तकानां तु पुनः कदा क्व विषये गुरो ।
प्रयोगः परमं मेऽत्र संशयं छेत्तुमर्हसि ॥ ११ ॥

1 प्रवर्तकानां मन्त्राणाम् D.

तदुत्तरकथनप्रतिज्ञा

अहिर्बुध्न्यः—

श्रूयतामवधानेन प्रयोगावसरं मु ।
[1]निवर्तकानामस्त्राणां सम्यक् कथयतो मम ॥ १२ ॥

तत्प्रयोगावसरकथनम्

परप्रयुक्तैर्दिव्यास्त्रैरभिचारैश्च तत्कृतैः ।
महत्यभिभवे प्राप्ते तं विद्यात् तपसां निधे ॥ १३ ॥

पराभिचाराभिभवज्ञानोपायप्रश्नः

नारदः—

पराभिचाराभिभवः कैर्लिङ्गैरवगम्यते ।
राज्ञां च मन्त्रिणां चैव तथान्येषां नृणामपि ॥ १४ ॥

तज्ज्ञानोपायलिङ्गनिरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

लक्ष्यते लक्षणैरेतैर्नृपाणामाभिचारिकी ।
विकृतिः प्रस्तुताकाले दारुणा सर्वगोचरा ॥ १५ ॥
अकाण्ड एव नश्यन्ति वाजिवारणमन्त्रिणः ।
तीव्रामयपरीताङ्गः पीड्यते नृपतिः स्वयम् ॥ १६ ॥
पतन्त्यशनयस्तस्य विषये घोरदर्शनाः ।
अल्पसस्या वसुमती विनश्यन्ति गवां गणाः ॥ १७ ॥

[1] निवर्तकानां मन्त्राणां A B.

भवन्ति तस्य विषये पुनः पुनरवग्रहाः ।
तीव्रामयगृहीताश्च महिष्यस्तस्य भूपतेः ॥ १८ ॥
[1]प्रभवन्त्यहिवल्मीकाः प्रासादे द्वारि मण्डपे ।
निपतन्ति महोल्काश्च भृशं भीमस्वनान्विताः ॥१९॥
मन्त्रिणश्च विरुध्यन्ते मत्सरेण परस्परम् ।
रजन्यां [2]राजते भीममैन्द्रं धनुरनभ्रजम्[3] ॥ २० ॥
इतस्ततो वह्निभयं नगरे जायते भृशम् ।
प्रविश्य गर्भभवनं क्रोष्टारश्चानिवारिताः ॥ २१ ॥
क्रोशन्ति संध्ययोर्भीमा दीप्तायां दिशि विस्वरम् ।
रुन्धन्ति नगरं राज्ञः शत्रवो बलदर्पिताः ॥ २२ ॥
कृत्याकृत्यं न जानाति स्वयं स्तैमित्यमास्थितः[4] ।
स्वप्नेऽपि पश्यत्यात्मानं मुण्डितं नीलवाससम् ॥ २३ ॥
रथेन गर्दभयुजा व्रजन्तं दक्षिणां दिशम् ।
इत्यादिलिङ्गैर्जानीयादभिचारं सपत्नजम् ॥ २४ ॥
पराभिचारजा कृत्या राजानं प्रविशेद्यदि ।
तां दृष्ट्वा क्षिप्रमेवासौ विनश्यति न संशयः ॥ २५ ॥
पुत्रांश्च मन्त्रिणश्चापि महिषीं नगरं तथा ।
ज्वालामालाविला कृत्या सर्वं नाशयति क्षणात् ॥२६॥

पराभिचारनिवर्तनाय निवर्तकास्त्रधारिसुदर्शनप्रीणनम्

एवं पराभिचारेण पीडिते नृपतौ स्वयम् ।

[1] प्रभवन्त्यपि A B E F.
[2] जायते D.
[3] अनभ्रकम् A B E F.
[4] आश्रितः A B E F.

निवर्तकास्त्रसहितं भगवन्तं महाद्युतिम् ॥ २७ ॥
चक्रस्वरूपिणं देवं भक्त्या संतोषयेत् ततः ।
रजतेन सुवर्णेन शिलया ताम्रकेण वा ॥ २८ ॥
सुदर्शनार्चां निर्माय पूजयेत् सनिवर्तकम् ।
समालिख्य पटे वापि ध्यायेत् त्रैलोक्यपूजितम् ॥२९॥
एवं निर्माणतो ध्यानात् पूजया वन्दनेन वा
प्रतिष्ठया वा स्तोत्रेण देवं संप्रीणयेन्नृपः ॥ ३० ॥
एवमन्ये तथा कुर्युरमात्या वा नरा मुने ।

प्रीतेन सुदर्शनेन पराभिचारनिर्दहनम्

ततः प्रीतः स भगवाननादिनिधनो विभुः ॥ ३१ ॥
अभिचारान् परकृतानाश्रितानुग्रहेण तु ।
भस्मीकरोति स्मृत्यैव तत्प्रयुक्तान्यपि क्षणात् ॥ ३२ ॥
दिव्यास्त्राण्युपसंहारैरस्त्रैर्वारयतीश्वरः ।

परप्रयुक्तकृत्यायास्तत्प्रयोक्तुश्च विनाशनम्

परप्रयुक्तां कृत्यां तु संप्राप्तामतिभीषणाम् ॥ ३३ ॥
स्वयं निर्गत्य देवोऽसौ चक्ररूपी जगत्पतिः ।
भस्मसात् कुरुते तं च प्रयोक्तारं ततः परम् ॥ ३४ ॥

काशीराजेतिहासोदाहरणम्

तथैव काशीराजाख्यो वाराणस्यां वसन्नृपः ।
विश्वेश्वरं महादेवमर्चयित्वा समाहितः ॥ ३५ ॥

कृष्णोद्देशेन कृत्यां वै जनयामास मोहितः ।
सा [1]समुत्पादिता कृत्या विकटा भीमदर्शना ॥ ३६ ॥
द्वारकां समनुप्राप्य कृष्णाभ्याशं ययौ तदा ।
तामापतन्तीं संप्रेक्ष्य ज्वालामालाविलाननाम्[2] ॥ ३७ ॥
प्रेषयामास भगवान् सुदर्शनमनुत्तमम् ।
सा तमापतितं दृष्ट्वा सहस्रादित्यसंनिभम् ॥ ३८ ॥
यथागतं प्रदुद्राव प्रयोक्तारं भयातुरा ।
स तां निहत्य तं चापि काशीराजं पुरीं तथा ॥ ३९ ॥
आजगाम पुनश्चक्रं विष्णुपार्श्वं महाद्युति ।

श्रुतकीर्त्युपाख्यानोदाहरणम्

एवमन्यत् पुरावृत्तमितिहासं शृणुष्व मे ॥ ४० ॥

राज्ञा श्रुतकीर्तिना धर्मेण सप्तद्वीपमहीपरिपालनम्

सौराष्ट्राधिपती राजा श्रुतकीर्तिरिति श्रुतः ।
निवसन् भद्रशालायां नगर्यामरिमर्दनः ॥ ४१ ॥
गजाश्वरथसंपन्नो बलवान् वासवोपमः ।
सुदर्शनमहामन्त्रनिष्ठः परमधार्मिकः ॥ ४२ ॥
सुदर्शने परां भक्तिमुद्वहन्नर्चनापरः ।
बुभुजे तत्प्रसादेन सप्तद्वीपवतीं महीम् ॥ ४३ ॥

[1] तदुत्पादिता A B E F. [2] मालाकुलाननाम् B E F.

लोकान्तरं जिगीषोस्तस्य सुदर्शनार्चनपूर्वकं स्वस्तिकाख्यगन्धर्वनगरगमनम्

[1]जेतुं लोकान्तरं चक्रे श्रुतकीर्तिर्मनस्तदा ।
चतुरङ्गबलैर्युक्तः समभ्यर्च्य सुदर्शनम् ॥ ४४ ॥
कामगं स्यन्दनं चित्रमारुरोह महाबलः ।
ततः प्रतस्थे प्रथममन्तरिक्षं [2]बलान्वितः ॥ ४५ ॥

स्वस्तिकनगरवर्णनम्

तत्र गन्धर्वनगरं विशालं स्वस्तिकाह्वयम् ।
वीणाविनोदनेनेत्थं पालितं परमद्युति ॥ ४६ ॥
स्वयंप्रवृत्तैः शस्त्रैश्च वार्यमाणारिसैनिकम् ।
बहिर्निरिन्धनेनैव वह्निना परिवेष्टितम् ॥ ४७ ॥
सुवर्णसालं परमं रत्नगोपुरमण्डितम् ।
मणिहर्म्यपरिक्षिप्तं गानस्वनसमाकुलम् ॥ ४८ ॥
विमानैस्तैजसैर्जुष्टं [3]दिव्योपवनशोभितम् ।
सुवर्णपद्मसरसीसरिद्वापीनिषेवितम् ॥ ४९ ॥
सेवितं सुरनारीभिरप्सरोभिश्च सेवितम् ।
गन्धर्वैः किंनरैः सिद्धैश्चारणैश्च सदा युतम् ॥ ५० ॥

युयुत्सुना श्रुतकीर्तिना तन्नगरोपरोधः

एवंविधं पुरं राजा रुरोध बलदर्पितः ।
वीणाविनोदनं योद्धुं महत्या सेनया तदा ॥ ५१ ॥

[1] गन्तुं A B E F. [2] महाबलः A B E F. [3] दीर्घोपवन D.

गन्धर्वराजेन वाहिनीप्रेषणम्

श्रुत्वा गन्धर्वराजोऽपि मानुषैरुपरोधनम् ।
[1]प्रहस्य प्रेषयामास सिद्धगन्धर्ववाहिनीम् ॥ ५२ ॥

तत्र तुमुलसंग्रामः

सा तेन बलिना राज्ञा युयुधे निशितैः शरैः ।
प्रवृत्तं तन्महद्युद्धं तुमुलं रोमहर्षणम् ॥ ५३ ॥

श्रुतकीर्तिना गन्धर्वसैन्यविद्रावणम्

ततो विद्रावयामास भूपतिर्लीलया बलम् ।
गान्धर्वं तत् पुनः प्राप स्वपुरीं भयविह्वलम् ॥ ५४ ॥

क्रुद्धस्य गन्धर्वराजस्य स्वयं युद्धाय निर्गमनम्

तच्छ्रुत्वा परमक्रुद्धः स्वयं वीणाविनोदनः ।
रथं महान्तमास्थाय निर्ययौ सह सैनिकैः ॥ ५५ ॥

गन्धर्वराजश्रुतकीर्त्योरष्टदिनपर्यन्तं युद्धप्रवृत्तिः

ततस्तयोरभूद्युद्धं वृत्रवासवयोरिव ।
परस्परं निजघ्नुस्ते सैनिका विविधैः शरैः ॥ ५६ ॥
तत्र संछन्नमाकाशं शरौघैरुभयोरपि ।
जयः पराजयो वा स्यान्न तत्र समितौ तयोः ॥ ५७ ॥
एवमष्टदिनान्यासीदेकरूपं भयंकरम् ।

[1] प्रहस्य सिद्धगन्धर्ववाहिनीं समचोदयत् A B E F.

भूपतिना गन्धर्वराजस्य धनुरादिच्छेदो बलविद्रावणं च

ततो गन्धर्वराजस्य धनुश्चिच्छेद भूपतिः ॥ ५८ ॥
ध्वजच्छत्रहयांश्चापि सायकैर्नतपर्वभिः ।
दिशः प्रस्थापयामास तदीयं सकलं बलम् ॥ ५९ ॥

गन्धर्वराजस्य विषादः

शस्त्रैरजय्यमालोच्य नृपं गन्धर्वराडपि ।
पराजितं तु स्वबलं मनुजैर्विषसाद ह ॥ ६० ॥

गन्धर्वराजेन मानुषबले गान्धर्वास्त्रप्रयोगः

दिव्यास्त्रैः सूदयाम्येनमिति मत्वा महाद्युतिः ।
गान्धर्वमस्त्रं चिक्षेप स तस्मिन् मानुषे बले ॥ ६१ ॥

तेन मानुषसैन्यविमोहनम्

तेनैव मोहिता सर्वा श्रुतकीर्तिवरूथिनी ।
गान्धर्वास्त्रप्रभावेण तिष्ठत्येव च संयुगे ॥ ६२ ॥
सुदर्शनप्रभावेण दिव्यास्त्रं नाप तं नृपम् ।

तत्प्रतीकाराशक्तस्य श्रुतकीर्तेः पुरोधसि स्ववृत्तनिवेदनम्

श्रुतकीर्तिस्तदास्त्रेषु दिव्येष्वनभियोगतः ॥ ६३ ॥
न शशाक प्रतीकर्तुं स्वपुरोधसमभ्ययात् ।
वृत्तं विज्ञापयामास नृपस्तस्मै पुरोधसे ॥ ६४ ॥

पुरोधसा सुदर्शनशरणवरणोपदेशपूर्वकं निखिलास्त्रमन्त्रोपदेशनम्

सोऽभ्यभाषत [1]धर्मज्ञः परमास्त्रविशारदः ।

[1] सर्वज्ञः A B E F.

श्रुतकीर्तेऽत्र मा भैषीस्तमेव शरणं व्रज ॥ ६५ ॥
प्रणतार्तिहरं देवं सुदर्शनवपुर्धरम् ।
दिव्यास्त्राणामशेषाणां [1]प्रसूतिं परमेश्वरम् ॥ ६६ ॥
एवंभूते महाचक्रे चतुःषष्ट्यरसंयुते ।
नेमिद्वयान्विते देवं मध्ये ध्यायस्व भूपते ॥ ६७ ॥
द्विषष्टिभुजमत्युग्रं संहारास्त्रधरं परम् ।
एवं ध्यात्वा च जप्त्वैतं मन्त्रं सेनां विलोकय ॥ ६८ ॥
इत्यस्त्रमन्त्रानखिलांस्तस्मा उपदिदेश सः ।

तेन जातबलस्य श्रुतकीर्तेः पुनर्युद्धायागमनम्

प्रतिगृह्याखिलान् मन्त्रान् प्रवर्तकनिवर्तकान् ॥ ६९ ॥
पुनरेत्य च संग्रामं स राजा समितिंजयः ।

तेन स्वसैनिकमोहविमोचनम्

[2]ध्यात्वा देवं जपन् मन्त्रं स्वसेनां समलोकयत् ॥ ७० ॥
ततः संज्ञामवाप्यासौ प्रावर्तत महाहवे ।

पुनर्युद्धे श्रुतकीर्तेर्विजयो गन्धर्वलोकवशीकरणं च

पुनः प्रववृते युद्धं सेनयोरुभयोरपि ॥ ७१ ॥
दिव्यास्त्रैः समरे राजा जित्वा वीणाविनोदनम् ।
तल्लोकं स्ववशं चक्रे चक्रवर्ती बलान्वितः ॥ ७२ ॥

[1] प्रसृतिं A B D.

[2] ध्यायन् A B E F.

ततः स्वपुरप्रत्यागमनम्

सत्कृतः सिद्धगन्धर्वैः किंनरैश्चारणैरपि ।
भद्रशालां पुनः प्राप स्वपुरीं विजयश्रिया ॥ ७३ ॥
समेयिवाञ्शशासोर्वीं दिवं सुरपतिर्यथा ।

सुदर्शनप्रभावाद्विस्मितस्य पुनः पुरोधसा सह मन्त्रणप्रकारः

सुदर्शनप्रभावस्य स्मृत्वा विस्मितमानसः ॥ ७४ ॥
पुरोधसमुपागम्य ज्वलन्तमिव पावकम् ।
मन्त्रयामास तेनैवं राजा राजीवलोचनः ॥ ७५ ॥

स्वसंपदो भगवत्प्रसादहेतुकत्वकथनम्

देवप्रसादाज्जगती ममेयं
समुद्रनेमिर्वशमागताद्य ।
लोकान्तरं चापि तथैव मन्ये
मयि प्रसादोन्मुख एव देवः ॥ ७६ ॥

भगवत्प्रसादात् स्वस्य मोक्षलाभे संशयाभावकथनम्

संसारभीतस्य ममापवर्गं
प्रदास्यते चक्रवपुर्धरोऽयम् ।
इत्यत्र शङ्का मम नास्ति काचि-
दतः परं देवमुपास्महे तु ॥ ७७ ॥

राजानं प्रति पुरोधसा सुदर्शनप्रतिष्ठापनाद्युपदेशः

इत्युक्तवन्तं नृपतिं पुरोधाः
कृताञ्जलिं प्राह महानुभावः ।
विमानमग्र्यं बहुवर्णकूटं
विधाय चक्रोपपदं ससाध्यम् ॥ ७८ ॥

इह प्रतिष्ठाप्य सुचक्रमध्ये
द्विषष्टिबाहुं सनिवर्तकास्त्रम् ।
यथोक्तरूपं बहुभूषणाढ्यं
सुदर्शनं पूजय सर्वसिद्ध्यै ॥ ७९ ॥

राज्ञा तथैवानुष्ठानम्

[1]इत्येवमुक्तः प्रतिगृह्य मूर्ध्ना
स तस्य वाक्यं परमार्थयुक्तम् ।
अकारयत् कारयितव्यदक्ष-
स्तथैव तस्मिन्नगरे स राजा ॥ ८० ॥

तदर्थं राज्ञा द्विजानां वृत्तिप्रकल्पनम्

शतं स विंशत्यधिकं द्विजांस्तु
समन्ततो देवनिकेतनात् सः ।
ततः प्रतिष्ठाप्य धनानि दत्त्वा
बहूनि बह्वीश्च भुवः स तेभ्यः ॥ ८१ ॥

1 इत्येवमुक्तं E F.

विभूतिमन्तं च विधाय देवं
मुमोद राजा समवाप्तकामः ।

ततो भगवत्प्रसादाद्राज्ञः परमपुरुषार्थलाभः

महालये तत्र समर्च्य देवं
दिने दिने प्राप्तसमस्तकामः ।
ततोऽचिरेणैव विमुक्तसङ्गः
परं पदं प्राप च तत्प्रसादात् ॥ ८२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां काशीराजश्रुतकीर्त्युपाख्यान-वर्णनं नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २६७३

जलंधरवधोपायचिन्तनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

कृत्स्नस्य जगच्चक्रमयत्वकथंताप्रश्नः

नारदः—

पृच्छामि त्वां पुनरिदं शंस मे सकलेश्वर ।
प्रोक्तमेतत् पुरा सर्वं जगच्चक्रमयं त्वया ॥ १ ॥
तत् कथं स्पष्टमाचक्ष्व कदा देवेन दर्शितम् ।
[1]वेत्ता त्वमेव नान्योऽस्ति त्वदृते भुवनत्रये ॥ २ ॥

अध्यायद्वयेन तदुत्तरकथनायाख्यायिकाकथने प्रथमं देवादीनां धर्ममार्गप्रवर्तकत्वनिरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

सुराश्च मुनयः सर्वे मनुस्तत्सूनवस्तथा ।
राजानः सर्ववर्णाश्च [2]धर्ममार्गप्रवर्तकाः ॥ ३ ॥

[1] वेत्थ D.

[2] धर्ममात्र B E F.

दानवादीनां धर्मविघातकत्वम्

तथैव दानवाः सर्वे भूतवेतालराक्षसाः ।
क्रूरा नराश्च पशवो भीमरूपाश्च दस्यवः ॥ ४ ॥
तथैव चासुरीं प्राप्ता योनिमन्ये जना मुने ।
एते सर्वे सदा धर्मविध्वंसं कुर्वते भृशम् ॥ ५ ॥

पापिनां विनाशोपायचिन्तयाहिर्बुध्न्यस्य मेरुशिखरगमनम्

अतस्ते पापकर्माणः केन नश्येयुरित्यहम् ।
परां चिन्तामुपारूढो मेरुकूटमुपागतः[1] ॥ ६ ॥

तत्र समाधिमास्थितस्य तस्य तेजोविशेषदर्शनम्

तस्मिन् समाधिमास्थाय समासीनस्य मे क्षणात् ।
आविर्बभूव दुर्दर्शं महः परमभास्वरम् ॥ ७ ॥

भीतिवशात् आथर्वणमन्त्रोच्चारणपूर्वकं पुनस्तद्दर्शनम्

ततस्तद्दर्शनान्मन्त्रमाथर्वणमुदैरयम् ।
तमुच्चरन् महामन्त्रमद्राक्षं तन्महः पुनः ॥ ८ ॥

तेजोमध्ये सुदर्शनपुरुषसाक्षात्कारपूर्वकं प्रश्नः

तस्मिन् विदीप्ते महसि पुरुषं कृष्णपिङ्गलम् ।
ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं सहस्रादित्यसंनिभम् ॥ ९ ॥
सहस्रारसमायुक्तचक्रमध्यस्थितं परम् ।
ज्वालामालासुदुर्दर्शं सुदर्शनमनाकुलम् ॥ १० ॥

[1] उपागमम् D.

दृष्ट्वा कस्त्वं कुतः कस्येत्यपृच्छमकुतोभयम् ।

प्रीतेन भगवता स्वस्वरूपख्यापनम्

ततः प्रीतः स भगवानवदत् तेजसां निधिः ॥ ११ ॥
अहं सुदर्शनो नाम्ना [1]ख्यातोऽद्य प्रभृतीश्वर ।
दुरालोको[2] महालोको[2] यत् तवाहं सुदर्शनः ॥ १२ ॥

वैकुण्ठात् स्वागमनस्याहिर्बुध्न्यानुजिघृक्षाहेतुकत्वादिकथनम्

वैकुण्ठधामनिलयस्त्वां द्रष्टुं समुपागतः ।
त्रिभावभावनायुक्तैरदृष्टचरमद्भुतम् ॥ १३ ॥
नित्यमन्तर्हितं गुह्यं सर्वलोकनमस्कृतम् ।
प्रमथ्य [3]मतिमन्थानादुद्धृतं वेदसागरात् ॥ १४ ॥
पीयूषमिव दुग्धाब्धेर्यत् त्वया परमेश्वर ।
अतो मन्त्रतनुः प्राप्तो भवन्तं किं करोमि ते ॥ १५ ॥
अन्तरं नैव पश्यामि तव दामोदरस्य च ।
अतो यथात्र वर्तेय तथैव त्वयि शंकर ॥ १६ ॥

ततोऽहिर्बुध्न्येन भगवति स्वाभिप्रेतनिवेदनम्

इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् सहस्रादित्यसंनिभे ।
ततोऽहं विस्मितोऽवोचं तमप्रतिमतेजसम् ॥ १७ ॥
भूयांसो भुवने पापा धर्मव्यासेधकारिणः ।
तेषां निग्रहमाकाङ्क्षन्नुपायैर्नाशयाम्यहम् ॥ १८ ॥

[1] विख्यातोऽद्य प्रतीश्वरः A B. [2] लोके B E F. [3] मन्त्र E F.

इति चिन्तापरे योगमास्थिते मयि मन्त्रराट् ।
त्वं चाविरासीस्तत्कार्यं निर्वृत्तमिति मे मतिः ॥ १९ ॥

दैत्यादिविनाशनप्रार्थना

अतस्तैः पीड्यमानेषु साधुषु स्मृतिमात्रतः ।
आगन्तव्यं प्रयत्नेन साध्यं साधय च प्रभो ॥ २० ॥

भगवता तथेत्युक्ते स्वस्य कैलासगमनम्

तथेत्युक्त्वा गतः सोऽहमपि कैलासमन्वगाम् ।

अत्रान्तरे जलंधरवधार्थमिन्द्रस्य मन्त्रालोचना

ततो जलंधराख्येन दानवेन निपीडितः ॥ २१ ॥
वासवो मन्त्रयांचक्रे सह सर्वैर्मरुद्गणैः ।
शस्त्रैरस्त्रैरजय्यत्वं दानवस्य दुरात्मनः ॥ २२ ॥
निरीक्ष्य केन तं पापं नाशयामीत्यचोदयत् ।

तत्र वायुना स्वाभिप्रायविनिवेदनम्

ततो वायुः समुत्थाय पुरंदरमथाब्रवीत् ॥ २३ ॥
सत्यमस्त्रैस्तथा शस्त्रैरजय्योऽयं महासुरः ।
धात्रा दत्तवरो दृप्तो बलवीर्यसमन्वितः ॥ २४ ॥
दिधक्षति जगत् सर्वं धूमकेतुरिवोत्थितः ।
सर्वलोकेश्वरे श्रीमत्यप्रमेये महाद्युतौ ॥ २५ ॥
देवदेवे महादेवे शंकरे भूतभावने ।
तस्मिन्नत्याहितं तेन नृशंसेन सुरारिणा ॥ २६ ॥

तस्मिन् परमसंक्रुद्धो वर्तते तेन शंकरः ।
अतस्तमभिगच्छामो वधार्थं दुष्टचारिणः ॥ २७ ॥
बृहस्पतिमुखेनैव तं देवं प्रार्थयामहे ।
स एव तत्र वक्तव्यं जानाति भगवानिति ॥ २८ ॥

वायुवचनमङ्गीकृत्य शंकरं गन्तुं शक्रेण बृहस्पतिप्रचोदनम्

विरते पवने तस्मिन् बाढमित्याह वासवः ।
बृहस्पतिमथासीनं[1] ज्वलितानलसंनिभम् ॥ २९ ॥
अभ्यगच्छन्महातेजा भगवान् पाकशासनः ।
जलंधरवधार्थं त्वमभिगच्छ पिनाकिनम् ॥ ३० ॥
स तस्मिन् परमक्रुद्धो निहनिष्यत्यसंशयम् ।
सुरकार्येषु सर्वेषु भवानेव परायणम् ॥ ३१ ॥
अतोऽभिगम्यतां देवः कैलासे चन्द्रशेखरः ।

इन्द्रवचनात् बृहस्पतेः कैलासगमनम्

इत्युक्तवचने तस्मिन् पुरुहूते सुरेश्वरे ॥ ३२ ॥
तथेति तत् प्रतिश्रुत्य वाक्पतिः शक्रपूजितः ।
कैलासशिखरं प्रायात् प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ३३ ॥

तत्र शंकरदर्शनम्

तत्रासीनं सुरैः सार्धमास्थाने सुमनोहरे ।

[1] मुपासीनं D.

मामप्सरःप्रयुक्ते तु नृत्ये विस्मितमानसम् ॥ ३४ ॥
सोऽपश्यदाराद्भगवानुद्यद्भास्करसंनिभः ।
प्रणिपत्य समुत्थाय मामस्तौषीत् स वाक्पतिः ॥३५॥

जलंधरवधार्थं बृहस्पतिना शंकरस्तुतिः

प्रसीद देवदेवेश प्रसीद जगतः पते ।
प्रसीद सर्वगीर्वाणपालनान्तकर प्रभो ॥ ३६ ॥
प्रसीद भगवन् देव[1] प्रसीद सुरवन्दित ।
प्रसीद विश्वविज्ञानवारिधे परमेश्वर ॥ ३७ ॥
नमस्ते व्योमनिलय [2]नमस्ते नागभूषण ।
नमः परमकल्याण नमस्त्रिपुरदारण ॥ ३८ ॥
त्वं धाता त्वं वषट्कारस्त्वं हविस्त्वं हुताशनः ।
सदसत्त्वं त्वमोंकारस्त्वमिन्द्रस्त्वं यमस्तथा ॥ ३९ ॥
त्वं पाशपाणिस्त्वं सोमो निर्ऋतिस्त्वं मरुत् तथा ।
त्वमादित्यो वसुश्च त्वं त्वं विश्वं विश्वतोमुख[3] ॥ ४० ॥
त्वमव्यक्तं महांश्च त्वं त्वमहंकार एव च ।
भूतानि त्वं सुसूक्ष्माणि विद्याविद्ये तथा भवान् ॥
किमत्र बहुनोक्तेन [4]चराचरमिदं जगत् ।
त्वमेव भूतनाथेश सर्वकारणकारण ॥ ४२ ॥

[1] रुद्र E F.
[2] नमो नागविभूषण D.
[3] विश्वतोमुखम् A B D F.
[4] परावरम् D.

क्षितिसलिलसमीरव्योमतेजःसहस्र-
द्युतिशशियजमानैः पूर्णदेहाय तुभ्यम् ।
परममुनिमनोभिर्मृग्यमाणाय नित्यं
भवभयविनिहन्त्रे विश्वमूर्ते नमस्ते ॥ ४३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां जलंधरवधोपाय-
चिन्तनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २७१६

सुदर्शनस्वरूपप्रदर्शनं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

स्तुतिप्रीतेन शंकरेणागमनकारणप्रश्नः

अहिर्बुध्न्यः—

इति स्तुवन्तं कुशलमाभाष्येदमवादिषम् ।
किमागमनकार्यं ते वद वाचस्पते इति ॥ १ ॥

बृहस्पतिना शंकराय सुरकार्यनिवेदनम्

इत्युक्तः सकलं प्राह समागमनकारणम् ।
शंभो कृपानिधे देव श्रूयतामिदमादरात् ॥ २ ॥
सर्वलोकेषु सर्वेश तव सानुग्रहं मनः ।
अतस्त्रिदशकार्यार्थं त्वामहं शरणं गतः ॥ ३ ॥
जलंधर इति ख्यातो दानवो दुष्टचेष्टितः ।
अनिशं बाधते देवान् ब्रह्मदत्तवरो बली ॥ ४ ॥
अशक्तास्तद्वधे सर्वे सुराः सुरपतिस्तथा ।
मन्त्रयांचक्रिरे सर्वे संभूयैतन्मरुद्गणाः ॥ ५ ॥
वरेण महता दृप्तो दुर्वारो रणमूर्धनि ।

महासुरो महादेवादृते नासौ विनश्यति ॥ ६ ॥
एवं संमन्त्र्य शक्रो मामवादीत् समरुद्गणः ।
महासुरवधोपायं भगवन्तं त्रिलोचनम् ॥ ७ ॥
अन्तरेण न पश्यामि [1]तं गच्छ शरणं शिवम् ।
सुरकार्यार्थमेतत् त्वं प्रार्थयेथाः पिनाकिनम् ॥ ८ ॥
इत्युक्तः पुरुहूतेन त्वत्सकाशमिहागतः ।
तद्यथैते सुराः सर्वे सुखिनो निरुपद्रवाः ॥ ९ ॥
भवेयुः पार्वतीनाथ तथैवाशु विधीयताम् ।

शंकरेण जलंधरवधप्रतिज्ञा

इत्युक्तोऽहं तदा तेन चिन्तारूढोऽभवं मुने ॥ १० ॥
तदेतदभिवीक्ष्याहमवोचं वचसां पतिम् ।
जलंधरमहं क्रूरं हनिष्ये पापकारिणम्[2] ॥ ११ ॥

स्वस्य दैत्यनिग्रहसामर्थ्ये सुदर्शनप्रसादस्य हेतुत्वख्यापनम्

समाधिस्थस्य मे दृष्टः [3]सुदर्शनवपुर्धरः ।
मन्त्रो मन्त्रविदां श्रेष्ठ सर्वमन्त्रसमुद्भवः ॥ १२ ॥
[4]सर्वार्थसाधको नित्यः सर्वदुष्टभयंकरः ।
सर्वत्राणप्रवीणोऽयं चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ १३ ॥
स्वविद्यारक्षणरतः परविद्यानिवारणः ।

[1] तद्गच्छ D.
[2] चारिणम् D.
[3] सूक्ष्मः सौदर्शनः परः A B F.
[4] सारार्थ E F.

[1]आथर्वणोऽपि षट्कार्णः षट्कर्णश्रुत्यगोचरः ॥ १४ ॥
अदृश्यं महसः पुञ्जं दुर्निरीक्षं तदा मया ।
मन्त्रमुच्चरता तस्मिंश्चक्रवर्ति सुदर्शनम् ॥ १५ ॥
दृष्टं तेनैवमुक्तं च प्रीतोऽहं मनुदर्शनात् ।
परमव्योमनिलयो भगवन्नित्यकिंकरः ॥ १६ ॥
कार्यं तवांशेनागत्य करिष्ये मन्त्रतः स्मृतः ।
इत्युक्त्वासौ गतो देवः सुदर्शनवपुर्धरः ॥ १७ ॥
तेनैव तं दुरात्मानमपनेष्यामि मा चिरम् ।

सौदर्शनविद्याग्रहणाय शंकरं प्रति बृहस्पतेः प्रार्थना

इत्युक्तः परमप्रीतो बृहस्पतिरपि त्वरन् ॥ १८ ॥
प्रणम्य च पुनः प्राह यदि सानुग्रहो मयि ।
सौदर्शनीमिमां विद्यां देहि मे भगवन्निति ॥ १९ ॥

शंकरेण तस्मै तदुपदेशः

ततोऽहं महते तस्मै विद्यां प्रादां महात्मने ।

लब्धविद्येन बृहस्पतिना हिमवत्तटे तत्पुरश्चरणम्

तां लब्ध्वा परमप्रीतो जगाम हिमवद्गिरिम् ॥ २० ॥
तस्मिञ्जजाप भगवान् मन्त्रमेतमनुत्तमम् ।

बृहस्पतिना सुदर्शनसाक्षात्कारः

ततोऽस्य संनिधिं चक्रे परमाश्चर्यरूपधृत् ॥ २१ ॥

[1] आथर्वणो द्विषट्कार्णः E F.

चक्रवर्ती स भगवान् सौम्यरूपः सुदर्शनः ।

विस्मितेन बृहस्पतिना तस्य द्विभुजत्वकारणप्रश्नः

तं दृष्ट्वा दीप्तवपुषं प्रसन्नं कुङ्कुमप्रभम् ॥ २२ ॥
द्विभुजं सर्वभूतानामनुग्रहकरं परम् ।
शङ्खचक्रधरं देवं दिव्यमाल्यविभूषितम् ॥ २३ ॥
पीतकौशेयवसनं नेत्रद्वयविराजितम् ।
आधारं सर्वशक्तीनामस्त्राणां च परंतपम् ॥ २४ ॥
तं दृष्ट्वा विस्मयाविष्टः पप्रच्छ प्रणिपत्य सः ।
किमिदं भगवँल्लोके प्रथितोऽष्टभुजो भवान् ॥ २५ ॥
मनुष्यरूपसंस्थानः प्रादुरासीः पुरो मम ।

सुदर्शनेन प्रतिवचनम्

श्रूयतामित्युपामन्त्र्य प्रत्युवाच सुदर्शनः ॥ २६ ॥

अनन्तेषु सौदर्शनव्यूहेषु चतुर्णां प्राधान्यम्

व्यूहाः सहस्रशः सन्ति मम क्लृप्ता यथेच्छया ।
तेषां प्रधानतो व्यूहाश्चत्वारो मम वाक्पते ॥ २७ ॥

तेषां परिगणनम्

द्विभुजं प्रथमं विद्धि ततोऽष्टभुजमेव माम् ।
ततः षोडशहस्तं तु मां द्विषष्टिभुजं ततः ॥ २८ ॥

व्यूहान्तराणामुपासकानुग्रहार्थत्वम्

व्यूहान्तराण्यनेकानि तान्युपासककामतः ।

व्यूहचतुष्टयस्य स्वाभाविकत्वं नित्यत्वं सात्त्विकत्वं च

स्वाभाविकमिदं रूपं नित्यमत्यन्तसात्त्विकम् ॥ २९ ॥
अपक्षयविनाशादिरहितं परमं [1]मम ।

अन्येषामुपासकानुग्रहार्थत्वनिगमनम्

अन्यान्यनुग्रहार्थानि मच्चित्तानामिति स्थितिः ॥ ३० ॥

स्वस्यात्यद्भुतरूपान्तरास्तित्वप्रतिपादनम्

[2]अन्यद्विश्वमयं रूपमदृष्टं देवदानवैः ।
अमीमांस्यममर्यादमचक्षुर्गोचरं स्वतः ॥ ३१ ॥
यथा देवो हृषीकेशस्तथाहमपि वाक्यते ।

बृहस्पतिना तद्रूपदर्शनप्रार्थना

इत्युक्तवन्तं तं देवं सुदर्शनवपुर्धरम् ॥ ३२ ॥
प्रणिपत्याब्रवीदेनं वाक्पतिर्वदतां वरः ।
यत्ते [3]विश्वमयं रूपमचाक्षुषमसीमकम् ॥ ३३ ॥
योगदृष्ट्या प्रपश्यामि तन्मे दर्शय सांप्रतम् ।

भगवता जगच्चक्रात्मकस्वस्वरूपप्रदर्शनम्

भगवानपि विश्वात्मा स्वकीयं रूपमूर्जितम् ॥ ३४ ॥
दर्शयामास गुरवे योगारूढाय नारद ।
स विस्मितमना देवं वीक्षांचक्रे पुरः स्थितम् ॥ ३५ ॥

[1] मतम् A B E F.
[2] अद्य विश्वमयं B E F.
[3] विश्वमिदं D.

तद्रूपवर्णनम्

विश्वोदराक्रान्तसुभीमदेह-
मपूर्वरूपं [1]करणातिदूरम् ।
समुद्यदूर्जत्करशृङ्गसङ्गि-
परःसहस्राद्भुतचक्रमालम्[2] ॥ ३६ ॥

पदावलम्बिस्फुरदण्डमाला-
विराजमानं [3]स्थितमात्मभूम्नि ।
युगान्तकालज्वलितार्कजाल-
रुचिप्रभोत्तुङ्गकिरीटशोभम्[4] ॥ ३७ ॥

महार्णवावर्तविघूर्णमान-
पिशङ्गनेत्रं सुरसंघजुष्टम् ।
विशुद्धदंष्ट्रान्तरलग्नलोकं
जगद् ग्रसन्तं भ्रुकुटीकरालम् ॥ ३८ ॥

शशाङ्कतारागणकीर्णविष्णु-
[5]पदाभहाराङ्कितवक्षसं तम् ।
समुद्यदुज्जृम्भितदीप्तिमाल-
महास्त्रजालं धृतसर्वशस्त्रम् ॥ ३९ ॥

1 करुणादिरूपम् A B E F.
2 माल्यम् A B E F.
3 स्थिरम् A B E F.
4 देहम् E.
5 पदाभभाराङ्कित E F.

तेजोमयं दीप्तिकणायमान-
युगान्तकालार्कशशाङ्कवह्निम् ।
स्वदेहसंपूर्णदिगन्तराल-
मलक्षितव्योममहीतलं च ॥ ४० ॥

अदृष्टपूर्वरूपदर्शनात् बृहस्पतेर्मोहाधिगमः

[1]झणज्झणत्कारितनूपुरादि-
विभूषणारावविकीर्णविश्वम् ।
अदृष्टपूर्वं परमप्रमेयं
निरीक्ष्य [2]चामूमुहदादिदेवम् ।

लब्धसंज्ञेन तेन सुदर्शनस्तुतिः

ततः स संज्ञां प्रतिलभ्य कृच्छ्रात्
तुष्टाव देवं धिषणो महात्मा ॥ ४१ ॥

ओं

नमो नमस्ते भगवन्नजय्य[3]
सुदर्शन ज्ञानमयस्वरूप ।
सदा स्फुटाशेषसमस्तशक्ते[4]
धृताखिलस्थावरजङ्गमाग्र्य[5] ॥ ४२ ॥

[1] रण A B.
[2] सोऽमूमुहत् D.
[3] अजेय D.
[4] सहस्रशक्ते A B E F.
[5] स्थायिपरेशयाय D.

[1]अवार्यवीर्याय च भूरिधाम्ने
  समस्तकल्याणगुणार्णवाय ।
विशुद्धतेजोमयमूर्तये ते
  नमो नमश्चक्रवपुर्धराय ॥ ४३ ॥
नमो जयायातुलविक्रमाय
  समाश्रितत्राणसुदीक्षिताय ।
सहस्रचक्राय सहस्रनाम्ने
  नमः सहस्रारवपुर्धराय ॥ ४४ ॥
जगज्जनिस्थितिहरणैकहेतवे
  भवार्णवोत्तरणसुनाविकाय ते ।
मरुद्गणप्रतिभटदैत्यदानव-
  प्रमाथिने निभृतसुतेजसे नमः ॥ ४५ ॥
मधुरिपुमनसो यथा यथा
  प्रथमत एव मनीषितं विभो ।
तव पदसरसीरुहं यतो
  जगति करोति मनीषितं तथा ॥ ४६ ॥
स्मृतिध्वस्ताशेषाश्रितजनमहापापनिचय-
  प्रवाहागाधाब्धिप्लवचरणपङ्केरुहयुग ।
त्वदीयार्चिर्वारांनिधिकणकृतात्माङ्गदिनकृ-
  च्छशाङ्कस्वाहेशस्तुतपरमधाम्ने नम इदम् ॥ ४७ ॥

1 अपारवीर्याय A B.

जगत्कालसंवर्तचक्रात्मने ते
चतुर्वक्त्रमुख्यामरेड्याय नित्यम् ।
नमो नित्यगोविन्दसेवारसाप्ता-
तुलानन्दसंदोहपूर्णात्मने स्तात् ॥ ४८ ॥
सकलसुरास्त्रमुख्यसततस्मृतनैकजनि-
प्रभृतिमहापदाननिकरश्रुतिहृष्टमनः ।
सकलसुरासुरेशमणिमौलिमरीचिघटा-
घटितपदारविन्दयुगलाय नमो भवते ॥ ४९ ॥
कलामुहूर्तनाडिकाद्युपाधिकालहीन ते ।
नमः क्षयर्द्धिजन्मनाशवर्जितात्ममूर्तये ॥ ५० ॥
वन्दे वरेण्यमपि वाङ्मनसातिभूमि-
मस्पृष्टहेयगुणमाश्रितवत्सलं त्वाम् ।
अक्षीणपुण्यजनलभ्यमशेषवन्द्यं
विद्यामयं परमभौतिकदिव्यदेहम् ॥ ५१ ॥

तद्रूपोपसंहरणप्रार्थना

त्वां तत्त्वतो न विदुरीश जगत्यमुष्मिन्
मर्त्येषु नैव विबुधेषु न चापरेषु ।
वेदाः परं विदुरतोऽप्युपसंहराद्य
रूपं भयावहमदृष्टचरं प्रसीद ॥ ५२ ॥

सुदर्शनेनाष्टभुजेन भूत्वा स्वस्वरूपस्यातिगुह्यत्वकथनम्

इत्युक्तस्तेन गुरुणा भगवांश्चक्ररूपधृत् ।

आविर्बभूव तस्याग्रे [1]तदा ह्यष्टभुजः प्रभुः ॥ ५३ ॥
प्रसन्नवदनः श्रीमान् व्याजहार गुरुं तदा ।
[2]तदेतद् दर्शितं रूपमदृष्टं देवदानवैः ॥ ५४ ॥
सत्यं मां न परो वेत्ति विना देवं जनार्दनम् ।

सुदर्शनस्य भगवत्क्रियाशक्तिस्वरूपत्वनिरूपणम्

गुह्यमेतत् क्रियाशक्तिरहं देवस्य शार्ङ्गिणः ॥ ५५ ॥
अतस्तत्कार्यमखिलं मयैव क्रियते मुने ।
जगज्जन्मादि सकलमित्युक्त्वान्तरधीयत ॥ ५६ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां सुदर्शनस्वरूपप्रदर्शनं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २७७२

[1] स तदाष्टभुजः D.

[2] तवेदं D.

कुशध्वजोपाख्यानवर्णनं नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

अध्यात्मविद्यादिविषयकः प्रश्नः

नारदः—

भगवन्निदमाख्यातं पुरस्तात् परमेश्वर ।
अध्यात्मविद्याविद्या च परविद्या स्वरूपतः ॥ १ ॥
ताभिः किं साध्यते देव ताभिः किं वा [1]निवर्त्यते ।
त्वमेवैतद्विजानासि तन्ममाचक्ष्व विस्तरात् ॥ २ ॥

अविद्याकार्यनिरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

परमं गुह्यमेतत् ते कथयामि यथा शृणु ।
अविद्यया परं रूपं जीवात्मपरमात्मनोः ॥ ३ ॥
संछाद्यते तयोस्तत्त्ववेदनं तु निवर्त्यते ।

अध्यात्मज्ञानकार्यनिरूपणम्

अध्यात्मयोगाधिगमात् परं ज्ञानं प्रजायते ॥ ४ ॥

[1] निवर्तते D.

निवर्त्यते तथानादिः संसारो बन्धनात्मकः ।

परविद्याकार्यनिरूपणम्

परस्वरूपविज्ञानादपुनर्भवलक्षणा ॥ ५ ॥
साध्यते परमा मुक्तिः सदानन्दफलानघ ।
अनादिकालसिद्धानि प्राक्तनान्यमुना मुने ॥ ६ ॥
भविष्याणि च कर्माणि निरस्यन्ते सवासनम् ।

प्रारब्धकर्मणां भोगैकनाश्यत्वम्

न विनश्यति भोगेन विना प्रारब्धकर्म यत् ॥ ७ ॥
एतत् सर्वं समासेन भवतः कथितं मया ।

प्रारब्धकर्मविनाशककर्मविशेषसदसद्भावप्रश्नः

नारदः—

प्रारब्धकर्म भगवन् नाश्यते केन कर्मणा ॥ ८ ॥
न विनश्यति वा किंस्विदेतत् केनापि कर्मणा ।

तत्प्रतिविवक्षया कुशध्वजेतिहासोदाहरणम्

अहिर्बुध्न्यः—

त्रेतायुगे पुरावृत्तमितिहासमिमं शृणु ॥ ९ ॥
आसीत् कुशध्वजो नाम जनकेषु महीपतिः ।
ब्रह्मवित् परमोदारः प्रजापालनतत्परः ॥ १० ॥

कुशध्वजस्य महामोहेन भृशं पीडा

तस्य भूमण्डलं सर्वं शासतः पृथिवीपतेः ।
एकदा तु महामोहः प्रादुरासाङ्गतापनः ॥ ११ ॥
कल्पान्तरं भृशं तेन पीडितोऽपि महीपतिः ।
यास्यतीति स्वयं नैनं व्यजीगणदमित्रहा ॥ १२ ॥

उदासीनस्यापि तस्य मुहुर्मुहुः पीडातिशयः

पुनश्च पीडितस्तेन वारं वारं विशां पतिः ।

नितरां पीडितस्य तस्य चिन्ताप्रकारः

अचिन्तयत् तदा चेत्थमयमाकस्मिको बली ॥ १३ ॥
मुहुरध्यात्मनिरतं बाधते मामनाथवत् ।
न शाम्यति स्वयं केन कारणेनैतदागतम् ॥ १४ ॥

तस्य स्वकुलगुरुयाज्ञवल्क्याभिगमनम्

इति चिन्तापरो राजा जगाम गुरुमन्दिरम् ।
ब्रह्मघोषयुतं पुण्यं [1]हविर्धूमाधिवासितम् ॥ १५ ॥
प्रविश्यान्तः समासीनमग्न्यगारे तपोनिधिम् ।
ब्रह्मविद्भिः परिवृतं विवस्वन्तमिवापरम् ॥ १६ ॥
याज्ञवल्क्यं कुलगुरुं ददर्श विनयान्वितः ।

कुशध्वजेन स्ववृत्तान्तनिवेदनम्

तं प्रणम्य महात्मानमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥

[1] हविर्धूपाधि B E F.

त्वत्त एव मया विद्या परा प्राप्ता तथापरा ।
परविद्यानलेनैव दग्धं कर्माखिलं मम ॥ १८ ॥
पूर्वापरं विना कर्म प्रारब्धमिति च श्रुतम् ।
राज्यलाभः फलं प्राप्तं प्रारब्धस्य तु कर्मणः ॥ १९ ॥
इति मे वर्तमानस्य दुःसहः स्मृतिभञ्जनः[1] ।
प्रावर्तत महामोहो मद्गात्रपरितापनः ॥ २० ॥
केनैतदागतं कष्टं केन वा शंस शाम्यति ।

याज्ञवल्क्यस्य प्रतिवचनम्

तेनैवमुक्तो भगवान् व्याजहार कुशध्वजम् ॥ २१ ॥

शरीरसृष्टेः फलभोगार्थत्वम्

सुखदुःखोपभोगाय देहिनां देहकल्पनम् ।

ब्रह्मविच्छरीरस्यापि तथात्वम्

अपि ब्रह्मविदां देहस्तथैवेत्यवधारय ॥ २२ ॥
तत् तवापि शरीरेण भोक्तव्यं कर्मणः फलम् ।
क्रियन्ते यानि कर्माणि शरीरेण तवापि तु ॥ २३ ॥
तेषां फलानि भुज्यन्ते केवलं न कदाचन ।

महामोहस्य पापफलत्वम्

अतः पापफलं विद्धि [2]प्राप्तमेतन्महीपते ॥ २४ ॥

[1] भञ्जकः D. [2] प्राप्तमेनं A.

तत्कारणभूतपापनिरूपणप्रतिज्ञा

श्रृणु येनागतो [1]मोहस्तत्त्वतः कथयाम्यहम् ।
उन्मादश्च महोन्मादश्चित्ताक्षेपश्च मूर्छना ॥ २५ ॥
संज्ञान्तकारी विक्षोभः प्रलापी स्मृतिभञ्जकः ।
अष्टौ दोषा महापापैर्जायन्ते प्राणिहिंसकाः ॥ २६ ॥

राज्ञामुन्मादादिदोषोत्पत्तिकारणनिरूपणम्

ब्रह्मघ्नादण्डनविधेरसत्ये सत्यतामतेः ।
स्वाराध्यदेवताबिम्बोपेक्षणान्नृपतेर्वधात् ॥ २७ ॥
ब्रह्मदेयापहारेण ब्राह्मणातङ्कनिर्मितेः ।
मर्यादाभङ्गकरणादगम्यागमनादपि ॥ २८ ॥
एतैर्नृपाणां जायन्ते दोषास्ते कारणैर्नृप ।

युद्धादन्यत्र राजवधात् कुशध्वजस्य महामोहप्राप्तिकथनम्

अयुद्धे न्यवधीः पूर्वं महाराजं सुधार्मिकम् ॥ २९ ॥
एतद्देहोपभोग्येन पापेनानेन भूपते ।
प्राप्तेयं मूर्छना पापा भवन्तं भयदायिनी ॥ ३० ॥

सुदर्शनमहिम्नाष्टानामपि दोषाणां निश्चयेन नाश्यत्वम्

सौदर्शनप्रभावेण दोषाश्चाष्टविधा अमी ।
विनश्यन्ति न संदेहस्तेन तच्च प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

[1] मोहस्तव तत्कथयाम्यहम् D.

सुदर्शनप्रसादसंपादनयत्नोपदेशः

अतस्तत्साधने यत्नं कुरुष्वाङ्ग विचारयन्।

प्रथमं मण्डपादिनिर्माणम्

प्रथमं मण्डपं तुङ्गं सर्वमङ्गलसंयुतम् ॥ ३२ ॥
बहुस्तम्भसमाकीर्णं तुङ्गतोरणमण्डितम्।
शुक्लक्षौमवितानाढ्यं किङ्किणीजालभूषितम् ॥ ३३ ॥
बहुध्वजसमाकीर्णं पताकाभिरलंकृतम्।
मुक्तादामसमाकीर्णं बहुमाल्यपरिष्कृतम् ॥ ३४ ॥
क्षौमाभिवेष्टितस्तम्भं दीपिकासमलंकृतम्।
षट्त्रिंशत्पदविस्तारं चतुःपञ्चाशता पदैः ॥ ३५ ॥
आयामैः संमितं रम्यं मङ्गलाष्टकसंयुतम्।
चन्दनागरुधूपेन वासितं विश्वतः शिवम् ॥ ३६ ॥

सरस्वतीतीरे मण्डपनिर्माणविधिः

एवमेव सरस्वत्यास्तटे शुद्धे पुराद् बहिः।
शीघ्रं कारय कल्याण मा भैषीर्मा विचारणा ॥ ३७ ॥

तत्र स्वागमनप्रतिज्ञा

तत्रैव चागमिष्यामि करिष्ये कर्म शान्तिकम्।

यथोपदेशं राज्ञोऽनुष्ठानम्

एवमुक्तवति प्राज्ञे गुरौ राजा विनिर्ययौ ॥ ३८ ॥

ततः स परमप्रीतः समाहूय च किंकरान् ।
यथोक्तलक्षणं तत्र मण्डपं समकारयत् ॥ ३९ ॥

याज्ञवल्क्यस्य तन्मण्डपगमनम्

स्वप्रभावेण तद्दोषं शक्तः शमयितुं मुनिः ।
तथापि राजधर्मोऽयमिति बुद्ध्या विचिन्त्य सः ॥
जगाम मण्डपं तत्र शुक्लपक्षे शुभे दिने ।

मण्डपस्य पश्चिमभागे राजासनकल्पनम्

शिल्पिनः स समाहूय राजासनमकल्पयत् ॥ ४१ ॥
अस्य पश्चिमदिग्भागे तृतीये समलंकृते ।

प्राग्भागद्वयमध्ये होमकुण्डकल्पनम्

प्राग्भागद्वयमध्येऽस्य होमकुण्डान्यकारयत् ॥ ४२ ॥
विमानलक्षणोपेतवेदिकास्थलमूर्धसु ।
चक्राकृतीनि कुण्डानि कल्पयामास सादरम् ॥ ४३ ॥

मध्ये अष्टदिक्षु च कुण्डकल्पना

तादृशं कुण्डयुग्मं तु मध्ये कृत्वा ततो बहिः ।
अष्टासु दिक्षु कुण्डानि तथैव समकारयत् ॥ ४४ ॥

प्रतिकुण्डमेकैकस्य, मध्ये द्वयोश्च कुम्भयोः स्थापनम्

प्रतिकुण्डं परिस्तीर्य कलमान् भारसंमितान् ।
स्थापयामास कुण्डानां पूर्वपार्श्वेषु सर्वतः ॥ ४५ ॥

कुम्भानि राजतान्यष्टौ सौवर्णे मध्यमे उभे ।
गन्धतोयेन पूर्णानि नवरत्नयुतानि च ॥ ४६ ॥

याज्ञवल्क्येन स्वयं कुम्भार्चनम्

ततः स्वयं मुनिः सार्धं शतानन्देन धीमता ।
क्षौमैस्तन्तुभिरावेष्ट्य गन्धपुष्पैस्तथाक्षतैः ॥ ४७ ॥
अलंकृत्य [1]च कुम्भेषु देवमावाह्य सादरम् ।
अर्चयामास मन्त्रेण धूपदीपप्रसूनकैः ॥ ४८ ॥

यन्त्रप्रतिष्ठाविलेखनादि

महायन्त्रं प्रतिष्ठाप्य मध्येकुम्भद्वयं गुरुः ।
देवं विना महायन्त्रं सर्वमन्त्रसमन्वितम् ॥ ४९ ॥
पटे विलिख्य पूर्वोक्तं सर्वदिव्यास्त्रसंयुतम् ।
राजासने विकीर्यैतत् ततस्तत सोत्तरच्छदम् ॥ ५० ॥
आरोपयामास तदा राजानममितौजसम् ।
स यन्त्रपटसंयुक्तं वितानं तस्य चाकरोत् ॥ ५१ ॥
निर्माय च सुवर्णेन मणिजालपरिष्कृतम् ।
यथोक्तलक्षणं यन्त्रं दर्पणे च [2]न्यवेशयत् ॥ ५२ ॥
तथैव गोरोचनया भूर्जपत्रे [3]सुसंस्कृते ।
सुवर्णसूच्या संलिख्य [4]यन्त्रं दिव्यास्त्रवर्जितम् ॥५३॥

[1] जलैः पुष्पैः A B E F.
[2] न्यवेदयत् D.
[3] सुसत्कृतं A B E F.
[4] मन्त्रं D.

शिरस्यधारयद्राज्ञो यन्त्रमेतत् सुमन्त्रितम् ।
सौदर्शनेन तिलकं भस्मना चाप्यकारयत् ॥ ५४ ॥
ततश्चाष्टौ समाहूय ऋत्विजो मन्त्रनिष्ठितान् ।
संयतान् वैष्णवान् विप्रान् दिशाकुण्डेष्वयोजयत् ॥
ततो यवनिकां कृत्वा मण्डपस्य समन्ततः ।
अलंकृतेषु कुण्डेषु सौवर्णैश्च परिच्छदैः ॥ ५६ ॥
[1]विधाय विहितं पूर्वमृत्विग्भिः सहितो गुरुः ।
शतानन्देन सहितो जुहाव ज्वलितेषु सः ॥ ५७ ॥
नृत्तवादित्रसंयुक्तं ब्रह्मघोषसमायुतम् ।
पुण्याहं पूर्वमकरोद्धोमकर्म समाहितः ॥ ५८ ॥
प्रधानकर्मणो युक्तौ शतानन्दो गुरुस्तथा ।
दिशाहोमेषु संयुक्ता ऋत्विजः सर्व एव ते ॥ ५९ ॥
आज्यैर्विशुद्धैर्नियुतं होमान् संकल्प्य सादरम् ।
अकरोदयुतं नित्यमेवं दशदिनं कृतम् ॥ ६० ॥
गुरुणानुदिनं स्नातो मन्त्रितैः कुम्भवारिभिः ।
मुक्तग्रहो विशुद्धात्मा विज्वरः प्रीतमानसः ॥ ६१ ॥
पूर्णे दशदिने राजा रत्नैर्बहुसुवर्णकैः ।
आराधयामास गुरुं मण्डपं सपरिच्छदम् ॥ ६२ ॥
निवेद्य गुरवे सर्वानृत्विजः समतर्पयत् ।
धनैश्च बहुभिर्धान्यैः प्रतिष्ठाभिः समाहितः ॥ ६३ ॥

[1] वितानसहितां भूमिमृत्विग्भिः A B E F.

प्रशशास महीमेनां दिवि देवेन्द्रवत् [1]सुधीः ।
अन्येषामपि [2]भूतानामयमेव विधिः स्मृतः ॥ ६४ ॥
पञ्चाशन्नियुतैर्होमैर्द्वापरे स विधीयते ।
कलौ च कोटिहोमेन विधिरेष महीक्षिताम् ।
प्रारब्धमेवं भोक्तव्यं कर्म ब्रह्मविदामपि ॥ ६५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां कुशध्वजोपाख्यानवर्णनं नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २८३७

[1] सुखी A B E F. [2] भूपानाम् D.

सुदर्शनहोमाङ्गद्रव्यपरिमाणादिनिरूपणं नाम
षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

राज्ञो होममण्डपानागमने कर्तव्यक्रमः

नारदः—

दैवाद्वा मानुषाद्वापि भूतादिभिरथापि वा ।
दर्पात् प्रतिबलाद्वान्यैरन्तरायैर्महीपतिः ॥ १ ॥
यदि न प्राप्नुयादेव होममण्डपमादितः ।
ततः कथं महीभर्तुर्निवर्त्यन्ते महाग्रहाः ॥ २ ॥

अहिर्बुध्न्यः—

शृणु राजा न चेत् कुर्यात् पुरोधाः कुरुतात् कृती ।
स एव राज्ञः सर्वस्वमदृष्टार्थोपपादने ॥ ३ ॥

पुरोहितलक्षणम्

धार्मिकः श्रुतिसंपन्नः सुशीलः सत्यवाक् शुचिः ।
अभिजातोऽनहंकारस्तितिक्षुः स्मृतिमान् वशी ॥ ४ ॥
देशकालविभागज्ञः शास्त्रदृष्टिरतन्द्रितः ।

अप्रधृष्योऽप्रमादी च वदान्यो नयकोविदः ॥ ५ ॥
उपायोपेयविन्मन्त्री यायजूको ह्यलोलुपः ।
दैववित् प्रियवादी च वैदिकः सत्त्ववान् प्रभुः ॥ ६ ॥
विष्णुभक्तस्तपस्वी च कार्यवित् कर्मठोऽनघः ।
हिताहिताप्तिहानेच्छुर्नृपाणां सर्वसंमतः ॥ ७ ॥

पुरोधस एव राज्ञः सर्वकार्यकर्तृत्वम्

ईदृशो दुर्लभो राज्ञां गुरुकल्पः पुरोहितः ।
ईदृशो हि क्षमो [1]राज्ञामघौघविनिवारणे ॥ ८ ॥
अतः स एव राज्ञां हि रक्षाविधिमथार्हति ।
एवंविधो गुरुर्यस्य स सम्राड् नृपतिर्भवेत् ॥ ९ ॥
दीर्घायुर्निःसपत्नः स्यादरोगः परवीरहा ।
अवग्रहाद्या जायन्ते पीडास्तद्विषये न हि ॥ १० ॥

तादृशपुरोहिताभावे राज्ञोऽनिष्टकथनम्

तं विनान्यो भवेद्राज्ञो गुरुर्वाथ पुरोहितः ।
विपरीतं भवेत् तस्य महीभर्तुर्न संशयः ॥ ११ ॥

कुम्भादीनां परिमाणादिप्रश्नः

नारदः—

परिमाणं च कुम्भानां स्रुक्स्रुवाणां च लक्षणम् ।
ऋत्विजः [2]कीदृशो ह्यस्य प्रकारश्चाखिलं वद ॥ १२ ॥

[1] राज्ञामघौघस्य A B E F.
[2] कीदृशोऽन्यस्य D.

उत्तमपरिमाणम्

अहिर्बुध्न्यः—

[1]शुद्धैर्गन्धोदकैर्भारपरिमाणैः सुपूरितान् ।
सौवर्णराजतान् कुम्भान् कारयेदिदमुत्तमम् ॥ १३ ॥

मध्यमपरिमाणम्

अर्धभारभृतान् कुम्भान् मध्यमोऽयं विधिः स्मृतः ।

अधमपरिमाणम्

तदर्धेनाधमे पक्षे पूरयेदेष निर्णयः ॥ १४ ॥

यथाविधि स्रुगादिनिर्माणम्

यथाविधि विधेयौ तु स्रुक्स्रुवौ मुनिसत्तम ।

ऋत्विक्संख्या

ऋत्विजः सात्त्विकानष्टौ वृणुयाद्वैष्णवांस्ततः ॥ १५ ॥

अङ्गमन्त्रादिविधिः

अङ्गमन्त्रैश्च गायत्र्या वह्निप्राकारकेण च ।
प्रधानकुण्डयोश्चापि गुरुकल्पौ समाहितौ ॥ १६ ॥
वृणुयान्मूलमन्त्रेण सर्वे रक्षामनौ रताः ।
शमीसमिद्भिर्दूर्वाभिस्तिलैराम्रदलैस्तथा ॥ १७ ॥
चरुणा पायसापूपैः पालाशैर्जुहुयात् क्रमात् ।

[1] शुक्लैः A B E F.

शुद्धेन सर्पिषा मध्यकुण्डयोर्हावयेद् गुरुः ॥ १८ ॥
अथवा सर्वकुण्डेषु शुद्धेनाज्येन [1]हावयेत् ।
गुरुणैवाभिनिर्वर्त्यें प्रतीकारविधाविह ॥ १९ ॥
शयनासनयानादौ राज्ञः स्वैरविधावपि ।
पूर्वोक्तेन विधानेन वितानादिकमाचरेत् ॥ २० ॥

होमान्ते राज्ञोऽभिषेकः

होमावसानसमये प्रयोगेऽप्यत्र तद्गुरुः ।
तत्र राजानमाहूय पूर्ववन्मन्त्रितासने ॥ २१ ॥
स्थापयित्वाभिषेकादिसंस्कारं गुरुराचरेत् ।

गुर्वादिप्रीणनम्

ततः स्वस्थमनाः सद्यो विमुक्तग्रहबन्धनः ॥ २२ ॥
यथार्हं गुरवे दद्यात् स्वचिह्नानि प्रणम्य च ।
भूषणानि महार्हाणि मुक्तामणिमयानि च ॥ २३ ॥
मणिपीठसुवर्णानि रत्नानि विविधानि च ।
भुवश्च भूयसीर्दत्वा ऋत्विजस्तर्पयेत् ततः ॥ २४ ॥
एकैकमृत्विजः सर्वे शतेनार्च्याः सुवर्णकैः ।
प्रत्येकं दशभिर्गोभिर्वासोभिर्विविधैरपि ॥ २५ ॥

प्रधानहोमकर्त्रे विशेषतो दक्षिणादानम्

प्रधानहोमकर्त्रे तु देशिकाय विशेषतः ।

[1] भावयेत् D.

दद्याद् बहु धनं पूर्णमेकमश्वं सवाहनम् ॥ २६ ॥
अलंकारेण सहितं मण्डपं सपरिच्छदम् ।

ततो ब्राह्मणतर्पणम्

ब्राह्मणानां ततस्तृप्तिं कुर्यात् प्रीतमना नृपः ॥ २७ ॥
राज्ञा स्वेनाभिनिर्वृत्ते कर्मण्यस्मिन् [1]यथोदिते ।
प्रयोगे देशिकायैव दद्यान्मन्त्रविदे वसु ॥ २८ ॥
पुरोधसा कृतं सर्वमेष धर्मः सनातनः ।
राजोदाहरणे तावत् सविशेषमुदीरितम् ॥ २९ ॥
अन्येषामपि सर्वेषामेष[2] एव विधिः स्मृतः ।
पूर्णाहुतिं ततः कुर्याद्वैष्णव्यर्चा समाहितः ।
राज्ञोऽभ्युदयमाकाङ्क्षन् देशिको मन्त्रवित्तमः ॥ ३० ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां सुदर्शनहोमाङ्गद्रव्य-
परिमाणादिनिरूपणं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २८६७

[1] यथोदितम् B E F.   [2] एवमेव विधिक्रमः D.

महाशान्तिविधानं नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

ऐहिकामुष्मिकसर्वफलसाधकैकोपायप्रश्नः

नारदः—

भगवन् पञ्चमन्त्राङ्ग पशुपाशहर प्रभो ।
स्वतः साक्षात्कृताशेषविशेष व्योममन्दिर ॥ १ ॥
ऐहिकामुष्मिकं शश्वन्मन्त्रेणानेन लभ्यते ।
उभयेऽपि तथा दोषा नाश्यन्ते नात्र संशयः ॥ २ ॥
इत्युक्तं तेन पृच्छामि येनैकेनैव कर्मणा ।
उभयी सिद्धिरुभयानिष्टनाशो भवेत् तथा ॥ ३ ॥
ईदृशं कर्म चेदस्ति तन्मे कथय शंकर ।
ईदृग्ग्रहस्य त्वत्तोऽन्यो न कश्चिद् वक्तुमर्हति ॥ ४ ॥

तदुत्तरकथनारम्भः

अहिर्बुध्न्यः—

तदेतत् कथयिष्यामि सर्वशान्तिकरं परम् ।

वक्ष्यमाणे कर्मविशेषे राज्ञामधिकारः

महाराजैर्महाभागैः प्रयोज्यं व्यस्तजातिभिः ॥ ५ ॥

तस्य निखिलदुःखनिवर्तनपूर्वकमीप्सितफलसाधनत्वम्

आध्यात्मिकादिदुःखानां त्रयाणामपि नाशनम् ।
आधीनां चाप्यशेषाणां नाशनं शुभलक्षणम् ॥ ६ ॥
सर्वारिनाशनं शान्तं महाविजयकारणम् ।
रक्षोहणं पुष्टिकरं सर्ववश्यकरं मुने ॥ ७ ॥
परमायुःप्रदं पुण्यं पूर्वैर्नृपतिभिः कृतम् ।

अम्बरीषप्रभृतीनामेतदनुष्ठानात् यथोक्तफललाभः

अम्बरीषः शुकोऽलर्को मांधाता च पुरूरवाः ॥ ८ ॥
राजोपरिचरो धुन्धुः शिबिश्च [1]श्रुतकीर्तनः ।
कृत्वैतचक्रवर्तित्वं पुरा प्रापुरमी नृपाः ॥ ९ ॥
निरामया निःसपत्ना विस्तीर्णामलकीर्तयः ।

तत्र राज्ञामधिकारनिगमनम्

अतो मानुषमानन्दं काङ्क्षन्तो भुवि भूभुजः ॥ १० ॥
कुर्युरेतन्महाशान्तिलक्षणं कर्म सादरम् ।

देशविशेषविधिः

पुराद् बहिर्महानद्यास्तटे देवालयेऽथवा ॥ ११ ॥
असंबाधे शिवे देशे विविक्ते सजलाशये ।
पूर्वोक्तलक्षणयुतान्मण्डपादधिकं मुने ॥ १२ ॥
कुर्यादायामविस्तारौ तथा राजासनान्वितम् ।

[1] श्रुति E F.

तत्तत्समन्ततः कुर्यादेवंलक्षणमुत्तमम् ॥ १३ ॥

मण्डपनिर्माणक्रमः

बहुस्तम्भसमाकीर्णं मणिकाञ्चनमण्डितम् ।
तुङ्गतोरणसंयुक्तं दीपिकाशतशोभितम् ॥ १४ ॥
किङ्किणीजालसंयुक्तं पताकाभिरलंकृतम् ।
सवितानं ससोपानं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १५ ॥
चन्दनागुरुकर्पूरधूपमालाधिवासितम् ।
तुङ्गसालसमायुक्तं होमशालाभिवेष्टितम् ॥ १६ ॥

कुण्डकल्पनाक्रमः

एवं मनोज्ञं कृत्वैतत् [1]तत्र कुण्डानि कल्पयेत् ।
प्राग्भागे मण्डपस्यास्य चतुर्दिक्षु प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
चतुर्व्यूहाभियोगार्थं चतुरश्राणि कारयेत् ।
प्राच्याद्यान्यथ कुण्डानि केशवादीनथो यजेत् ॥ १८ ॥
चतुर्णां केशवादीनां विकोणेषु प्रकल्पयेत् ।
कुण्डानि शेषमूर्तीनां तच्छिद्रेषु यथाक्रमम् ॥ १९ ॥
त्र्यश्रं षडश्रमर्धेन्दुं[2] योनिं पद्माकृतिं क्रमात् ।
वृत्तं पद्माभमष्टाश्रं वज्राकृति धनुःप्रभम् ॥ २० ॥
शूलाभं शूर्पकल्पं च कुण्डान्येतानि कारयेत् ।

[1] तत्तत्तत्कुण्डानि कारयेत् A B; तत्र कुण्डानि कारयेत् E F.
[2] अर्धेन्दुयोनिपद्माकृतिं D.

[1]मध्ये देवं प्रतिष्ठाप्य यन्त्ररूपधरं प्रभुम् ॥ २१ ॥
विमानलक्षणोपेतं कुण्डं कुर्यात् तदग्रतः ।

अस्त्रकुण्डकल्पना

समन्ताद्धोमशालायामस्त्रकुण्डान्यनुक्रमात् ॥ २२ ॥
[2]शतं तथाधिकं कुर्याच्चत्वारिंशदतन्द्रितः ।
यथार्हमस्त्रलिङ्गानि मण्डितान्यथ कारयेत् ॥ २३ ॥

ऋत्विग्वरणम्

अन्तर्मण्डपकुण्डेषु ऋत्विजः षोडश क्रमात् ।
ऋग्भिः पुरुषसूक्ताभिर्वृणुयाद्वैष्णवान् सतः ॥ २४ ॥

अस्त्रकुण्डेषु ऋत्विगन्तरवरणम्

ततः स्वनामभिश्चान्ते वृणुयाद्वेदपारगान् ।
बाह्यास्त्रकुण्डशालायां ब्रह्मास्त्रप्रमुखेष्वपि ॥ २५ ॥
ऋत्विजो वृणुयात् सर्वान् कुशलान् [3]शान्तिकर्मणि ।
ब्रह्मजज्ञानमित्यादिऋग्भिः [4]पञ्चाशतं क्रमात् ॥ २६ ॥
स्वनामभिश्च विदुषो ब्रह्मास्त्रादिकृतादिकान् ।
त्रिशतं वृणुयाद् ब्रह्मसूक्तैः सद्भिरनुक्रमात् ॥ २७ ॥
तत्रैवाथ भवा मित्र इति पञ्चभिरन्वितः ।

[1] मध्येकुण्डं D. [2] A B E F omit six lines from here.
[3] शास्त्रकर्मणि A B. [4] पञ्चशतान् A.

परो [1]मात्रादिभिर्ऋग्भिस्त्रयोदशभिरेव च ॥ २८ ॥
विष्णुसूक्तगताभिश्च अस्य वामेति पञ्चभिः ।
अतो देवेति षड्भिश्च दशभिश्चक्षुरित्यपि[2] ॥ २९ ॥
षड्भिः [3]प्रति व एनेति वृणुयात् स्वस्वनामभिः ।
सौवर्णान् राजतान् वाथ कुर्याद्धोमपरिच्छदान् ॥ ३० ॥

कुम्भस्थापनम्

पूर्वभागेषु कुण्डानां स्थापयेत् तोयपूरितान् ।
सौवर्णान् राजतान् कुम्भान् यद्वा ताम्रमयानिह ॥
कुम्भान् पूर्ववदेकैकं कलमान् भारसंमितान् ।

होमार्थमृत्विगन्तरवरणविधिः

वृणुयादृत्विजः शिष्टान् [4]यज्वनो होमकर्मसु ॥ ३२ ॥
प्रवर्तयेत स्वैः स्वैस्तु मन्त्रैर्मन्त्रविदुत्तमः ।

मध्यमकुण्डे आचार्यकर्तृकहोमविधिः

देशिको मध्यमे कुण्डे सामध्वनिसमन्वितम् ॥ ३३ ॥
हुनेद्वादित्रसंयुक्तं पुण्याहनिनदैर्युतम् ।

होमसंख्याविधिः

प्रत्येकं कोटिहोमेन शान्तिकर्म समारभेत् ॥ ३४ ॥

1 परोमात्रादिभिः षड्भिः A B E F.
2 संचिदित्यपि D.
3 प्रतिपथेयैते A B; प्रतिप एतेति D; प्रतीप एवैते E F.
4 याज्यया A B.

तत्तत्कुम्भेषु तत्तद्देवताभ्यर्चनविधिः

तत्तद्देवान् समाहूय कुम्भेषु च पृथक् पृथक् ।
स्वैः स्वैरभ्यर्चयेन्मन्त्रैर्धूपदीपादिभिस्तथा ॥ ३५ ॥

होमान्ते कुम्भोदकेन राज्ञोऽभिषेकः

होमकर्मणि निर्वृत्ते तत्तत्कुम्भोदकैस्ततः ।
यन्त्रपीठे समारोप्य राजानमभिषेचयेत् ॥ ३६ ॥

अस्त्रकुण्डेषु होमविधिः

अस्त्रमन्त्रेषु येष्वेव नियुक्ता ये द्विजातयः ।
तत्तत्कुण्डेषु तैर्मन्त्रैर्जुहुयुः शान्तमानसाः ॥ ३७ ॥

उत्तममध्यमाधमभेदेन होमसंख्याविकल्पः

प्रत्येकं कोटिहोमस्तु मुख्यस्तस्यार्धमध्यमः ।
अधमं नियुतं ज्ञेयं यावदेतत् समाप्यते ॥ ३८ ॥
कालेन तावता कार्यमप्रमत्तैरतन्द्रितैः ।

नारायणीयाद्यस्त्रवर्गे होमसाधनद्रव्यविधिः

नारायणीयं ब्राह्मं च विमलं क्रौञ्चमेव च ॥ ३९ ॥
[1]धर्मपाशं च लक्षाक्षं संवर्तं सत्यमुत्तमम् ।
दुन्दुनाभं च शीतेषुं विष्णुचक्रं च मानवम् ॥ ४० ॥
ऐन्द्रं ज्यौतिषमित्येतमस्त्रवर्गं घृतैर्हुनेत् ।

[1] A B omit six lines from here.

कालचक्रादिवर्गे चरुविधिः

कालचक्रं धर्मचक्रं वज्रास्त्रं च गदाह्वयम् ॥ ४१ ॥
ब्राह्मं शिरस्तथैषीकं त्रिशूलमशनिद्वयम् ।
कालपाशं च पैनाकं पाशं वारुणमेव च ॥ ४२ ॥
आग्नेयं दयितं चापि तथा पाशुपतं परम् ।
[1]एष वर्गस्तु होतव्यश्चरुणैव यथाविधि ॥ ४३ ॥

कङ्कालादिवर्गे दधिविधिः

कङ्कालं मुसलं चापि वायव्यमथ कङ्कणी ।
असिरत्नं च कापालं शक्तिर्वैद्याधरं तथा ॥ ४४ ॥
प्रस्वापनप्रशमने दर्पणं शोषणं तथा ।
संतापनं च गान्धर्वं पैशाचं च विलापनम् ॥ ४५ ॥
एतानि दध्ना होतव्यान्यस्त्राणि परमास्तिकैः ।

मदनादिवर्गे पयोविधिः

मदनं तामसं चैव कन्दर्पदयितं परम् ॥ ४६ ॥
सौमनं मुसलं चैव संवर्तं घोरमेव च ।
मायाधरं च सोमास्त्रं वारुणं त्वाष्ट्रमेव च ॥ ४७ ॥
प्रस्वापनं भगास्त्रं च [2]रौद्रसृष्टं [3]पराङ्मुखम् ।
पयसामूनि जुहुयुस्तदस्त्रध्यानतत्पराः ॥ ४८ ॥

[1] एवं D. [2] रौद्रदृष्टम् A B E F.
[3] पराङ्कुशम् D.

रभसादिवर्गे पायसविधिः

रभसं सत्यकीर्तिं च प्रतिहारतरं तथा ।
अवाङ्मुखं च विषमं दृढनाभं सुनाभकम् ॥ ४९ ॥
दशाक्षं [1]शतवक्त्रं च शतशीर्षं शतोदरम् ।
पद्मनाभं महानाभं नैराश्यक्रथने अपि ॥ ५० ॥
वर्गोऽयं पायसेनैव होतव्यः शुद्धमानसैः ।

योगंधरादिवर्गे तिलविधिः

योगंधरं विनिद्रं च [2]नैद्रं सौमनसं तथा ॥ ५१ ॥
धृतिमाली प्रमथनं विधूतं वृत्तिमानपि ।
महार्चिर्माली मकरं रुचिरं करवीरकम् ॥ ५२ ॥
अमीषां च कृते कार्यस्तिलैर्होमो यथाविधि ।

धनादिवर्गे मधुविधिः

धनधान्ये कामरूपं मोहः कामरुचिस्तथा ॥ ५३ ॥
[3]वरणावरणे चैव परमास्त्रे उभे अपि ।
जृम्भकं सर्वनाभं च भृशाश्वतनयो महान् ॥ ५४ ॥
संदानं परशुं चैव प्रीणीयान्मधुना भृशम् ।

अन्येष्वस्त्रेषु शालितण्डुलविधिः

अपराण्यप्यनुक्तानि जुहुयाच्छालितण्डुलैः ॥ ५५ ॥

[1] शतपत्रं च दशशीर्षम् D.
[2] नैष्ठम् A B.
[3] वरुणावरुणे A B E F.

होमान्ते मन्त्रविशेषेण सुदर्शनतर्पणविधिः

हुत्वा यथोक्तं स्वैर्मन्त्रैः सर्वास्त्रप्रभवं विभुम् ।
सुदर्शनाकृतिं विष्णुं सर्वयन्त्रमयं विभुम् ॥ ५६ ॥
[1]ऋग्भिर्यन्त्रनियुक्ताभिः शान्तिकर्म समारभेत् ।

नारायणीयादितर्पणे मन्त्रविशेषविधिः

नारायणीयमुख्यास्त्रजातं प्रत्येकमादरात् ॥ ५७ ॥
शान्तिं कुर्यात् परो मात्रेत्येतत्सूक्तेन सादरम् ।

कालचक्रादिवर्गे मन्त्रविशेषविधिः

कालचक्रादिवर्गस्थं[2] प्रत्येकं जातवेदसम् ॥ ५८ ॥
प्रीणीयाच्चैव कङ्कालमुख्यवर्गस्य शान्तये ।
दिवस्परीति सूक्तेन जुहुयाज्ज्वलितेऽनले ॥ ५९ ॥

मदनादिवर्गे मन्त्रविशेषविधिः

मदनाद्यस्त्रवर्गस्य शान्तिं कुर्यात् समाहितः ।
अतो देवेति सूक्तेन [3]तथा विष्णोर्नुकं त्विति ॥ ६० ॥

रभसादिवर्गे मन्त्रविशेषविधिः

रभसाद्यस्त्रजातानि भवा मित्रेति पञ्चभिः ।
प्रत्येकं शमयेदृग्भिरिति वैदिकशासनम् ॥ ६१ ॥

1 ऋग्भिर्यजुर्भिरुक्ताभिः A B E F.
2 वर्गस्थः A B E F.
3 ततो D.

योगंधरादिवर्गे मन्त्रविशेषविधिः

योगंधरादेरस्त्रस्य शान्तिः कार्या समाहितैः ।
सूक्तेनानेन चैकैकमतो देवा अवन्त्विति ॥ ६२ ॥

धनादिवर्गे मन्त्रविशेषविधिः

धनधान्यादिवर्गस्थं[1] मन्त्रजातं विचक्षणः ।
जुषस्व नेति सूक्तेन शमयेत् परमेण तत् ॥ ६३ ॥

अन्येष्वस्त्रेषु मन्त्रविशेषविधिः

अस्त्राण्यन्यान्यनुक्तानि विष्णुसूक्तेन [2]तर्पयेत् ।
[3]सूक्तैरेतैर्महायन्त्रविनियुक्तैश्च पावनैः ॥ ६४ ॥
सर्वयन्त्रमयं देवं स्तुतिहोमैः समर्चयेत् ।

तर्पणान्ते सहस्रब्राह्मणभोजनविधिः

ततो देवान् समभ्यर्च्य ब्राह्मणांस्तदनन्तरम् ॥ ६५ ॥
सहस्रं भोजयेच्छुद्धैरोदनैः पायसैरपि ।

ततोऽस्त्रमन्त्रजलैः राज्ञोऽभिषेकविधिः

ततो राजासनारूढं राजानं शान्तमानसम् ॥ ६६ ॥
ऋत्विग्भिराहृतैः [4]सर्वैरस्त्रमन्त्रजलैः शुभैः ।
गुरुस्तन्मूलमन्त्रेण मन्त्रितैरभिषेचयेत् ॥ ६७ ॥

[1] वर्गस्थः A B.
[2] कारयेत् A B.
[3] सूक्तैरेतैर्महायज्ञ A B.
[4] सर्वैरस्त्रकुम्भ D.

रुग्णस्य तु राज्ञः प्रोक्षणविधिः

प्रोक्षयेदामयाविष्टो यदि राजा भवेन्मुने ।

मण्डपान्तःस्थकुम्भतोयाभिषेचनावश्यकता

अवश्यं मण्डपान्तःस्थकुम्भतोयाभिषेचनम् ।
कुर्यान्निरामयोऽनाधिर्विजयी भवति क्षणात् ॥ ६८ ॥

यथोक्तमहाशान्तिफलकीर्तनम्

आरोग्यमायुर्विजयो विभूति-
र्वशित्वमास्तिक्यममर्त्यता च ।
सर्वार्थसिद्धिर्वसुधाधिपत्यं
भवन्ति निःसंशयमेव राज्ञः ॥ ६९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां महाशान्तिविधानं नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २९३६

श्रीसुदर्शनमहायन्त्रघटितासनादिप्रभाववर्णनं
नामाष्टाचत्वारिंशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

इष्टार्थसाधने जपादिव्यतिरिक्तोपायप्रश्नः

नारदः—

कथितं भगवन् सर्वं जपहोमार्चनादिकम् ।
अभिषेको महाशान्तिर्महाशान्तिक्रियाविधिः ॥ १ ॥
सर्वार्थसाधकत्वेन चक्ररूपस्य शार्ङ्गिणः ।
एतैर्विना किमिष्टार्थसाधनं विद्यते न वा ॥ २ ॥

तत्रासनादीनामुपायत्वकथनम्

अहिर्बुध्न्यः—

विनैतान्यप्यभीष्टार्थमलभन्त परे नृपाः ।
आसनेनाङ्गुलीयेन दर्पणेन ध्वजेन च ॥ ३ ॥
वितानेन च विस्तीर्णभूतयो देवसंनिभाः ।
मुक्तापीडो [1]विशालश्च सुनन्दश्चित्रशेखरः ॥ ४ ॥

[1] विलासश्च D.

कीर्तिमाली च भूपालाः पालयन्तोऽखिलां भुवम् ।

आसनादिभिर्मुक्तापीडादीनामिष्टसिद्धिः

आसनेनैव वसुधां मुक्तापीडोऽजयत् पुरा ॥ ५ ॥
विशालोऽप्यजयन्मृत्युमङ्गुलीयेन भूपतिः ।
सुनन्दो दर्पणेनैव नागलोकं महीपतिः ॥ ६ ॥
ध्वजेनासुरसंग्राममजयच्चित्रशेखरः ।
कीर्तिमाली वितानेन त्रिदिवं प्राप भूपतिः ॥ ७ ॥

केवलासनादीनामिष्टसाधनत्वकथंताप्रश्नः

नारदः—

केवलान्यासनादीनि साधनत्वं कथं ययुः ।
साध्यं प्रति विभो तन्मे कथयेदं महाद्भुतम् ॥ ८ ॥

आसनप्रभाववर्णनाय मुक्तापीडोपाख्यानकथनम्

अहिर्बुध्न्यः—

मुक्तापीडो महातेजा राजा [1]सुश्रवसः सुतः ।
पितर्युपरते पृथ्वीं बुभुजे सागराम्बराम् ॥ ९ ॥

हारापीडस्य विषयासक्ततया राज्ये धर्मविच्युतिः

निजान्तःपुरयोषित्सु विषयासक्तमानसः ।
अनालोचितसप्राज्ञो राजा राजीवलोचनः ॥ १० ॥

[1] मित्रवतः A B E F.

प्रजास्तद्विषये तेन धर्मविच्युतिमाचरन् ।
बलिभिर्दस्युभी राज्यं क्षुभितं च हृतं च तत् ॥ ११ ॥
तस्मै प्रकृतयः सर्वा [1]राज्ञे क्षोभं व्यजिज्ञपन् ।
बुबुधे न स तेनापि मधुमैथुनविह्वलः ॥ १२ ॥

सपुरोधसाममात्यानां मन्त्रणप्रकारः

ततः पुरोधसा सार्धममात्याः संन्यमन्त्रयन् ।
राजा तु विषयासक्तो राज्यं दस्युभिराप्लुतम् ॥ १३ ॥
इति संचिन्त्य ते सर्वे गुरुं प्राप्य महाद्युतिम् ।
भवत्प्रसादाज्जेष्यामो नान्या काप्यस्ति नो गतिः ॥
इत्युक्तस्तैः पुरोधास्तु तथैवेत्याह तान् प्रति ।

पुरोधसा वसिष्ठोपदिष्टोपायानुष्ठानम्

इत्युक्त्वा यन्त्रघटितं [2]विष्टरं रत्नमण्डितम्[3] ॥ १५ ॥
वसिष्ठोक्तेन मार्गेण चकारास्मै महाद्भुतम् ।
तस्मिन्नारोपयामास राजानमबलारतम् ॥ १६ ॥

पुरोधसा राजानं प्रति कृत्यविशेषानुशासनम्

[4]वेदशाखाश्चतुर्दिक्षु वाचयेच्च क्रमेण तु ।

[1] राज्यक्षोभं D. [2] विस्तरं A B D. [3] मण्डपम् D.

[4] अत्र पूर्वप्रक्रान्तश्लोकद्वयानुगुण्यादुत्तरवाक्यानामपि पुरोधोव्यापारपरत्वं न्याय्यमिति लिट्प्रयोगस्यैवोचिततया वाचयेदित्यादिलिङादिप्रयोगानुपपत्तिर्यद्यपि स्फुरति, तथापि 'वेदशाखाः' इत्यारभ्याष्टाचत्वारिंशान्तानां श्लोकानां पुरोधःकर्तृकानुशासनपरत्वेन

आशीर्मङ्गलयुक्तानि गीतवादित्रनर्तकान् ॥ १७ ॥
कलशोदकमक्षय्यममृतं भावयेद् बुधः ।
तन्मध्यादुत्थिते पद्मे सौवर्णे चाष्टपत्रके[1] ॥ १८ ॥
चतुर्बाहुं त्रिनेत्रं च पद्महस्तं हिरण्मयम् ।
सर्वाभरणसंछन्नं मुक्ताहारविराजितम् ॥ १९ ॥
किरीटहारकेयूरकटकादिविभूषितम् ।
पीताम्बरधरं सौम्यं प्रसन्नवदनं [2]शुभम् ॥ २० ॥
कटिसूत्रसमायुक्तं कुण्डलाभ्यां विराजितम् ।
श्रीवत्सवक्षसं श्रीशं श्रीकरं श्रीनिकेतनम् ॥ २१ ॥
श्रिया जुष्टं [3]सदा सम्यक्ताम्रपद्मनिभेक्षणम् ।
पद्मनाभमुदाराङ्गं भक्तार्तिशमनं हरिम् ॥ २२ ॥
तस्याङ्के दक्षिणे लक्ष्मीं समासीनां विचिन्तयेत् ।
मन्त्रमूर्त्यात्मको [4]देवो मन्त्रवाच्यस्तु स प्रभुः ॥ २३ ॥
प्रविशन्तं ततस्तं तु भावयेन्मन्त्ररूपिणम् ।
एवं संचिन्तयन् मन्त्रं जपेत् कलशमामृशन् ॥ २४ ॥
अष्टोत्तरायुतं जप्त्वा अभिषिञ्चन् स्वकां तनुम् ।
ग्रहाणां नवकानां च सद्यः शान्तिकरो भवेत् ॥ २५ ॥

नानुपपत्तिः । अत एवैकोनपञ्चाशश्लोके 'तेनैवमनुशिष्टोऽयं' इति ग्रन्थस्याप्याञ्जस्यं भवतीति ध्येयम्.

1 यन्त्रके D. 2 विभुम् A B E F.
3 समं E F. 4 देव्या D.

आयुः श्रियं च यस्येच्छेत् तं च तेनाभिषेचयेत् ।
[1]अर्चयेदृत्विजः सर्वान् पूर्वमेव बुधो नरः ॥ २६ ॥
ब्राह्मणांस्तर्पयेच्चैव दक्षिणामुत्तमां ददत् ।
एवं स्वस्यापरस्यापि हितं कुर्यात् तथात्मनः ॥ २७ ॥
दक्षिणा चात्र देया स्यात् सुवर्णं शतमेव वा ।
केशान् धुनेन्न न वपेन्न स्पृशेत् स्नानशाटिकाम् ॥ २८ ॥
[2]नातिष्ठेत् स्नानसलिलमलंकुर्यात् ततो बुधः ।
मङ्गलानि च पश्येत्तु ऋषभं मङ्गलाः स्त्रियः ॥ २९ ॥
आत्मनो जन्मनक्षत्रे शुक्लवासा भवेत् तथा ।
शुक्रवारेषु कुर्वीत सप्तशः कुर्वतस्तथा ॥ ३० ॥
कामाः संकल्पितास्तस्य ध्रुवं सिध्यन्ति नान्यथा ।
उद्वहन् [3]वारि कुर्वीत श्रीकामः पापनाशनम्[4] ॥ ३१ ॥
तिष्ठन्नञ्जलिभिः प्रातरष्टोत्तरशतं पुनः ।
अभिमन्त्र्य जलं मूर्ध्नि क्षिपेत् पापप्रणाशनम् ॥ ३२ ॥
जुहुयाद्वस्त्रकामस्तु कुसुमैः कुमुदादिभिः ।
यद्वर्णं जुहुयात् पुष्पं तद्वर्णं वस्त्रमाप्नुयात् ॥ ३३ ॥
वृष्टिकामः शुचौ देशे गोमयेनोपलेपिते ।
रक्तद्रव्येण तत्रैव मण्डलं परिकल्पयेत् ॥ ३४ ॥
मण्डलस्य पुरस्तात्तु नवकुम्भं निधापयेत् ।

[1] अर्चयेच्च ग्रहान् सर्वान् E F.
[2] नाधितिष्ठेत् स्नानजलम् D.
[3] वापि D.
[4] नाशनः D.

तन्तुना वेष्टितं सम्यक् [1]पूरितं गन्धवारिणा ॥ ३५ ॥
आवाहयेत् ततः सूर्यं कुम्भे शुभ्रे समाहितः ।
तत्रस्थमर्चयेद् [2]विष्णुं पूर्ववत् साधकोत्तमः ॥ ३६ ॥
पायसं जुहुयात् तत्र शतमष्टोत्तरं [3]बुधः ।
ध्यायन्नेकाग्रधीः सिंहं जपेन्मन्त्रं सहस्रशः ॥ ३७ ॥
एवं कुर्वीत सप्ताहं द्वादशाहमथापि वा ।
ततः प्रसन्नो भगवान् महावृष्टिं विमुञ्चति ॥ ३८ ॥
वैतसेनैव होमेन वृष्टिर्भवति सर्वथा ।
अनश्नन्नार्द्रवासस्को वृष्टिकामः सदा जपेत् ॥ ३९ ॥
सप्ताहाज्जायते वृष्टिर्महती दिव्यशासनात् ।
भस्महोमेन वा सम्यग् लवणेनाथवा पुनः ॥ ४० ॥
वृष्टिं निवारयेद् भूयः शान्तिः कार्या मनीषिणा ।
यस्तु मन्त्रं जपेन्नित्यं प्रातः स्नात्वा सहस्रशः ॥ ४१ ॥
[4]श्रीरारोग्यं च तेजश्च वर्धते तस्य सर्वदा ।
सर्वाहःसु जपेद्यस्तु क्षीराहारो जितेन्द्रियः ॥ ४२ ॥
अर्चनं च यथाशक्ति कुर्वन्नियुतमन्वहम् ।
संसिद्धिमतुलां गच्छेदणिमादिगुणैर्युताम् ॥ ४३ ॥
अहोरात्रोषितो यस्तु पञ्चगव्यं पिबेत् ततः ।
नित्यमष्टसहस्रं तु सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४४ ॥

[1] संपूर्णं A B E F. [2] सिंहं D.
[3] घृतम् A B E F. [4] शरीरारोग्यतेजश्च वर्तते A B.

पञ्चगव्यं तु संपीत्वा जपेत् पञ्च दिनानि वै ।
ब्रह्महत्यादिभिः सद्यो मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ४५ ॥
वापयेत् [1]सर्वबीजानि ह्यभिमन्त्र्य सहस्रकम् ।
महती सस्यसंपत्तिर्जायते नात्र संशयः ॥ ४६ ॥
घृतेन पयसा चापि स्नापयेद् देवमुत्तमम् ।
ततः प्रसन्नो भगवान् ददाति मनसेप्सितम् ॥ ४७ ॥
अश्नीयादन्वहं विद्वानन्नं सप्ताभिमन्त्रितम् ।
[2]परकर्माचरन्नस्मिन्नासीनः कुरु सर्वदा ॥ ४८ ॥

यथोपदिष्टानुष्ठानेन राज्ञो निष्कण्टकभूमिलाभः

[3]तेनैवमनुशिष्टोऽयं मासमात्रमथाकरोत् ।
तेनास्य शत्रवः सर्वे विनष्टा व्याधिभिर्बलैः ॥ ४९ ॥
तेन निष्कण्टका भूमिर्वश्याभूत् तस्य सार्णवा ।

अङ्गुलीयप्रभाववर्णनाय विशालोपाख्यानारम्भः

विशालो नाम राजायं विशालाख्ये पुरे वसन् ॥ ५० ॥
पालयामास धर्मात्मा मेदिनीं साब्धिपत्तनाम् ।

विशालगुणवर्णनम्

सत्यवादी समो बन्धुर्दैष्टिको धर्मवत्सलः ॥ ५१ ॥
वसन् विंशतिमे वर्षे ब्राह्मणानामुपासकः ।

1 बीजान्यभिमन्त्र्याष्टसहस्रकम् D.
2 हरिकर्मा A B.
3 तेनेत्थमनु A B.

प्रजानुरञ्जको धीरो दैवे पित्र्ये च निष्ठितः ॥ ५२ ॥

तज्जनन्याः स्वपुत्रमरणसूचकाकाशवाणीश्रवणाद्विलापः

बाल्ये पित्रा वियुक्तस्य तस्येत्थं वसतो मुने ।
जननी वाचमश्रौषीदाकाशे ह्यशरीरिणीम् ॥ ५३ ॥
आगामिनि चतुर्थेऽह्नि पञ्चत्वं ते गमिष्यति ।
पुत्र [1]इत्यादि सा श्रुत्वा विललापाकुला भृशम् ॥ ५४ ॥

राज्ञा मातुः समाश्वासनपूर्वकं पुरोधसः पुलहस्याश्रमगमनम्

तच्छ्रुत्वा जननीमार्तामुवाच सुसमाहितः ।
किमर्थं रोदिषीत्येवं पृष्टा निर्बन्धतः सती ॥ ५५ ॥
तत्त्वतो वृत्तमाचख्यौ स तच्छ्रुत्वा महामनाः ।
मा भैषीरिति तामुक्त्वा निर्ययौ पुलहाश्रमम् ॥ ५६ ॥

पुलहं प्रति स्ववृत्तान्तनिवेदनम्

तपस्यन्तं मुनिं दृष्ट्वा प्रणिपत्येदमब्रवीत् ।
अशृणोज्जननी चैवमशरीरां सरस्वतीम् ॥ ५७ ॥

मुनिना तत्प्रतीकारोपायोपदेशनम्

इत्थं तेनैवमुक्तोऽसौ मुनिराह पुरोहितः ।
सौदर्शनमहायन्त्रघटितं चाङ्गुलीयकम् ॥ ५८ ॥
धारयैनमनेनैव मृत्युर्नश्यत्यसंशयम् ।

[1] इत्यादिकां श्रुत्वा A B.

राज्ञा यथोपदिष्टानुष्ठानम्

इति शिष्टोऽङ्गुलीयं स आहूयैनमधारयत् ॥ ५९ ॥

ततश्च राज्ञो यमकिंकरैः समागमः

विशालेन धृते तस्मिन्नङ्गुलीये सुयन्त्रिते ।
ततः कालेन संदिष्टाः किंकरा भीमदर्शनाः ॥ ६० ॥
प्राणानादातुमाजग्मुस्तस्यान्तिकमवारिताः ।

अङ्गुलीयप्रभावात् किंकराणां दूरात् पलायनम्

पार्श्वं न शेकुस्ते गन्तुमङ्गुलीयप्रभावतः ॥ ६१ ॥
संरब्धोर्ध्वकरास्तस्मिन् यावत् पाशान्न चिक्षिपुः ।
तावच्चक्रमहानेमिनिःसृतैर्विविधायुधैः ॥ ६२ ॥
प्रदुद्रुवुस्ते नितरां पीड्यमाना यथागतम् ।

राज्ञोऽपमृत्युजयात् यमादीनां विस्मयः

ततः सहैव कालेन सुरा विस्मयमागमन् ॥ ६३ ॥
सुदर्शनप्रभावेण तीर्णमृत्युरसाविति ।

दर्पणप्रभाववर्णनाय सुनन्दोपाख्यानम्

तथैव दर्पणस्यापि शृणु वीर्यं महामुने ॥ ६४ ॥
[1]सुनीतिरिति राजासीच्छृङ्गाराख्ये पुरे पुरा ।
त्रेतायुगावसानेऽसौ पालयामास मेदिनीम् ॥ ६५ ॥

[1] A B omit this line; सुनीतेरेव ' सुनन्दः ' इत्यपि नामान्तरम् । इदं चाग्रे व्यक्तीभविष्यति.

सुमतिनाम्नस्तत्पुत्रस्य नागकन्यया नागलोके नयनम्

लेभे चिरेण तनयमर्यमिष्ट्वा शतक्रतुम् ।
चकार सुमतिं नाम्ना वर्धमानं दिने दिने ॥ ६६ ॥
जनकस्तं ततः श्रीमान् कालेन प्राप्तयौवनः ।
सोऽभूदनल्पकालेन प्राप्तविद्योऽस्त्रकोविदः ॥ ६७ ॥
एकदा मृगयां कर्तुं बाह्योपवनमभ्यगात् ।
तत्रापश्यन्मनोज्ञाङ्गीं रूपयौवनशालिनीम् ॥ ६८ ॥
अदृष्टपूर्वां तां दृष्ट्वा मुमोह मदनातुरः ।
सुमतिं तं समादाय सा जगाम स्वमालयम् ॥ ६९ ॥
मायया मोहयित्वैनं नागलोकं विवेश सा ।

तस्यानङ्गमञ्जरीं वासुकितनयां परिणीय तत्रैव चिरकालनिवासः

तस्मिन् भोगवतीं रम्यां नागराजपुरीं तदा ॥ ७० ॥
प्रविश्यानङ्गमञ्जर्यै प्रायच्छत् सुमतिं रमा ।
तं दृष्ट्वा परमप्रीता सा वव्रे सुमतिं पतिम् ॥ ७१ ॥
तं लोकं तां पुरीं तां च नागकन्यां मनोहराम् ।
विलोक्य विस्मयं प्राप [1]स तां चानङ्गमञ्जरीम् ॥ ७२ ॥
गान्धर्वेण विवाहेन परिगृह्य तया सह ।
रेमे विस्मृतसर्वस्वपुरीपितृपरिग्रहः ॥ ७३ ॥

[1] तां चैवानङ्गमञ्जरीम् D.

पुत्रविरहात् खिद्यता राज्ञा चारैः पुत्रान्वेषणम्

एतस्मिन्नन्तरे राजा शुश्रावानागतं सुतम् ।
त्वरया परयाविष्टः सचिवांश्चेदमब्रवीत् ॥ ७४ ॥
कृच्छ्राल्लब्धः प्रियः पुत्रो ममैकोऽद्य प्रवेश्यताम् ।
तेन सार्धं तु भुञ्जीय न भोक्ष्येऽद्येत्यचोदयत् ॥ ७५ ॥
इति तस्य वचः श्रुत्वा निर्ययुः सर्वतो दिशः ।
सचिवैः प्रेषिताश्चारा दूताश्चान्ये [1]जवान्विताः ॥ ७६ ॥
विदिक्षु दिक्षु [2]कोणेषु गिरिष्वप्सु सरित्सु च ।
ग्रामेषु नगरेष्वेते चेरुश्चैत्येषु शाखिषु ॥ ७७ ॥
पत्तनेष्वप्यरण्येषु तीर्थेष्वन्विष्य सर्वतः ।
नापश्यन् सुमतिं सर्वे तथैवोचुर्नृपाय वै ॥ ७८ ॥

अलब्धपुत्रवृत्तान्तेन राज्ञा अनशनव्रतस्वीकरणम्

तच्छ्रुत्वा शोकसंतप्तो विलप्य बहु भूपतिः ।
अनश्नन्नशयिष्टान्तः शोकेन महतावृतः ॥ ७९ ॥

पुरोधसा कण्वाश्रमगमनपूर्वकं तस्मिन् राजवृत्तस्य निवेदनम्

एवं शोकाभिभूतेऽस्मिन् महाराजे पुरोहितः ।
स्वगुरुं कण्वमासाद्य तमसातीरवासिनम् ॥ ८० ॥
वृत्तं विज्ञापयामास राजपुत्रस्य तादृशम् ।

[1] अपराजिताः A B E F. [2] क्षोणीषु D.

कण्वमुनिना राजकुमारवृत्तान्तस्याविष्करणम्

तच्छ्रुत्वा स मुनिर्युक्तो बभूव कृपया पुनः ॥ ८१ ॥
दृष्ट्वा कुमारवृत्तान्तं योगेनास्मात् समुत्थितः ।
स तस्मै कथयामास तद्वृत्तमखिलं मुनिः ॥ ८२ ॥
आसीद् भोगवती नाम पुरी परमशोभना ।
पाताले नागराजस्य वासुकेरमितद्युतेः ॥ ८३ ॥
अनङ्गमञ्जरी नाम तस्यां तस्याभवत् सुता ।
रूपलावण्यसंपन्ना कालेन प्राप्तयौवना ॥ ८४ ॥
अस्या यस्मिन् वरे लिप्सा तस्मै दास्यामि [1]तामिति ।
संकल्पं वासुकेर्मत्वा चेट्यश्चेरुरितस्ततः ॥ ८५ ॥
तस्याः सदृशमन्वेष्टुं वरं तं नैव लेभिरे ।
नागलोके तथा भूम्यां व्यचरन् वरवाञ्छया ॥ ८६ ॥
तत्रैनं सुमतिं दृष्ट्वा राजपुत्रं मनोहरम् ।
प्रोचुस्तस्या महाराजतनयो मदनोपमः ॥ ८७ ॥
तवैव सदृशो भूम्यां पुरुहूतसमः श्रिया ।
न च सामादिभिः शक्यः समानेतुमसाविति ॥ ८८ ॥
तदाकर्ण्य तमत्रैव क्षिप्रमानयतेति ताः ।
उक्त्वा तत्संगमौत्सुक्यात् परां चिन्तामुपागता ॥
ततः संमन्त्र्य ताः सख्यो रमां मायाविशारदाम् ।

[1] भामिनीम् D.

मायया मोहयित्वैनमिहानय मनोरमम् ॥ ९० ॥
इत्यूचुः सा तथोक्तैनमानयामास मायया ।
सुमतिस्तामथोद्वाह्य रमते तत्र सांप्रतम् ॥ ९१ ॥

कुमारप्रत्याहरणे सुदर्शनयन्त्रघटितदर्पणस्यैव साधनत्वोपदेशः

सुदर्शनप्रभावेण विनाहरणकर्मणि ।
नास्त्युपायान्तरं तस्य ततस्तेनाहराम्यहम् ॥ ९२ ॥
सुदर्शनमहायन्त्रं दर्पणीकृत्य हाटकैः ।
पूर्वोक्तवर्त्मना तेन तमानयत मा चिरम् ॥ ९३ ॥
इत्युक्त्वा स पुनश्चक्रे तपः परमदारुणम् ।

यथोपदिष्टानुष्ठानात् राज्ञो नागलोकगमनसिद्धिः

पुरोहितो विनिष्क्रम्य राज्ञे सर्वं न्यवेदयत् ॥ ९४ ॥
राजा च परमप्रीतः कृत्वा यन्त्रितदर्पणम् ।
रथे पुरस्तात् संस्थाप्य बिलद्वारं तदा ययौ ॥ ९५ ॥
तेनाभिगन्तुं शक्तोऽभूत् सुनन्दो दर्पणौजसा ।

अत्यद्भुतनागलोकदर्शनात् राज्ञो विस्मयातिशयः

प्रविश्य लोकं नागानां स्वर्गलोकमिवापरम् ॥ ९६ ॥
विस्मयं परमं प्राप तत्समृद्धिविलोकनात् ।

राज्ञा सदारस्य कुमारस्य स्वपुरीं प्रति प्रत्यानयनम्

तस्मिन् भोगवतीं रम्यां नागराजपुरीमसौ ॥ ९७ ॥

[1]प्रविश्याथानयामास पुत्रं परमवत्सलः ।
सदारः पितरं द्रष्टुं शुद्धान्तात् सुमतिस्तदा ॥ ९८ ॥
निर्ययौ वनितालोकसहितो मदनो यथा ।
तं ताभिर्नागकन्याभिः सह स्यन्दनमुत्तमम् ॥ ९९ ॥
आरोप्य स्वपुरीं राजा प्रतस्थे परवीरहा ।

ततः क्रुद्धस्य वासुकेर्युद्धसमुद्योगः

तव जामातरं पुत्रीं स्वावरोधान्महीपतिः ॥ १०० ॥
कश्चित् स्यन्दनमारोप्य यातीत्याकर्ण्य वासुकिः ।
निर्ययौ परमक्रुद्धः फणिसेनापरीवृतः ॥ १०१ ॥
स दृष्ट्वा राजशार्दूलं तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ।
क्व गम्यते समादाय वधूं वरमितस्त्वया ॥ १०२ ॥

सुदर्शनयन्त्रवटितदर्पणप्रभावात् राज्ञो विजयलाभः

सुनन्दोऽथ समाकर्ण्य निवर्त्य स्यन्दनोत्तमम् ।
चक्रे दर्पणमद्यैव शत्रुसेनां जहीति वै ॥ १०३ ॥
ततः [2]प्रस्वापनाग्नेये दिव्यास्त्रे निःसृते क्षणात् ।
[3]प्रस्वापनं नागसेनां विवेशानेन सास्वपत् ॥ १०४ ॥
आग्नेयमस्त्रमारब्ध तां पुरीं दग्धुमोजसा ।

पराजितेन वासुकिना शरणागतिपूर्वकं राजाभ्यर्हणम्

तद् दृष्ट्वा नागराजस्तं शरणं समुपागमत् ॥ १०५ ॥

[1] प्रविश्य चानयामास D. [2] प्रस्थापना D. [3] प्रस्थापनं D.

[1]नाज्ञायि सर्वमस्माभिस्तदेतत् क्षम्यतां विभो ।
अत्याहितमिदं स्त्रीणामिति मत्वा शमं व्रज ॥ १०६ ॥
गृहाणेमानि रत्नानि महार्हाणि महाद्युते ।
इमां च कन्यामन्याश्च सहस्रं नागयोषितः ॥ १०७ ॥
आदाय प्रतिसंहृत्य दिव्यास्त्रे गन्तुमर्हसि ।

ततो राज्ञः सपरिकरस्य स्वपुरप्रवेशः

सुनन्दोऽपि तथेत्युक्त्वा संहृत्यास्त्रे समाहितः ॥
ततः स्वपुत्रं रत्नानि महान्ति वरयोषितः ।
आदायामन्त्र्य तं राजा जगाम [2]स्वपुरीं कृती ॥ १०९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां श्रीसुदर्शनमहायन्त्र-
घटितासनादिप्रभाववर्णनं नाम अष्टाचत्वारिंशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३०४५

[1] न ज्ञातं A B E F.　　[2] स्वपुरं प्रति A B E F.

सुदर्शनमहायन्त्रघटितध्वजप्रभावनिरूपणं नाम
एकोनपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

सुदर्शनयन्त्रघटितध्वजप्रभावनिरूपणप्रतिज्ञा

अहिर्बुध्न्यः—

सुदर्शनमहायन्त्रघटितस्य ध्वजस्य तु ।
प्रभावः श्रूयतां सम्यग् याथातथ्येन नारद ॥ १ ॥

चित्रशेखराधिष्ठितभद्रवाटीनगरवर्णनम्

सरस्वत्यास्तटे रम्ये भद्रवाटीति विश्रुता ।
परःसहस्रैः प्रासादैर्जातरूपमयैश्चिता ॥ २ ॥
पुरी विविधकामाढ्या [1]हेमसालसमन्विता ।
समृद्ध्या त्रिदिवप्रख्या बभूव भुवि दुर्लभा ॥ ३ ॥
तामध्यास्ते महावीर्यो राजोपरिचरात्मजः ।
पालयन्नैकवर्षाणि चित्रशेखरसंज्ञितः ॥ ४ ॥

[1] हेमजाल E F.

तत्पित्रोपरिचरेण कदाचिद् द्वन्द्वयुद्धे शङ्कुकर्णाख्यासुरहननम्

पितर्यस्य पुरा दिव्यमिन्द्रदत्तं क्रमागतम् ।
रथमारुह्य देवानां कार्यार्थं याति खे बली ॥ ५ ॥
शङ्कुकर्ण इति ख्यातो दानवो भीमलोचनः ।
जिघृक्षुस्तद्रथं मार्गे [1]तस्य कूबरमग्रहीत् ॥ ६ ॥
उवाच च मया सार्धं युध्यस्व यदि वा रथम् ।
जहि वेत्युक्तवत्यस्मिन् स तथेत्यग्रहीद् धनुः ॥ ७ ॥
ततस्तेन महायुद्धे दिनमेकं प्रवर्तिते ।
अथास्त्रजालमुत्सृज्य द्वन्द्वयुद्धे हतोऽसुरः ॥ ८ ॥

अमर्षणनाम्ना शङ्कुकर्णसुतेन चित्रशेखरपीडनम्

जित्वा तमसुरं राज्ञि कालेनास्तं गते मुने ।
तत्पुत्त्रं शङ्कुकर्णस्य सुतः परमरोषणः ॥ ९ ॥
अमर्षण इति ख्यातो मायावी चित्रशेखरम् ।
जिघांसुस्तद्बलं राज्ञः पुरं चापीडयत् सदा ॥ १० ॥
एकदामर्षणः क्रुद्धो भद्रवाटीमुपागमत् ।
पितृहन्तृसुतं योद्धुं ससैन्यं चित्रशेखरम् ॥ ११ ॥
निहत्य चैनमादास्ये सर्वं तत्स्यन्दनोत्तमम् ।
इत्युक्त्वा नगरीं रम्यां रुरोध बलदर्पितः ॥ १२ ॥

[1] रथकूबर B E F.

चित्रशेखरस्य तेन सह घोरयुद्धम्

निर्ययौ महतीं सेनां संनह्य नृपतिः पुरात् ।
तत्र युद्धं समभवद्राज्ञस्तेन दुरात्मना ॥ १३ ॥
सरणैश्चाभिसरणैः कचाकचि भयावहम् ।
गजाश्वरथपादातं प्रभग्नरथमाकुलम् ॥ १४ ॥
प्रवृत्तासृक्सरित्सार्थं कृत्तच्छत्रध्वजाचितम् ।
नृत्यत्कबन्धमुत्कृत्तदष्टाधरशिरश्चितम्[1] ॥ १५ ॥

दिनत्रयं युध्यमानस्यापि विजयालाभः

एवं दिनत्रयं युद्धं प्रवृत्तं रोमहर्षणम् ।
न लेभे विजयं तस्मिन्नाहवे चित्रशेखरः ॥ १६ ॥

श्रान्तसेनयोर्द्वयोरपि युद्धात् प्रतिनिवृत्तिः

श्रमान्निववृते सेनाद्वयी तस्माद् द्वयोरपि ।
तावुभौ जग्मतुः स्वं स्वं पुरं विश्रान्तवाहनौ ॥ १७ ॥

एवं सप्तदशवारं युध्यमानस्यापि विजयासिद्धिः

वारान् सप्तदशैतेन युयुधे चित्रशेखरः ।
एवमेव जयं प्राप न क्वचित् पृथिवीपतिः ॥ १८ ॥

खिन्नस्य राज्ञः चिन्ताप्रकारः

अथ दुर्जयमालोच्य महासुरममर्षणम् ।

[1] शिरःशतम् D E F.

केनोपायेन जेतव्य इति चिन्तापरोऽभवत् ॥ १९ ॥
महादेवप्रसादेन विना नैव जयो मम ।
अतस्तं तपसा देवं तोष्यामीति मनो दधे ॥ २० ॥

कृतनिश्चयस्य कैलासगमनम्

कृती निश्चित्य मनसा राज्यं [1]संन्यस्य मन्त्रिषु ।
जगाम तपसे राजा रथमारुह्य कामगम् ॥ २१ ॥
कैलासशिखरं रम्यं नभसा वसुधाधिपः ।

गगने गच्छतोऽस्य मन्दरोपरि स्यन्दनगतिप्रतिरोधः

तेनैव गच्छतस्तस्य स्यन्दनं मन्दरोपरि ॥ २२ ॥
अतिष्ठत् प्रेर्यमाणेषु वराश्वेष्वपि नारद ।

तत्कारणजिज्ञासया चरतस्तत्र कुबेरदर्शनम्

रथः कस्मादकस्मान्मे विष्टब्ध इति विस्मितः ॥ २३ ॥
रथादवातरच्छृङ्गे तस्य रम्ये महीपतिः ।
अवतीर्य रथात् तस्माच्चचार गिरिमूर्धनि ॥ २४ ॥
तत्रापश्यत् सरस्तीरे तरुणं दिव्यलक्षणम् ।
उपास्य पश्चिमां संध्यामवस्थितमनाकुलम् ॥ २५ ॥
तरुणादित्यसंकाशं ज्वलन्तं प्रभया स्वया ।

[1] संनह्य B.

तेन समं संलापः

तं प्रणम्य महाबाहुः कृताञ्जलिरभाषत ॥ २६ ॥
कस्त्वं पुराणपुरुषो यदि वा कमलोद्भवः ।
उमेश्वरो दिशेशानां यदि वान्यतमो भवान् ॥ २७ ॥
इत्युक्तस्तेन भगवान् प्राह गम्भीरया गिरा ।
किंनामकोऽसि कथय किमागमनकारणम् ॥ २८ ॥
एकाकिना त्वया देशः कथं प्राप्तोऽयमित्यपि ।

राज्ञा कुबेरे स्ववृत्तान्तस्य निवेदनम्

अथ न्यवेदयत् सर्वं राजोपरिचरात्मजः ॥ २९ ॥
चित्रशेखरनामानमात्मानमवनीपतिम्[1] ।
महासुरप्रवृत्तिं च स्वस्य तेन च पीडनम् ॥ ३० ॥
तज्जयायेशतुष्ट्यर्थं [2]तपश्चरणकारणात् ।
स्यन्दनेनाभिगमनं निरोधं तत्र तस्य तु ॥ ३१ ॥

कुबेरवचनात् तत्र गिरौ लक्ष्मीनिवासपरिज्ञानम्

इत्युक्तस्तेन सोऽप्याह विद्धि मां गुह्यकेश्वरम् ।
अत्रैवास्ते महालक्ष्मीः सर्वकारणकारणम् ॥ ३२ ॥
[3]तत्सेवार्थमिह प्राप्तः सा हि सर्वगतिः परा ।
तदाज्ञयैव चरतश्चन्द्रसूर्यौ विहायसि ॥ ३३ ॥
तत्प्रभावेण ते भग्नं गमनं स्यन्दनस्य तु ।

[1] पतिः A B D.
[2] पुरश्चरण E F.
[3] तां संप्राप्तमिह प्राप्तः A B; तं सर्वार्थमिह D.

लक्ष्मीप्रसादनोपदेशपूर्वकं कुबेरान्तर्धानम्

तां दृष्ट्वा साधयाभीष्टमित्युक्त्वान्तरधीयत ॥ ३४ ॥

राजसाहाय्यार्थं कुबेरप्रहितपुरुषसमागमः

तस्य साहाय्यकामोऽन्यस्तन्निदेशादुपागमत् ।
[1]प्रणम्य भूपतिं प्राह गुह्यकोऽहं तदाज्ञया ॥ ३५ ॥
साहाय्यकामस्ते प्राप्तो वसावोऽत्रैव शर्वरीम् ।
प्रत्यूषेऽपेक्षितं यत् स्यात् तत् करिष्यामि नान्यथा ॥

तद्वचनात् तत्रैव स्थाने तद्रात्रियापनम्

परस्परप्रणयिनौ तां रात्रिं तत्र [2]चोष्य तु ।
देव्याः सदसि गन्धर्वगीतवादित्रनिःस्वनम्[3] ॥ ३७ ॥
शृण्वन्तौ तत्कथाभिश्च निन्यतुस्तां [4]सरस्तटे ।

प्रभाते राज्ञा लक्ष्मीनिवासस्थानजिज्ञासया गुह्यकं प्रति प्रश्नः

प्रत्यूषसमये संध्यामुपास्य प्रथमां नृपः ॥ ३८ ॥
गुह्यकं प्राह शैलेऽस्मिन् देवी सा कुत्र वर्तते ।
केनाध्वना वा तद्धाम याम तद्दर्शनं कदा ॥ ३९ ॥

गुह्यकस्य प्रतिवचनम्

गुह्यकः प्रत्युवाचेदं क्रोशे तन्मन्दिरं परम् ।

[1] स प्रविश्य पतिं प्राह A B E F.
[2] चोषतुः A B E F.
[3] वादित्रजं स्वनम् E F.
[4] सरित्तटे A B E F.

यतो गीतमृदङ्गानां निस्वनः श्रूयते महान् ॥ ४० ॥
कंचित् कालमुपास्यैनां धनदो यास्यति क्षणात् ।
तस्मिन् गते प्रविश्यैनां नमस्यसि सनातनीम् ॥ ४१ ॥

ततो गुह्यकेन सह लक्ष्मीमन्दिरगमनम्

[1]प्रस्थापयामास ततो याममात्रं प्रतीक्ष्य तम् ।
राजापि स्वरथं तत्र संस्थाप्यैनमथान्वगात् ॥ ४२ ॥

गुहाद्वारदेशे गुह्यकस्यावस्थानम्

ततो महागुहापार्श्वे मन्दिरं समदृश्यत ।
तद्गुहाद्वारि सोऽतिष्ठत् पालयन् बिलगह्वरम् ॥ ४३ ॥

राज्ञो मन्दिरान्तःस्थरत्नमण्डपे प्रवेशः

[2]अतीत्य च ततः कक्ष्याश्चतस्रो मणिगोचराः ।
ततो रत्नमयं दिव्यं विवेशास्थानमण्डपम् ॥ ४४ ॥

मण्डपवर्णनम्

मणिस्थूणासहस्राढ्यं मण्डपं समदृश्यत ।
परःशतमहारत्नपर्यङ्कसमलंकृतम् ॥ ४५ ॥
रत्नमङ्गलदीपैश्च मण्डितं तुङ्गतोरणम् ।
अनेककल्पकाकीर्णं मणिपीठपरिष्कृतम् ॥ ४६ ॥
मन्दारकुसुमामोदैर्मृगनाभिमदैरपि ।

[1] प्रस्वापयामास A B.

[2] व्यतीत्य E F.

कस्तूरिकोत्थसौरभ्यैर्वासितान्तरमूर्जितम् ॥ ४७ ॥
अत्यादित्यप्रभं पुण्यं मुक्तादामविभूषितम्[1] ।
हेमपङ्कजमालाढ्यं पताकाध्वजशोभितम् ॥ ४८ ॥
धूपैः कालागरूद्भूतैः समन्तादधिवासितम् ।
कर्पूरमिश्रकालेयक्षोदपङ्कपरिष्कृतम् ॥ ४९ ॥
इतस्ततश्चरन्तीनां शक्तीनां भूषणारवैः ।
[2]झणज्झणितमञ्जीरनिनदैर्नादितान्तरम् ॥ ५० ॥

मण्डपमध्यस्थरत्नपर्यङ्के अब्जासनस्थमहालक्ष्मीदर्शनम्

तन्मध्ये रत्नपर्यङ्के संस्कृताब्जासनाश्रिताम् ।
महालक्ष्मीं महानन्दां संश्रितां सर्वशक्तिभिः ॥ ५१ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तां सर्वालंकारशोभिताम् ।
लावण्यामृतकल्पाङ्गीं शशिबिम्बनिभाननाम् ॥ ५२ ॥
संवीतदिव्यकौशेयां दिव्यचन्दनमालिकाम् ।
विलोक्य प्रणतो भूत्वा विस्मयस्तिमितोऽभवत् ॥५३॥

तत्पादोदकप्राशनपरिपूतेन राज्ञा तत्स्तुतिकरणम्

तत्पादाम्बु समादाय रतिरेनमपाययत् ।
सोऽथ तुष्टाव सुप्रीतस्तां देवीं शुभलोचनाम् ॥ ५४ ॥

[1] विराजितम् A B E F.
[2] कणत्कणित B E F.

तत्र लक्ष्म्याः उभयविभूत्यैश्वर्यप्रतिपादनम्

महालक्ष्मि भद्रे परव्योमवासि-
न्यनन्ते सुषुम्नाह्वये [1]सूरिजुष्टे ।
जये सूरितुष्टे शरण्ये [2]सुकीर्ते
प्रसादं प्रपन्ने मयि त्वं कुरुष्व ॥ ५५ ॥

सति स्वस्ति ते गौरि गायत्रि गार्गि
ध्रुवे कामधेनो सुराधीशवन्द्ये ।
सुनीते सुपूर्णेन्दुशीते कुमारि
प्रसादं प्रपन्ने मयि त्वं कुरुष्व ॥ ५६ ॥

सदा सिद्धगन्धर्वयक्षेशविद्या-
धरैः स्तूयमाने रमे रामरामे ।
प्रशस्ते [3]समस्तामरीसेव्यमाने
प्रसादं प्रपन्ने मयि त्वं कुरुष्व ॥ ५७ ॥

लक्ष्म्या एव निर्व्याजपुरुषकारत्वसमर्थनम्

दुरितौघनिवारणप्रवीणे[4]
विमले [5]भासुरभागधेयलभ्ये ।
प्रणवप्रतिपाद्यवस्तुरूप-
स्फुरणाख्ये हरिवल्लभे नमस्ते ॥ ५८ ॥

1 सूर्य B E F.
2 सुवर्णे E F.
3 समस्तामरैः स्तूयमाने B E F.
4 निवारणे प्रवीणे A F.
5 भार्गव B E F.

सिद्धे साध्ये [1]मन्त्रमूर्ते वरेण्ये
गुप्ते [2]तृप्ते नित्यमुद्गीथविद्ये[3] ।
व्यक्ते विद्वद्भाविते भावनाख्ये
भद्रे भद्रं देहि मे संश्रिताय ॥ ५९ ॥

सर्वाधारे सद्गतेऽध्यात्मविद्ये
भाविन्यार्द्रे निर्वृतेऽध्यात्मवल्लि ।
विश्वाध्यक्षे मङ्गलावासभूमे
भद्रे भद्रं देहि मे संश्रिताय ॥ ६० ॥

लक्ष्म्याः पारमार्थिकमङ्गलगुणाकरतया श्रुतिशिरोभूषणत्वम्

अमोघसेवे निजसद्गुणौघे
विदीपितानुश्रवमूर्धभागे ।
अहेतुमीमांस्यमहानुभावे
[4]विलोकने मां विषयीकुरुष्व ॥ ६१ ॥

उमाशचीप्रभृतीनां महालक्ष्मीविभूतित्वम्

उमाशचीकीर्तिसरस्वतीधी-
स्वाहादिनानाविधशक्तिभेदे ।
अशेषलोकाभरणस्वरूपे
[4]विलोकने मां विषयीकुरुष्व ॥ ६२ ॥

[1] मन्त्ररूपे A B E F.
[2] दृप्ते A B E F.
[3] उद्गीतविद्ये A B.
[4] विलोकनैर्मां A B E F.

स्तुतिप्रीतया लक्ष्म्या राजाभीष्टस्य प्रश्नः

इति स्तुतिं निशम्यैषा प्रसन्ना प्राह पार्थिवम् ।
प्रार्थितं ते ददाम्यद्य किं तत् कथय भूपते ॥ ६३ ॥

राज्ञा स्ववृत्तान्तस्य निवेदनम् । लक्ष्म्या सुदर्शनयन्त्रघटितध्वजस्यार्पणम्

राजा च स्वान्वयं स्वं च महासुरनिपीडितम् ।
आचख्यौ सर्वमेवास्यै मा भैषीरिति साब्रवीत् ॥६४॥
अहमाधारभूतापि शक्तीनां जगतस्तथा ।
सुदर्शनप्रभावेण करोम्याश्रितरक्षणम् ॥ ६५ ॥
अनेन जहि ते शत्रुमिति ध्वजमथार्पयत् ।

लक्ष्मीदत्तध्वजमहिम्ना शत्रुजयपूर्वकं राज्ञो निष्कण्टकराज्यलाभः

यन्त्रितं तं ध्वजं लब्ध्वा जगाम स्वपुरं नृपः ॥ ६६ ॥
जिगाय तेन महतीमासुरीं स वरूथिनीम् ।
तं च [1]हत्वा सुखं राज्यमकरोच्चित्रशेखरः ॥ ६७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां सुदर्शनमहायन्त्रघटितध्वज-
प्रभावनिरूपणं नाम एकोनपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३११२

[1] जित्वा A B E F.

कीर्तिमाल्युपाख्यानवर्णनं नाम पञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

वक्ष्यमाणार्थसूचनम्

अहिर्बुध्न्यः—

इदं [1]तु शृणु देवर्षे कीर्तिमाली वितानतः ।
अजयत् त्रिदिवं पूर्वं येनैव विधिना बली ॥ १ ॥

भद्रशृङ्गनाम्ना राज्ञा भूमण्डलस्य परिपालनम्

भद्रशृङ्ग इति ख्यातो राजा परमधार्मिकः ।
आसीदुदारचरितो विशालाख्ये पुरे पुरा ॥ २ ॥
तस्य स्वपुरवत् पृथ्वीं सप्तद्वीपवतीमपि ।
शासतः शक्रकल्पस्य शरदामयुतं गतम् ॥ ३ ॥

तत्पुत्रस्य कीर्तिमालिनो गुणवर्णनम्

तस्य दीर्घायुषः पुत्रः कीर्तिमाली मदोद्धतः ।
शूरः कमलपत्राक्षः कन्दर्प इव रूपवान् ॥ ४ ॥

[1] च E F.

बलवानप्रतिद्वन्द्वः सर्वशास्त्रविशारदः।
विनयज्ञो महोदारः प्रतापी सत्यसंगरः ॥ ५ ॥
समरेष्वपरावर्ती गम्भीरो [1]धनदर्पितः।
[2]मेघगम्भीरनिर्ह्रादी जिगीषुः शत्रुतापनः ॥ ६ ॥
मत्तद्विप इव स्वैरं चचार जगतीमिमाम्।

पितुरनन्तरं तेनापि धर्मतो राज्यस्य पालनम्

तस्यैवं वर्तमानस्य पिता मृत्युमुपागतः ॥ ७ ॥
पितर्युपरते श्रीमाञ्छशास पितृवद् भुवम्।
जगत्याः सर्ववृत्तान्तं चारैः कैश्चिद्विवेद सः ॥ ८ ॥
स्वपुरे स्वयमङ्गेषु चरितं वेद सप्तसु।

कदाचित् निशीथे गूढं संचरतस्तस्य पुराद् बहिर्विप्रदर्शनम्

एकाकी चैकदा धन्वी नृपः स्वैरकथा नृणाम् ॥ ९ ॥
श्रोतुं निशीथे निर्गत्य सर्वतो व्यचरत् पुरम्।
आपणेषु च रथ्यासु चत्वरेषु गृहेषु च ॥ १० ॥
सर्वद्वारेषु वप्रेषु सरसीषु वनेषु च।
उपकार्यासु चैत्येषु देवतायतनेषु च ॥ ११ ॥
शस्त्रशालासु तीर्थेषु [3]वनेषूद्यानभूमिषु।
संचरन् विप्रमासीनं शमीमूले पुराद् बहिः ॥ १२ ॥

[1] बलदर्पित: B E F. [2] वीरो गभीर D; धीरगम्भीर E F.
[3] वनेषूपवनेषु च E F.

दद्दर्श राजा निर्भीको ज्वलन्तमिव पावकम् ।
प्रसाधिततनुं शान्तं साक्षात्कृतसुदर्शनम् ॥ १३ ॥
संप्राप्तसर्वकामं[1] तं योगारूढमकल्मषम् ।
[2]प्रश्रयावनतो भूत्वा पप्रच्छेदं महीपतिः ॥ १४ ॥

तद्वृत्तान्तजिज्ञासोः राज्ञस्तं प्रति प्रश्नः

कस्त्वं किमर्थमधुना वृक्षमूलमुपाश्रितः ।
[3]कस्मादुपागतः सर्वमाचक्ष्वानघ पृच्छते ॥ १५ ॥

योगारूढस्य तस्य राजप्रश्नमजानतो मौनीभावः

एवमुक्तोऽपि योगस्थो न वेदैतदुदीरितम् ।
तथा पुनः पुनश्चोक्तो राजानं नाभ्यभाषत ॥ १६ ॥

बलाद् ग्रहीतुमुद्युक्तस्य राज्ञो विप्रप्रभावात् स्तम्भीभावः

बलाद् ग्रहीतुमारेभे ब्राह्मणं कुपितो नृपः ।
ततस्तस्य प्रभावेण स्तब्धचेष्टोऽभवत् तदा ॥ १७ ॥

विस्मितेन राज्ञा स्तुतिभिर्विप्रस्य प्रसादनम्

स्तब्धमात्मानमालक्ष्य विस्मयं परमं ययौ ।
[4]स्तुतिभिस्तोषयामास तं प्रणम्य ततस्ततः ॥ १८ ॥

1 कामान्तं A B E F.
2 प्रस्तूयावनतो D.
3 याथातथ्येन तत् सर्वमाचक्ष्वानघ पृच्छतः A B F.
4 चाटुभिः A B E F.

प्रसन्नेन विप्रेण स्ववृत्तान्तस्याविष्करणम्

तुष्टः स योगादुत्थाय जगादेदं वचो नृपम् ।
[1]सालग्राम इति ख्यातं विष्णुस्थानमनुत्तमम् ॥ १९ ॥
नित्यं संनिहितस्तत्र चक्ररूपी जगत्पतिः ।
तत्र चक्राङ्कितं सर्वं स्थावरं जङ्गमं च यत् ॥ २० ॥
तत्र प्रवेशमात्रेण जन्तवो वीतकल्मषाः ।
तत्र त्यक्तशरीरास्तु यान्ति निर्वाणमुत्तमम् ॥ २१ ॥
तस्मिन् देशे समुत्पन्नो ब्राह्मणः शिष्टसंमतः ।
सुदर्शनप्रभावेण [2]साधिताखिलसाधनः ॥ २२ ॥
गम्यते पौष्करं तीर्थं मयाद्य जगतीपते ।
निशि मार्गवशात् प्राप्तः पुरमेतत् तवर्द्धिमत् ॥ २३ ॥
पिहितद्वारमालक्ष्य [3]शमीमूलमिह श्रितः ।

विदितवृत्तान्तेन राज्ञा स्वपुरं प्रति ब्राह्मणस्यानयनम्

एवमुक्तस्ततो राजा सत्कृत्यैनमनिन्दितम् ॥ २४ ॥
प्रावेशयत् पुरीं रम्यां तत्राप्यायतनं हरेः ।
तत्रोषितस्तु तां रात्रिं सर्वसत्कारपूर्वकम् ॥ २५ ॥
अपरेद्युर्द्विजो गन्तुमारेभे पुष्करं प्रति ।

हितमुपदेष्टुं राजप्रार्थना

राजा तु कृतपूर्वाह्णकर्माणं तमभाषत ॥ २६ ॥

[1] सालग्राममिति D. [2] भाविता A B. [3] शमीमूलमुपाश्रितः B E F.

साधूनां दर्शनं पुण्यं समस्ताभीष्टसाधनम्[1] ।
इति श्रुतमतो भाषे भगवन् किं हितं मम ॥ २७ ॥
यथेह विन्देय सुखं परत्राप्यसपत्नकम्[2] ।
तथा प्रसादं कुरु मे करुणार्द्रमना ह्यसि ॥ २८ ॥

तेन राज्ञे साङ्गसौदर्शनमहामन्त्रस्योपदेशः

ततः प्रसन्नो [3]राजानमुपसन्नं मुने द्विजः ।
सौदर्शनं महामन्त्रं षड्वर्णं सर्वसाधकम् ॥ २९ ॥
सत्कारपूर्वकं तस्मै नृपायोपादिशत् तदा ।
साङ्गमन्त्रं तथा ध्यानं साधनं यन्त्रमेव च ॥ ३० ॥
अस्त्रमन्त्रांस्तथा सर्वान् प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
[4]परिच्छदानि पञ्चाशद्यन्त्रितानि महामुने ॥ ३१ ॥
सर्वं तस्मै प्रदायासौ गन्तुं समुपचक्रमे ।

राज्ञा गुरवे दक्षिणयाः प्रदानम्

राजा च परमप्रीतो द्रव्यजातमुपानयत् ॥ ३२ ॥
गवां सहस्रं कोटिं च सुवर्णानां तथा मुने ।

[1] साधकम् E F. [2] असपत्नकः A B F.

[3] अत्र अभिलक्ष्येति पदमध्याहृत्य वाक्यं योजनीयम्। उपसन्नपदं च "तस्मै स विद्वानुपसन्नाय सम्यक्प्रशान्तचित्ताय शमान्विताय" इत्यादिश्रुतिप्रतिपादितानामवश्यंभाविनां शिष्यगुणान्तराणामुपलक्षकम्। तथाच स द्विजः प्रश्रयमृदुवचनादिभिर्लिङ्गै राजानं प्रशान्तचित्तत्वादिगुणयुक्तं ब्रह्मविद्योपदेशयोग्यमभिलक्ष्य साङ्गं सौदर्शनमहामन्त्रं तस्मै उपादिशदिति संबन्धः.

[4] परिच्छन्दानि पक्वानि यन्त्रितानि D.

रत्नपूर्णानि हैमानि पात्राण्यन्यानि सप्त च ॥ ३३ ॥
तथा भूयांसि वासांसि महार्हाणि च भूपतिः ।
ग्रामानष्टौ च गुरवे प्रादात् परमधार्मिकः ॥ ३४ ॥

गुरुणा तदग्रहणपूर्वकं स्वाभिमतदेशस्य गमनम्

न चैच्छद् ब्राह्मणस्तत्र [1]दक्षिणाः समुपाहृताः ।
किं कार्यमेभिर्नृपते सर्वं संकल्पिते भवेत् ॥ ३५ ॥
यथेष्टं विनियुङ्क्ष्वैतदित्युक्तः प्राह भूपतिः ।
अवश्यं गृह्यतामेतन्न चेन्नैवास्मि साधकः ॥ ३६ ॥
त्यज्यतां वा यथेष्टं भो मद्दत्तं दत्तमेव हि ।
इत्युक्तो ब्राह्मणोऽप्याह राजानममितौजसम् ॥ ३७ ॥
मदर्थमर्थजातं तद् ब्राह्मणेभ्यः प्रदीयताम् ।
इत्युक्त्वा प्रययौ विप्रो भूपतिश्चैनमन्वयात् ॥ ३८ ॥
निवर्तितः स गुरुणा ब्राह्मणेभ्यो धनं ददौ ।

राज्ञा धर्मतो राज्यस्य प्रशासनम्

तस्मिन् गते महाराजो विप्रसात्कृत्य तद्धनम् ॥ ३९ ॥
अन्वशात् पृथिवीमेतां त्रिदिवं मघवानिव ।
नक्तंदिवं विभज्यैव [2]धर्ममोक्षाविरोधिनौ ॥ ४० ॥
अर्थकामौ यथाकालमसेवत महीपतिः ।
राजधर्मेषु चान्येषु नात्यवर्तिष्ट [3]किंचन ॥ ४१ ॥

[1] दक्षिणार्थमुपाहृतम् D. [2] धर्माधर्मा A. [3] कश्चन D.

एवं च मानवं मार्गमनुतिष्ठन् महीपतिः ।
धर्म्येण पालनेनैव प्रजा रञ्जयति स्म सः ॥ ४२ ॥

वश्यावश्यपरराष्ट्रादिबुभुत्सया कदाचिदमात्यान् प्रति राज्ञः प्रश्नः

एकदा मन्त्रिणः सर्वानाहूयास्थानमण्डपे ।
पप्रच्छ पृथिवीपालः के च वश्या उतेतरे ॥ ४३ ॥
देशेषु भूमिपालेषु प्रकृतिष्वथवा मम ।
ब्रूत सर्वं हि जानन्ति भवन्तश्चारचक्षुषः ॥ ४४ ॥

मन्त्रिणां प्रतिवचनम्

इति प्रतिसमादिष्टास्ते सर्वे मन्त्रिणोऽवदन् ।
देव त्वयि महीमेतां शासत्येव परंतपे ॥ ४५ ॥
प्रतिपक्षाः प्रलीयन्ते तपत्यर्के यथा तमः ।

कृत्स्नस्यापि भूमण्डलस्य वश्यत्वप्रतिपादनम्

साधुना पृथिवी वश्या सशैलाम्बुधिपत्तना ॥ ४६ ॥
दिवीव देव राजानः सर्वे द्वारि निवारिताः ।
तव प्रकृतिवर्गेषु का कथा जगतीपते ॥ ४७ ॥

देवादीनां वश्यत्वाभावप्रतिपादनम्

न च देवा न गन्धर्वा नासुरा न च पन्नगाः ।
यथा वयं ते सेवन्ते भवन्तं परमेश्वरम् ॥ ४८ ॥
देवः प्रमाणमिति ते विज्ञाप्यार्थमुपारमन् ।

पुनरमात्यान् प्रति राज्ञो देवादिविजयोपायप्रश्नः

कीर्तिमाली च तच्छ्रुत्वा देवादीनां जिगीषया ॥ ४९ ॥
व्यजृम्भत [1]तदा सर्वान् मन्त्रिणश्चाब्रवीदिदम् ।
कथमेतान् विजेष्यामो बलिनो वीर्यशालिनः ॥ ५० ॥
विचित्रयोधिनो दृप्ता मायाबलसमन्विताः ।
अनुकूला विशिष्टाश्च लोकान्तरमुपाश्रिताः ॥ ५१ ॥
यथा भवन्ति ते वश्यास्तथा वदत मा चिरम् ।

अमात्यानां प्रतिवचनम्

इत्युक्तास्ते महाराजमूचुः संमन्त्र्य मन्त्रिणः ॥ ५२ ॥
एतानद्यैव यास्यामो विजेष्यामश्च संयुगे ।

स्वपक्षे बलसमृद्धिनिरूपणपूर्वकमभिषेणनोद्योगजननम्

अस्मद्वरूथिनी सर्वा चतुरङ्गबलान्विता ॥ ५३ ॥
मेरुमन्दरसंकाशा गजाः परमदुर्जयाः[2] ।
एकैकमेव पर्याप्तं शत्रुसैन्यप्रमर्दने ॥ ५४ ॥
एवंविधानां नागानां नियुतानि दशाभवन् ।
मत्तानां तुरगाणां च पञ्च कोट्यः परंतप ॥ ५५ ॥
तिस्रः कोट्यश्च संपूर्णाः स्यन्दनानां तथाभवन् ।
[3]बद्धापदानमानानां शूराणामनिवर्तिनाम् ॥ ५६ ॥

[1] ततः A B E F.
[2] दुर्मदाः D.
[3] बलप्रधानमानानां A B E F.

चतुर्विधपदातीनामक्षौहिण्यश्चतुर्दश ।
निशितास्त्राणि नः संख्ये यान्यसंख्यानि भूपते ॥
एकतः सर्वमेतच्च एकतः केवलो बली ।
अतिरिक्तो भवान् वीर्यादिति मन्यामहे वयम् ॥
किंच दिव्यानि चास्त्राणि लब्धवानसि भूसुरात् ।
एभिः परिवृतस्यैवं कस्तिष्ठेत् संमुखे तव ॥ ५९ ॥
संवर्तवर्तिनः शंभोर्भूतानीव दिधक्षतः ।
यत्र यत्र जिगीषा ते वर्तते तत्र मा चिरम् ॥ ६० ॥
नियुङ्क्ष्वास्मान् महाबाहो जयं विद्धि करे स्थितम् ।

मन्त्रिवचनात् प्रथमं राज्ञो नागलोकाभिषेणनम्

इत्युक्तः परमप्रीतः कीर्तिमाली महाबलः ॥ ६१ ॥
सर्वानमात्यानाहूय तत्तत्सेना मयाहृता ।
नागलोकं प्रयात्वद्य युध्यतामद्य पन्नगैः ॥ ६२ ॥
अहं चाद्यैव यास्यामि समूलबलवाहनः ।
इत्युक्त्वा तैः परिवृतो जगाम स महीपतिः ॥ ६३ ॥

गारुडास्त्रप्रभावेण तत्र राज्ञो विजयप्राप्तिः

तत्र तैः पन्नगैर्युद्धमभवद्रोमहर्षणम् ।
ततोऽचिरेण कालेन दिव्यास्त्रेण गरुत्मतः ॥ ६४ ॥
विजयं प्राप्तवांस्तत्र तेभ्यो रत्नादिकं करम् ।
गृहीत्वा दैत्यनाशाय मनश्चक्रे महामनाः ॥ ६५ ॥

तथा दैत्यविजयः

तैर्युद्धमभवत् तीव्रं चिरकालं महामुने ।
नाशयित्वा तु तत्सैन्यं विजयं परमं ययौ ॥ ६६ ॥

यक्षगन्धर्वादिजयपूर्वकं राज्ञः स्वनगरगमनम्

ततश्च यक्षगन्धर्वान् सिद्धविद्याधरानपि ।
निर्जित्य समरे सर्वान् किंकरानकरोद् बली ॥ ६७ ॥
एतान् विजित्य समरे स्वपुरं पुनराययौ ।

तत्र स्वपरिवारेषु देवानामदर्शनादिन्द्रं प्रति संदेशप्रेषणम्

आस्थानसद्मन्यासीनो राजभिः परिवारितः ॥ ६८ ॥
तथा गन्धर्वयक्षैश्च दानवैः पन्नगेश्वरैः ।
चक्रवर्ती निजास्थाने नामरान् ददृशे तदा ॥ ६९ ॥
ततो मनोजवं नाम गन्धर्वमिदमूचिवान् ।
अद्य त्रिदिवमभ्येत्य वचनान्मम वासवम् ॥ ७० ॥
ब्रूया ऐरावतं नागं कुलिशं कल्पकं तथा ।
अष्टौ चाप्सरसः क्षिप्रं मदर्थं विसृजेति वै ॥ ७१ ॥

राजसंदेशात् मनोजवनाम्नो दूतस्यामरावतीगमनम्

मनोजवस्तथेत्युक्त्वा शिरसा चक्रवर्तिनः ।
मालामिवाज्ञां संगृह्य प्रययावमरावतीम् ॥ ७२ ॥

तत्रास्थानमण्डपे वासवदर्शनम्

प्रविश्य तत् पुरं रम्यमुपमानं परं पुराम् ।

वासवं वसुभी रुद्रैरादित्यैश्च समावृतम् ॥ ७३ ॥
आस्थानमण्डपासीनमप्सरोगणसेवितम् ।
विश्वावसुमुखैः सिद्धैः स्तूयमानं शचीपतिम् ॥ ७४ ॥
ददर्श स तदा देवं नाट्यदर्शनलालसम् ।
दृष्ट्वा प्रणम्य तुष्टाव विरते नृत्यकर्मणि ॥ ७५ ॥

वासवेन दूतस्याभिनन्दनम्

दृष्ट्वा प्रीतः सुरपतिर्मनोजवमवैक्षत ।

दूतेनेन्द्राय राजसंदेशस्य निवेदनम्

[1]विमलीकृतमात्मानं मन्यमानः स वीक्षितैः ॥ ७६ ॥
व्यजिज्ञपद्यथावृत्तं वृत्रहन्त्रेऽविलम्बितम् ।
देव भूमण्डले कश्चित् कीर्तिमालीति विश्रुतः ॥ ७७ ॥
चक्रवर्ती सुरपते देवायैतन्न्यवेदयत् ।

दूतेन राजोक्तसंदेशस्यानुवादः

विनिर्जिता मया लोकाः सर्वे त्रिदिवमन्तरा ॥ ७८ ॥
भवन्तं द्रष्टुमिच्छामि सांप्रतं [2]त्रिदिवेश्वर ।
आरोहणार्थं नागेन्द्रमैरावतमवारितम् ॥ ७९ ॥
कल्पकं कुलिशं चाष्टौ योषितो विसृजेह नः ।
इत्थमाज्ञापितं तेन महाराजेन गोपते ॥ ८० ॥
देवः प्रमाणमत्रेति विरराम मनोजवः ।

[1] विषयीकृत A B E F. [2] त्रिदशेश्वरम् A B E F.

संदेशश्रवणात् कुपितस्येन्द्रस्य तत्प्रतिक्रियाचरणम्

ततो विहस्य मघवानास्थाने देवसेविते ॥ ८१ ॥
प्राह गम्भीरया वाचा विज्ञायैतां विडम्बनाम् ।
वज्रमैरावतं नागं प्रेषयाम्यद्य ते उभे ॥ ८२ ॥
आगत्य स्वयमन्यांस्तु समाहृत्य प्रयात्वसौ ।
इत्युक्त्वा प्रेषयामास वज्रमैरावतं गजम् ॥ ८३ ॥

सवज्रेणैरावतेन राजसैन्यस्य विनाशनम्

निष्क्रम्योभौ विविशतुः कीर्तिमालिमहापुरीम् ।
प्रविश्यैरावतो नागो वज्रमादाय वाहिनीम् ॥ ८४ ॥
अदृष्टेनैव रूपेण जघानैनां महामुने ।

भीतैर्जानपदैः राज्ञे तद्वृत्तान्तस्य निवेदनम्

हन्यमानेषु सैन्येषु गजवाजिभटात्मसु ॥ ८५ ॥
सर्वे जानपदा भीता भूपायैतन्न्यवेदयन् ।
देव सामोद्भवा नागा निहता भुवि शेरते ॥ ८६ ॥
तथा हयोत्तमाः शूरा भटाः परमशोभनाः ।
अकस्मादेव दृश्यन्ते निहता जगतीपते ॥ ८७ ॥

सैन्यविनाशश्रवणात् दुःखितेन राज्ञा पुरोधसं प्रति प्रश्नः

एतच्छ्रुत्वा महाराजः शोकेन महता वृतः ।
पुरोधसं समाहूय वचनं चेदमब्रवीत् ॥ ८८ ॥
वारणा वाजिनो योधा हन्यन्ते कारणादृते ।

न रोगो दृश्यते चैषु न तापः कालकल्पितः ॥ ८९ ॥
नाभिचारः परकृतो दृश्यते सुनिरूपितः ।
किमेतच्चिन्त्यतां ब्रह्मन् भ्रमतीव च मे मनः ॥ ९० ॥

पुरोधसा देवकोपस्यैव तत्कारणत्वेन निवेदनम्

इत्युदीरितमाकर्ण्य पुरोधाश्चाप्यचिन्तयत् ।
चिन्तयित्वा जगादैतद् देवकोपादुपागतम्[1] ॥ ९१ ॥
इति शङ्के न शोकस्य वशमागाः परंतप ।

अत्रान्तरे मनोजवसमागमः

इति चिन्तयतोरेव तयोरागान्मनोजवः ॥ ९२ ॥
प्रणतः प्राञ्जलिस्तस्थौ महाराजस्य पार्श्वतः ।

मनोजवं प्रति राज्ञः प्रश्नः

मनोजव किमानीतमुक्तरत्नचतुष्टयम्[2] ॥ ९३ ॥
किमाह वासवः सर्वं कथयाद्याविलम्बितम् ।

मनोजवेन राज्ञे निवेदनम्

इत्युक्तस्तेन सकलं पृष्टमस्मै न्यवेदयत् ॥ ९४ ॥
राजवाक्यस्य कथनमतो मघवतः स्मयः ।
वज्रैरावतयोस्तेन प्रेषणं तद्वचस्ततः ॥ ९५ ॥

[1] कोपादिनागतम् E F.

[2] उत्तरं तु चतुष्टयम् A B.

स्वसैन्यविनाशमैरावतकृतं ज्ञातवता राज्ञा वारणास्त्रेणैरावतस्य स्तम्भनम्

एवं तेनेरितो राजा निश्चित्यैरावतक्रियाम् ।
पुरोधसा प्रतीकारं तस्य संमन्त्र्य तत्क्षणात् ॥ ९६ ॥
व्यसृजद्वारणाख्यास्त्रं दिव्यं वारणवारणम् ।
तदस्त्रं तु गजं प्राप्तं निश्चेष्टः सोऽभवत् तदा ॥ ९७ ॥

तच्छ्रुतवता वासवेन युद्धार्थं देवसैन्यस्य प्रेषणम्

स्तब्धमैरावतं वज्रं तेनास्त्रेण महात्मना ।
व्यजिज्ञपुर्मघवते सुराश्चैरावतानुगाः ॥ ९८ ॥
तच्छ्रुत्वा परमक्रुद्धो मघवान् समनह्यत ।
संनद्धमिन्द्रमालक्ष्य सुराश्चुक्षुभिरे तदा ॥ ९९ ॥
प्रेषितास्तेन ते सर्वे सैनिकास्तत्पुरं ययुः ।
प्रलयोज्जृम्भिताम्भोधिकल्पं सैन्यं शतक्रतोः ॥

ततो देवमानुषसेनयोर्घोरयुद्धप्रवृत्तिः

विलोक्य त्वरितो राजा ससैन्यो निर्ययौ पुरात् ।
ततः प्रववृते युद्धं देवमानुषसेनयोः ॥ १०१ ॥

प्रवृत्तयुद्धवर्णनम्

अदृष्टचरमाश्चर्यं हाहाकारि भयावहम् ।
दिव्यदुन्दुभिनिर्घोषैः शङ्खभेरीरवैरपि ॥ १०२ ॥
क्ष्वेलितैस्तलशब्दैश्च विहायः समपूर्यत ।
नागा युयुधिरे नागैः पत्तिभिः पत्तयस्तथा ॥ १०३ ॥

स्यन्दनैः स्यन्दनाश्चाश्वैरश्वाश्चैव[1] परस्परम् ।
नाराचैः परिघैः शूलैः पट्टसैर्मुद्गरैरपि[2] ॥ १०४ ॥
कार्मुकैः शक्तिभिः [3]खड्गैः प्रासैः कुन्तैः परश्वधैः ।
एवं नानाविधैः [4]शस्त्रैर्निजघ्नुस्ते परस्परम् ॥ १०५ ॥
केचिन्निकृत्तशिरसः केचिच्छिन्नोरसः परैः ।
केचिदुत्कृत्तशस्त्रास्तु विद्धवक्षांसि कानि च ॥ १०६ ॥
छिन्नहस्ता गजाः केचित् खड्गनिर्भिन्नमस्तकाः ।
भल्लैर्निर्भिन्नहृदया दृश्यन्ते तुरगास्तथा ॥ १०७ ॥
[5]प्रवृत्ता रक्तसरितो [6]हस्तिस्यन्दनवाजिनाम् ।
निपतच्छस्त्रसंभिन्ना दृश्यन्ते रणभूमयः ॥ १०८ ॥

तत्र जिगीषुणेन्द्रेण स्वसेनाधिपतीनां प्रचोदनम्

एवं प्रवृत्ते संग्रामे जयार्थी पाकशासनः ।
देवसेनापतीन् सर्वांश्चोदयामास सत्वरः ॥ १०९ ॥

देवसेनापतीनां तात्कालिकजयप्राप्तिः

तेन प्रवर्तिता देवा विद्राव्य नृपतेर्बलम् ।
विजयं लेभिरे सद्यस्ततः क्रुद्धोऽभवन्नृपः ॥ ११० ॥

[1] एवं D. [2] मुसलैरपि D. [3] मुद्गैः A B.
[4] अस्त्रैः D. [5] A B E F omit this line.

[6] स्यन्दनानां वाजिनः स्यन्दनवाजिन इति प्रथमं षष्ठीतत्पुरुषः । ततो हस्तिनश्च स्यन्दनवाजिनश्चेति द्विपदघटितो द्वन्द्वः । न तु हस्तिनश्च स्यन्दनाश्च वाजिनश्चेति त्रिपदघटितः; अचेतनानां स्यन्दनानां रक्तसरित्संबन्धित्वायोगेन स्यन्दनपदस्य द्वन्द्वघटकत्वासंभवात्

राज्ञा दिव्यास्त्रस्य विमोचनम्

विनष्टे स्वबले सोऽथ दिव्यास्त्राणि मुमोच ह ।
आग्नेयादीनि चास्त्राणि प्रवृत्तानि महामुने ॥ १११ ॥

तेषामपीन्द्रेण निवारणान्निर्विण्णेन राज्ञा सुदर्शनयन्त्रघटितवितानसमाश्रयणम्

निवृत्य बलभित् क्रुद्धः प्रत्यस्त्रैस्तान्यवारयत् ।
ततो निर्वेदमापन्नः कीर्तिमाली द्विजोत्तमात् ॥ ११२ ॥
लब्धं विमानं सस्मार तत्तथाकारयत् ततः ।
सुदर्शनमहायन्त्रयन्त्रितं सवितानकम् ॥ ११३ ॥
कृत्वा निषेदिवांस्तस्य छायायां स महीपतिः ।

राजप्रयुक्तेन वैष्णवचक्रेण देवसैन्यस्य प्रतिहतिः

प्राहिणोद्विष्णुचक्रं [1]तु महास्त्रप्रभवं परम् ॥ ११४ ॥
तेजसा विश्वमापूर्य विरराज विहायसि ।
तस्यैव तेजसा सर्वे सुराः प्रतिहता रणे ॥ ११५ ॥
विनिघ्नाश्चेष्टितुं नैव शेकुर्देवगणा मुने ।

वासवप्रयुक्तानां दिव्यास्त्राणामपि तस्मिन् विष्णुचक्रे विलयः

ततः क्रुद्धः स मघवान् दिव्यास्त्राणि व्यसर्जयत् ॥
तानि सर्वाणि निर्गत्य विष्णुचक्रे निलिल्यिरे ।
सर्वास्त्रप्रकृतौ तस्मिञ्छलभा इव पावके ॥ ११७ ॥

[1] स महास्त्रप्रवरं वरम् A B E F.

ततश्चिक्षेप शस्त्राणि सर्वाण्यपि पुनः पुनः ।
[1]तानि तत्रैव लीनानि सरितः सागरे यथा ॥ ११८ ॥

अन्ततो वज्रस्याप्यकिंचित्करत्वम्

ततश्च परमक्रुद्धो वज्रं सुरसुपूजितम् ।
चिक्षेप तच्च तत्रैव तथैवान्तरधीयत ॥ ११९ ॥

स्वपराजयात् विस्मितस्य शक्रस्य राज्ञा सह संलापः

तद् दृष्ट्वा विस्मितः शक्रो राजपार्श्वमुपाययौ ।
कीर्तिमाली च देवेन्द्रं विमानस्थं पुरः स्थितम् ॥ १२० ॥
उत्थाय प्रणतो भूत्वा तुष्टाव शुभया गिरा ।
ततस्तुष्टः शचीनाथो राजानमिदमब्रवीत् ॥ १२१ ॥
पुरा विमुक्तान्यस्त्राणि विफलानि तवाभवन् ।
अधुना विपरीतानि दृश्यन्ते कारणं वद ॥ १२२ ॥

राज्ञा सुदर्शनयन्त्रघटितवितानप्रभावात् स्वस्याजय्यत्वस्य ख्यापनम्

सुदर्शनमहायन्त्रयन्त्रितस्य प्रभावतः ।
वितानस्य हरे प्राप्तमजय्यत्वमवेहि नः ॥ १२३ ॥

राजशक्रयोः सख्यकरणपूर्वकं स्वस्वस्थानगमनम्

अतः परं महाराज सख्यं भवतु चावयोः ।
यन्मे तत् तव यत् ते स्यात् तन्मम स्यादिति ब्रुवन् ॥

[1] तान्यप्यत्रैव D.

स ययौ त्रिदिवं देवः सबलायुधवाहनः ।
कीर्तिमाली च संतुष्टो विजयी स्वपुरं ययौ ॥ १२८ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां कीर्तिमाल्युपाख्यानवर्णनं नाम पञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३२३७

ताराद्बीजाक्षरस्वरूपार्थवर्णनं नाम एकपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

तारादिमन्त्रार्थप्रश्नः

नारदः—

भगवन् भूतभव्येश भगनेत्रनिपातन ।
साधकानां हितार्थाय यन्त्रं नानाविधात्मकम् ॥ १ ॥
नानामन्त्रमयं प्रोक्तं नानाशक्त्युपबृंहितम् ।
प्रदर्शितानि चास्त्राणि [1]द्वितयानीह शंकर ॥ २ ॥
विधानमपि च प्रोक्तं दिव्यं माहाभिषेचनम् ।
उक्ता चोच्चावचा [2]शान्तिरियं ग्लपितयातना ॥ ३ ॥
ऋग्भिरप्युदिता सम्यगस्त्रशक्तिरनेकधा ।
[3]नानाफला महावीर्या मन्त्रा एवात्र कारणम् ॥ ४ ॥
उक्ता भगवता पूर्वं मन्त्रास्ते तारकादयः ।
एषामर्थकृतं भावं वक्तुमर्हसि शंकर ॥ ५ ॥

[1] विविधानीह A B C. [2] शान्तिर्दुरितग्लपितात्मना D.
[3] नानाबलाः D; नानाफलमहावीर्याः सर्वाः सर्वफलप्रदाः B C.

[1]यत्तज्ज्ञानं महत् प्रोक्तं सर्वशास्त्रार्थसंभवम् ।
तत्ते मनोमयं सर्वं सर्वज्ञो ह्यसि शाश्वत ॥ ६ ॥

उत्तरकथनारम्भः

अहिर्बुध्न्यः—

शृणु नारद तत्त्वेन मन्त्राणामर्थजं यशः ।
यद्विज्ञानान्नरः शश्वत् सर्वज्ञत्वमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥

तारकस्य सर्वश्रैष्ठ्यप्रतिपादनम्

तारको नाम यो भावः सारः सर्वगिरामयम् ।
प्रभवन्ति ह्यतः शब्दा अपियन्ति च तं पुनः ॥ ८ ॥
अनेनाप्यायिताः शब्दा भावं पुष्णन्ति च स्वकम् ।

मन्त्रसामान्येऽप्यर्थस्य त्रैविध्यम्

स्थूलः सूक्ष्मः परश्चेति भावो मन्त्रे त्रिधा स्थितः ॥९॥

स्थूलादीनां सामान्यतो लक्षणम्

स्थूलः संसर्गजो योऽर्थः सूक्ष्मः पदविभावितः ।
अप्रमेयादिभिर्भावैरक्षरस्थः परः स्मृतः ॥ १० ॥

स्थूललक्षणम्

[2]संस्तुतैरन्वितैर्योगैः[3] स्वस्ववाच्याभिधानतः ।
पुरुषार्थोऽविभागात्मा संसर्गो नाम भाव्यते ॥ ११ ॥

[1] यत्र ज्ञानम् D. [2] संस्कृतैः A B C E F. [3] योग्यैः E.

सूक्ष्मलक्षणम्

स्वरूपालोचनेनैव यः प्रतीतः पदे पदे ।
योगेन जन्यते भावः स सूक्ष्म उदितो बुधैः ॥ १२ ॥

परलक्षणम्

अप्रमेयादिभिर्भावैर्भावो यो वर्णसंश्रयः ।
स परः कथ्यते सद्भिरिति त्रेधार्थसंस्थितिः ॥ १३ ॥

तारस्य स्थूलार्थप्रदर्शनम्

[1]ओतमस्मिन् मितं सर्वमित्यर्थः स्थूल उच्यते ।
ओकारेण मकारेण संसर्गस्तारकाश्रयः ॥ १४ ॥
द्वौ वर्णौ गमकावेतावोतस्य च मितस्य च ।
यत् किंचिद्भगवत्तोऽन्यत् तन्मितं सर्वमिष्यते ॥ १५ ॥
शक्तिमान् भगवान् वाच्यस्तच्छक्तेः प्रविजृम्भणम् ।
संकल्पनीयः संकल्प इति यत्ते पुरोदितम् ॥ १६ ॥
तत्र संकल्पनीयोऽर्थो भूतिः शुद्धेतरात्मिका ।
अव्याहता तु तत्प्रेक्षा संकल्पस्तत् सुदर्शनम् ॥ १७ ॥
कल्प्यकल्पात्मकं सर्वं तदेतन्मितमिष्यते ।

[1] इत आरभ्य पञ्चचत्वारिंशश्लोकं यावत् प्रणवस्य स्थूलसूक्ष्मरूपार्थद्वयप्रदर्शनव्याजेन माण्डूक्योपनिषन्निगूढः परमरहस्यार्थो विशदीक्रियते । अत एव वासुदेवादिव्यूहचतुष्टयस्वरूपतद्गुणतत्कृत्यादिनिरूपणपरस्य कृत्स्नस्यापि पाञ्चरात्रवचनसंदर्भस्य माण्डूक्योपनिषदुपबृंहणरूपतया तन्मूलकत्वेन श्रुतिमूर्धप्रसिद्धस्वतःसर्वज्ञवासुदेवभाषिततया स्वातन्त्र्येण वा प्रामाण्यं त्रय्यन्तनिष्णाताः संगिरन्ते ।

मितं तदोतं [1]सूत्रे हि मणिवद्भगवत्यजे ॥ १८ ॥
[2]अवतिस्तु प्रवेशार्थो गतिर्व्याप्तिः प्रवेशनम् ।
मितं प्रविष्टं देवेशे पुष्करे परमाणुवत् ॥ १९ ॥
ओतो मिते च देवेशः प्रविष्टः सूत्रवन्मणौ ।
स्थूलोऽयं प्रणवस्यार्थः [3]सूक्ष्मोऽथार्थो निरूप्यते ॥ २० ॥

सूक्ष्मार्थनिरूपणप्रतिज्ञा । तत्रानिरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणानामखण्ड-भगवच्छक्त्यंशत्वकथनम्

[4]सृष्टिस्थित्यन्तकारिण्यः शक्तयस्तिस्र ऊर्जिताः ।
पूर्णाया भगवच्छक्तेरेकस्या अंशतां गताः ॥ २१ ॥

क्रमेण तेषां प्रणवाक्षरत्रयप्रतिपाद्यत्वम्

अकाराद्यक्षरत्रेतारूपिण्यः[5] परमाद्भुताः ।

तेषामेकैकस्य विश्वतैजसप्राज्ञरूपैकैकसंज्ञाभागित्वम्

अकारशक्तिर्विश्वाख्या [6]उकारोत्था तु तैजसी ॥ २२ ॥
मकारशक्तिः प्राज्ञाख्या तासां रूपं पुनः शृणु ।

[1] सूत्रेण A B C D.
[2] अवतिस्तत्प्रवेशार्थः D.
[3] सूक्ष्मश्चार्थो A B C.
[4] एवं स्थूलार्थनिरूपणद्वारा समस्तप्रणवप्रतिपाद्यब्रह्मस्वरूपात्मकं माण्डूक्यप्रथमखण्डार्थं प्रदर्श्य व्यस्तप्रणवप्रतिपाद्यानिरुद्धादिव्यूहचतुष्टयात्मको माण्डूक्यस्य द्वितीयादिखण्डत्रयार्थः सूक्ष्मार्थनिरूपणद्वारात्र स्पष्टीक्रियत इति ज्ञेयम् ।
[5] त्रेधा रूपिण्यः A.
[6] उकारार्था A B C.

विश्वाख्यानिरुद्धरूपप्रदर्शनम्

[1]एकोनविंशतिमुखा [2]विश्वाख्या विश्वधारिणः[3] ॥ २३ ॥

अनिरुद्धस्यैव स्थानविशेषनिर्देशपूर्वकं भोग्यविशेषनिरूपणम्

नानासृष्टिमयी विश्वा भुङ्क्ते स्थूलानि [4]जाग्रती ।
द्रव्यक्रियागुणाकारं नानासामान्यचित्रितम् ॥ २४ ॥
स्थूलं तर्पयते विश्वं विश्वां सृष्टिमयीमजाम् ।

प्रद्युम्नस्य भोग्यविशेषस्थानविशेषनिरूपणम्

[5]विश्वं तदेव सूक्ष्माख्यमन्तःकरणसंमितम् ॥ २५ ॥
स्वाप्नीं तर्पयते शक्तिमुकारस्थां तु तैजसीम् ।

[1] मध्यमं तु मुखं गजमुखाकारं, पार्श्वद्वयेऽपि नव नव मुखानि पुरुषमुखाकाराणि, इत्येकोनविंशतिमुखत्वं बोध्यम् । इदमुपलक्षणं सप्ताङ्गत्वस्यापि ; " सप्ताङ्ग एकोनविंशतिमुखः " इति श्रुतौ दर्शनात् । चत्वारो हस्ताः, द्वौ पादौ, गजमुखत्वाद्गजहस्त एक इति सप्ताङ्गत्वम् ।

[2] विश्वात्मा D.

[3] धारिणी A B C.

[4] अस्य च शब्दस्य स्थानविशेषनिर्देशपरत्वम् ; " जागरितस्थानः " इति श्रुतौ दर्शनात् । यत्र स्थित्वा जागर्ति तच्चक्षुर्जागरितम् । अधिकरणे क्तप्रत्ययः । तदेव स्थानं यस्य स जागरितस्थानः; चक्षुःस्थान इति तदर्थः ।

[5] अत्रायमर्थः—विश्वशब्दः स्थूलजगत्परः । यदेवानिरुद्धस्य भोग्यभूतं स्थूलं जगत् , तदेवेदानीं वासनाजन्यतया बाह्यार्थेभ्यो विविच्य विलक्षणतया ज्ञायमानत्वेन प्रविविक्तापरपर्यायसूक्ष्मशब्दशब्द्यमानम् अन्तःकरणसंमितं बाह्यार्थज्ञानजन्यवासनासचिवेनान्तःकरणसंज्ञेन चित्तेन सम्यक्प्रमितं ज्ञातं सत् , स्वाप्नीं स्वप्ननिर्वाहकत्वेन कण्ठदेशस्थाम् उकारस्थां प्रणवस्य द्वितीयाक्षरे उकारे वाच्यतासंबन्धेनावतिष्ठमानां, तैजसीं तेजोमयचित्तस्थतया चित्तसंबन्धित्वेन तैजसनाम्नीं प्रद्युम्नशक्तिं तर्पयत इति ।

संकर्षणस्य भोग्यविशेषस्थानविशेषनिरूपणम्

[1]विश्वं तदेव सूक्ष्मत्वं विहायानन्दतां गतम् ॥ २६ ॥
परां तर्पयते शक्तिं सौषुप्तिं प्राज्ञनामिकाम् ।
उकारशक्तिस्त्रिमुखा सूक्ष्मा स्वाप्नी पुरोदिता ॥ २७ ॥
निरञ्जना मकाराख्या शक्तिरानन्दभोजिनी ।

अनिरुद्धस्य स्थूलदेहाधिष्ठातृतया प्रवृत्तिः

स्थूलं [2]पुरमधिष्ठाय देहं विश्वा प्रवर्तते ॥ २८ ॥

प्रद्युम्नस्य सूक्ष्मदेहाधिष्ठातृतया प्रवृत्तिः

सूक्ष्मं पुर्यष्टकं स्वाप्नी पुरमादाय वर्तते ।

संकर्षणस्यानन्दाधिष्ठातृतया प्रवृत्तिः

प्राज्ञा प्रवर्तते प्राप्य पुरमानन्दजं परम् ॥ २९ ॥

[1] अयमर्थः—विश्वशब्दः प्रविविक्तापरपर्यायसूक्ष्मजगत्परः । यदेव प्रद्युम्नस्य भोग्यभूतं सूक्ष्मं जगत्, तदेवेदानीं सूक्ष्मत्वमपि विहायानन्दरूपतां गतं सत्, सौषुप्तिं जीवस्य सुषुप्तिनिर्वाहकत्वेन हृत्कर्णिकाग्रस्थां, प्राज्ञनामिकां, प्रकर्षेण न ज्ञापयतीति प्राज्ञः, जीवस्वरूपातिरिक्तं बाह्यं स्वाप्नं वा किमपि वस्तुजातं जीवस्य न ज्ञापयतीति प्राज्ञनामिकां, प्रपूर्वादन्तर्णीतणिजर्थकान्नञुपपदात् ज्ञाधातोः "आतश्चोपसर्गे" इत्यनुशासनात् कप्रत्ययः । पराम् अन्तिमां मकारस्थामिति यावत्, शक्तिं संकर्षणरूपां तर्पयते । तामिमां तृतीयशक्तिं विशिनष्टि—उकारेत्यादिना भोजिनीत्यन्तेन । आनन्दं स्वयं भुङ्क्ते जीवं च भोजयतीत्यानन्दभोजिनी, वाच्यवाचकयोरभेदविवक्षया मकाराख्या सैषा संकर्षणरूपा तृतीया शक्तिः निरञ्जना निर्लेपा ; विषयभोगान् बिना आनन्दमात्रभोक्तृत्वात् । नित्यपूर्णानन्दानुभवैकस्वरूपस्यानिरुद्धरूपेण स्थूलप्रपञ्चभोक्तृत्वं प्रद्युम्नरूपेण प्रविविक्तभोक्तृत्वं च क्रीडारूपमेव, क्रीडार्थमपि तादृशं भोक्तृत्वं शुद्धानन्दभोक्तुः संकर्षणस्य नास्तीति निरञ्जनत्वमिति ।

[2] पर D.

अनिरुद्धस्य बहिःप्रज्ञत्वम्

बाह्यप्रमाणभूमिष्ठा विश्वस्य स्थूलता दशा ।

प्रद्युम्नस्यान्तःप्रज्ञत्वम्

अन्तःकरणभूमिष्ठा सूक्ष्मता तस्य वै दशा ॥ ३० ॥

संकर्षणस्यानन्दमयत्वम्

[1]सदानन्दमयी तस्य विश्वस्य परता दशा ।

स्थूलत्वादिदशात्रयस्यानिरुद्धादिशक्तित्रयप्रीतिहेतुत्वम्

एतास्तिस्रो दशास्तिस्रः शक्तीः संप्रीणयन्ति ताः ॥
अनिरुद्धादिरूपास्ता भोक्तृशक्तीर्विचिन्तयेत् ।

वासुदेवाख्यायाश्चतुर्थशक्तेर्नादप्रतिपाद्यत्वम्

अर्धमात्रा तु या दिव्या [2]मकारोत्था प्रकाशिनी ॥३२॥
वासुदेवमयीं शक्तिं विद्धि तामनुपस्कृताम्[3] ।

[1] सत्तानन्दमयी D; चिदानन्दमयी E.

[2] मकारार्थप्रकाशिनी A B C E F.

[3] अनुपस्कृताम्—जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिप्रवर्तकानामनिरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणानां तत्तत्प्रवर्तनरूपैर्व्यापारैरनाविष्टामित्यर्थः; "नान्तःप्रज्ञम्" इत्यादिश्रुत्या तुरीयस्य विश्वादित्रयवैधर्म्यप्रतिपादनात् । अत एव

"कार्यकारणबद्धौ ताविष्येते विश्वतैजसौ ।
प्राज्ञः कारणबद्धस्तु द्वौ तु तुर्ये न सिध्यतः ॥"

इति मन्त्रार्थसंवादिश्लोकेनापि कार्यकारणबन्धनियमनव्यापारस्य कारणमात्रबन्धनियमनव्यापारस्य च तुर्ये प्रतिषेधं विदधता तुर्यस्य विश्वादिवैधर्म्यमेव स्पष्टीक्रियत इति ध्येयम् ।

शक्तिचतुष्टयविलये सति अखण्डभगवच्छक्तेः स्तैमित्यरूपत्वम्

तिसृणां सार्धमात्राणां विलये या विराजते ॥ ३३ ॥
तां विद्धि भगवच्छक्तिमनुच्चार्यां निरञ्जनाम् ।

शक्तिचतुष्टयविलापनप्रकारः

[1]उच्चरन्नोमिति व्यक्तं [2]क्रमादादीर्विलोपयेत्[3] ॥ ३४ ॥
शक्तीश्चतस्र उद्दिष्टा उत्तरोत्तरभूमिषु ।

स्तैमित्यरूपायास्तस्याः शक्तेः पञ्चमदशारूपत्वम्

[4]या न किंचिदिवाभाति न सती नापि चासती ॥३५॥
सर्वासां ग्रसनी दिव्या शक्तीनां पञ्चमी दशा ।

प्रणवाभ्यासविशेषस्य तादृशशक्तिसाक्षात्कारहेतुत्वम्

ओमित्युच्चरतः सम्यक् शाम्यतः क्रमतो मुने ॥ ३६ ॥
महाभासा निराभासा शक्तिः सान्तर्विजृम्भते ।

1 उच्चरेदोमिति A B C E F.

2 आदीः—अः आदिः यासामिति बहुव्रीहिः; द्वितीयाबहुवचनान्तं शक्तीरित्यस्य विशेषणम् ।

3 विलापयेत् D.

4 अयमत्राशयः—यथा अर्णवे बुद्बुदानामर्णवजलोन्मेषरूपत्वम्, बुद्बुदत्वावस्थाविगमे च अर्णवजलस्य बुद्बुदग्रसितृत्वम्, ग्रसनोत्तरं च जलस्य बुद्बुदत्वाकारेण सत्त्वाभावादसत्त्वम्, स्वरूपेण सत्त्वादसत्त्वाभावश्च; एवमनिरुद्धादिशक्तिचतुष्टयस्याप्यखण्डभगवच्छक्त्युन्मेषरूपत्वम्, अनिरुद्धत्वाद्यवस्थाविगमे चाखण्डशक्तेरनिरुद्धादिग्रसितृत्वम्, ग्रसनोत्तरं चाखण्डशक्तेरनिरुद्धत्वाद्याकारेण सत्त्वाभावादसत्त्वम्, स्वरूपेण सत्त्वादसत्त्वाभावश्चेति ।

तस्याः शक्तेर्भगवदपृथक्सिद्धविशेषणीभूतलक्ष्मीरूपत्वम्

अनन्या सा परा शक्तिर्विष्णोर्लक्ष्मीः सनातनी ॥
गौरी सरस्वती धेनुर्वाच्या वाच्यक्रमोज्झिता ।

ओंकाराभ्यासिनो हृदये लक्ष्म्या निर्हेतुकं स्वस्वरूपस्य प्रकाशनम्

उदेति स्वयमेवान्तरोंकारं शृण्वतो मुने ॥ ३८ ॥

भवद्रूपे परस्मिन् ब्रह्मणि भावरूपत्वं लक्ष्म्याः

नित्ये निरञ्जने शुद्धे निष्कले निर्विकल्पके ।
विष्णौ भवितरि व्यक्तं भावो ब्रह्मणि वर्तते ॥ ३९ ॥

पौराणिकोक्तस्य ब्रह्मविष्ण्वादिसंज्ञाचतुष्टयस्य लक्ष्मीपरत्वम्

[1]**ब्रह्मविष्णुशिवाख्याभिस्तथैवाव्याकृताख्यया ।**
उक्ता चतसृभिर्दिव्या स्तूयते सैव पञ्चमी ॥ ४० ॥

पाशुपतोक्तस्येशादिसंज्ञाचतुष्टयस्यापि लक्ष्मीपरत्वम्

ईशविद्यासमाख्याभिस्तथैव च शिवाख्यया ।
उक्ता चतसृभिः सैव शक्तिः पाशुपते मते ॥ ४१ ॥

सांख्ययोगोक्तस्य संज्ञाचतुष्टयस्यापि लक्ष्मीपरत्वम्

व्यक्ताव्यक्तपुमाख्याभिस्तथा कालाख्यया मुने ।
उक्ता चतसृभिः सैव शक्तिर्वै सांख्ययोगयोः ॥ ४२ ॥

[1] A omits the portion from here up to the end of the verse 77.

लक्ष्मीविशिष्टस्य परस्य ब्रह्मणो मुक्तप्राप्यत्वम्

[1]प्राप्य तां पञ्चमीं शक्तिं यदन्ते विरमत्यसौ ।
परं ब्रह्म परं धाम तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ४३ ॥

उक्तार्थस्यैव भङ्गयन्तरेण विशदीकरणम्

[2]अर्धमात्रोर्ध्वगां दिव्यां दीर्घघण्टानदोपमाम् ।
अन्तरास्वादयञ्छक्तिमानन्दात्मानमव्ययाम् ॥ ४४ ॥
यमन्ते लभते भावं रूपं विष्णोस्तदुज्ज्वलम् ।
इति ते प्रणवस्यार्थः [3]सूक्ष्मात्मा संप्रदर्शितः ॥ ४५ ॥

अथ परार्थनिरूपणम्

योऽर्थः पराह्वयस्तस्य तमिदानीं निबोध मे ।
प्रणवं भावयेदेतदक्षरद्वितयात्मकम् ॥ ४६ ॥

सृष्टयाद्युन्मुखशक्त्युपहितस्य स्थूलचिदचिद्विशिष्टस्य ब्रह्मणोऽकारप्रतिपाद्यत्वम्

पञ्चकृत्यकरी शक्तिर्या हि सा वैष्णवी परा ।

[1] अयमाशयः—असौ प्रणवाभ्यासात् विमुक्तसंसारबन्धनः पुमान्, यथोक्तस्वरूपां लक्ष्मीरूपां पञ्चमीं शक्तिं प्राप्य, यदन्ते यदुपान्ते यस्य लक्ष्मीविशिष्टस्य परस्य ब्रह्मणः परिसर इति यावत्, विरमति ततः प्राप्यान्तराभावात् प्राप्यविषयकव्यापारोपरतिमान् भवति, तत् विष्णोः व्यापनशीलस्य, परमं समाभ्यधिकरहितं, पदं पद्यते गम्यते उपास्यते पाप्यत इति वा पदं स्वरूपमित्यर्थः । तदेव पुनर्विशेष्यते—परं ब्रह्म परं धामेति । तदेव बृहत्त्वादिगुणविशिष्टं, परं न त्वपरं हिरण्यगर्भादिरूपम्, तदेव परं धाम अपरिच्छिन्नतेजोरूपम्; यथोक्तलक्ष्मीसंबन्धादेव ह्यप्रमेयतेजोरूपत्वं परस्यापि ब्रह्मणः । यथोक्तमादिकविना—"अप्रमेयं हि तत्तेजो यस्य सा जनकात्मजा" इति । विष्णोः पदमिति व्यतिरेकनिर्देशस्तु 'शिलापुत्रकस्य शरीरम्' इत्यादिवदौपचारिक इति ।

[2] अर्धमात्रोपगां B C E F.

[3] सूक्ष्माख्यः B C E F.

तयैवोपहितं ब्रह्म नानाकारविकल्पवत् ॥ ४७ ॥
अभिधत्ते परं विष्णुं सृष्टिकृत् परमेश्वरः ।

सृष्ट्याद्यनुन्मुखशक्त्युपहितस्य सूक्ष्मचिदचिद्विशिष्टस्य ब्रह्मण उकार-प्रतिपाद्यत्वम्

अव्यक्तपञ्चकृत्यासौ तूष्णींभूतेव राजते ॥ ४८ ॥
निरञ्जना निराभासा [1]निश्चला वैष्णवी परा ।
सदा प्रतायमानापि सूक्ष्मैर्भावैरलक्षणैः ॥ ४९ ॥
निर्व्यापारेव सा भाति स्तैमित्यमिव चोदधेः ।
तयैवोपहितं ब्रह्म निर्विकल्पं निरञ्जनम् ॥ ५० ॥
अभिधत्ते परं विष्णुं व्यापी व्योमेश उज्ज्वलः ।

ओंकारेण यथोक्तब्रह्मणोरभिन्नत्वस्य बोधनम्

[2]एकतानयनं यत् तदनयोर्वर्णयोर्द्वयोः ॥ ५१ ॥
तदोमित्यक्षरं ब्रह्म परेयमजपा स्मृता ।
जगद्विलापनं रूपं तदेव प्रणवाह्वयम् ॥ ५२ ॥

उक्तार्थध्याननिष्ठस्य योगनिष्ठासिद्धिः

अत्र योऽवहितो योगी स समाधिं व्रजेत् परम् ।

[1] निबद्धा D.

[2] अत्रायमाशयः—अकारोकाररूपाक्षरयोरेकीकरणेन निष्पन्नत्वात् तत्संध्यक्षररूप ओकारो न वर्णान्तरम् । तत्राक्षरद्वयमपि क्रमेण स्थूलचिदचिद्विशिष्टब्रह्मणः सूक्ष्मचिदचिद्विशिष्टब्रह्मणश्च वाचकम् । वाचकद्वयैकीकरणनिष्पन्नेन चौकारेण वाच्यद्वयैकीकरणबोधनप्रक्रियया यथोक्तविशेषणविशिष्टयोर्ब्रह्मणोः प्रकार्येकत्वरूपमद्वैतं बोध्यत इति कार्यकारणयोरद्वैतसिद्धिरिति ।

इति ते त्रिविधावस्था प्रणवस्य प्रदर्शिता ॥ ५३ ॥

तारानुतारयोरर्थवर्णनप्रतिज्ञा

तारानुतारयोरन्या विधास्तिस्रो निशामय ।

तत्र तारायाः स्थूलार्थनिरूपणम्

हरत्यशेषदुरितमीड्यते च सुरासुरैः ॥ ५४ ॥
मीयते चाखिलैर्मानैरतो ह्रीमिति कीर्त्यते ।

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

इति ते स्थूल उद्दिष्टः सूक्ष्ममद्य निशामय ॥ ५५ ॥
सर्वत्र प्राणिति व्यक्तमलंभावं न गच्छति ।
नित्योन्नमनरूपा सा कलयत्यखिलं जगत् ॥ ५६ ॥

परार्थनिरूपणम्

इति ते सूक्ष्म उद्दिष्टः परमद्य निशामय ।
परमात्मा परो योऽसौ देवो नारायणाह्वयः ॥ ५७ ॥
तस्यानपायिनी शक्तिर्देवी तद्धर्मधर्मिणी ।
मायाश्चर्यंकरत्वेन पञ्चकृत्यकरी सदा ॥ ५८ ॥
व्यापिनी विष्णुरूपेण सर्वभावानुगामिनी ।
अशेषभुवनाधारसंकल्पप्रविजृम्भिणी ॥ ५९ ॥
समाश्रितानलंभावं विधाय विविधं जगत् ।
व्योमेशव्यापिनी स्पष्टं पुनः सा प्रतितिष्ठति ॥ ६० ॥
परोऽयमर्थ उद्दिष्टस्तारिकाया महामुने ।

अनुताराया: स्थूलार्थनिरूपणम्

[1]शृणाति निखिलान् दोषाञ्छ्रीणाति[2] च गुणैर्जगत् ॥
श्रीयते चाखिलैर्नित्यं[3] श्रयते च परं पदम् ।
लेशतः स्थूल उद्दिष्टः श्रिय एष महामुने ॥ ६२ ॥

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

पुण्डरीकं परं धाम नित्यमक्षरमव्ययम् ।
शंकरी श्रयतां तत्र मर्दयन्ती [4]भवोदधिम् ॥ ६३ ॥
नानाश्चर्यकरी भूत्वा तत्तद्भोगप्रदानतः ।

परार्थनिरूपणम्

इति ते सूक्ष्म उद्दिष्टः परमद्य निशामय ॥ ६४ ॥
प्रशान्तं यत् परं ब्रह्म नित्यशुद्धं निरञ्जनम् ।
षाड्गुण्यमचलं दिव्यं नारायणसमाह्वयम् ॥ ६५ ॥
तद्धर्मधर्मिणी देवी शक्तिस्तस्यानपायिनी ।
मायाश्चर्यकरत्वेन पञ्चकृत्यकरी सदा ॥ ६६ ॥
व्यापिनी विष्णुरूपेण सर्वभावानुभाविनी ।

1 "शॄ हिंसायाम्" इति क्रैयादिकाद्धातोर्लटि रूपमिदं शृणातीति । पुरुषकारत्वेन स्वचरणकमलमुपाश्रितानामनादिकालसंचितान् संचेष्यमाणांश्च निखिलानपि कर्मरूपान् दोषान् शृणाति हिनस्ति विनाशयतीति श्रीरिति वाक्यतात्पर्यम् ।

2 "श्रीञ् पाके" इति क्रैयादिकाद्धातोर्लटि रूपमिदं श्रीणातीति । जगच्छब्द-विवक्षितं निखिलचेतनवर्गं स्वीयैः कारुण्यवात्सल्यादिभिर्मातृत्वप्रयुक्तैर्गुणैः श्रीणाति पचति मानसकाठिन्यापाकरणेन मृदूकरोतीति श्रीरिति भावः ।

3 नित्यैः D.

4 भवाम्बुधिम् B C E F.

अशेषभुवनाधारसंकल्पप्रविजृम्भिणी ॥ ६७ ॥
समास्थितानलंभावं विधाय विविधं जगत् ।
व्योमेशव्यापिनी स्पष्टं पुनः सा प्रतितिष्ठति ॥ ६८ ॥
अर्थोऽयमनुतारायास्तारायां इव वर्णितः ।

उक्तसर्वार्थसंक्षेपः

सर्ववाच्यार्थविषयं संक्षेपं शृणु नारद ॥ ६९ ॥
योऽसौ तवेरितो देवः परमात्मा सनातनः ।
शक्तिमानखिलावासः षाड्गुण्यपरिबृंहितः ॥ ७० ॥
तद्धर्मधर्मिणी शक्तिरेका तस्यानपायिनी ।
सर्वभूतानुगा देवी स्तैमित्यमिव वारिधेः ॥ ७१ ॥
अत्यन्ताल्पाल्पकांशेन सा स्वेनैव विभाव्यते ।
भाव्यभावकभेदेन भाव्या भूतिः सितेतरा ॥ ७२ ॥
भावको विष्णुसंकल्पः सुदर्शनसमाह्वयः ।
भूतिः शब्दार्थभेदेन[1] द्विधा पूर्वा प्रवर्तते ॥ ७३ ॥
शब्दस्य शब्दनं [2]यत् तदर्थं प्रति निरूप्यते ।
तत् क्रियारूपतो ज्ञेयं सौदर्शनमयं वपुः ॥ ७४ ॥
शब्दभावो हि योऽर्थस्य कर्मीभावसमाह्वयः ।
सोऽपि [3]क्रियात्मभावेन सुदर्शनमयः स्मृतः ॥ ७५ ॥
अतः स्पन्दमयो विष्णोर्यः संकल्पः सुदर्शनम् ।

[1] भावेन E F. [2] यत्तत्तदर्थं प्रति रूप्यते D. [3] क्रियानुभावेन B E F.

[1]तन्मय्येव क्रिया सर्वा कारकस्था न संशयः ॥ ७६ ॥
सर्वः शब्दश्च सर्वश्च वाच्यो द्वेधा प्रवर्तते ।
गुणेन कर्मणा वापि विधान्या नैव विद्यते ॥ ७७ ॥
अतो नैव प्रवर्तन्ते वाचो ब्रह्मणि रूपतः ।
अवगाहयतो ब्रह्म एते तु गुणकर्मणी ॥ ७८ ॥
ते च सौदर्शने रूपे विशेषणमयात्मना ।
मन्त्रग्रामो हि यो यावान् ब्रह्मणि प्रविगाहते ॥ ७९ ॥
सुदर्शनप्रभावेण तत् सर्वमिति चिन्त्यताम् ।
इति ते गदितः सम्यक् संक्षेपः शास्त्रसंमतः ।
अस्य विस्तृतिमव्यग्रो मन्त्रे मन्त्रे निबोध मे ॥ ८० ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां तारादिबीजाक्षरस्वरूपार्थ-वर्णनं नाम एकपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३३१७

[1] तन्मय्यश्च क्रियाः सर्वाः A B.

विष्ण्वादिमन्त्रार्थनिरूपणं नाम द्विपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

वृत्तानुवादपूर्वकं विष्ण्वादिमन्त्रार्थकथनप्रतिज्ञा

अहिर्बुध्न्यः—

तारतारानुताराणां स्वरूपं ते प्रदर्शितम् ।
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेषु गुणकर्मनिमित्तजम् ॥ १ ॥
मन्त्राणां विष्णुपूर्वाणामर्थमद्य निशामय ।

नमःशब्दस्य स्थूलार्थनिरूपणे शब्दार्थप्रदर्शनम्

प्रेक्षावतः प्रवृत्तिर्या प्रह्वीभावात्मिका स्वतः ॥ २ ॥
उत्कृष्टं परमुद्दिश्य तन्नमः परिगीयते ।

उत्कृष्टापकृष्टभेदेन चेतनद्वैविध्यम्

लोके चेतनवर्गस्तु द्विधैव परिकीर्त्यते ॥ ३ ॥
ज्यायांश्चैव तथाज्यायान्नैवाभ्यां विद्यते परः ।

अनवधिकातिशयप्रकर्षविशिष्टस्य ज्यायःशब्दमुख्यार्थत्वम्

कालतो गुणतश्चैव प्रकर्षो यत्र तिष्ठति ॥ ४ ॥
शब्दस्तं मुख्यया वृत्त्या ज्यायानित्यवलम्बते ।

तदन्येषामज्यायस्त्वम्

अतश्चेतनवर्गोऽन्यः स्मृतः प्रत्यवरो बुधैः ॥ ५ ॥
अज्यायांश्चानयोर्योगः शेषशेषितयेष्यते ।
अज्यायांसः स्मृताः सर्वे ज्यायानेको मतः परः ॥ ६ ॥

जीवपरयोः संबन्धनिरूपणपूर्वकं नन्तृनन्तव्यत्वव्यवस्था

नन्तृनन्तव्यभावेन तेषां तेन समन्वयः ।
नन्तव्यः परमः शेषी शेषा नन्तार ईरिताः ॥ ७ ॥

जीवेशयोः शेषशेषिभावस्य निरुपाधिकत्वम्

नन्तृनन्तव्यभावोऽयं न प्रयोजनपूर्वकः ।
नीचोच्चयोः स्वभावोऽयं नन्तृनन्तव्यतात्मकः ॥ ८ ॥

निरुपाधिकोत्कर्षापकर्षज्ञानस्य नमनहेतुत्वम्

उपाधिरहितेनायं येन भावेन चेतनः ।
नमति ज्यायसे तस्मै तद्वा नमनमुच्यते ॥ ९ ॥
भगवान् [1]मत्परो नित्यमहं प्रत्यवरः सदा ।
इति भावो नमः प्रोक्तो नमसः कारणं हि सः ॥ १० ॥

अन्तर्णीतणिजर्थविवक्षया नमःशब्दस्य निर्वचनान्तरम्

नामयत्यपि वा देवं प्रह्वीभावयति ध्रुवम् ।
प्रह्वीभवति नीचे हि परो नैच्यं विलोकयन् ॥ ११ ॥

[1] मे परो A B C E F.

अतो वा नम उद्दिष्टं यत् तं नामयति स्वयम् ।

करणत्रयसहितस्य नमसः पूर्णत्वम्

वाचा नम इति प्रोच्य मनसा वपुषा च यत् ॥ १२ ॥
तन्नमः पूर्णमुद्दिष्टमतोऽन्यन्न्यूनमुच्यते ।
इयं करणपूर्तिः स्यादङ्गपूर्तिमिमां शृणु ॥ १३ ॥

प्रह्वीभावात्मकात्मनिक्षेपतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

शाश्वती मम संसिद्धिरियं प्रह्वीभवामि यत् ।
पुरुषं परमुद्दिश्य न मे सिद्धिरतोऽन्यथा ॥ १४ ॥
इत्यङ्गमुदितं श्रेष्ठं फलेप्सा तद्विरोधिनी ।

कार्पण्यतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

अनादिवासनारोहादनैश्वर्यात् स्वभावजात् ॥ १५ ॥
मलावकुण्ठितत्वाच्च [1]दृक्क्रियाविहतिर्हि या ।
तत् कार्पण्यं तदुद्बोधो द्वितीयं ह्यङ्गमीदृशम् ॥ १६ ॥

[1] अत्र दृक्छब्देन ज्ञातृत्वं क्रियाशब्देन च कर्तृत्वं विवक्षितम् । इदं च भोक्तृत्वस्याप्युपलक्षकम् । तेषां विहतिः प्रतिहतिः कुण्ठनमिति यावत् । तदेव कार्पण्यम् । तज्ज्ञानं द्वितीयमङ्गमिति । अयमाशयः—चेतनस्य ज्ञातृत्वकर्तृत्वभोक्तृत्वानि द्विविधानि स्वाभाविकान्यौपाधिकानि चेति । तत्र सप्रकारकपरमपुरुषविषयकं ज्ञातृत्वं, तदीयपर्यन्ततच्चरणकमलपरिचर्याविषयकं कर्तृत्वं, "सोऽश्नुते सर्वान् कामान् सह" इत्यादिश्रुतिबोधितं भोक्तृत्वं च स्वरूपानुबन्धित्वात् स्वाभाविकम् । तच्च यथोक्तेनानादिवासनारोहादिरूपेण हेतुत्रयेणामोक्षं कार्त्स्न्येन कुण्ठितम् । यानि तु चेतनस्य सांसारिकतत्तत्पदार्थविषयकाणि ज्ञातृत्वकर्तृत्वभोक्तृत्वानि, तानि कर्मोपाधिकस्वातन्त्र्यज्ञाननिमित्तकत्वादौपाधिकान्युपाध्यनुगुणमामोक्षात् तत्तज्जन्मसु तरतमभावेन प्रवर्तन्ते । सोऽयं स्वस्वातन्त्र्यावबोधो यथोक्तकार्पण्यविरोधीत्युच्यत इति ।

स्वस्वातन्त्र्यावबोधस्तु तद्विरोधीत्युदीर्यते ।

महाविश्वासतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

परत्वे सति देवोऽयं भूतानामनुकम्पनः ॥ १७ ॥
अनुग्रहैकधीर्नित्यमित्येतत्तु तृतीयकम् ।
उपेक्षको यथाकर्म फलदायीति या मतिः ॥ १८ ॥
विश्वासात्मकमेतत्तु तृतीयं हन्ति वै सदा ।

गोप्तृत्ववरणतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

[1]एवंभूतोऽप्यशक्तः सन्न त्राणं भवितुं क्षमः ॥ १९ ॥
इति बुद्ध्यास्य देवस्य गोप्तृशक्तिनिरूपणम् ।
चतुर्थमङ्गमुद्दिष्टममुष्य व्याहृतिः पुनः ॥ २० ॥
उदासीनो गुणाभावादित्युपेक्षानिमित्तजा ।

प्रातिकूल्यवर्जनतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

स्वस्य स्वाम्यनिवृत्तिर्या प्रातिकूल्यविवर्जनम् ॥ २१ ॥
तदङ्गं पञ्चमं प्रोक्तमाज्ञाव्याघातवर्जनम् ।
अशास्त्रीयोपसेवा तु तद्व्याघात उदीर्यते ॥ २२ ॥

आनुकूल्यसंकल्पतद्विरोधिनोर्निरूपणम्

चराचराणि भूतानि सर्वाणि भगवद्वपुः ।

[1] एवंभूत इति हेतुगर्भविशेषणम् । परमपुरुष इति विशेष्यं प्रकरणलभ्यम् । एवंभूतः परमपुरुषः स्वयमशक्तश्चेत् चेतनानां त्राणं भवितुं क्षमो न भवेत् । अतः शक्तः सन् क्षमो भवेदेवेति योजना ।

अतस्तदानुकूल्यं मे कार्यमित्येव निश्चयः ॥ २३ ॥
षष्ठमङ्गं समुद्दिष्टं तद्विघातो निराकृतिः[1] ।

उक्तार्थनिगमनम्

पूर्णमङ्गैरुपाङ्गैश्च नमनं ते प्रकीर्तितम् ॥ २४ ॥
स्थूलोऽयं नमसश्चार्थः सूक्ष्ममद्य निशामय ।

नमःशब्दस्य सूक्ष्मार्थनिरूपणे म इत्यस्याहंकारममकारवाचित्वम्

चेतनस्य यदा मम्यं स्वस्मिन् स्वीये च वस्तुनि ॥ २५ ॥
मम इत्यक्षरद्वन्द्वं तदा मम्यस्य वाचकम् ।

नमःशब्दस्याहंताममताबुद्धिनिवर्तकत्वम्

अनादिवासनाधीनमिथ्याज्ञाननिबन्धना ॥ २६ ॥
आत्मात्मीयपदार्थस्था या स्वातन्त्र्यस्वतामतिः ।
मे नेत्येवं समीचीनबुद्ध्या सात्र निवार्यते ॥ २७ ॥

उक्तार्थस्यैव विवरणम्

नाहं मम स्वतन्त्रोऽहं नास्मीत्यस्यार्थ उच्यते ।
न मे देहादिकं वस्तु स शेषः परमात्मनः ॥ २८ ॥
इति बुद्ध्या निवर्तन्ते तास्ताः स्वीया मनीषिकाः ।

नमःशब्दार्थज्ञानस्याहंताममताबुद्धिनिवर्तकत्वे उपपत्तिप्रदर्शनम्

अनादिवासनाजातैर्बोधैस्तैस्तैर्विकल्पितैः ॥ २९ ॥

[1] भगवच्छरीरभूतानां चराचरात्मकानां भूतानां निराकृतिः प्रद्वेषादिना तिरस्करणं तद्विघातः आनुकूल्यसंकल्परूपषष्ठाङ्गविरोधिनीत्यर्थः ।

रूषितं यद् दृढं चित्तं स्वातन्त्र्यस्वत्वधीमयम् ।
तत्तद्दैषणवसार्वात्म्यप्रतिबोधसमुत्थया ॥ ३० ॥
नम इत्यनया वाचा नन्त्रा स्वस्मादपोह्यते ।
इति ते सूक्ष्म उद्दिष्टः परमद्य निशामय ॥ ३१ ॥

नमःशब्दस्य परार्थनिरूपणम्

पन्था नकार उद्दिष्टो मः प्रधानो निरूप्यते ।
विसर्गः परमेशस्तु तत्रार्थोऽयं निरूप्यते ॥ ३२ ॥
अनादिः परमेशो यः शक्तिमान् पुरुषोत्तमः ।
तत्प्राप्तये प्रधानोऽयं पन्था नमननामवान् ॥ ३३ ॥
इति ते त्रिविधः प्रोक्तो नमःशब्दार्थ ईदृशः ।

विष्णुमन्त्रस्य स्थूलार्थनिरूपणम्

विष्णुनारायणादीनामर्थमद्य निशामय ॥ ३४ ॥
नीचभावेन [1]संयोत्यमात्मनो यत् समर्पणम् ।
[2]विष्णवादिस्था चतुर्थी तत्संप्रदानप्रदर्शनी ॥ ३५ ॥
नीचीभूतो ह्यसावात्मा यत्संरक्ष्यतयाप्यते ।
तत् कस्मा इत्यपेक्षायां विष्णवे स [3]इतीर्यते ॥ ३६ ॥
क्रियाकारकसंसर्गलभ्योऽर्थः स्थूल ईरितः ।

[1] संयोज्यम् A B C E F. [2] विष्ण्वादिषु A B C E F.
[3] इतीष्यते A B C E F.

विष्णुमन्त्रस्य सूक्ष्मार्थनिरूपणे विष्णौ परत्वद्योतकगुणविशेषनिरूपणम्

यः प्रातिपदिकप्रेक्षाजन्यः सूक्ष्मः स ईर्यते ॥ ३७ ॥
व्याप्तिकान्तिप्रवेशेच्छास्तत्तद्धातुनिबन्धनाः ।
परत्वद्योतिका विष्णोर्देवस्य परमात्मनः ॥ ३८ ॥

व्याप्तिगुणनिरूपणम्

व्याप्नोति देशकालाभ्यां सर्वं यद्रूपतोऽपि च ।
तत् परं गदितं [1]सद्भिर्विषेर्धातोर्निरूपणात् ॥ ३९ ॥

कान्तिगुणनिरूपणम्

कान्तिर्नाम गुणोत्कर्षो गुणा ज्ञानबलादयः ।
अतिवेलं प्रकृष्यन्ते यत्र कान्तः स ईरितः ॥ ४० ॥
अकान्ताश्चेतनाः सर्वे कान्तः स पुरुषः परः ।
कान्तिर्नाम गुणः सोऽयं [2]वशेर्धातोर्निरूपणात् ॥

प्रवेशगुणनिरूपणम्

चेतनाचेतनाः सर्वे विशन्त्येव यतः स्वयम् ।
महीयांसं विशत्येव योऽणीयानणुषु स्वयम् ॥ ४२ ॥
स परो गदितः [3]सद्भिर्विशेर्धातोर्निरूपणात् ।

इच्छागुणनिरूपणम्

य इष्यते सदा सर्वैरात्मभावेन चेतनैः ॥ ४३ ॥

[1] "विष्लृ व्याप्तौ". [2] "वश कान्तौ". [3] "विश प्रवेशने".

स परो गदितः सद्भिरिषेर्धातोर्निरूपणात्[1] ।

विष्णुशब्दे एकैकवर्णार्थनिरूपणम्

विश्वं प्रजायते वस्तु [2]समवैति च तत्र हि ॥ ४४ ॥
प्रस्नौति च सदा सद्भ्यः पुरुषार्थं चतुर्विधम् ।
[3]वेः [3]सचेश्च [3]स्नुतेश्चैव विष्णुर्धातुत्रयान्वयात् ॥ ४५ ॥
इति ते लेशतः सूक्ष्मो विष्णुशब्दार्थ ईरितः ।

परार्थनिरूपणम्

परस्त्वक्षरलभ्योऽर्थस्तस्य तत्त्वं निशामय ॥ ४६ ॥
[4]अमृतायितसर्वार्थो ज्योतिस्त्रयसमिन्धनः ।
ददात्यभयमित्येतत् परोऽर्थः परिकीर्तितः ॥ ४७ ॥
इति ते वैष्णवे मन्त्रे त्रिविधा गतिरीरिता ।

नारायणमन्त्रस्य सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

नारायणे निबोधैतद्रूपाणां त्रितयं मुने ॥ ४८ ॥
क्रियाकारकलभ्योऽर्थस्तत्र स्थूलो [5]निदर्शितः ।
यः [6]प्रातिपदिकस्थोऽर्थः स [7]सूक्ष्मोऽद्य निरूप्यते ॥

1 "इष दच्छायाम्". 2 समुपैति D.

3 "वी गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु" "षच समवाये" "ष्णु प्रस्रवणे", इति धातुत्रयमत्र क्रमेण बोध्यम् । अत एव द्वितीयतृतीयधातुद्वयानुगुण्येनात्र विष्णुशब्देपि षकारद्वित्वमवधेयम् । अत्र सवेश्चेति द्वितीयो धातुः क्वचित् पठ्यते; तत्तु "समवैति च तत्र हि" इति पूर्वोक्तविवरणवाक्याननुगुणत्वादुपेक्षितम् ।

4 अविकुण्ठितसर्वार्थो D. 5 पञ्चत्रिंशषट्त्रिंशश्लोकौ द्रष्टव्यौ.

6 प्रातिपदिकस्यार्थः D. 7 सूक्ष्मोऽर्थो A B C E F.

नरसंबन्धिनो नारा नरः स पुरुषोत्तमः ।
नयत्यखिलविज्ञानं [1]नाशयत्यखिलं तमः ॥ ५० ॥
न रिष्यति च सर्वत्र नरस्तस्मात् सनातनः ।
नरसंबन्धिनः सर्वे चेतनाचेतनात्मकाः ॥ ५१ ॥
ईशितव्यतया नारा धार्यपोष्यतया तथा ।
नियाम्यत्वेन सृज्यत्वप्रवेशहरणैस्तथा ॥ ५२ ॥
अयते निखिलान्नारान् व्याप्नोति क्रियया तथा ।
नाराश्चाप्ययनं तस्य तैस्तद्भावनिरूपणात् ॥ ५३ ॥
नाराणामयनं वासस्ते च तस्यायनं सदा ।
परमा च गतिस्तेषां नाराणामात्मनां सदा ॥ ५४ ॥
आपो नारा इति प्रोक्तास्ता अप्ययनमस्य च ।
अतो नारायणो नाम हेतुभिर्दर्शितः परः ॥ ५५ ॥
इति ते सूक्ष्म उद्दिष्टः परं वर्णाश्रयं शृणु ।

परार्थनिरूपणम्

[2]अकुण्ठितश्चक्ररूपः समस्तदुरितानलः ॥ ५६ ॥
व्यापकः सर्वशास्त्रेषु प्रथितो गोपनः सताम् ।
सदानन्दमयः पन्था नाराणां च [3]परा गतिः ॥ ५७ ॥
इत्यर्थः पर उद्दिष्टो वासुदेवे निशामय ।

[1] नाशयत्यशुभं समम् D.
[2] अकुण्ठीकृतरूपश्च A B C E F.
[3] सदा A B C E F.

वासुदेवमन्त्रस्य सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

क्रियाकारकगो योऽर्थः स्थूलः [1]पूर्वोक्त एव सः ॥ ५८ ॥
सूक्ष्मोऽर्थो वासुदेवाख्ये मन्त्रे प्रतिपदाश्रयः ।
भगवानिति पूज्यार्थः शब्दोऽयं समुदायतः ॥ ५९ ॥

भकारार्थनिरूपणम्

धारयत्यखिलं विश्वं पोषयत्यपि तत् सदा ।
भरते पूरयत्येतत् संभरत्यपि [2]चात्मना ॥ ६० ॥
त्रयीकर्मात्मकं सूक्ष्ममिति भार्थो निरूप्यते ।

गकारार्थनिरूपणम्

गीयते निखिलैः शब्दैर्गम्यते चापवर्गिभिः ॥ ६१ ॥
स्वतोऽवबुध्यते सर्वं व्याप्नोति निखिलं जगत् ।
नेता च निखिलार्थस्य गकारार्थः स्मृतो मुने ॥ ६२ ॥

मतुबर्थनिरूपणम्

स्वत्वेन वृणुते विश्वं वर्तते चेशतात्मना ।
वर्धयत्यखिलं कामं [3]वतोऽर्थोऽयं समीरितः ॥ ६३ ॥

वासुशब्दार्थनिरूपणम्

छादयत्यखिलं स्वेन ज्ञानानन्दामलात्मना ।

[1] पञ्चत्रिंशषट्त्रिंशश्लोकौ द्रष्टव्यौ.
[2] चात्मनः D.
[3] वकारार्थोऽयमीरितः A B C.

यथा च वह्निनाविष्टमिन्धनं तन्मयं भवेत् ॥ ६४ ॥
एवमाच्छादितं तेन विश्वं तन्मयमेव तत् ।
वसत्यस्मिन् यतो विश्वं तत्रापि च वसत्ययम् ॥ ६५ ॥
[1]वासुशब्दार्थ उद्दिष्टो वा गन्ता परिकीर्त्यते ।
तन्तुवत् सकलार्थेषु संतनोतीति वाः स्मृतः ॥ ६६ ॥
प्रसूयतेऽखिलान् भावान् [2]सौति प्रेरयतीत्यपि ।
मखेष्वभिष्टुतः सद्भिरिति [3]स्वर्थोऽयमुच्यते ॥ ६७ ॥

देवशब्दार्थनिरूपणम्

द्योतते [4]स्वत एवायं सृष्ट्याद्यैः क्रीडति स्वयम् ।
स्तूयते च सदा देवैरिति देवार्थ ईरितः ॥ ६८ ॥
दाता च सर्वकामानां शोधकः सर्वदेहिनाम् ।
रक्षिता सर्वभूतानामिति देकार उच्यते ॥ ६९ ॥
सर्वैः संभजनीयश्च वोढा च सकलात्मनाम् ।
वकारार्थोऽयमुद्दिष्ट इति सूक्ष्मगतिस्त्वियम् ॥ ७० ॥

परार्थनिरूपणे भकारार्थनिरूपणम्

[5]परस्त्वक्षरसंलभ्यस्तस्य रूपं निशामय ।
ध्रुवः पूर्वोऽवधिर्ज्ञेयो यदुपादानमुच्यते ॥ ७१ ॥
ध्रुवं जगदुपादानमिति भाक्षरचिन्तनम् ।

[1] वसु B C D. [2] प्राणिति प्रेरयत्यपि A B C. [3] स्वा A B C.
[4] स्वयमेवायं A B C. [5] परं त्वक्षरसंलभ्यम् A B C.

गकारार्थनिरूपणम्

गां वेदयति [1]सच्छास्त्रमादौ विन्दति वा स्वयम् ॥
गोविन्दो नाम देवोऽसौ गार्थः संकर्षणो मुने ।

वकारार्थनिरूपणम्

वरुणो वृणुते विश्वं त्रयीकर्मोभयात्मकम् ॥ ७३ ॥
वृणुते कुरुते विश्वमिति वार्थो निरूप्यते ।

तकारार्थनिरूपणम्

यत् सृज्यते संह्रियते [2]स्रग्धरः परिकीर्त्यते ॥ ७४ ॥
धत्ते तदुभयं देवः स्वनाभिकमलोदरे ।
अतः स्रग्धर इत्येवमनिरुद्धोऽत्र चोदितः ॥ ७५ ॥
चतुर्भिरक्षरैरेवं चतुर्व्यूहनिरूपणम् ।

वाकारार्थनिरूपणम्

वकारेणामृताधारो वासुदेवो निरूप्यते ॥ ७६ ॥
आकारेणादिदेवस्तु संकर्षण उदीर्यते ।
यो वासुदेवो भगवान् मोक्षाधारः सनातनः ॥ ७७ ॥
संकर्षणः स एवेति वाकारार्थो निरूप्यते ।

सुकारार्थनिरूपणम्

भुवनं कर्म चैवादौ योऽसूयत सनातनः ॥ ७८ ॥

[1] तच्छास्त्ररूपं सद्विद्यया स्वयम् A B C.
[2] यत् त्रयीकर्म कीर्त्यते A B C E F.

स सोम उदितस्तेन प्रद्युम्नः पुरुषोत्तमः ।
उद्दाम उदयश्चात्र संकर्षण उदीर्यते ॥ ७९ ॥
संकर्षणदशायां हिं संपूर्ण उदयो हरेः ।
वासुदेवात्मको यः स संकर्षण उदीरितः ॥ ८० ॥
प्रद्युम्नोऽपि स एवेति सुकारार्थो निरूप्यते ।

देकारार्थनिरूपणम्

दत्तो येनावकाशोऽप्सु शयानेन महात्मना ॥ ८१ ॥
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्वृद्ध्यै स्वनाभिकमलोदरे ।
दत्तावकाशो दस्यार्थः सोऽनिरुद्ध उदीर्यते ॥ ८२ ॥
एकारेण जगद्योनिः प्रद्युम्नः परिपठ्यते ।
संकर्षणात्मको यः स प्रद्युम्नः परिकीर्तितः ॥ ८३ ॥
अनिरुद्धः स इत्येवं देकारार्थो निरूप्यते ।

वकारार्थनिरूपणम्

एवं वर्णत्रयेणोक्तं व्यूहतादात्म्यमुत्तमम् ॥ ८४ ॥
उपसंहाररूपेण पुनर्वेति तदुच्यते ।
लेशतो वासुदेवाख्ये परोऽर्थस्ते प्रदर्शितः ।
जितन्तायामिदानीं मे सर्वमर्थं निशामय ॥ ८५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां विष्णवादि-
मन्त्रार्थनिरूपणं नाम द्विपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३४०२

जितन्ताख्यमन्त्रार्थनिरूपणं नाम त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

मन्त्राद्यपादस्य स्थूलार्थनिरूपणे जिधात्वर्थयोरौज्ज्वल्या-
विघातयोर्नमनप्रयोजकत्वकथनम्

अहिर्बुध्न्यः—

औज्ज्वल्यमविघातश्च जयतेरर्थ उच्यते ।
प्रयोजकं तदुभयं नन्तुर्नमनकर्मणि ॥ १ ॥

तयोर्ज्ञानादिषड्गुणजन्यत्वम्

ज्ञानशक्तिबलाद्यैस्तदुभयं खलु जायते ।

ज्ञानादिगुणपूर्णत्वात् भगवत एव नन्तव्यत्वम्

ज्ञानशक्तिबलैश्वर्यवीर्यतेजोमहोदधिः ॥ २ ॥
भगवानेव विश्वात्मा नन्तव्यः प्रविवक्ष्यते ।

पुण्डरीकाक्षशब्दस्य यथोक्तार्थप्रकाशकत्वोपपादनम्

पुण्डरीकाक्षशब्देन तदिदं प्रतिसूत्र्यते ॥ ३ ॥
प्रयुक्तो रागरोषाभ्यां [1]चक्षुषैव विभाव्यते ।

[1] चक्षुष्येव D.

अयं त्ववाप्तकामत्वात् तत्तत्कृत्यविवर्जितः ॥ ४ ॥
प्रसन्नो वैकृतत्यागात् पुण्डरीकाक्ष उच्यते ।

तस्यैव शब्दस्य हेयप्रतिभटत्वकल्याणगुणाकरत्वरूपोभयलिङ्गपरत्वम्

रागादिदोषनिर्मुक्तिः कल्याणगुणपूरणम् ॥ ५ ॥
पुण्डरीकाक्षशब्देन शब्यते पुरुषोत्तमे ।

तस्यैव वासुदेवाख्यप्रथमव्यूहनिरूपकत्वम्

पुण्डरीकाक्षशब्दोऽयमादिव्यूहनिरूपणः ॥ ६ ॥
पुण्डरीकाक्षमामन्त्र्य ब्रह्मा तेनैव हेतुना ।
नन्ता स्वं च समालोक्य जितं त इति वक्त्ययम् ॥
इति संसर्गजः स्थूलः सूक्ष्मं चापि मुने शृणु ।

सूक्ष्मार्थनिरूपणे पुण्डरीकाक्षशब्देन भगवतोऽकालकाल्यत्वस्याविष्करणम्

पुण्डरीकं तु कालाख्यं पुरं जरयते यतः ॥ ८ ॥
तेनाक्षतो बहिर्भावात् तेनानाकलितो यतः ।

कालत्रैविध्यकथनपूर्वकं तदुपपादनम्

स्थूलः सूक्ष्मः परः कालस्त्रिविधो न परात्मनि ॥ ९ ॥
वासुदेवे परे ब्रह्मण्यवगाहनमर्हति ।
स्थूलो लवादिमान् कालः सूक्ष्मस्तत्त्वनिरूपकः ॥१०॥
[1]व्यूहानां चेष्टितव्यापी परः कालो निरूप्यते ।

[1] व्यूहतश्चेष्टनाव्यापी D.

व्यूहत्रयात् परवासुदेवस्य वैलक्षण्याविष्करणम्

व्यूहत्रयस्य भवति कालेन कलनं सदा ॥ ११ ॥
भगवान् वासुदेवस्तु [1]न व्यूहेनापि कालवान् ।
व्यूहत्रयमपेक्ष्यैव [2]कालव्यूहनिरूपणम् ॥ १२ ॥
कालेनामानतश्चायममितद्युतिरुच्यते ।

पुण्डरीकाक्षशब्दस्य भगवति नित्यविभूतियोगप्रतिपादकत्वम्

पुण्डरीकं परं धाम नित्यमक्षयमव्ययम् ॥ १३ ॥
तस्मिन्निवसनान्नित्यं पुण्डरीकाक्ष उच्यते ।

तस्यैव स्वमहिमप्रतिष्ठितत्वप्रतिपादकत्वम्

पुण्डरीकं परं धाम स्व एव महिमोज्ज्वलः ॥ १४ ॥
स्वे महिम्नि स्थितो देवः पुण्डरीकाक्ष उच्यते ।
वासुदेवस्ततः प्रोक्तः पुण्डरीकाक्षसंज्ञया ॥ १५ ॥
पुण्डरीकाक्षशब्दस्य सूक्ष्मार्थः सोऽयमीरितः ।

परार्थनिरूपणारम्भः

पुण्डरीकाक्ष इत्यस्य परमर्थं निशामय ॥ १६ ॥

पकारार्थनिरूपणम्

[3]रागादिदोषनिर्मुक्तः पवित्रं परमं हरिः ।

[1] व्यूहे नापि च कालवान् C. [2] गौणं व्यूह D.

[3] अत्रेदं बोध्यम्—पकारः, उकारः, णकारः, डकारः, रीकारः, ककारः, आकारः, क्षकारः, इत्येवं पुण्डरीकाक्षशब्दस्थान् वर्णानष्टधा विभज्य तेषामप्रमेयादिभावसंसिद्धः परसंज्ञोऽर्थो रागादीत्युपक्रम्य सार्धश्लोकचतुष्टयेन क्रमात् प्रदर्श्यत इति ।

उकारार्थनिरूपणम्

नित्योदितस्वरूपत्वादुद्दाम उदयः स्मृतः ॥ १७ ॥

णकारार्थनिरूपणम्

व्यूहत्रितयपूर्वत्वात् प्रधानः परिपठ्यते ।

डकारार्थनिरूपणम्

[1]शुद्धाशुद्धाध्वसंप्राप्तेः संस्मृतोऽखण्डविक्रमः ॥ १८ ॥

ईकारशिरस्करेफार्थनिरूपणम्

संकर्षणादिभूम्यन्तमशेषभुवनं यतः ।
बिभर्त्याधारभावेन व्याप्नोत्यन्तश्च तत् स्वयम् ॥ १९ ॥

आकारसहितककारार्थनिरूपणम्

आनन्दो नैरपेक्ष्येण परा च प्रकृतिः स्वयम् ।

क्षकारार्थनिरूपणम्

शुद्धाशुद्धमयस्यास्य चेतनाचेतनात्मनः ॥ २० ॥
वर्गस्यान्तः परा सीमा वर्गान्तः परिपठ्यते ।

पुण्डरीकाक्षशब्दार्थस्य चिरकालादपि कार्त्स्न्येन वक्तुमशक्यत्वम्

इति वर्णमयी रीतिः पराख्या ते प्रदर्शिता ॥ २१ ॥
वर्षायुतैरपि व्यक्तं न शक्या वक्तुमञ्जसा ।

[1] शुद्धाशुद्धस्व A.

मन्त्रद्वितीयपादस्थूलार्थनिरूपणम्

विश्वभावनसंज्ञेयं संकर्षश्रीसमीरणी ॥ २२ ॥
क्रियाकारकसंसर्गजन्यः स्थूलो निरूपितः ।

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

सूक्ष्ममर्थमिदानीं तु गदतो मे निशामय ॥ २३ ॥

विश्वभावनशब्दस्य सर्वकारणपरत्वम्

चेतनाचेतनाकारं विश्वं प्रद्युम्नपूर्वकम् ।
भावयन्ननिशं देवः कथितो विश्वभावनः ॥ २४ ॥

कारणत्वोपयोगिसर्वज्ञत्वपरत्वम्

विश्वं भावयति व्यक्तं जानात्येव यथार्थतः ।
विश्वभावन उद्दिष्टः सर्वज्ञः शब्दवित्तमैः ॥ २५ ॥

संकर्षणाख्यद्वितीयव्यूहपरत्वम्

अनिशं बिभ्रतं प्राप्य विश्वं भवति वै ततः ।
विश्वभावन उद्दिष्टो बलदेवो महाबलः ॥ २६ ॥

सर्वशेषिपरत्वम्

अनाथमभवद्विश्वं नाथो भावयति स्वयम् ।
तस्मिन्नुदितमात्रे वै विश्वं यद्भवति स्वयम् ॥ २७ ॥
विश्वभावन उद्दिष्टो नाथत्वेन निरीक्षणात् ।

सर्वाधारपरत्वम्

विशालोऽयं यदाधारो विश्वस्य भवने स्वयम् ॥ २८ ॥

तिलकालकवद्विश्वं यस्मात् तत्रावतिष्ठते ।
विशालाधाररूपेण विशालाक्षो भवेत् स्वयम् ॥ २९ ॥
विश्वं तद्भावयन् विश्वं विश्वभावन ईर्यते ।
इति ते लेशतः प्रोक्तः सूक्ष्मोऽर्थो विश्वभावने ॥ ३० ॥

परार्थनिरूपणारम्भः

परमर्थमिदानीं त्वं गदतो मे निशामय ।

इकारशिरस्कवकारार्थनिरूपणम्

[1]अमृताधारतस्त्विद्धो [2]वासुदेवादिभूमिकः ॥ ३१ ॥

शकारार्थनिरूपणम्

सम्यग्ज्ञानोपदेशेन शंकरः सर्वदेहिनाम् ।

द्वितीयवकारार्थनिरूपणम्

अह्नां वरमहो यस्माद्वराहः परिपठ्यते ॥ ३२ ॥
अहः संकर्षणः प्रोक्तो वासुदेवस्य तत्त्वतः ।

आकारसहितभकारार्थनिरूपणम्

सिद्धिदः सर्वभूतानां[3] देवानामादिरेव च ॥ ३३ ॥

[1] इयमत्र योजना—इकारशिरस्कः प्रथमवकारः, शकारः, द्वितीयवकारः, भकारः, आकारः, तृतीयवकारः, नकारः, इत्येवं विश्वभावनशब्दस्थान् वर्णान् सप्तधा विभज्य तेषामप्रमेयादिभावसंसिद्धः परसंज्ञोऽर्थः अमृताधारत इत्यादिना सार्धश्लोकपञ्चकेन क्रमात् प्रदर्श्यत इति ।

[2] वासुदेवादिभूमितः A B C E F; वासुदेवादभूद्युतः D.

[3] देवानाम् A B C.

भकारविवक्षितसिद्धिप्रदत्वोपपादनम्

तत्तत्सच्छास्त्रसंभूतशुक्लकर्मोपजोषणः ।
सिद्धिं ददाति जीवानामतः सिद्धिद उच्यते ॥ ३४ ॥

आकारविवक्षितयोरादित्वदेवत्वयोरुपपादनम्

[1]आदिभूतः स देवानां सव्यूहविभवात्मनाम् ।
आदिश्च दीव्यति व्यक्तमादिदेवः स उच्यते ॥ ३५ ॥

तृतीयवकारनकारार्थनिरूपणम्

आवृणोति [2]तमः सर्वं विवृणोति तदक्षरम् ।
वरुणः सोऽप्रमेयस्थः स च पन्थाः स्मृतो बुधैः ॥ ३६ ॥
विश्वभावन इत्येवमर्थो वर्णमयः परः ।

मन्त्रतृतीयपादस्थूलार्थस्य पूर्वनिरूपितत्वसूचनम्

हृषीकेशपदार्थं तु ब्रुवतो मे निशामय ॥ ३७ ॥
क्रियाकारकसंसर्गजन्योऽर्थः पूर्वमीरितः ।

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

यः प्रातिपदिकार्थस्तं सूक्ष्ममद्य निशामय ॥ ३८ ॥

हृषीकेशपदस्य सप्तधा अर्थवर्णने प्रथमं ज्ञानोत्तेजकत्वपरत्वकथनम्

प्रद्योतयति विद्यायास्तमो हत्वा मधुं रिपुम् ।

[1] आदिदेवः A B C. [2] ततः D.

भगवद्भावितं रूपं [1]सत्सत्त्वप्रतिपादकम् ॥ ३९ ॥
हृषीकेशत्वमीशस्य तदेव गदितं बुधैः ।

ज्ञाननिर्मलीकरणद्वारा हर्षहेतुत्वपरत्वेन प्रद्युम्नाख्यव्यूहपरत्वम्

हर्षयत्यमलीकृत्य विद्यामीश इतीदृशम् ॥ ४० ॥
हृषीकेशत्वमेतद्धि प्रद्युम्नत्वमुदीर्यते ।

ज्ञानेन्द्रियनियामकपरत्वम्

ज्ञानेन्द्रियं हृषीकं स्यात् तस्य सोऽन्तर्नियामकः ॥४१॥
[2]हृषीकेशत्वमेतद्धि प्रद्युम्नस्य निगद्यते ।

जगन्मयपरत्वम्

हृषीका विषयाः प्रोक्ताः प्रकृतिप्राकृतात्मकाः ॥ ४२ ॥
हर्षयन्ति हि ते जीवांस्तेषामीशो जगद्गुरुः ।
जगन्मयत्वमेतद्धि [3]तन्मयत्वसमीरणात् ॥ ४३ ॥

सृष्ट्यादिरूपक्रीडाहेतुकहर्षाश्रयदेवपरत्वम्

क्रीडया हृष्यति व्यक्तमीशस्तत्सृष्टिरूपया ।
हृषीकेशत्वमीशस्य देवत्वं चास्य तत् स्फुटम् ॥ ४४ ॥

ऐश्वर्यवीर्यरूपगुणाश्रयपरत्वम्

अविकारितया हृष्टो हृषीको वीर्यरूपया ।
ईशः स्वातन्त्र्ययोगेन नित्यं सृष्ट्यादिकर्मणि ॥ ४५ ॥

[1] ससत्त्वप्रतिपादितम् D. [2] सर्वेश्वरत्वम् D. [3] तन्मयत्वं D.

ऐश्वर्यवीर्यरूपत्वं हृषीकेशत्वमुच्यते ।

जगच्छब्दविवक्षितसर्वचेतनशेषित्वपरत्वम्

हृषी ज्ञानं समुद्दिष्टं हृषीकाश्चेतनात्मकाः ॥ ४६ ॥
जङ्गमत्वाज्जगद्रूपास्तदीशो जगतां पतिः ।
इति सूक्ष्मोऽयमुद्दिष्टः स प्रातिपदिकाश्रयः ॥ ४७ ॥

परार्थनिरूपणारम्भः

वर्णाश्रयमिदानीं मे [1]परमर्थं निशामय ।

हकारार्थनिरूपणम्

[2]प्राणयत्यखिलं जीवं शुक्रधर्मात्मभावतः ॥ ४८ ॥

ऋकारार्थनिरूपणम्

सत्यश्च नामतः सच्च त्यच्च यस्माद्भवत्ययम् ।

ईकारशिरस्कषकारार्थनिरूपणम्

माययाश्चर्ययोगेन भास्करं भरते दिवि ॥ ४९ ॥

एकारशिरस्कककारार्थनिरूपणम्

करालां जगतो योनिं घोररूपां तमोमयीम् ।

[1] परमद्य A B C.

[2] अत्रेयं योजना—हकारः, ऋकारः, ईकारशिरस्कः षकारः, एकारशिरस्कः ककारः, शकारः, इत्येवं हृषीकेशपदस्थान् वर्णान् पञ्चधा विभज्य तेषामप्रमेयादिभावसंसिद्धः परसंज्ञोऽर्थः प्राणयतीत्यादिना सार्धश्लोकद्वयेन क्रमात् प्रदर्श्यत इति ।

शकारार्थनिरूपणम्

शमयत्यप्रमेयस्थ इति वर्णाश्रया स्थितिः ॥ ५० ॥
अर्थोऽयं त्रिविधः प्रोक्तो हृषीकेशे महामुने ।

मन्त्रचतुर्थपादस्य स्थूलार्थनिरूपणम्

अर्थं शृणु त्वं त्रिविधं महापुरुषपूर्वजे ॥ ५१ ॥
जितं त इति [1]वाकृष्य आहार्योऽत्र जयेति वा ।
जितं तेऽथ नमस्तेऽस्तु पदमेतदिहोभयम् ॥ ५२ ॥
अञ्जसा जगतोऽध्यक्षे चेतनाचेतनात्मनः ।
जयः प्रणामरूपोऽर्थो ह्यनिरुद्धेऽभिधीयते ॥ ५३ ॥
जितं त इति शब्दोऽयमतिस्वामित्वसूचकः ।
संनिकृष्टो नमस्कारः सर्वोत्कृष्टे कथं भवेत् ॥ ५४ ॥
अत्युच्चो येन रूपेण संनिकर्षमुपैति सः ।
तद् द्वितीयतृतीयौ द्वाविति [2]तत्र नमस्क्रिया ॥ ५५ ॥
भावद्वयेन भगवाननिरुद्धो जगद्धितः[3] ।
इति द्योतयितुं तत्र [4]वाच्ये जयनमस्क्रिये ॥ ५६ ॥
क्रियाकारकजन्योऽर्थ इति स्थूलो निरूपितः ।

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

यः प्रातिपदिकस्थोऽर्थस्तं त्वं सूक्ष्मं निशामय ॥ ५७ ॥

[1] वाकर्षः D.
[2] तन्त्र D.
[3] जगद्धिते D.
[4] वाक्ये A B C.

मकारार्थनिरूपणम्

मिमीते विविधं वस्तु क्षेत्रक्षेत्रज्ञतन्मयम् ।

हाकारार्थनिरूपणम्

जिहीते तदशेषं च प्रविशत्यन्तरात्मना ॥ ५८ ॥

महेतिसमुदायार्थनिरूपणम्

प्राणयत्यथ तत् सर्वं तत्र तत्र महीयते ।
महद्भ्यश्च महानित्थं महानिति निरुच्यते ॥ ५९ ॥

पुकारार्थनिरूपणम्

पुष्यति स्थितिमाव्यक्ति पुनः पुनरुदेति च ।

रुशब्दार्थनिरूपणम्

रौति शास्त्रं च नानार्थं रूयते तत्तदात्मना ॥ ६० ॥

राति पूजामथादत्ते राति [1]चाराधितः फलम् ।

षकारार्थनिरूपणम्

[2]अन्तं करोति पापानां नाना सभज्यते जनैः ॥ ६१ ॥

पुरुषपदसमुदितार्थनिरूपणम्

पुरमोषति कर्मान्ते पुरुभिः सेव्यते तथा ।

[1] चाराधिनाम् D.

[2] "षोऽन्तकर्मणि" "षण संभक्तौ" इति धातुद्वयमत्र बोध्यम्.

पुरि शेते पुरं सौति सत्त्वे पुरुणि सीदति ॥ ६२ ॥

रेफशिरस्कपूकारार्थनिरूपणम्

[1]पारयत्यखिलं विश्वं वारयत्यखिलं तमः ।

वकारजकारार्थनिरूपणम्

[2]वनते चाश्रितान् सर्वाञ्जयत्यपि तमोमयम् ॥ ६३ ॥
अजति क्षिपति स्पष्टं द्विषतः क्रूरयोनिषु ।

पूर्वजशब्दसमुदितार्थनिरूपणम्

पूर्व एव पुराणः संस्तत्तद्योनिषु जायते ॥ ६४ ॥
पूर्वजः सर्वदेवानां पूर्वोऽजो यस्य देहजः ।
अजो हि [3]पुत्रः पूर्वोऽस्य ब्रह्मा प्रथमकल्पितः ॥ ६५ ॥
पूर्वा जीवाः समाख्याताः पुरस्ते [4]वन्वते यतः ।
स्वेन रूपेण पूर्वांस्तान् प्रादुर्भावयति स्वयम् ॥ ६६ ॥

महापुरुषपदसमुदितार्थनिरूपणम्

महत्त्वमनपेक्षत्वं सर्वभावक्रियाविधौ ।
[5]पुरुषैरविभागो यो महापुरुषतास्य सा ॥ ६७ ॥
एतदेव च तेजस्तत् सैषा शक्तिरुदीरिता[6] ।

[1] पाय A; पाल B C.
[2] "वन संभक्तौ" इति धातुर्विवक्षितः; धरते D.
[3] पुरुषः पूर्वो ब्रह्मा A B C E F.
[4] "वनु याचने" इति धातोः रूपमिदम्.
[5] पुरुषैरविभागे या.
[6] उदीर्यते A B C.

एतदेवानिरुद्धत्वं भगवत्त्वमपीदृशम् ॥ ६८ ॥
स्थित्युत्पत्तिलयत्राणहेतुत्वं चैतदीदृशम् ।
इति ते लेशतः प्रोक्तः सूक्ष्मः प्रतिपदाश्रयः ॥ ६९ ॥

परार्थनिरूपणारम्भः

वर्णाश्रयमिदानीं मे परमर्थं निशामय ।

मकारार्थनिरूपणम्

मर्दनः सर्वदुष्टानामप्रमेयपराक्रमः ॥ ७० ॥

हाकारार्थनिरूपणम्

अरिभ्यश्च हितो नित्यं गोपनः सर्वदेहिनाम् ।
व्यक्तः क्रियावतां पन्थास्त्रयीकर्मसमुद्भवः ॥ ७१ ॥

उकारशिरस्कपकारार्थनिरूपणम्

पद्मनाभोऽम्बुशायी सन्नुद्दामभुवनोदयः ।

तादृशरेफार्थनिरूपणम्

अशेषभुवनाधारस्तत्तत्कार्योदयस्थितिः ॥ ७२ ॥

षकारपकारार्थनिरूपणम्

श्वेतद्वीपे नृसिंहः सन्नग्निरूपो [1]हविर्भुजाम् ।
भास्करः सर्वदेवानां[2] पवित्रं [3]परमं सताम् ॥ ७३ ॥

[1] हविष्मताम् D. [2] भूतानां D. [3] परमः पुमान् B C.

ऊकारार्थनिरूपणम्

नानाविधानां प्रज्ञानामाधारः कार्यसाधने ।

द्वितीयरेफार्थनिरूपणम्

बलवान् सर्वलोकेशः कल्पान्ते कालपावकः ॥ ७४ ॥

वकारजकारार्थनिरूपणम्

वराहो वसुधोद्धारे जन्महन्ता स्मृतः सताम् ।
अजितो देवदैत्याद्यैर्महापुरुषपूर्वजः ॥ ७५ ॥
इति वर्णाश्रया रीतिर्महापुरुषपूर्वजे ।

प्रकृतमहामन्त्रतात्पर्यसूचनम्

नानाविधमहार्थोऽयं जितन्ताख्यो महामनुः ।
चक्ररूपं चित्ररूपं वक्ति देवं सनातनम् ॥ ७६ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां जितन्ताख्यमन्त्रार्थ-
निरूपणं नाम त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३४७८

नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थनिरूपणं नाम चतुष्पञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

सप्तभिः श्लोकैर्मन्त्रमाहात्म्यनिरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

इति ते लेशतः प्रोक्तो जितन्ताख्यो महामनुः ।
नारसिंहमिदानीं मे तत्त्वतः शृणु नारद ॥ १ ॥

मन्त्रस्यास्यैहिकामुष्मिकनानाविधफलसाधनता

सर्वाश्चर्यकरः सोऽयं नारसिंहो महामनुः ।
दिव्यान्तरिक्षभौमानां भोगानामुपपादकः[1] ॥ २ ॥
आध्यात्मिकादिरूपाणां त्रिविधानां तथापदाम् ।
निवारणस्तथा रक्षोदैत्यदानवमर्दनः ॥ ३ ॥

सांख्ययोगपाञ्चरात्रवेदान्तपाशुपतैरप्यस्यावश्योपजीव्यत्वम्

सांख्यानां परमं ज्ञानमिदमेव महामुने ।
इयं सोपानभूमिः सा [2]योगिनां नियतात्मनाम् ॥ ४ ॥

[1] कारकः A B C E F. [2] योगानां नियमात्मनाम् A B C E F.

तदेतदयनं ह्येकं सात्त्वतानां महात्मनाम् ।
एतत् त्रय्यन्तसर्वस्वमेतत् पाशुपतं मतम् ॥ ५ ॥

सर्वचेतनहितकामनया कल्पादौ संकर्षणेनास्य प्रकाशितत्वम्

संकर्षणो जगत्यस्मिन् सृष्टे नानाविधे पुरा ।
हिताय सर्वजीवानां ज्ञानमेतत् परं जगौ ॥ ६ ॥

ब्रह्मरुद्रादीनामपि महता श्रमेण संकर्षणादेतन्मन्त्रप्राप्तिः

तप्त्वा घोरं तपो ब्रह्मा तस्मादधिजगौ पुरा ।
अधीतवानहं तस्मान्मत्तो दिव्या महर्षयः ॥ ७ ॥

स्थूलार्थनिरूपणे शेषत्वज्ञानपूर्वकमात्मात्मीययोर्भगवति समर्पणनिरूपणम्

नमनं नतिरित्युक्तं नीचीभावश्च स स्मृतः ।
परं प्रत्यात्मनो नीचीभावः शेषत्वमेव हि ॥ ८ ॥
आत्मानं शेषतां नीत्वा नमामीतिपदेन तु ।
आत्मीयमर्थं तत् तस्मै निवेदयति मन्त्रवित् ॥ ९ ॥

मान्त्रवर्णिकैरुग्रादिपदैः रौद्रादिरसप्रतिपादनम्

क्रोधातिशयतो रौद्रो रस उग्र उदीरितः ।
उत्साहातिशयोत्थायी वीरो वीरपदोदितः ॥ १० ॥
चतुर्भिरद्भुतैः शब्दैर्महाविष्णवादिपूर्वकैः ।
भयातिशयहेतुत्वाद् भीषणेन भयानकः ॥ ११ ॥

रसं वदति शृङ्गारं मन्त्रभद्रपदं मुने ।
मृत्युमृत्युपदं चापि वदत्यद्भुतभीषणौ ॥ १२ ॥

अहंपदस्य भगवच्छेषत्वेन रूपेणात्मस्वरूपनिष्कर्षकत्वम्

अहमित्यात्मनिष्कर्षो नन्तुर्भागवतात्मना[1] ।

उग्रादिपदाभिहितानां रौद्रादिरसानां विषयव्यवस्थाप्रदर्शनम्

उग्रः शत्रुधिया देवो वीरो देवगणेक्षया ॥ १३ ॥
महाविष्णुर्ज्वलंश्चैव सर्वतोमुख इत्यपि ।
नृसिंह इति चाश्चर्यो [2]योगसिद्धजनेक्षया ॥ १४ ॥
भीषणो देव उद्दिष्टः क्षुद्ररक्षोगणेक्षया ।
आनन्दवलितापाङ्ग्या लक्ष्म्या भद्रो निरीक्षितः ॥
ऋषीणां मृत्युमृत्युः स भीषणाश्चर्ययोगतः ।
क्रियाकारकसंसर्गजन्योऽर्थः स्थूल ईदृशः ॥ १६ ॥

सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

सूक्ष्ममर्थं निबोधेमं यः प्रातिपदिकाश्रयः ।

उग्रशब्दार्थनिरूपणम्

उद्गिरत्यखिलं विश्वमुद्गीर्णं ग्रसति स्वयम् ॥ १७ ॥

वीरशब्दार्थनिरूपणम्

वीरयत्यखिलं भावं विविधं रमयत्यपि ।

[1] आत्मनः A B C. [2] योगि D.

महच्छब्देन त्रिविधपरिच्छेदशून्यत्वस्य बोधनम्

कालदेशाद्यवच्छेदविरहात् स महान् स्मृतः ॥ १८ ॥

पुनर्महच्छब्दस्य नवधा निर्वचनप्रदर्शनम्

[1]महीयतेर्मेहतेर्वा मुह्यतेरथवा मिहेः ।
मनुतेः सजहातेर्वा मां जिहीतेऽथवा महान् ॥ १९ ॥
मात्यस्मिन्नथ वा विश्वं न जहात्यपि वै जगत् ।

यथाक्रमं तेषामुपपादनम्

महीयते परे व्योम्नि महानिति निरुच्यते ॥ २० ॥
मेहतिर्दानकर्मायं महान् मेहत्यभीप्सितम् ।
मोहयत्यात्मचेष्टाभिरिति देवो महान् स्मृतः ॥ २१ ॥
स्वं मेहत्यप्सु वै वीर्यमण्डत्वेनेति वै महान् ।
मनुते नित्ययोगेन स्वेन ज्ञानात्मना महान् ॥ २२ ॥
जहाति विविधान् भावान् षड् भावा इति यान् विदुः ।
मेति लक्ष्मीर्मता देवी [2]तां जिहीतेऽभिगच्छति ॥ २३ ॥
दिव्यं नित्यपरिष्वक्तं मिथुनं तन्महानतः ।

1 अत्रैते सप्त धातवो विवक्षिता बोध्याः—“मह पूजायाम्” भ्वादिः; “मिह सेचने” भ्वादिः; “मुह वैचित्त्ये” दिवादिः; “मनु अवबोधने” तनादिः; “ओहाक् त्यागे” जुहोत्यादिः; “ओहाङ् गतौ” जुहोत्यादिः; “मा माने” अदादिः; इति। अत्र “मिह सेचने” इत्यत्र सेचनं मिश्रीकरणम्। तेन “मेहतिर्दानकर्मायं” इति ग्रन्थोपपत्तिः। यद्यपि नवविधनिर्वचनोपयोगितया नव धातवोऽपेक्षिताः, तथापि मिहधातोर्हाङ्धातोश्च तात्पर्यभेदेन वारद्वयमावृत्तत्वान्नवसंख्यापूरणं बोध्यम्।

2 मां E F.

मात्यस्मिन्निखिलेनेदं कुण्डे बदरवज्जगत् ॥ २४ ॥
न जहाति बहिर्भूतस्तच्च देहे महानतः ।

विष्णुशब्दार्थनिरूपणम्

[1]विविनक्ति जगत्यस्मिन् सच्चासच्च विचेष्टते ॥ २५ ॥
[2]वेवेष्टि निखिलान् भोगान् यच्छति प्राणिनां स्वयम् ।
आयत्तैः सकलैर्जीवैः प्रणौत्यन्तः [3]स्वरात्मना ॥ २६ ॥
इति शब्दार्थतत्त्वज्ञा विष्णुं देवं प्रचक्षते ।

महाविष्णुपदसंपिण्डितार्थनिरूपणम्

महान् विशति संसारे जायमानो यतो महान् ॥ २७ ॥
महाविष्णुमतो धीरा देवमेनं प्रचक्षते ।

ज्वलच्छब्दार्थनिरूपणम्

हृदये योगिनां नित्यं सूरीणां परमे पदे ॥ २८ ॥
वितानेषु च विप्राणां यतो ज्वलति वै स्वयम् ।
सूर्याचन्द्रमसौ वह्निरिति [4]तेजस्त्रयं परम् ॥ २९ ॥
आविश्य ज्वलयत्यन्तरवतीर्णो ज्वलत्यपि ।
ज्ञानात्मना स्वरूपेण ज्वलत्येको जगद् ग्रसन् ॥ ३० ॥
इति ज्वलन्तमाहुस्तं सर्वतो [5]हरिमेधसम् ।

1 " विचिर् पृथग्भावे " इति धातुः.

2 " विष्लृ व्याप्तौ " इति धातुः.

3 सुरात्मना D.

4 ज्योतिस्त्रयं E F D.

5 आश्रितदुरितानि हरन्ती मेधा संकल्पो यस्य स हरिमेधाः ; स्वप्राप्तिप्रतिबन्धकस्वाश्रितदुरितविनाशविषयकामोघसंकल्पविशिष्ट इत्यर्थः ।

सर्वतोमुखशब्दार्थनिरूपणम्

मुखं शक्तिः समुद्दिष्टा सर्वतो यस्य सा स्थिता ॥३१॥
सर्वतोमुखमाहुस्तं सर्वशक्तिं सनातनम् ।

नृसिंहशब्दार्थनिरूपणम्

नराणां बन्धनं हन्ति [1]हिनस्तीति नृसिंहता ॥ ३२ ॥

भीषणशब्दार्थनिरूपणम्

भियं [2]सनोति दुष्टानां भीषणस्तेन शब्द्यते ।

भद्रशब्दार्थनिरूपणम्

भां ददाति रवौ भद्रां भावं द्रावयते सताम् ॥ ३३ ॥
भवं द्रावयते घोरं संसारं तापसंततम् ।

मृत्युमृत्युशब्दार्थनिरूपणम्

मृत्युरज्ञानमुद्दिष्टं मृत्युः प्राणापहारकः[3] ॥ ३४ ॥
मृत्युः संसार उद्दिष्टस्तेषां मृत्युर्यतो हरिः ।

प्रथममृत्युशब्दस्याज्ञानादित्रयपरत्वे निर्वचनप्रदर्शनम्

मतिं त्यजत्यनेनेति मृत्युरज्ञानमुच्यते ॥ ३५ ॥
मृतिं तनोति जन्तूनामिति मृत्युरिति [4]स्थितिः ।
मृतिसंतानरूपत्वान्मृत्युः संसार उच्यते ॥ ३६ ॥

[1] छिनत्तीति A B C E F.
[2] " षणु दाने " इति धातुः.
[3] हारणम् D.
[4] स्थितः D.

द्वितीयमृत्युशब्दस्य प्रथममृत्युशब्दोदिताज्ञानादित्रयनाशकत्वपरत्वम्

नाशकत्वमिहोद्दिष्टं मितमुत्तरमृत्युना ।

अहंशब्दस्य चतुर्धार्थवर्णनम्

अं जिहीते हरिं याति स्वरूपेणेह तादृशः ॥ ३७ ॥
पूर्णानन्दस्वरूपो हि चेतनो निखिलो यतः ।
अहीनश्चाप्ययं सर्वैर्ज्ञानशक्त्यादिभिः स्वतः ॥ ३८ ॥
अह्ना वाप्यमितोऽयं स्यात् कालातीतो यतोऽखिलः ।
अह्नि वा माति जीवोऽयमहमर्थः स उच्यते ॥ ३९ ॥
अहः संकर्षणो ज्ञेयस्तस्मिञ्जीवोऽखिलः स्थितः ।

सांख्यमार्गेण मन्त्रार्थं प्रदर्शयितुमुग्रभीषणशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

उग्रभीषणशब्दाभ्यां प्रोच्यतेऽव्यक्तरूपता ॥ ४० ॥
उग्रमत्यन्तघोरं यद्भीषणं भयदायि च ।
अव्यक्तं तत् परिज्ञेयं भगवद्रूपमेव हि ॥ ४१ ॥

ज्वलच्छब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

ज्वलन्तमिति शब्देन प्रोच्यते जीवरूपता ।
चैतन्यं ज्वलनं प्रोक्तं तत्कर्ता चेतनो ज्वलन् ॥ ४२ ॥
ज्वलन्नित्युच्यते सोऽयमसमाप्तविदिक्रियः ।
सर्वतः प्रकृतिं दृष्ट्वा दोषांश्चैव तदुद्भवान् ॥ ४३ ॥
विरक्तः सर्वथा तत्र यदा वेत्ति परं हरिम् ।
तदा समाप्यते तस्य वेत्तुः सर्वा विदिक्रिया ॥ ४४ ॥

अतः प्रकृतिनिर्मग्नो [1]बुध्यमानो य ईर्यते ।
संसारी स ज्वलन् सोऽपि भगवानिति भण्यते ॥४५॥

वीरशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

विविधं प्रेरयत्येतच्चेतनाचेतनं जगत् ।
यः कालो भगवद्रूपं वीरशब्देन स स्मृतः ॥ ४६ ॥

महाविष्णुशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

[2]तत्तत्त्वत्रितयव्याप्तिर्विष्णुशब्देन [3]भण्यते ।
व्याप्तौ तत्राप्यलिप्तत्वं तस्माच्चाधिकता च या ॥ ४७ ॥
[4]महा महत्त्वं पूज्यत्वं महच्छब्देन वर्ण्यते ।

सर्वतोमुखशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

सर्वतोमुखशब्देन प्रोच्यते सर्वशक्तिता ॥ ४८ ॥
सर्वज्ञता च देवस्य सर्वकर्तृत्वमेव च ।

भद्रशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

भद्रशब्देन देवस्य नित्यनिर्दोषतोच्यते ॥ ४९ ॥

नृसिंहशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

तथा नृसिंहशब्देन पुरुषोत्तमतोच्यते ।

[1] बध्यमानो A B C.
[2] व्यापी for व्याप्ति D.
[3] वर्ण्यते A B C.
[4] महो A B C.

मृत्युमृत्युशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

मोक्षप्रदत्वमेतस्य मृत्युमृत्युसमीरणात् ॥ ५० ॥

अहंशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

प्रसंख्यानेन या सिद्धा सिद्धिः कालेन भूयसा ।
प्रकृत्युत्तरता साक्षात् साहंशब्देन वर्ण्यते ॥ ५१ ॥
हिनस्ति गच्छतीत्यादिः प्राकृती याखिला क्रिया ।
तत्कर्तृवाची हंशब्दस्तदन्योऽहंपदोदितः ॥ ५२ ॥
निरुपाध्यवमर्शोऽयं [1]देहप्राणात्यये स्थितः ।
अहमित्यास्पदं याति स जीवो निरुपस्कृतः ॥ ५३ ॥

नमामिशब्दतात्पर्यार्थनिरूपणम्

प्रसंख्यायेत्थमात्मानं प्रह्वीभवति यत् स्वयम् ।
नद्या इवाम्बुधौ देवे प्रह्वीभावो निमग्नता ॥ ५४ ॥
इति ते सांख्यमार्गस्थो मान्त्रोऽर्थः सूक्ष्म ईरितः ।
तत्प्रसंख्यानतत्त्वज्ञा विशन्ति पुरुषोत्तमम् ।
योगमार्गस्थितं तस्य मत्तो रूपं निशामय ॥ ५५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थनिरूपणं नाम चतुष्पञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३५३३

[1] देहप्राणाद्यबोधितः D.

नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थनिरूपणं नाम पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

योगमतानुसारेण मन्त्रार्थनिरूपणप्रतिज्ञा

अहिर्बुध्न्यः—

निर्ब्रुवन्ति यथा योगा[1] मन्त्रमेतं विचक्षणाः ।
तथा वाच्यस्तव मुने तन्मे निगदतः शृणु ॥ १ ॥

उग्रशब्दार्थनिरूपणम्

[2]उद्गतः क्रुध इत्येवमुग्रः [3]करणरोधनात् ।

वीरशब्दार्थनिरूपणम्

विवृता येन विजिता ईरा देहस्थवायवः ॥ २ ॥
[4]स वीर उदितो योगैस्तन्त्रविज्ञानपारगैः ।

ज्वलच्छब्दार्थनिरूपणम्

जितेन्द्रियो जितश्वासो योऽन्तर्ज्वलति सर्वतः ॥ ३ ॥

[1] योगं A B C E F. [2] उद्गतः क्रुद्धः A B C E F; उद्गतं रुद्रः D.
[3] करुणबोधता A; करणबोधनात् B C E.
[4] C omits six lines from here.

[1]अनिन्द्रियव्यवच्छेदात् सर्वतः प्रसृतो ज्वलन् ।

सर्वतोमुखशब्दार्थनिरूपणम्

सर्वतोमुख उद्दिष्टः सर्वज्ञानमयो हरिः ॥ ४ ॥

भीषणशब्दार्थनिरूपणम्

भा सम्यग्ज्ञानमुद्दिष्टं तस्याः प्रेरणमीषणम् ।
भेषणो भीषणः प्रोक्तो भगवान् विश्वभावनः ॥ ५ ॥

महाविष्णुनृसिंहभद्रमृत्युमृत्युशब्दार्थस्य पूर्वोक्तत्वसूचनम्

महाविष्णुनृसिंहौ च मृत्युमृत्युश्च पूर्ववत् ।

संपिण्डितवाक्यार्थनिरूपणम्

जितेन्द्रियसमीराद्यं जीवरूपं व्यवस्थितम् ॥ ६ ॥
[2]व्यापिनं महनीयं च धियां सम्यक् प्रचोदकम् ।
संसारमोचकं चैव यं विदुः पुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥
नमामि तमहं देवमिति योगानुशासनम् ।

पाशुपतमतानुसारेण मन्त्रार्थनिरूपणे उग्रशब्दार्थनिरूपणम्

[3]उग्रव्रतसमाराध्य उग्रशब्देन वर्ण्यते ॥ ८ ॥

वीरशब्दार्थनिरूपणम्

तत्पारयितृवन्द्यत्वं वीरशब्देन वर्ण्यते ।

[1] अतीन्द्रिय E. [2] C omits two lines from here.
[3] उग्रव्रतैः A B C E F.

सर्वतोमुखशब्दार्थनिरूपणम्

मलत्रयप्रागभावः सर्वतोमुखशब्दितः ॥ ९ ॥

ज्वलच्छब्दार्थनिरूपणम्

[1]संविद्घनत्वमाद्यस्य ज्वलच्छब्देन वर्ण्यते ।

भीषणशब्दार्थनिरूपणम्

अर्थपञ्चकरूपस्तु पाशो भीशब्ददर्शितः ॥ १० ॥
भियं स्यति द्यति स्पष्टं [2]पाशं छिन्त्ते पशोरिति ।
पशुपाशच्छिदं वक्ति शब्दो भीषण इत्ययम् ॥ ११ ॥

मृत्युमृत्युशब्दार्थनिरूपणम्

शिवंकरत्वमीशस्य मृत्युमृत्युपदोदितम् ।

पदान्तरार्थस्य पूर्वप्रदर्शितत्वसूचनम्

महाविष्णुर्नृसिंहश्च पूर्वमेव प्रदर्शितौ ॥ १२ ॥

संपिण्डितवाक्यार्थनिरूपणम्

उग्रव्रतप्रियं नित्यमुग्रव्रतपरार्चितम् ।
मलत्रयापरामृष्टं चिद्घनं पाशभेदिनम् ॥ १३ ॥
शिवं वदन्ति यं विष्णुं महान्तं पुरुषोत्तमम् ।
नमाम्यहं तमित्येवमर्थः पाशुपते स्मृतः ॥ १४ ॥

[1] C omits two lines from here.   [2] पाशच्छित्तिः A B C E F.

त्र्यन्तमतानुसार्यर्थस्य पूर्वनिरूपितत्वसूचनम्

त्र्यन्तपदवीवेद्यः पूर्वमेव [1]निरूपितः ।

सात्त्वतमतेन मन्त्रार्थनिरूपणम्

अर्थं सात्त्वतसंवेद्यमप्रमत्तोऽवधारय ॥ १५ ॥

उग्रशब्दस्य संकर्षणाख्यव्यूहपरत्वम्

उद्गिरत्यमलं शास्त्रमुद्गीर्य रमयत्यपि ।
गिरत्यन्ते च तच्छास्त्रमुग्रः संकर्षणः स्मृतः ॥ १६ ॥

वीरशब्दस्य प्रद्युम्नाख्यव्यूहपरत्वम्

विना कृत्वा प्रेरयति रजसा तमसा त्रयीम् ।
वीरां करोति तां विद्यां वैद्यमानवसर्गयोः ॥ १७ ॥
वीरयत्यपि चात्मानं तमोमधुनिघातने ।
व्यापारयति शास्त्रार्थानुष्ठाने कर्म निर्मलम् ॥ १८ ॥
अतो वीरं वदन्त्याद्यं प्रद्युम्नं पुरुषोत्तमम् ।

महाविष्णुशब्दस्यानिरुद्धाख्यव्यूहपरत्वम्

महान् भवति चेष्टाभिरनिरुद्धश्च सर्वतः ॥ १९ ॥
एकत्रिचतुरीहाभिस्ते पूर्वे मितवृत्तयः ।
कार्यस्य च मितत्वेन तेषां शक्तिर्निरोधिता ॥ २० ॥

[1] पूर्वाध्याये सप्तदशश्लोकमारभ्य चत्वारिंशश्लोकपूर्वार्धान्तैः सार्धत्रयोविंशत्या श्लोकैर्निरूपित इति बोध्यम् ।

आम्नायन्तेऽनिरुद्धे तु चेष्टाः संख्यानवर्जिताः ।
कार्याण्यपरिमेयानि सृष्टिस्थित्यादिकानि तु ॥ २१ ॥
शक्तिस्तद्विषया या तु या व्याप्तिर्विष्णुता च सा ।
सा चानिरुद्धता तस्य तुर्यव्यूहस्य शार्ङ्गिणः ॥ २२ ॥
महाविष्णुस्ततः प्रोक्तः सोऽनिरुद्धो विचक्षणैः ।

ज्वलच्छब्दस्य रामकृष्णादिविभवपरत्वम्

विकासो ज्वलनं प्रोक्तं तस्य ब्रह्माण्डमध्यतः ॥ २३ ॥
यद्वदन्त्यवतारं तु वैभवं हरिमेधसः ।

सर्वतोमुखशब्देनावताराणां सौलभ्यकाष्ठाभूमिभूतनानायोनित्वस्य बोधनम्

सर्वतोमुखशब्देन नानायोनिनिवेशनम् ॥ २४ ॥

भद्रशब्दस्यावतारदशायामपि हेयसंबन्धराहित्यपरत्वम्

भद्रत्वं तत्र तस्यापि ह्यजहत्स्वस्वभावता ।

भीषणशब्दस्य मोक्षप्रदत्वपरत्वम्

भियः संसारबन्धस्य [1]सानं भीषणता मता ॥ २५ ॥
[2]सा सप्रकारविज्ञानमात्रलभ्योपदिश्यते ।

1 "षोऽन्तकर्मणि" इति धातुः.

2 सा च साकार A B C E F; सा च प्रकार D.

अत्र विज्ञानपदं व्यूहविभवार्चनादिरूपस्य कर्मणोऽप्युपलक्षकम्; ज्ञानपूर्वकनिष्कामकर्मलभ्यत्वात् परमपुरुषार्थस्य । तथा चायमभिप्रायः—वासुदेवाख्यं हि परं ब्रह्म संपूर्णषाड्गुण्यविग्रहं स्वाश्रितजनसौकर्याय सूक्ष्मव्यूहविभवभेदभिन्नं भक्तैर्यथाधिकारं ज्ञानपूर्वेण कर्मणाभ्यर्चितं सम्यक् प्राप्यते । तत्र रामकृष्णादिप्रादुर्भावगणस्वरूपं तस्याजहत्स्वस्वभावतां च भद्रशब्दविवक्षितां ज्ञात्वानुष्ठीयमानाद्वर्णाश्रमधर्मसहकृताद्विभवार्चनात्

मृत्युमृत्युशब्देन भद्रशब्दोदितस्य हेयप्रतिभटत्वस्य बोधनम्

हेयप्रत्यर्थिता या सा ब्रह्मणः सार्वकालिकी ॥ २६ ॥
स्वाभाविकी च सा प्रोक्ता मृत्युमृत्युपदेन तु ।

नृसिंहशब्दस्य द्विविधव्याप्तिपरत्वम्

नॄनात्मनोऽनुबध्यान्तर्हित्वैनान् परितोऽपि च ॥ २७ ॥
या स्थितिस्तस्य देवस्य पुरुषोत्तमताह्वया ।
सोक्ता नृसिंहशब्देन सैषा वाक्यार्थ उच्यते ॥ २८ ॥
संकर्षणादिरूपेण व्यूह्यात्मानं त्रिधा स्थितः ।
तत्तदाश्रितकार्याय यो विभुः सर्वतोमुखः ॥ २९ ॥
नानाविभवरूपेण ज्वलत्यन्तर्भवोदरे ।
एवं ज्वलन् भवत्येव भद्रो भद्रतरस्तथा ॥ ३० ॥
एवं विज्ञातमात्रो यो भीषणो बन्धनाशकृत् ।
मृत्योर्हेयस्वरूपस्य मृत्युः प्रतिभटो यतः ॥ ३१ ॥
तमहं व्यूहविभवविज्ञानसुलभं नृणाम् ।
अन्तर्बहिरिदं व्याप्य तिष्ठन्तं पुरुषोत्तमम् ॥ ३२ ॥
नृसिंहं करणैः सर्वैरात्मत्वेनानुसंदधे ।
इति सात्त्वतसिद्धार्थो लेशतस्ते निदर्शितः ॥ ३३ ॥

व्यूहप्राप्तिः; वासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धाख्यव्यूहस्वरूपतत्कृत्यविशेषादिप्रकारविज्ञानपूर्वकमनुष्ठीयमानात् सेतिकर्तव्यताकात् व्यूहार्चनात् वासुदेवपदाभिलप्यसूक्ष्माख्यपरब्रह्मप्राप्तिः। इतिकर्तव्यतास्थानापन्नवर्णाश्रमधर्मोपकृतात् प्रकारविशिष्टप्रकारिविज्ञानादेव पुरुषार्थलाभ इत्युक्तं भवतीति । अत्र प्रमाणानि तु पौष्करसंहितायां द्रष्टव्यानि ।

सूक्ष्मो नानाविधोऽर्थो यः [1]परमद्य निशामय ।

पदार्थवर्णने प्रथममुग्रपदस्य संकर्षणाख्यव्यूहपरत्वकथनम्

अशेषभुवनाधारः संसारगदनाशनः ॥ ३४ ॥
उद्दाम उदयो विष्णोः संकर्षणसमाह्वयः ।
उग्रवर्णैः समुद्दिष्टो वैष्णवः प्रथमोदयः ॥ ३५ ॥

तदुपपादनम्

तिलकालकवद्यस्मात् तत्र विश्वं प्रकाशते ।
दिव्यशास्त्रोपदेशेन गदं ध्वंसयते यतः ॥ ३६ ॥
उद्दामः सोऽप्रतिहतो विष्णोरुदय उज्ज्वलः

[1] इदमत्र रहस्यम्—नारसिंहानुष्टुभमन्त्रस्य परार्थवर्णनं नाम मन्त्रवर्णानामप्रमेयादिभावसंसिद्धव्यूहविभवपरत्वप्रदर्शनम् । तथा हि—आनुष्टुभे ह्येकादश पदानि । तत्र प्रथमान्तं कर्तृकारकबोधकं चरमं पदम् । उत्तमपुरुषैकवचनान्तं नमनक्रियावाचि दशमम् । अवशिष्टानि नव द्वितीयैकवचनान्तानि पदानि नमिकर्मीभूतवस्तुविशेषबोधकानि । तत्राद्यं पदत्रयं क्रमात् संकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धाख्यव्यूहत्रयपरम् । ज्वलदादिपदषट्कं तु पञ्चमाध्यायावसानप्रतिपादितस्य पद्मनाभादेः पातालशयनान्तस्य विभवानामेकोनचत्वारिंशतो यथासंभवं प्रतिपादकम् । तत्र 'परमद्य निशामय' इत्यादिनाध्यायशेषेण संकर्षणादिव्यूहपरत्वमुग्रवीरमहाविष्णुशब्दानां प्रदर्श्यते । बहुवक्तव्यत्वात् पृथगध्यायारम्भेण ज्वलदादिपदानां पद्मनाभादिपरत्वमुत्तराध्याये प्रदर्शयिष्यत इति । तत्र 'अशेषभुवनाधारः' इत्यादेः सार्धश्लोकत्रयस्यायमाशयः—उग्रपदस्थैरुकारगकाररेफैर्व्युत्क्रमेण गुणत्रयं विवक्षितम् । रेफेणाशेषभुवनाधारत्वम्, गकारेण संसारगदनाशकत्वम्, उकारेणोद्दामत्वविशेषितमुदयरूपत्वम् । रेफादिभिः स्वपर्यायभूताशेषभुवनाधारादिशब्दान्तराण्युपस्थाप्य तन्मुखेन यथोक्तगुणोपस्थापनसंभवात् । अशेषभुवनाधारादिशब्दानां रेफादिपर्यायत्वं च प्रपञ्चितं सप्तदशे । उदये उद्दामत्वं चाप्रतिहतत्वम् । तथा चाशेषभुवनाधारत्वादिगुणविभूषितोऽप्रतिहतो विष्णोः प्रथमोदयः संकर्षण एव भवतीति स एवोग्रपदावयवैर्वर्णैः समुद्दिष्ट इति । अनयैव दिशा वीरादिपदेष्वप्यर्थगतिरभ्यूह्या ।

अत उग्रपदोद्दिष्टो देवः संकर्षणः प्रभुः ॥ ३७ ॥

वीरपदेन प्रद्युम्नव्यूहस्य प्रतिपादनम्

अमृताधाररूपश्च [1]मायावांश्च ततोऽनलः ।
प्रद्युम्नो वीरशब्देन गदितः [2]पुष्करेक्षणः ॥ ३८ ॥

तदुपपादनम्

[3]अमृतं भगवद्धर्मस्तस्याधारः समाश्रयः ।

संपिण्डितवाक्यार्थनिरूपणम्

[4]सद्धर्मस्य ह्यधिष्ठाता प्रद्युम्नो [5]धर्मसंश्रयः ॥ ३९ ॥
माया ज्ञानं यतो विद्यां संबोधयति मायया ।
दहत्यनलवच्चैव विद्यादोषं तमोमयम् ॥ ४० ॥
वीरवर्णैरतो देवः प्रद्युम्नः परिकीर्त्यते ।

महाविष्णुशब्देनानिरुद्धव्यूहस्य संकीर्तनम्

कालः प्रधानमाधारस्तयोः[6] प्राणः सदाभवत् ॥ ४१ ॥
गोपनश्च तयोर्नित्यं वृण्वानः सकला गतीः ।
एधयन् मानवं गर्भं तत्तत्संवत्सरैः क्रमात् ॥ ४२ ॥
अग्निरूपो जगत्यस्मिन् भास्करश्च स्वयं भवन् ।
भुवनाभयदश्चैव वैकुण्ठोऽविहतं जगत् ॥ ४३ ॥

[1] माधवश्च B.
[2] पुरुषोत्तमः B C.
[3] अमृतो A B C E F.
[4] स धर्मस्य A B C E F.
[5] धर्मसंज्ञकः D.
[6] तयोर्यः प्राणदोऽभवत् B C E F.

शासिता स्वयमध्यक्षो महाविष्णुर्विवर्णितः ।

तदुपपादनम्

पुष्करं कालरूपेण धत्ते नाभिसमुद्भवम् ॥ ४४ ॥
अन्तःस्थपुरुषं चैव प्रधानं तद्गतं दधत् ।
कालप्रधानशब्दाभ्यामभेदेनाभिधीयते ॥ ४५ ॥
[1]प्राणयन् कालतः सांख्यकालजीवत्रयीत्रयम् ।
प्राणवर्णेन निर्दिष्टो गोपनो गोपनाख्यया ॥ ४६ ॥
कार्याणि गतयः प्रोक्तास्ताश्च वृण्वंश्चिकीर्षया ।
उक्तो वरुणवर्णेन सा हि तस्यानिरुद्धता ॥ ४७ ॥
गर्भं कालस्थविद्यायां जीवमन्वष्टकात्मकम् ।
पुष्णन्नब्दसहस्रेण देव इद्धार्णवर्णितः ॥ ४८ ॥
अग्निसूर्यादिके चैव देवसर्गे हि [2]वैद्यके ।
तत्तद्देवप्रवेशेन तत्तन्नाम दधत् स्वयम् ॥ ४९ ॥
अग्निभास्करवर्णेन स्वयं देव उदीर्यते ।
कालाद्यवनिपर्यन्तं चेतनाचेतनात्मकम् ॥ ५० ॥
भुवनार्णोदितं यत् तद् भुवनाङ्गविचित्रितम् ।
तस्य दुष्टनिबर्हेण यो ददात्यभयं सदा ॥ ५१ ॥
यश्चाविहत एवासीत् तत्तत्कार्यसमुद्यमे ।
अनुप्रविश्य भूतानि योऽध्यक्षः संनियच्छति ॥ ५२ ॥

[1] प्राणयत् A B C D. [2] पैतृके A B C E F.

एषोऽभयदवैकुण्ठशास्तृवर्णेन वर्ण्यते ।
इति व्यूहाः समुद्दिष्टा उग्रादित्रितयेन तु ।
ज्वलदादिनिरूप्योऽर्थो ह्यतः परमुदीर्यते ॥ ९३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थ-निरूपणं नाम पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३५८६

नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थनिरूपणं नाम षट्पञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोटच्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

ज्वलदादिपदानां पद्मनाभाद्येकोनचत्वारिंशदवतारपरत्ववर्णनम्

अहिर्बुध्न्यः—

वैभवं देवताचक्रं ज्वलदाद्यर्णवर्णितम् ।
यथा तद्वर्ण्यते तैस्तैस्तथा तदवधारय ॥ १ ॥

ज्वलत्पदविवक्षितेष्वेकादशस्ववतारेषु[1] जकारस्य
पद्मनाभाख्यप्रथमावतारपरत्वम्[2]

अवतारो हि यो विष्णोः पद्मनाभो महोदयः ।
अजितः कुत्रचित् कैश्चित् सोऽजितार्णेन वर्ण्यते ॥२॥

वकारस्य कान्तात्मामृतधारकाख्यविंशावतारपरत्वम्

अमृताधारवर्णेन कान्तात्मामृतधारकः ।

[1] अत्रायं तत्तदवतारपरवर्णविभागक्रमः—जकारः, वकारः, वकारोत्तराकारः, लकारः, पुनर्लकारः, पुनश्च लकारः, नकारः, तकारः, पुनस्तकारः, पुनश्च तकारः, अम्प्रत्ययः, इत्येवं ज्वलत्पदावयवैरेकादशभिर्वर्णैः पद्मनाभाद्येकादशावतारविवक्षेति ।

[2] अत्र तत्तदवताराणां तत्तत्संख्यत्वेन परिगणनं पञ्चमाध्यायोक्तक्रममनुरुध्येति ज्ञेयम् ।

वकारोत्तराकारस्यैकाम्भोनिधिशाय्याख्यचतुर्दशावतारपरत्वम्

तत्रैवार्णवशायी च वरुणस्याप्रमेयतः ॥ ३ ॥

लकारस्य शक्त्यात्माख्यचतुर्थावतारपरत्वम्

धरेशेन तु शक्तीशो धरा शक्तिर्हि वैष्णवी ।

तस्यैव संज्ञान्तरमुखेन हरिकृष्णाख्यत्रयस्त्रिंशचतुस्त्रिंशावतारद्वयपरत्वम्

विबुधो हरिरुद्दिष्टः कृष्णस्तु पुरुषेश्वरः ॥ ४ ॥
विबुधाख्येन वर्णेन वर्ण्यते पुरुषेश्वरः ।
तावुभौ कथितौ देवौ [1]नरनारायणात्मकौ ॥ ५ ॥

नकारस्य धर्माख्यद्वादशावतारपरत्वम्

[2]स्वर्गापवर्गयोः पन्था यो हि धर्मः सनातनः ।
[3]स धरेशोत्तरेणैव पथा देव उदीर्यते ॥ ६ ॥

तकारस्यानन्ताख्यतृतीयावतारपरत्वम्

काललक्ष्मा हि भगवान् योऽनन्तः परिपठ्यते ।
स देवो धरणीधर्ता कथ्यते काललक्ष्मणा ॥ ७ ॥

तस्यैव संज्ञान्तरमुखेन कूर्मविद्याधिदेवाख्यपञ्चदशषष्ठावतारद्वयपरत्वम्

लोकमालाः स्रजः प्रोक्ताः स्रग्धरः [4]कूर्म उच्यते ।
विराड् विद्योदिता सद्भिर्वैराजश्च तदीश्वरः ॥ ८ ॥

[1] नरनारायणानुजौ A E F; नरनारायणावुभौ D.
[2] भोगापवर्गयोः A B C E F. [3] षष्ठांशेनोत्तरेणैव B E F.
[4] कर्म A B C E F; क्रम D.

वैराजस्रग्धराख्येन तौ देवौ परिकीर्तितौ ।

अम्प्रत्ययावयवयोरकारमकारयोः कालनेमिघ्नाख्यद्वाविंशावतारपरत्वम्

अप्रमेयनिगीर्णेन कालेन पुरुषोत्तमः ॥ ९ ॥
उच्यते कालनेमिघ्नो यः कालः स दुरासदः ।

सर्वतोमुखशब्दविवक्षितेषु [1]दशस्ववतारेषु सकारस्य
पीयूषहरणाख्याष्टादशावतारपरत्वम्

अप्रमेयसमाक्रान्तममृताक्षरमुत्तमम् ॥ १० ॥
अमृताहरणं वक्ति पुरुषं पुष्करेक्षणम् ।

तस्यैव संज्ञान्तरमुखेन श्रीपत्याख्यैकोनविंशावतारपरत्वम्

अप्रमेयसमाक्रान्ता सैव तृप्तिः सनातनी ॥ ११ ॥
श्रीपतिं वक्ति देवेशं श्रीः [2]सा तृप्तिरुदीरिता ।

सरेफस्य वकारस्य वराहाख्यषोडशावतारपरत्वम्

अशेषभुवनाधारवराहसमुदायतः ॥ १२ ॥
अशेषभुवनाधारो वराहः परिगीयते ।

[1] अत्रायं वर्णविभागक्रमः—सकारः, पुनःसकारः, सरेफो वकारः, पुनरकारशिरस्को वकारः, तकारः, ओकारः, पुनरोकारः, पुनश्च मकारशिरस्क ओकारः, उकारपूर्वको मकारशिरस्कः खकारः, पुनः खकारः, इत्येवं सर्वतोमुखशब्दावयवैर्दशभिर्वर्णैः पीयूषहरणाद्यवतारदशकविवक्षेति ।

[2] स तृप्ति D.

अकारशिरस्कस्य तस्यैव वकारस्य संज्ञान्तरमुखेन पातालशयनाख्यैकोन-चत्वारिंशावतारपरत्वम्

अप्रमेयसमाक्रान्ताद्वरुणादेव चाक्षरात् ॥ १३ ॥
पातालशायी भगवान् देवदेवो निरुच्यते ।

तकारस्य वागीश्वराख्यत्रयोदशावतारपरत्वम्

स्रग्वाक् प्रोक्ता मुनीन्द्रैः सा सृजती दधती जगत् ॥
वागीशः स्रग्धरार्णेन [1]द्वितीयेन निरुच्यते ।

ओकारस्य त्रिविक्रमाख्यत्रिंशावतारपरत्वम्

यः स देवो बलेर्नेता पृथिवीं त्रिर्विचक्रमे ॥ १५ ॥
हरिर्विक्रमिणा तेन वर्णेन परिगीयते ।

तस्यैव संज्ञान्तरमुखेन विश्वरूपाख्याष्टमावतारपरत्वम्

[2]ओतो देवो हि यो विश्वं रूपेण स्वेन दीव्यता ॥ १६ ॥
विश्वरूपः स देवोऽसावोतदेवेन वर्ण्यते ।

तस्यैव मकारशिरस्कस्य संज्ञान्तरमुखेन बडबावक्त्राख्यैकादशावतारपरत्वम्

ओदनेन समाक्रान्तो मर्दनो वर्ण [3]उत्तरः ॥ १७ ॥
वक्त्यौर्वं बडबावक्त्रं देवदेवं जलाशनम् ।

तदुपपादनम्

ओदनं जलमुद्दिष्टमोदनस्य प्रसूर्यतः ॥ १८ ॥

[1] अत्र द्वितीयत्वं ज्वलत्पदस्थतकारापेक्षया.
[2] ओत इति कर्तरि क्तः.
[3] उत्तमः D.

जलं मृद्नन् स पानेन देव ओदनमर्दनः ।

उकारपूर्वकस्य मकारशिरस्कस्य खकारस्य वामनदेहाख्यैकोनत्रिंशावतारपरत्वम्

खर्वदेहो हि यो वर्णः सोद्दामोदयमर्दनः ॥ १९ ॥
वामनं वक्ति सुव्यक्तं याचितारं बलिं भुवम् ।

तदुपपादनम्

उद्दाममुदयं व्याप्तिं स हि मृद्नाति वामनः ॥ २० ॥

तस्यैव संज्ञान्तरमुखेन वेदविदाख्यसप्तत्रिंशावतारपरत्वम्

स एव वर्णो वेदात्मा वक्ति वेदविदं हरिम् ।

नृसिंहशब्दविवक्षितेषु [1]नवस्ववतारेषु नकारस्य नरनारायणाख्यकत्रिंशद्द्वात्रिंशावतारद्वयपरत्वम्

नरो नारायणश्चैव नरनारायणाक्षरात् ॥ २१ ॥

ऋकारस्य पारिजातहरणाख्यत्रयोविंशावतारपरत्वम्

सत्या यस्य स सत्योऽसौ पारिजातहरो महान् ।
स सत्यार्णेन कथितः सत्यामङ्कस्थितां वहन् ॥ २२ ॥

[1] अत्रायं वर्णविभागक्रमः—नकारः, पुनर्नकारः, ऋकारः, मकार-नकार-ऋकार-सकार-रूपवर्णचतुष्टयसमुदायः, इकारः, पुनरिकारः, ङकारः, हकारः, प्रत्ययावयवो मकारः, इत्येवं नृसिंहशब्दावयवैर्नवभिर्वर्णैर्नरनारायणाद्यवतारनवकविवक्षेति ।

[1]मकारनकारऋकारसकाररूपवर्णचतुष्टयसमुदायस्य राहुजिदाख्यैकविंशावतारपरत्वम्

खर्वदेहात् परो यो हि [1]मर्दनः सहितः पथा ।
अङ्कुशस्तत्परः सोम इति वर्णचतुष्टयात् ॥ २३ ॥
सोमस्य चरतो मार्गाद्योऽङ्कुशो राहुरुच्यते ।
तं मर्दयति यो देवो राहुजित् स निरुच्यते ॥ २४ ॥

इकारस्य परशुरामश्रीरामाख्यपञ्चत्रिंशषट्त्रिंशावतारद्वयपरत्वम्

रामद्वयं समुद्दिष्टं रामवर्णेन नारद ।

[2]ङकारस्य क्रोडात्माख्यदशमावतारपरत्वम्

एकदंष्ट्रेण भगवान् [3]क्रोडात्मा परिगीयते ॥ २५ ॥

हकारस्य विहंगमाख्यनवमावतारपरत्वम्

सूर्येण यः सहायाति हंसरूपी जनार्दनः ।

[1] अयं च मकारो मन्त्रपूर्वार्धचरमावयवभूत आकाङ्क्षासत्तियोग्यताबलादर्थगत्यनुरोधेनात्रानुषक्तः । अत एव मूले 'खर्वदेहात् परः' इति खकारात् परत्वेन मकारोऽर्थं विशेष्यते ।

[2] इदमत्रावधेयम्—सिंहशब्दस्य हि द्वयी गतिः शब्दानुशासनसिद्धा । यथा—"षिच क्षरणे" इति धातोः "सिचेः संज्ञायां हनुमौ कश्च" इत्यौणादिकानुशासनेन कप्रत्यये नुमागमे धातोरन्त्यस्य चकारस्य हकारादेशे च कृते सिंह इति रूपनिष्पत्तिरित्येका । पृषोदरादेराकृतिगणत्वात् सिंहशब्दस्य तदन्तःपाठमङ्गीकृत्य "हिसि हिंसायां" इति धातोः पचाद्यचि हकारसकारयोः स्थानव्यत्ययेन सिंह इतिरूपसिद्धिरित्यपरा । तामिमां द्वयीमपि गतिमभ्युपगम्यैतावान् भेदो मन्त्रशास्त्रेषु प्रायः स्वीकृतः, यत् सिंहशब्दावयवस्य अनुस्वारस्य स्थाने कवर्गपञ्चमोच्चारणम् । अतोऽत्र स्वशास्त्रमर्यादामनुरुध्य सिंहशब्दे ङकारस्यैव बुबोधयिषयैकदंष्ट्रशब्दप्रयोग इति ।

[3] क्रोधात्मा E.

विहंगमः स देवेशः सूर्यवर्णेन वर्ण्यते ॥ २६ ॥

प्रत्ययावयवस्य मकारस्य कल्क्याख्याष्टात्रिंशावतारपरत्वम्

[1]यो मर्दयति कल्कयाख्यो दस्यूंस्तिष्ययुगान्तजान् ।
सूर्योपरिस्थितेनैव मर्दनेन स गीयते ॥ २७ ॥

भीषणशब्दविवक्षितेषु [2]चतुर्ष्ववतारेषु भकारस्य ध्रुवाख्यद्वितीयावतारपरत्वम्

ध्रुवो देवः समुद्दिष्टो ध्रुवार्णेन महामुने ।

ईकारस्य न्यग्रोधशायिसंज्ञकसप्तविंशावतारपरत्वम्

मायामयं समास्थाय न्यग्रोधदलमुज्ज्वलम् ॥ २८ ॥
यः शेते कान्तरूपेण स मायावर्णवर्णितः ।

षकारस्य नरसिंहाख्यसप्तदशावतारपरत्वम्

नृसिंहो देवदेवस्तु नृसिंहार्णेन वर्ण्यते ॥ २९ ॥

णकारस्य मधुसूदनाख्यपञ्चमावतारपरत्वम्

मधुं निहत्य यः पूर्वं प्रधानं मर्दनं विधेः ।
स्वबाहुबलमास्थाय विरिञ्चायाभयं ददौ ॥ ३० ॥
देवो ह्यभयदार्णेन स उक्तो मधुसूदनः ।

[1] A E omit six lines from here.

[2] अत्रायं वर्णविभागक्रमः—भकारः, ईकारः, षकारः, णकारः, इत्येवं भीषण-शब्दावयवैश्चतुर्भिर्वर्णैर्ध्रुवाद्यवतारचतुष्कविवक्षेति ।

भद्रशब्दविवक्षितेषु [1]त्रिष्ववतारेषु भकारस्य कपिलाख्यसप्तमावतारपरत्वम्

सिद्धिं ददाति यो दिव्यां प्रसंख्यानमयीं पराम् ॥३१॥
देवः सिद्धिप्रदार्णेन कपिलः स निगद्यते ।

दकारस्य दत्तात्रेयाख्यषड्विंशावतारपरत्वम्

दत्तात्रेयस्तु भगवान् दत्तात्रेयार्णवर्णितः ॥ ३२ ॥

रेफस्य शान्तात्माख्यपञ्चविंशावतारपरत्वम्

दोषकालानलत्वेन तद्वर्णेन स ईर्यते ।

मृत्युमृत्युशब्दविवक्षितेऽवतारद्वये[2] प्रथममृत्युशब्दस्यैकशृङ्गतनुसंज्ञकमत्स्यापरपर्यायाष्टाविंशावतारपरत्वम्

कालः कालः समुद्दिष्टः प्रधानं प्रकृतिः परा ॥ ३३ ॥
ऋतधामा पुमांस्तत्स्थो वैराजश्च चतुर्गतिः ।
भुवनं च दधद् देहे यः शङ्खो मीन ईर्यते ॥ ३४ ॥
एकशृङ्गतनुर्देवो मृत्युवर्णः स गद्यते ।

द्वितीयमृत्युशब्दस्य लोकनाथाख्यचतुर्विंशावतारपरत्वम्

प्रधानः सत्यरूपश्च वैराजो राजयञ्जगत् ॥ ३५ ॥
चतुर्गतिर्देवदेवो लोकनाथो महाप्रभुः ।

[1] भद्रशब्दे भकारः, दकारः, रेफः, इति त्रिभिर्वर्णैः कपिलाद्यवतारत्रयविवक्षेति बोध्यम् ।

[2] मृत्युशब्दद्वयेनावतारद्वयविवक्षेति स्पष्टमेव । तदेवं ज्वलत्पदेनैकादशावताराः, सर्वतोमुखशब्देन दश, नृसिंहशब्देन नव, भीषणशब्देन चत्वारः, भद्रशब्देन त्रयः, मृत्युमृत्युशब्देन द्वौ, इति ज्वलदादीनां षण्णां शब्दानामेकोनचत्वारिंशदवतारपरत्वं प्रपञ्चितम् ।

मृत्युवर्णसमुद्दिष्टः पूर्वस्माद् भुवनादपि ॥ ३६ ॥
इति वर्णाश्रया रीतिः परा ते संप्रदर्शिता ।

अध्यायशेषेण मन्त्रस्य महिमान्तरनिरूपणम्

शृणु मन्त्रस्य माहात्म्यं भूयोऽपि मुनिसत्तम ॥ ३७ ॥
पादशः प्रतिलोमोऽयं वैकुण्ठास्त्रं निगद्यते ।
अक्षरप्रतिलोमोऽयं स्मृतं नारायणास्त्रकम् ॥ ३८ ॥
स्वराणां प्रतिलोमो यः [1]संहिताशब्दरूपवान् ।
नारसिंहमहास्त्रं तन्नखक्रकचसंज्ञितम्[2] ॥ ३९ ॥
[3]प्रमित्यपेतो वरुणः कालपावकसंस्थितः ।
अप्रमेयः पुनस्तादृक् तृतीयाक्षरमीरितम् ॥ ४० ॥
सूक्ष्मस्थः प्रथमः सूक्ष्मः संस्थितः कालपावकः ।
वरुणः सूक्ष्मयोर्द्वन्द्वं सप्तमाक्षरमीरितम् ॥ ४१ ॥
सूक्ष्मस्थो गोपनः पश्चाद्वरुणो भुवनाश्रयः ।
वरजादार इत्येतन्नारसिंहास्त्रमीरितम् ॥ ४२ ॥

[1] सहिताः शिष्टरूपवान् D. [2] संस्थितम् D.

[3] B C omit five lines from here; A E substitute here the following five lines:

"प्रमित्यपेतकालाग्निवाराहानलयोगवान् ।
प्रथमः सूक्ष्माप्रमेयौ कालाग्निवरुणालितः ।
अप्रमेयः पुनस्सूक्ष्मस्थितिः *परमसंज्ञितः ।
सूक्ष्मस्थोदन इत्येवं नारसिंहास्त्रमूर्जितम् ।
षडक्षरमिदं श्रेष्ठं तत्र यत्प्रतिलोमतः ।"

* प्रथम E.

नवाक्षरमिदं श्रेष्ठं तत्र यत् प्रतिलोमजम् ।
अस्त्रमक्षरशस्तत्तु नारसिंहं महादिकम् ॥ ४३ ॥
तत्र स्वरप्रातिलोम्यादस्त्रं त्वतिमहादिकम् ।
व्यापकः सामृताधारो गोपनो द्व्यक्षरं तु तत् ॥ ४४ ॥
तत्र स्वरप्रातिलोम्ये गोपनो गोपनः सताम् ।
सर्वत्र प्रातिलोम्येन यद्यदस्त्रमुदीरितम् ।
तत्र तत्रानुलोम्येन तत्तच्छान्तिरुदीरिता ॥ ४५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां नारसिंहानुष्टुभमन्त्रार्थ-निरूपणं नाम षट्पञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः २६३१

ज्योतिश्चक्रमन्त्रार्थनिरूपणं नाम सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम्।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

प्रथमं गायत्र्यर्थप्रपञ्चने तच्छब्दस्य भगवत्संकल्परूपसुदर्शनपरत्व-
निरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

यत्तु ज्योतिस्त्रयं पूर्वं ज्योतिश्चक्रे निदर्शितम्[1] ।
सावित्रं नाम यज्ज्योतिस्तत् सावित्रीसमाह्वयम् ॥ १ ॥
तस्य व्याख्यामिमां सम्यग् गदतो मे निशामय ।
संकल्पः कथितो यः स सुदर्शनसमाह्वयः ॥ २ ॥
या सा भूतिर्महाशक्तेर्वैष्णव्याः [2]कोटिभागजा ।
शुद्धाशुद्धमयैर्भावैस्तनुते विस्तृणाति ताम् ॥ ३ ॥
प्रतिसंचरवेलायां तामयत्येव तां पुनः ।
तायते तत्र तत्रैव भूत्यंशे [3]धारकात्मना ॥ ४ ॥
प्रमाणत्वेन भूयश्च तत्तदर्थतया पुनः ।

[1] त्रयोविंशेऽध्याये चतुश्चत्वारिंशश्लोकस्योत्तरार्धमारभ्य एकोनसप्ततिश्लोकपूर्वार्धान्तैः पञ्चविंशत्या श्लोकैर्निदर्शितमिदं ज्योतिश्चक्रम् ।

[2] कोटिशात्मनः A B C E F; कोटिभोगजा: D.

[3] तारकात्मना B C.

अतस्तदिति संकल्पः प्रोच्यते वैष्णवः परः ॥ ५ ॥

सवितृशब्दस्य जगत्कारणत्वभोगमोक्षप्रदत्वादिगुणविशिष्ट-
परमपुरुषपरत्वम्

प्रसौति सकलाश्चेष्टाः प्रसूते सकलं जगत् ।
[1]अवतेर्गतिकान्त्यर्थात् तरतेर्दानकर्मणः ॥ ६ ॥
[2]गतो ह्यवति सर्वत्र षड्भिः कान्तो गुणैः परः ।
भोगापवर्गयोर्दाता सवितेति निरुच्यते ॥ ७ ॥

वरेण्यशब्दस्योपास्यत्वपरत्वम्

वरैर्नेयं वरेण्यं तु वराः [3]ख्यातार ईरिताः ।
वरणीयं वरेण्यं वा वरं नयति तत्परम् ॥ ८ ॥

भर्गःशब्दस्य तच्छब्दविवक्षितसुदर्शनगुणविशेषपरत्वम्

भर्गस्तेजः समाख्यातं प्रभावः कर्तृरूपता ।
भरतीदं जगत् कृत्स्नं संभरत्यपि चेश्वरान् ॥ ९ ॥
रमयत्यपि तत् [4]सर्वं राति चार्थमभीप्सितम् ।
गमयत्यपि तन्नाशं स्यति बन्धमशेषतः ॥ १० ॥
भर्जयत्यखिलं कष्टं [5]भ्रस्जतेऽनेहसं तथा ।
अतो भर्गः परं विष्णोः संकल्पं विदुरद्भुतम् ॥ ११ ॥

[1] अयतेः A B C; वयतेः D.
[2] गता ह्यवति A B C; गतो भवति D.
[3] धातारः A B C E F.
[4] सम्यक् D.
[5] भर्गतत्तेनयत्तथा A B C E F.

देवशब्दस्य द्योतनत्वादिगुणविशिष्टपरमात्मपरत्वम्

द्योतनः [1]सर्वभावानां द्योतमानः स्वयं सदा ।
अज्ञानमखिलं चान्यच्छोधयत्यखिलं[2] जगत् ॥ १२ ॥
अतः सकलमेवेदं तत्रौतं मणिसूत्रवत् ।
[3]इत ईरण ईड्यश्च वनितः सकलं वियत् ॥ १३ ॥
देव इत्युदितो विष्णुः परमात्मा सनातनः ।

धीमहीत्यस्योपासनात्मकज्ञानविशेषपरत्वम्

धीमहीत्यत्र धीर्ज्ञानं मननं भावनं तथा ॥ १४ ॥

तृतीयपादार्थनिरूपणपूर्वकं गायत्र्याः संपिण्डितवाक्यार्थनिरूपणम्

धियो धीपूर्विकाश्चेष्टाः प्रेरणं तु प्रचोदनम् ।
यः सर्वशक्तिः सविता देवः संविन्मयश्च यः ॥ १५ ॥
यश्च सर्वविदीशानो धियस्तास्ताः प्रचोदयात् ।
सृष्टिस्थितिलयत्राणक्रियाकारणमव्ययम् ॥ १६ ॥
तस्य देवस्य संकल्पं भर्गःसंज्ञमुपास्महे ।
गायन्तं त्रायमाणाया गायत्र्या अर्थ ईदृशः ॥ १७ ॥

संक्षेपतो गायत्रीमहिमवर्णनम्

संध्ययोरुभयोर्युक्तो ब्राह्मण्यं लभते परम् ।
बहिः सहस्रमभ्यस्ता माससमात्रेण साधिनः ॥ १८ ॥

[1] देवानां B. [2] चोदयन् सकलं A B C E F.
[3] इनः A B C E F.

त्रायते महतः पापात् सर्वस्मादपि चांहसः ।
ओंकारपूर्विकास्तिस्रो महाव्याहृतयोऽव्ययाः ॥ १९ ॥
त्रिपदा चेयमित्येतत् त्रितयं पावनं परम् ।

व्याहृतित्रयस्वरूपनिरूपणपूर्वकं संग्रहेण तदर्थप्रकाशनम्

या [1]सत्ता सर्वभूतानां विष्णुशक्तिः परावरा ॥ २० ॥
सा भूरिति समाख्याता भवतीदं जगत् स्वयम् ।
भूत्वशक्तिं समास्थाय यावतीदं जगत् स्वयम् ॥ २१ ॥
सा भुवः कथिता सद्भिरवन्ती भावितं जगत् ।
वसीयो भोगमोक्षाख्यं सूते या सततं सताम् ॥ २२ ॥
सा सुवः कथिता सद्भिर्व्याहृतिर्वाङ्मयी ततः ।

गायत्रीमन्त्रनिगूढानां ब्रह्मशिरःप्रभृतीनामस्त्राणां दिङ्मात्रप्रदर्शनम्

पादशो ब्रह्मदण्डास्त्रं प्रतिलोमस्तदित्यृचः ॥ २३ ॥
अस्त्रं ब्रह्मशिरो नाम पदशः परिगीयते ।
वर्णशो ब्राह्ममस्त्रं स्यात् तत्स्वरप्रतिलोमजम् ॥ २४ ॥
सुब्रह्मास्त्रमिति प्रोक्तं सर्वास्त्रविनिबर्हणम् ।
आनन्दो वरुणस्तद्वान्वरुणः सचतुर्गतिः ॥ २५ ॥
साप्रमेयस्तृतीयः स्याच्छङ्खस्थो व्यापकस्तथा ।
सानन्दो वरुणश्चैव साप्रमेयश्चतुर्गतिः ॥ २६ ॥
शाङ्खद्वयं सदा देवमस्त्रं सप्ताक्षरं परम् ।

[1] सक्ता E F.

अतिब्राह्मं समुद्दिष्टमस्य स्वरविलोमजम् ॥ २७ ॥
आनन्दः केवलस्तत्तु दिव्यमेकाक्षरं स्मृतम् ।
तदित्यृचोऽस्याः सावित्र्या इयती दर्शिता भिदा ॥

'जातवेदसे' इति त्रिष्टुभोऽर्थनिरूपणे जातवेदःशब्दस्य सोमशब्दस्य चार्थवर्णनम्

जातवेदस इत्यस्यास्त्रिष्टुभोऽर्थं निशामय ।
जातजातं हि यो वेत्ति भूते भूतेऽखिलं सदा ॥ २९ ॥
जातं स्वभावसंसिद्धं विज्ञानं तस्य सर्वदा ।
वेदः सत्ता महाशक्तिरानन्दस्पन्दलक्षणा ॥ ३० ॥
प्रादुर्भूता सदा यस्य सा देवी जगतां गतिः ।
वेदो विचारणं प्रोक्तं विचारो विविधा क्रिया ॥ ३१ ॥
प्रादुर्भूता क्रिया यस्य विष्णोः सा सर्वकर्तृता ।
सर्वज्ञः सर्वशक्तिश्च सर्वकृत् पुरुषोत्तमः ॥ ३२ ॥
जातवेदाः समुद्दिष्ट आत्मा सोमः समीरितः ।
स ह्यविद्यावशात् सर्वयोनिस्थः सूयते सदा ॥ ३३ ॥

सुनवामेति पदस्य बद्धात्मनि भगवच्छेषत्वयोग्यतापादनपरत्वम्

योग्यतापादनं तस्य प्रोच्यतेऽत्र सुनोतिना ।

योग्यतापादनस्य प्रकृत्यात्मविवेकरूपतां वक्तुं विवक्षितार्थस्य सोमपदगम्ये दृष्टान्ते शिक्षणम्

पृथक्कारो हि सोमस्य स्वरसस्य सुनोतिजः ॥ ३४ ॥

रसीभूतेन सोमेन यागः कर्तुं स शक्यते ।
उपमागर्भ एवायं वाक्यार्थः पूर्वपादजः ॥ ३५ ॥

दृष्टान्ते शिक्षितस्यार्थस्य दार्ष्टान्तिके उपपादनम्

सोमं यथाभिषुण्वन्ति ह्यध्वरे जातवेदसे ।
दित्समानस्तथात्मानमृषिः स्वं[1] परमात्मने ॥ ३६ ॥
देहेन्द्रियमनःप्राणधीगुणेभ्यः स्वरूपतः ।
विविनक्ति प्रसंख्यानैः साम्यवैषम्यहेतुजैः ॥ ३७ ॥

यथोक्तात्महविर्याजिनः स्वेन रूपेणाभिनिष्पत्तिरूपो गुणाष्टकाविर्भावः फलम्

एवं विविच्य दत्त्वास्मै स्वात्मानं जातवेदसे ।
तत्स्थः स तन्मना भूत्वा स्वेनाथो संविवित्सते ॥

भङ्ग्यन्तरेण नमःशब्दार्थस्यैवात्र प्रथमपादे विवक्षितत्वसूचनम्

नमःशब्दार्थ एवायं प्रकारान्तरदर्शितः ।

द्वितीयपादेन परमपुरुषस्य स्वप्राप्तिप्रतिबन्धकप्रकृतिसंबन्ध-
रूपबन्धनिवर्तकत्वप्रदर्शनम्

अर्थं द्वितीयपादस्य प्रोच्यमानं निबोध मे ॥ ३९ ॥
अरातीयान् स तु प्रोक्तो यो ह्यरातिवदाचरेत् ।
स च बन्धः समाख्यातो मिथ्याज्ञाननिबन्धनः ॥४०॥
तस्य वेदः स्मृता सत्ता गुणसक्तिरनादिका ।

[1] आत्मानं हृदिस्थं A B C.

स्वीकर्तुं स सुतं सोमं जातवेदाः सनातनः ॥ ४१ ॥
तत्प्रतिद्वन्द्विनीं बन्धसत्तां [1]निदहतु स्वयम् ।

उत्तरार्धे सदृष्टान्तं पूर्वोक्तार्थोपपादनम्

बद्ध्वा स नितरां सत्तां गुणसङ्गस्वरूपिणीम् ॥ ४२ ॥
हेयतत्त्वानि दुर्गाणि पारयत्यखिलानि नः ।

उत्तरार्धगतस्याग्निशब्दस्य परमपुरुषपरत्वसमर्थनम्

जातवेदाः [2]स चात्रापि ह्यग्निशब्देन वर्ण्यते ॥ ४३ ॥
अङ्गीकारं समीपं [3]स्वमागतं निखिलं जगत् ।
नयत्यात्मानमित्येवमग्निशब्दो निरुच्यते ॥ ४४ ॥
स्वात्मोपसर्पिणं जीवं नेताग्निः स्वं परं पदम् ।
जातवेदाः स दुर्गाणि पारयत्यखिलानि नः ॥ ४५ ॥

दृष्टान्तपरस्य चतुर्थपादस्य वाक्यार्थवर्णनम्

अत्र नावेति दृष्टान्तः सिन्धुर्नाम महोदधिः ।
तं यथा नाविको नावा नौस्थितं पारयेन्नरम् ॥ ४६ ॥
दुरितादिपदद्वन्द्वात् पारणे दुरितात्ययः ।
दुरितं गदितं दौःस्थ्यं वातवर्षादिसंभवम् ॥ ४७ ॥
अतीत्यतीत्य दुरिता दुरितानीति वर्ण्यते ।
दुरितं वातवर्षाद्यं परिहृत्य यथाखिलम् ॥ ४८ ॥
नाविकः पारयेन्नावा सागरं नौस्थितं नरम् ।

[1] निदहति A B C. [2] स एवात्र D. [3] स्वमापतन्निखिलं E.

तस्यार्थस्य दार्ष्टान्तिके उपपादनम्

एवं स भगवानग्निर्जातवेदा हरिः स्वयम् ॥ ४९ ॥
दुरितं क्लेशसंघातमपवर्गविघातकम् ।
सर्वं परिहरन् दुर्गं पारयेत् तत्त्वपद्धतिम् ॥ ५० ॥
अत्र नावेति दृष्टान्तादुपायस्थानमेव[1] तु ।
नरेण कृत्यमन्यत्तु नाविकस्येव तद्धरेः ॥ ५१ ॥

अस्मिन् मन्त्रे निगूढानां पावकाद्यस्त्राणां संक्षेपतः स्वरूपसूचनम्

पादशः प्रतिलोमः स पावकास्त्रं निगद्यते ।
पादशो जातवेदःस्थमाग्नेयं वर्णशस्तु तत् ॥ ५२ ॥
स्वरशः प्रतिलोमोऽयमत्याग्नेयं निगद्यते ।
चतुर्गतिः साप्रमेयः सोदयोऽथ चतुर्गतिः ॥ ५३ ॥

[1] ज्ञानमेव D.

उपाये स्थानं स्थितिः निष्ठा महाविश्वासपूर्वकमुपायानुष्ठानमित्यर्थः । "नौस्थितं नरम्" इति हि दृष्टान्ते उक्तम् । 'ज्ञानमेव' इति पाठे उपायरूपं ज्ञानमित्यर्थः । प्रपत्तेरपि ज्ञानविशेषरूपत्वात् "नान्यः पन्था अयनाय विद्यते" इति ज्ञानेतरोपाय-निषेधकश्रुत्यविरोध इति सांप्रदायिकाः । अत्रापि "त्वमेवोपायभूतो मे भवेति प्रार्थनामतिः । शरणागतिरित्युक्ता" इति प्रपत्तेः ज्ञानरूपत्वं वर्णितम् । देहात्मभ्रमवन्तो बाह्याः स्वैरविहरणपूर्वकमिन्द्रियाणां संतर्पणेन शरीरपोषणमेव पुरुषार्थं मन्यन्ते । केचन देवतान्तरभजनं, केचिच्च देवतानैरपेक्ष्येण कर्मैव साधनमाचक्षते । ज्ञानमेव केवलमन्ये । ज्ञानकर्मणोः समुच्चयमपरे । षोडशपदार्थविज्ञानमितरे । अन्ये च शास्त्रजन्यं प्रकृत्यात्मविवेकम् । अपरे तत्त्वसाक्षात्कारम् । त्रय्यन्तविदस्तु वर्णाश्रमधर्मेतिकर्तव्यताकं वेदनध्यानोपासननिदिध्यासनादिशब्दवाच्यं भक्तिविशेषं परमपुरुषचरणारविन्दशरणागतिं वोपायं संगिरन्ते । तदेवं वादिविप्रतिपत्त्या दौःस्थ्यमुपगमिते उपायस्वरूपे वेदान्तसंमततया स्वाभिमतश्चरमोपायः प्रपत्तिरेवेति बह्वीभिरुपपत्तिभिर्बहुभिश्च प्रमाणैः सप्तत्रिंशे निरणायि । द्विपञ्चाशे चायमर्थो बहुधा नमःशब्दार्थनिरूपणमुखेन व्यस्तारि ।

सूक्ष्मद्वयं साप्रमेयं साप्रमेयश्चतुर्गतिः ।
चतुर्गतिः साप्रमेयो वराहः शङ्ख एव च ॥ ५४ ॥
अप्रमेयश्च पिण्डस्थं त्रयमेकीकृतं स्मरेत् ।
चतुर्गतिः साप्रमेयः सादिदेवश्चतुर्गतिः ॥ ५५ ॥
उत्तरार्धविलोमोऽयमथ पूर्वार्धजं शृणु ।
आनन्दः केवलः सूक्ष्मद्वययुक् चाप्रमेयतः ॥ ५६ ॥
चतुर्गतिः साप्रमेयो वराहः शङ्ख एव च ।
अप्रमेयश्च पिण्डस्थं त्रयमेकीकृतं स्मरेत् ॥ ५७ ॥
चतुर्गतिः सादिदेवः सानन्दो वरुणस्तथा ।
चतुर्गतिः सादिदेव इति पूर्वार्धजा स्थितिः ॥ ५८ ॥
हनद्वयं वर्म सास्त्रमग्निजाया[1] तथान्ततः ।
स्वरशः प्रतिलोमोऽयं स्मृतं पञ्चदशाक्षरम् ॥ ५९ ॥
हनाद्यष्टाक्षरं चान्ते यः स्वरः [2]प्रतिलोमजः ।
त्र्यक्षरः स तु विज्ञेयो [3]द्विवर्णश्चोर्ध्वभागभवेत् ॥ ६० ॥
एकार्णश्चैव पूर्वार्धे तयो रूपे पुनः शृणु ।
अप्रमेयोऽथ सानन्दो वरुणो द्व्यक्षरो मनुः ॥ ६१ ॥
आनन्द एकः पूर्वार्धे संहत्या [4]यत् त्रिवर्णकम् ।
तस्यापि प्रतिलोमोऽयमानन्दः केवलः स्मृतः ॥ ६२ ॥
प्रतिलोमाविमौ सर्वशान्तिस्वस्त्ययनात्मकौ ।

[1] ग्निर्जाया A B C.
[2] प्रातिलोम्यजः B C.
[3] द्विवर्णश्चोत्तरार्धभाक् A B C E F.
[4] यद् द्विवर्णकः A B C E F.

इत्येषा त्रिष्टुभो रीतिर्लेशतस्ते निदर्शिता ॥ ६३ ॥

'त्रियम्बकम्' इत्यनुष्टुभोऽर्थवर्णने त्रियम्बकशब्दस्य ज्ञानशक्तिक्रियान्वितपरमपुरुषपरत्वकथनम्

अधुनानुष्टुभो रीतिं शृणु त्वं पावनीं पराम् ।
इच्छा ज्ञप्तिः क्रिया चेति तिस्रो लोकस्य मातरः ॥
तिस्रस्तु यस्य विद्यन्ते जगद्भाविन्य ऊर्जिताः ।
त्र्यम्बकः स तु विज्ञेयो ज्ञानशक्तिक्रियान्वितः ॥

यजामहे इति पदार्थनिरूपणम्

यजतिर्द्रव्यसंत्यागः कांचिदुद्दिश्य देवताम् ।

सुगन्धिशब्दार्थनिरूपणम्

शोभनो यस्य गन्धोऽस्ति स सुगन्धिरितीर्यते[1] ॥
शोभनं सूचयन् सर्वः सुगन्धिरिति शब्द्यते ।
यः सुष्ठु सर्वतत्त्वानि गन्धयत्यात्मतेजसा ॥ ६७ ॥
गन्धयत्यनुवेधेन स्वस्वरूपीकरोति यः ।
गन्धादीनि पृथिव्यादिभूतान्येवाखिलानि च ॥ ६८ ॥
शोभनं यस्य तिष्ठन्ति वशे देवस्य शासितुः ।
स सुगन्धिः समाख्यातो ज्ञानात्मा सर्वविद्वशी ॥

पुष्टिवर्धनशब्दार्थनिरूपणम्

पुष्टिर्भूतिः समाख्याता या सा सदसदात्मिका ।

1 उदीर्यते E F.

शक्तिर्विष्णुमयी विष्णोः [1]स तां वर्धयति स्वयम् ॥
संकल्पेन समुद्भाव्य वितत्य विविधात्मना ।
संधार्य संनियम्याथ प्रतिसंहरते च ताम् ॥ ७१ ॥
ततोऽसौ भगवान् विष्णुः कथ्यते पुष्टिवर्धनः ।

वाक्यार्थवर्णनमुखेन पूर्वार्धस्य भगवति स्वात्महविःसमर्पणपरत्वप्रदर्शनम्

इच्छाज्ञानक्रियाकारं शोभनाख्यं जगत्प्रियम् ॥ ७२ ॥
स्वाकारज्ञापितैश्वर्यं [2]शुद्धं संविन्मयं परम् ।
ईशानं सर्वलोकानां पुरुषं पुष्करेक्षणम् ॥ ७३ ॥
देवतां स्वां समुद्दिश्य स्वात्माख्यद्रव्यमुत्तमम् ।
यजाम इति मन्त्रस्य पूर्वभागार्थ ईदृशः ॥ ७४ ॥

उत्तरार्धस्य वाक्यार्थनिरूपणम्

निरुक्तो मृत्युशब्दोऽत्र मृत्युमृत्युनिरूपणे ।
स्वात्मस्वात्मीयसंन्यासी देवेऽद्य परमात्मनि ॥ ७५ ॥
मृत्योर्मुच्येय संसारान्नानादुःखमहोदधेः ।
उर्वारुकं यथा पक्वमक्लेशेन स्वबन्धनात् ॥ ७६ ॥
मुच्यते मृत्युतस्तद्वदहं मुच्येय बन्धनात् ।
संन्यासे स्थैर्यमाशास्ते कृतेऽस्मिन् मामृतादिति ॥
अमृताद् ब्रह्मणस्तस्माद्यस्मै मां दत्तवानहम् ।
जातुचिन्मा स्म मुच्येय क्षेमीभावो भवेन्मम ॥ ७८ ॥

[1] सदा A B C E F.

[2] शुद्धसंविन्मयं E F.

प्रपत्तुर्ब्रह्मसाधर्म्यापत्तिलक्षणस्य फलस्य तात्पर्यगत्या मन्त्रे विवक्षितत्वप्रदर्शनम्

इत्यर्थोऽनुष्टुभः प्रोक्तो ब्रह्मभावमयः शुभः ।
ज्योतिस्त्रयं निरुक्तं तु तदिदं छन्दसां त्रयम् ॥ ७९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां ज्योतिश्चक्रमन्त्रार्थनिरूपणं नाम सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३७१०

पञ्चहोतृमन्त्रार्थनिरूपणं नाम अष्टपञ्चाशोऽध्यायः

**ध्यातं सकृद्भवानेककोटचघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥**

अहिर्बुध्न्यः—

**[1]दशहोता चतुर्होता पञ्चहोता तथैव च ।
षड्ढोता सप्तहोता च पञ्च होतार ईरिताः ॥ १ ॥**

[1] अत्रेदमवधेयम्—त्रयोविंशेऽध्याये शतारज्योतिश्चक्रनिरूपणानन्तरं ब्रह्मचक्रं निरूपितम् । तत्रातीतेनाध्यायेन ज्योतिश्चक्रमन्त्राणामर्थ उपवर्णिते क्रमप्राप्तं ब्रह्मचक्रमन्त्रार्थवर्णनमिह प्रस्तूयते । तत्र ब्रह्मचक्रे बहवो मन्त्रा गर्भिताः—सग्रहाः पञ्चहोतारः, संभाराः, देवपत्न्यः, दक्षिणाः, हृदयानि, शतरुद्राणि, इत्येवमादयः ।

तत्र तैत्तिरीयारण्यकस्य तृतीयप्रपाठके "चित्तिः स्रुक्" इत्यारभ्य समाम्नाता आद्याः पञ्चानुवाकाः क्रमेण दशहोत्रादिभिः पञ्चभिः शब्दैर्विवक्षिताः; तेषु यथाक्रमं दशत्वादिसंख्याविशिष्टानां होमसाधनानामभिधानात् । "वाग्घोता" इति षष्ठोऽनुवाकस्त्वपरः षड्ढोता । यद्यपि "सूर्यं ते चक्षुः" इति चतुर्थानुवाके होमसाधनानि न प्रतिपाद्यन्ते, तथापीतरेषु चतुर्ष्वपि तत्प्रतिपादनात् सृष्टिन्यायेन बाहुल्यात् तथा व्यवहारः । अत एवोक्तं कविभिरपि—"एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः" इति । त एते दशहोत्रादयः पञ्चापि चतुर्होतृपञ्चहोतृनामभ्यामभिधीयन्ते । यत्रैतौ शब्दावेकवचनान्तौ, तत्र मुख्यवृत्त्या यथोक्तद्वितीयतृतीयानुवाकमात्रोपस्थापकौ । यत्र तु बहुवचनान्तौ, तत्र लिङ्गसमवायन्यायेन गौण्या वृत्त्या दशहोत्रादिसमुदायोपस्थापकौ । यथा चैवं सति तेनैव न्यायेन दशहोतृषड्ढोतृसप्तहोतृशब्दानामपि समुदायोपस्थापकत्वापत्तौ तेषां तदभावः, चतुर्होतृपञ्चहोतृशब्दयोरेव तद्बोधकत्वम्, तथा तैत्तिरीयब्राह्मणस्य द्वितीयाष्टके द्वितीयतृतीयप्रपाठकयोः प्रपञ्चितं तत एव सुगमम् । तथा तेषामेव मन्त्राणां जगत्सृष्टिहेतुत्वादिना बहुमुखं प्राशस्त्यादिकं, तत्तत्फलसाधनत्वेन तेषां विनियोगभेदादिकं च तत्रैव प्रपञ्चितमिति नेह प्रतन्यते ।

विश्वं सिसृक्षतो विष्णोर्यत् तज्ज्ञानमयं तपः ।
होतृभिः क्रतुरूपेण स संकल्पो निरूप्यते ॥ २ ॥

तत्रैते मन्त्राः प्रत्येकं भागत्रयात्मकाः—होमसाधनप्रतिपादकः पूर्वो भागः, उत्तरस्तु स्वाहाकारवियुक्तो ग्रहभागः, स्वाहाकारस्तु तृतीयो भाग इति । तत्र पञ्चदशवाक्यात्मके "चित्तिः स्रुक्" इतिप्रथमानुवाके दश वाक्यानि पूर्वो भागः । उत्तराणि ग्रहभागः । अन्ते स्वाहाकारः । दशवाक्यात्मके "पृथिवी होता" इति द्वितीयानुवाके वाक्यचतुष्टयात्मकः पूर्वो भागः । तदन्यो ग्रहः । अन्ते स्वाहाकारः । वाक्याष्टकात्मके "अग्निर्होता" इति तृतीयानुवाके अर्धं पूर्वो भागः । अर्धं ग्रहः । अन्ते स्वाहाकारः । नववाक्यात्मके "सूर्यं ते चक्षुः" इति चतुर्थानुवाके वाक्यषट्कं पूर्वो भागः । उत्तरो ग्रहः । अन्ते स्वाहाकारः । त्रयोदशवाक्यात्मके "महाहविर्होता" इति पञ्चमानुवाकेऽपि वाक्यषट्कमित्यादिः पूर्ववद्विभागः । षष्ठोऽनुवाकश्चतुर्थानुवाकेन तुल्यः ।

सर्वेष्वेतेषु मन्त्रेषूत्तरभागे ग्रहशब्दप्रवृत्तिनिमितं तु तैत्तिरीयब्राह्मणद्वितीयाष्टकद्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमानुवाके "प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति । स एतं दशहोतारमपश्यत् । तं मनसानुद्रुत्य दर्भस्तम्बेऽजुहोत् । ततो वै स प्रजा असृजत । ता अस्मात् सृष्टा अपाक्रामन् । ता ग्रहेणागृह्णात् । तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम् ।" इति निरूपितम् । तत्रायमर्थः—पुरा कदाचित् प्रजापतिः प्रजासृष्टिं कामयमानस्तदुपायं वेदेषु परीक्ष्य दशहोत्राख्यं मन्त्रं साक्षात्कृतवान् । तं च मनसोच्चार्य कुत्रचिद् दर्भस्तम्ब आज्येन जुहाव । ततो होमसामर्थ्यात् कामिताः प्रजाः ससर्ज । सृष्टास्ताः प्रजा अनुरागरहिता अस्मात् प्रजापतेरपसस्रुः । स च प्रजापतिर्यथोक्तग्रहभागपठनलब्धसामर्थ्योऽपक्रान्ताः प्रजाः पुनरगृह्णात् । ततः प्रजाग्रहणसाधनत्वात् ग्रहस्य ग्रहत्वं निष्पन्नमिति । तदिदं दशहोतृमन्त्रान्तर्गते ग्रहभागे ग्रहशब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तम् । उत्तरेषु चतुर्ष्वनुवाकेषु तन्निमित्तं तु यथाक्रमं दर्शपूर्णमासचातुर्मास्यपशुबन्धज्योतिष्टोमग्रहणसाधनत्वमिति तत्रैव द्वितीयानुवाके प्रपञ्चितं बोध्यम् ।

तदेवं चतुर्होतृपञ्चहोत्रन्यतरशब्दविवक्षितानामेषां मन्त्राणामापस्तम्बेन प्रयोगव्यवस्था प्रदर्शिता—"त इमे चतुर्होतारो यत्र होमार्थाः सग्रहाः सस्वाहाकारास्तत्र प्रयुज्येरन्, यत्राहोमार्थाः अग्रहा अस्वाहाकाराः" इत्यादिना । तदत्र ब्रह्मचक्रयन्त्राङ्गत्वेन त्रयोविंशे विनियुक्तानामेषां मन्त्राणामहोमार्थत्वेन ग्रहभागरहितानामेव यन्त्राङ्गत्वे प्राप्ते "अस्माच्चक्राद्बहिः पञ्च होतारः सग्रहाः स्मृताः" इति तत्रैव ग्रहभागस्य प्रतिप्रसवः कृत इति ग्रहसहितानामेवैषां यन्त्रलेखने विनियोग इति तेषां मन्त्राणामर्थनिरूपणायाष्टपञ्चाशोऽध्याय आरभ्यत इति ।

अद्याप्यवदधानोऽयं योगी तत्तन्निरूपणम् ।
तांस्तान्निर्वर्तयत्येव क्रतून् ज्ञानमयाञ्छुभान् ॥ ३ ॥

दशहोत्रादिपदविवक्षितमन्त्रविशेषसूचनम्

[1]चित्तिः स्रुग्दशहोतायमग्निहोत्रस्य कारणम् ।
पृथिवीत्यादिको होता चतुर्होता निगद्यते ॥ ४ ॥
[2]दर्शस्य पूर्णमासस्य निदानं स द्वयोरपि ।
[3]अग्निर्होता पञ्चहोता चातुर्मास्योद्भवस्तु सः ॥ ५ ॥
[4]सूर्यं ते स च वाग्घोता पशुबन्धस्य कारणम् ।
षड्ढोताराविमौ वेदे निर्णीतौ मुनिसत्तमैः ॥ ६ ॥
[5](महाहविः सप्तहोता ज्योतिष्टोमस्य कारणम् ।)

[1] दशहोतृमन्त्रस्याग्निहोत्रकारणत्वे प्रमाणं तु "तेनैवोद्द्रुत्याग्निहोत्रं जुहुयात् । प्रजातमेवैनज्जुहोति" (तैत्तिरीयब्राह्मणे, 2. 2. 1.) इतीयं श्रुतिः ।

[2] चतुर्होतृमन्त्रस्य दर्शपूर्णमासकारणत्वे प्रमाणं तु "प्रजापतिरकामयत दर्शपूर्णमासौ सृजेयेति । स एतं चतुर्होतारमपश्यत् । तं मनसानुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत् । ततो वै स दर्शपूर्णमासावसृजत" (तैत्तिरीयब्राह्मणे 2. 2. 2.) इतीयं श्रुतिः ।

[3] एवमत्रापि "सोऽकामयत चातुर्मास्यानि सृजेयेति । स एतं पञ्चहोतारमपश्यत् । तं मनसानुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत् । ततो वै स चातुर्मास्यान्यसृजत" इतीयं श्रुतिस्तत्रैवाम्नाता प्रमाणत्वेनानुसंधेया ।

[4] तथात्रापि "सोऽकामयत पशुबन्धꣳसृजेयेति । स एतꣳषड्ढोतारमपश्यत् । तं मनसानुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत् । ततो वै स पशुबन्धमसृजत" इतीयं श्रुतिस्तत्रैवोदाहृता बोध्या ।

[5] इदमर्धं सर्वमातृकाकोशेष्वनुपलभ्यमानमपि स्वयमनुमाय संनिवेशितमत्र; इतरथा न्यूनत्वप्रसङ्गात् । सप्तहोतृमन्त्रस्य ज्योतिष्टोमकारणत्वे प्रमाणं च "सोऽकामयत सौम्यमध्वरꣳसृजेयेति । स एतꣳसप्तहोतारमपश्यत् । तं मनसानुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत् । ततो वै सौम्यमध्वरमसृजत" इतीयं श्रुतिर्बोध्या ।

अथोक्तानां मन्त्राणामर्थवर्णनप्रतिज्ञा

अथार्थो दशहोत्रादेर्वर्ण्यते शृणु नारद ॥ ७ ॥

प्रथमं दशहोतृमन्त्रार्थनिरूपणे चित्त्यादिपदार्थप्रदर्शनम्

चित्तिर्नाम स्मृता बुद्धिर्व्यवसायस्य कारणम् ।
अहंकारस्तु चित्तं स्यादभिमानस्य कारणम् ॥ ८ ॥
मनो नामेन्द्रियं हेतुः स संकल्पविकल्पयोः ।
वाङ् नाम व्याहृता वाणी एवमस्त्वतिरूपिणी ॥ ९ ॥
आधीतं नाम वाग्वृत्तिर्यदध्ययनमुच्यते ।
केतो ज्ञानमिति प्रोक्तमुच्चार्यस्यावधारणम् ॥ १० ॥
विज्ञातं यत् तदुच्चार्यमवधारणगोचरम् ।
यत् तद्वागिन्द्रियं प्रोक्तं तद्व्यङ्ग्या या सरस्वती ॥११॥
सा वाक् तां सुब्रुवन् पाति यः स वाक्पतिरुच्यते ।
उच्चारणप्रवृत्तेर्यः प्रयत्नो हेतुरुच्यते ॥ १२ ॥
स प्राणः साम तत् प्रोक्तं यदुच्चारणसौष्ठवम् ।

दशहोत्रादिसमाख्यानिमित्तप्रदर्शनम्

दशहोत्रादिहोत्राख्या यागोपकरणाभिधा ॥ १३ ॥

क्रियाभूतिविभेदेन भगवच्छक्तेर्द्वैविध्यम्

[1]एकान्तिनो जगद्विष्णोः कुर्वतः शक्तिशालिनः ।
या शक्तिर्वैष्णवी देवी सर्वभावानुगामिनी ॥ १४ ॥

[1] एकाकिनो A B C E F.

तदेकांशः क्रिया नाम कृत्योपकरणं हरेः।
तदेकांशो विभूत्याख्यो [1]लक्ष्यतेऽत्र जगत्तया ॥ १६ ॥

क्रियायाः संकल्परूपत्वं कृत्योपकरणत्वं च

संकल्पः प्रोच्यते विष्णोः कृत्योपकरणं क्रिया।

संकल्पस्य च निश्चयात्मकमित्यादिरूपत्वम्

एवमस्त्विति वाक्यान्तो मित्यादिः स च कथ्यते॥
बुद्ध्यहंकारमनसां वृत्तिः शब्दे विवक्ष्यते।
[2]त्रिरूपा मितिरुद्दिष्टा ते स्तब्धो....त्र शब्दितम् ॥

चित्त्यादिवाक्योक्तस्रुगादिपदार्थनिरूपणम्

बुद्ध्यादिमितिपर्यन्तं[3] वृत्तिमद्वृत्तिरूपकम्।
यज्ञे जगद्विधानाख्ये वितते हरिमेधसः॥ १८ ॥
स्रुक्तयाज्यतया चोपवक्तृत्वेनाग्निभावतः[4]।
[5]उपवक्ता स्मृतो ब्रह्मानुज्ञा प्रवचनं स्मृतम् ॥ १९ ॥
उच्चार्यत्वेन विज्ञातः शब्दोऽग्निरिति कथ्यते।
उच्चारणं यदाधीतं तद्बर्हिरिति गीयते ॥ २० ॥
तस्य हेतुः प्रयत्नो यः प्राणः स हविरुच्यते।

1 वक्ष्यतेऽत्र A B C E F.
2 A B C E F omit this line.
3 मितिपर्यन्तां वृत्तिमद्वृत्तिपूर्वकम् A B C E F.
4 अत्मभावतः A B C E F.
5 उपपन्ना स्मृतो ब्रह्मानुज्ञोत्सववनं स्मृतम् D.

वाग् व्याहृता तु वेदिः स्याद्धर्ता होतेति गीयते ॥२१॥
उच्चारणस्य साम्यं यत् साम सोऽध्वर्युरुच्यते ।

यथोक्तस्य जगद्विधानाख्यस्य वैष्णवयज्ञस्य ज्ञेयत्वविधिः

इत्थं जगद्विधानाख्यो दशोपकरणान्वितः ॥ २२ ॥
यो यज्ञो वैष्णवो वृत्तस्तमव्यत्वे विचिन्तयेत् ।
वाक्यं समुच्चरन् किंचिल्लौकिकं वैदिकं तु वा ॥ २३ ॥
वैष्णवं भावमासाद्य मन्त्रं चेमं विचिन्तयेत् ।

तात्पर्यार्थनिरूपणमुखेन ग्रहभागस्यात्महविःसमर्पणपरत्वस्फुटीकरणम्

वाचस्पते विधे नामन्निति तस्यार्थ उच्यते ॥ २४ ॥
वाङ् नाम वैष्णवी शक्तिः शब्दब्रह्ममयी परा ।
वाचस्पतिस्तत्पतिः स्याद् विदधातीति वै विधिः ॥२५॥
नामयत्यखिलं स्वस्मिन्निति [1]नामाग्निरुच्यते ।
विधेम भगवन्नाम प्रह्वीभावापराभिधम् ॥ २६ ॥
त्वं चास्माकं विधेः कुर्या नाम प्रवणचित्तताम् ।
एतदेव पुनर्वक्ति मुनिः स्वात्मसमर्पणम् ॥ २७ ॥

भगवत एवात्महविःसमर्पणजन्यफलभागित्वनिरूपणम्

वाचस्पतिः स पूर्वोक्तः सोमं सोमरसोपमम् ।
पिबत्वात्मरसं स्वस्मै मया हुतमिवाध्वरे ॥ २८ ॥

[1] नाम निरुच्यते A B C E F.

स्वरूपनिरूपकशेषत्वपारतन्त्र्यानुगुणवृत्तिप्रार्थना

पीत्वा चास्मासु नृम्णं यत् स्वमाधादादधातु तत् ।
मननीयं नृभिर्नृम्णं तदनुग्रहरूपकम् ॥ २९ ॥

आत्महविःसमर्पणस्य स्वार्थत्वशङ्काव्युदासः

स्वाहेति स्वात्मसंन्यासः स्वाहुतं तद्भवेदिति ।

चतुर्होतृमन्त्रेऽपि पूर्वोक्तस्यैव यज्ञस्य भङ्ग्यन्तरेण विवक्षितत्वनिरूपणम्

अयमेव च यज्ञोऽत्र चतुर्होतृतयेष्यते ॥ ३० ॥

पृथिवीद्युरुद्रशब्दानां प्रकृतिपुरुषकालपरत्वप्रदर्शनम्

जगत्प्रथनरूपा[1] सा पृथिवी प्रकृतिः स्मृता ।
पुरुषो द्यौरिति प्रोक्तो द्योतते स स्वधा चिता ॥ ३१ ॥
रुणद्धि प्रलये तौ द्वौ द्रावयत्युदयेऽपि च ।
रुद्र इत्युदितः कालः संयोजकवियोजकः ॥ ३२ ॥

बृहस्पतिशब्दस्य श्रियःपतित्वपुरस्कारेण भगवत्परत्वम्

बृहत् सा शक्तिरुद्दिष्टा यतो [2]बृंहयतेऽखिलम् ।
बृहस्पतिः पतिस्तस्या देवदेवो जनार्दनः ॥ ३३ ॥

ग्रहभागार्थनिरूपणे वाचोवीर्यशब्दस्य भगवत्कर्तृकसृष्ट्युद्यमपरत्वप्रदर्शनम्

वाचो वीर्यं भवेत् प्राणो विष्णोः सृष्ट्युद्यमः परः ।

[1] प्रधान A B C E F. [2] बृहयते D.

संभृततमशब्देन सृष्ट्युद्यमस्य सर्वार्थविषयकत्वविवक्षा

तत्संभृततमं चैव सर्वार्थविषयत्वतः ॥ ३४ ॥

पूर्वोक्तस्य प्राणस्यैवात्रापि हविष्ट्वविवक्षा

प्राणो हविरिति न्यायात् प्राणो हविरिहेष्यते ।

मन्त्रशेषस्य दास्यमहारसरूपसुखप्रार्थनापरत्वप्रदर्शनम्

आयक्ष्यसे पूज्यसेऽद्य यस्त्वं वाचस्पतिः स्वयम् ॥
अतोऽस्मै यजमानाय वार्यं वर्यं सुवः सुखम् ।
आकस्त्वमाकुरुष्वाद्य सोमं पिबति पूर्ववत् ॥ ३६ ॥

मन्त्रचरमवाक्यस्य प्रतिबन्धनिवृत्तिप्रार्थनापरत्वम्

इरां ददतमिन्द्रं मामिन्द्रियायाद्यशक्तये[1] ।
ब्रह्माप्तिहेतुभूतायै स योग्यं जनयत्वजः ॥ ३७ ॥

पञ्चहोतृमन्त्रार्थनिरूपणम्

चतुर्होतायमुद्दिष्टः[2] पञ्चहोता निगद्यते ।
अग्निर्निरुदितः पूर्वं स होता परिगीयते ॥ ३८ ॥
ज्ञानप्राणावश्विनौ द्वावश्नुवाते यतो जगत् ।
अध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता द्वावध्वर्यू प्रकीर्तितौ ॥ ३९ ॥
त्वष्टा संकल्प उद्दिष्टस्त्वष्टृकार्यं यतोऽखिलम् ।
मित्रो मैत्री समुद्दिष्टा करुणा हरिमेधसः ॥ ४० ॥

[1] इन्द्रियायत्तसक्तये A B C E F.   [2] समुद्दिष्टः D.

ग्रहभागस्यात्मयागसाधनत्वेन विनियोगः

सोम इत्यादिमन्त्रोऽयं यजने तस्य शिष्यते ।

तत्र षष्ठ्यन्तयोः प्रथमान्तयोश्च सोमशुक्रपदयोरर्थविवेकः

षष्ठ्यन्तौ सोमशुक्रौ द्वौ लतासाराभिधायिनौ ॥ ४१ ॥
इतरावात्मवचनौ पुरोगा हेतुरुच्यते ।

प्रथमान्तसोमपदविवक्षितस्य जीवस्य षष्ठ्यन्तसोमपदविवक्षितात् लतासारादुत्तमत्वम्

जीवः सोमस्य सोमोऽयं पुरोगाः सेमतोऽपि यत् ॥४२॥
सोमो ह्यभिष्टुतो यादृक् प्रीणयेत् पुरुषोत्तमम् ।
आत्मयागहुतो जीवो न तादृक् किंत्वतोऽधिकः ॥४३॥

तदुपपादनम्

मर्त्यो ह्यभिष्टुतः सोमो यस्त्वमर्त्यो हि चिन्मयः ।

शुक्रशब्दस्य जीवपरत्वे प्रवृत्तिनिमित्तप्रदर्शनम्

शुक्र इत्यतिसारत्वाज्जगद्बीजतयापि च ॥ ४४ ॥
आख्या [1]जीवस्य तत्रापि योजनैषा पुरोदिता ।

इन्द्रशब्देन भगवतः संबोधनम्

इन्द्रेत्यपि च संबोधो देवस्य हरिमेधसः ॥ ४५ ॥

[1] सोमस्य D.

वातापिशब्दस्य व्याप्तिपूर्वकभगवन्निष्ठक्रियाशक्तिवैशिष्ट्यपरत्वम्

वातापीत्युच्यते व्यापी वातेन क्रियया स्वया ।
जगद्धातुः क्रिया सृष्टिरतक्र्या व्याप्तिपूर्विका ॥ ४६ ॥
तस्या अविषयो नास्ति भावः कोऽपि कथंचन ।

हवनश्रुत्पदस्य स्वविषयकाह्वानश्रवणरसिकत्वपरत्वम्

हवनश्रुत् समाख्यातः शृण्वन्नाह्वानमादरात् ॥ ४७ ॥

श्राता इत्यादिवाक्यद्वयस्य तात्पर्यार्थनिरूपणमुखेन सर्वेष्वप्यात्मसु भगवद्गुणकृतदास्यप्रतिपादकत्वप्रदर्शनम्

हे इन्द्र परमेशान कर्तस्ते हवनश्रुतः ।
श्राताः श्रिता गुणैः सोमा आत्मानस्त इमे वयम् ॥४८॥
स्वाहा स्वाहुतमस्त्वेतत् तदिदं परमं हविः ।

अथ षड्ढोतृमन्त्रार्थनिरूपणम्

उद्दिष्टः पञ्चहोतायं षड्ढोताद्य निगद्यते ॥ ४९ ॥
यजमानं पशुं [1]भूतं वक्त्यात्मानं हविष्कृतम् ।
देहेन्द्रियैः समं विष्णुं प्राप्याद्य सहविष्कृतम् ॥ ५० ॥
सूते च रमते चैव यजते चैव कथ्यते ।
सूर्यो विष्णुं विशत्वेनं चक्षुर्विज्ञानकारणम् ॥ ५१ ॥
वातो गतिमतः संज्ञा गतिर्व्याप्तिरुदीरिता ।
द्योतमानस्तथा स द्यौर्देवो विज्ञानसारथिः ॥ ५२ ॥

[1] D abruptly breaks off here.

अन्तः समीक्षमाणः सन्नन्तरिक्षमुदीर्यते ।
सर्वान् संगमयन् प्राणैर्यज्ञ इज्यतयापि च ॥ ५३ ॥
पृथिवी वैष्णवी शक्तिः [1]प्रथमाना स्वतेजसा ।
पश्चात्मावयवः प्राणः पृष्ठं मूर्धाङ्गमुच्यते ॥ ५४ ॥
आत्मान्तःकरणं प्रोक्तमनाद्यन्तस्थितानि च ।
शरीराण्यथ बाह्याङ्गान्यथो ग्रह उदीर्यते ॥ ५५ ॥
वाचस्पतिः समुद्दिष्टः शक्तिर्वाग् वैष्णवी क्रिया ।
सैव प्रोक्ता जुहूः प्राणो होत्राहुतिरुदीर्यते ॥ ५६ ॥
नानादेहादिरूपेण वृद्धा देवा उदीरितः ।
एरयस्व प्रेरयस्व प्रेरणं त्वेरणं मतम् ॥ ५७ ॥

अपरस्य षड्ढोतृमन्त्रस्यार्थनिरूपणम्

[2]अथापरस्य षड्ढोतुर्निर्णयं शृणु नारद ।
दीक्षा मानससंकल्पो वागवस्था तु वाक् स्मृता ॥
आपो दयार्द्रता विष्णोर्मन इच्छा निगद्यते ।
तपो विज्ञानमुद्दिष्टं पोता त्वभिगरो मतः ॥ ५९ ॥

[1] प्रथयन्ती B C.

[2] षड्ढोतृमन्त्रो द्विविधः—चतुर्थानुवाकात्मकः "सूर्यं ते चक्षुः" इत्यादिरेकः । षष्ठानुवाकात्मकः "वाग्घोता" इत्यादिरपरः । तत्र "वाग्घोता षड्ढोतृणाम्" इति ब्राह्मणनिर्देशात् स एव चातुर्होत्रचयने प्रयोज्यः । इतरस्य तु "पशुबन्धेन यक्ष्यमाणः षड्ढोतारं मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्" इति होतृब्राह्मणकाण्डे विधिदर्शनात् पशुबन्धे विनियोगः । तदेवं कर्मकाण्डे व्यवस्थितविकल्पेन विनियुक्तयोरपि षड्ढोतृमन्त्रयोर्ब्रह्मचक्रे समुच्चयेन विनियुक्तत्वाद् द्विविधयोरपि तयोरिह व्याख्यानं कृतमिति बोध्यम् ।

सप्तहोतृमन्त्रार्थनिरूपणम्

महाहविरिति प्रोक्तः सप्तहोता मनीषिभिः ।
मनो हविरिति प्रोक्तं मनो हविरिहोच्यते ॥ ६० ॥
महाविषयता तस्य महत्त्वं परिगीयते ।
यतो हविरिति प्रोक्तं प्राणो हविरिहोच्यते ॥ ६१ ॥
सत्यता त्वविपर्यासः संततोद्युक्तता तथा ।
पाजस्तेज इह प्रोक्तो नित्यताच्युततास्य तु ॥ ६२ ॥
मनो मतिरिह प्रोक्ता तस्याः पूर्ववदच्युतिः ।
अनाधृष्याप्रधृष्यौ च शक्त्यैश्वर्यनिरूपकौ ॥ ६३ ॥
पोता च मैत्रावरुणः स्मृतावभिगराविह ।
अनायासविषयत्वादयास्य इति वर्ण्यते ॥ ६४ ॥

ग्रहभागार्थनिरूपणम्

हरति स्वीकरोतीह पूजां हृदिति वर्ण्यते ।
दैव्यस्तन्तुरिति प्रोक्ता शिष्याचार्यपरम्परा ॥ ६५ ॥
मनुष्यस्तन्तुरित्युक्ता सत्संतानसमृद्धिता ।
द्यावापृथिव्यौ पितरौ पितरौ श्रीतदीश्वरौ ।
व्याख्यातो होतृवर्गोऽयमिति ते लेशतो मुने ॥ ६६ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां पञ्चहोतृमन्त्रार्थनिरूपणं नाम अष्टपञ्चाशोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३७७६

पुरुषसूक्तश्रीसूक्तवाराहमन्त्रार्थनिरूपणं नाम
एकोनषष्टितमोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

ब्रह्मचक्रान्तर्गतसंभारादिमन्त्रार्थनिरूपणे कारणनिरूपणम्

अहिर्बुध्न्यः—

संभारा देवपत्न्यश्च दक्षिणा हृदयानि च ।
रुद्रा [1]ब्रह्माणि चेत्येतन्निगदेन निरूप्यते[2] ॥ १ ॥

[1] शक्राणि E; शुक्राणि F.

[2] अतीतेनाध्यायेन होतृवर्गः सग्रहो व्याख्यातः । अथ संभारादीनां व्याख्यानमवसरप्राप्तम् । तथापि निपुणधियां निगदेनैव तदर्थबोधसंभवाद् ग्रन्थबिस्तरभयाच्च तेषां नेह व्याख्यानं प्रस्तूयत इति प्रथमश्लोकाभिप्रायः । संभारादिपदार्थस्वरूपमात्रमिहास्माभिः बुभुत्सुजनसौकर्याय प्रदर्श्यते । तथा हि—संभारादीनि षट् पदानि मन्त्रविशेषवाचकानि । तत्रैकविंशतिवाक्यात्मकः "अग्निर्यजुर्भिः" इत्ययं तैत्तिरीयारण्यकतृतीयप्रपाठकस्याष्टमोऽनुवाकः संभारयजुरित्युच्यते; यज्ञाङ्गत्वेन संभरणीयानां यजुःस्तोमदीनां तस्मिन्ननुवाके समाम्नानात् । षड्विंशतिवाक्यात्मकः "सेनेन्द्रस्य" इत्ययं नवमोऽनुवाको देवपत्न्याख्यः; "ऊक् च सूनृता च देवानां पत्नयः" इति मन्त्रलिङ्गोपसंहारदर्शनात् । एकोनपञ्चाशद्वाक्यात्मकः "देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे" इत्ययं दशमोऽनुवाको दक्षिणाप्रतिग्रहमन्त्रः; "राजा त्वा वरुणो नयतु देवि दक्षिणेऽग्नये हिरण्यम्" इत्यादिमन्त्रलिङ्गात् । हृदयशब्देन पञ्चहोतृहृदयाख्यो मन्त्रगणो विवक्षितः । स चाष्टाविंशत्युत्तरशतवाक्यात्मकः "सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनम्" इत्ययमेकादशोऽनुवाकः । हृदयशब्दविवक्षित-

पुरुषसूक्तश्रीसूक्तयोरर्थं निरूपयितुं जगद्धिताय परमपुरुषाल्लक्ष्म्याश्च तयोराविर्भावकथनम्

सूक्तं तु पौरुषं पुंसः परस्मादुत्थितं पुरा ।
जगद्धिताय लक्ष्म्याश्च श्रीसूक्तं तत् समुद्गतम् ॥ २॥

पुरुषसूक्तस्य ऋक्संख्यायां मतभेदप्रदर्शनम्

नानाभेदप्रपाठं तत् पौरुषं सूक्तमुच्यते ।
ऋचश्चतस्रः केचित्तु पञ्च षट् सप्त चापरे ॥ ३ ॥

रहस्यार्थप्रतिपादकत्वादस्यानुवाकस्य हृदयशब्दबोध्यत्वम् । "चित्तिः स्रुक्" इत्यादीनां हि होतृमन्त्राणां पञ्चानां हृदयं रहस्यं तत्त्वं परमात्मस्वरूपमनेनानुवाकेन विस्पष्टं प्रतिपाद्यते। अत एवायमनुवाको भागपञ्चकात्मकः। तत्र "सुवर्णं घर्मं" इत्यादिः "स मानसीन आत्मा जनानाम्" इत्यन्तश्चतुर्दशवाक्यात्मकः प्रथमो भागः "चित्तिः स्रुक्" इत्यादिदशहोतृहृदयभूतपरमात्मतत्त्वप्रकाशकः। "ब्रह्मेन्द्रमग्निं जगतः प्रतिष्ठाम्" इत्यादिः "कवयो निचिक्युः" इत्यन्तो द्वादशवाक्यात्मको द्वितीयो भागः "पृथिवी होता" इत्यादिचतुर्होतृमन्त्रहृदयभूतपरमपुरुषप्रतिपादकः। "शतं नियुतः" इत्यादिः "तेन क्लृप्तोऽमृतेनाहमस्मि" इत्यन्तो द्वादशवाक्यात्मकस्तृतीयो भागः "अग्निर्होता" इत्यादिपञ्चहोतृमन्त्रहृदयभूतभगवत्स्वरूपप्रतिपादकः। "सुवर्णं कोशं" इत्यादिः "शतधा चरन्तम्" इत्यन्तो द्वादशवाक्यात्मकश्चतुर्थो भागः "वाग्घोता" इत्यादिषड्ढोतृमन्त्रहृदयभूतपरमपुरुषस्वरूपविशेषप्रतिपादकः। "इन्द्रो राजा जगतो य ईशे" इत्यादिरनुवाकसमाप्त्यन्तोऽष्टसप्ततिवाक्यात्मकः पञ्चमो भागः "महाहविर्होता" इत्यादिसप्तहोतृमन्त्रहृदयभूतस्य श्रियः पत्युर्भगवतः स्वरूपविशेषप्रतिपादकः। एकेनैव भागेन भगवत्स्वरूपप्रतिपादने भागान्तरेण पुनस्तत्प्रतिपादनवैयर्थ्याशङ्का तूत्तरोत्तरभागस्य पूर्वपूर्वभागाप्रतिपन्नगुणविशेषविशिष्टभगवत्स्वरूपप्रतिपादनपरत्वान्निराकर्तव्या । तदेवं समस्तोऽयमनुवाको हृदयशब्देन विवक्षितः। रुद्राः शतरुद्रीयसंज्ञका मन्त्राः। ते च तैत्तिरीयसंहितायाश्चतुर्थकाण्डस्य पञ्चमप्रपाठके "नमस्ते रुद्र" इत्यादिषु "तं वो जम्भे दधामि" इत्यन्तेष्वेकादशस्वनुवाकेषु समाम्नाताः। ब्रह्माणि—ब्रह्मलिङ्गकानि सूक्तानि "ब्रह्म जज्ञानं" इत्यादीनि तैत्तिरीयब्राह्मणद्वितीयाष्टकस्याष्टमप्रपाठकेऽष्टमानुवाके प्रसिद्धानि ।

ऋचः षोडश चाप्यन्ये [1]तथाष्टादश चापरे ।
अधीयते तु पुंसूक्तं प्रतिशाखं तु भेदतः ॥ ४ ॥

पुरुषसूक्तप्रतिपाद्यप्रमेयप्रदर्शनम्

समस्तजगदुत्पत्तिहेतुः स्वर्गापवर्गदः ।
पौरुषो मानुषो यज्ञः सूक्तेऽस्मिन् प्रतिपाद्यते ॥ ५ ॥

आद्यानां चतसृणामृचां वासुदेवादिचातुरात्म्यस्वरूपविवेचकत्वम्

तत्राद्याभिश्चतसृभिश्चातुरात्म्यं विविच्यते ।

तत्राद्यमन्त्रस्य लक्ष्मीपतित्वपरिष्कृतवासुदेवाख्यप्रथमव्यूहप्रतिपादकत्वम्

यः परः पुण्डरीकाक्षः परमात्मा सनातनः ॥ ६ ॥
या च सा जगतां योनिर्लक्ष्मीस्तद्धर्मधर्मिणी ।
भगवान् वासुदेवोऽसावाद्यया प्रतिपाद्यते ॥ ७ ॥

मन्त्रस्य प्रतिपदमर्थं वर्णयितुं सहस्रशीर्षशब्दस्य श्रियः पतित्वपरत्वप्रदर्शनम्

सहस्रा सहगा यस्य सहभावमुपेयुषी ।
श्रीर्नाम परमा शक्तिः पूर्णषाड्गुण्यविग्रहा ॥ ८ ॥
[2]निःसक्तासक्तको यश्च नित्यं सन् सकलाश्रयः ।
सहस्रशीर्ष इत्येवं भगवान् परिगीयते ॥ ९ ॥

पुरुषशब्दस्यावाप्तसमस्तकामत्वपरत्वम्

पूर्णत्वात् पुरुषो नित्यं पृणातेः पूरणार्थकात् ।

[1] तथाष्टौ दश E F. [2] निसक्तासक्तको A.

सहस्राक्षशब्दस्य सहस्रत्वगुणविशिष्टबद्धात्मवैशिष्ट्यपरत्वम्

अश्नोतेरथवाश्नातेरक्षोऽजेरश्नतेरुत ॥ १० ॥
अक्षः पुरुष उद्दिष्टो यः प्रकृत्याश्रितो विभुः ।

सहस्रपाच्छब्दस्य सहस्रत्वगुणविशिष्टप्रकृतिवैशिष्ट्यपरत्वम्

पद्यतेः परिणामार्थात् पादित्येष निरुच्यते ॥ ११ ॥
पादिति प्रकृतिः प्रोक्ता सा नित्यपरिणामिनी ।

प्रकृतिपुरुषयोः सहस्रशब्दप्रवृत्तिनिमित्तप्रदर्शनम्

षण्णां गुणानां मध्ये या शक्तिः सा हस्र उच्यते ॥
प्रधानपुरुषौ तस्याः सृतौ सर्गे सनातनौ ।
तामेवापि श्रितावन्ते तौ सहस्रावतः स्मृतौ ॥ १३ ॥

वासुदेवस्य प्रकृतिपुरुषवैशिष्ट्यनिगमनम्

सहस्रपुरुषाव्यक्तः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

उत्तरार्धस्य तात्पर्यार्थनिरूपणमुखेन कारणगतापरिच्छिन्नत्वगुण-
परत्वप्रदर्शनम्

स भूमिं विश्वतो वृत्वेत्येतेनैव निरूप्यते ॥ १४ ॥
यदतीत्य सृतं विश्वं नानासत्तात्मनः स्थितिः ।
कार्यै हि कारणेयत्ता पयसो दधिसंभवे ॥ १५ ॥
कार्यं सत्संततौ क्वापि कार्ययत्तैव कारणे ।
मधूच्छिष्टमये पिण्डे यथाकारवियोगिनी ॥ १६ ॥
नैवं भगवतः सर्गे प्रतिसर्गेऽपि वा सति ।

कार्यैयत्तात्वमस्तीति स भूमिमिति वर्ण्यते ॥ १७ ॥
भगवत्यार्जितानीति शुद्धाशुद्धमयानि च ।
भूमिं जगदुपादानं भूमिशक्तिरिहोच्यते ॥ १८ ॥
शुद्धाशुद्धविभागो यः कालपुंप्रकृतिस्थितिः ।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा विष्टभ्य स्वेन तेजसा ॥ १९ ॥
स्वसंकल्पस्वरूपेण प्रभवाप्ययवेलयोः ।
अत्यतिष्ठदतीत्यैव स्थितो भूयो दशाङ्गुलम् ॥ २० ॥
दशाङ्गुलिभिरानन्त्यं कारणस्योपदिश्यते ।

द्वितीयमन्त्रस्य संकर्षणाख्यद्वितीयव्यूहपरत्वप्रतिपादनम्

अथ संकर्षणावस्था जगद्धेतुर्निरूप्यते ॥ २१ ॥
यदिदं दृश्यते विश्वं भूतभव्यात्मरूपकम् ।
इदं पुरुष एवादौ सिसृक्षायामभूत् किल ॥ २२ ॥

मन्त्रगतस्य पुरुषशब्दस्य संकर्षणपरत्वोपपादनम्

पुरुषः स्यन्दति व्यक्तं सम्यग्विज्ञानयोजनात् ।
अतः पुरुष इत्येवं संकर्षण उदीर्यते ॥ २३ ॥

उत्तरार्धेन संकर्षणस्य ज्ञानोपदेष्टृत्वनिबन्धनमोक्षप्रदत्वप्रतिपादनम्

तिलकालकवद् विश्वं बिभ्रच्चिदचिदात्मकम् ।
संकर्षण उदेति स्म स एवं पुनरुच्यते ॥ २४ ॥
उतामृतत्वस्येशान इति तस्यार्थ उच्यते ।
अन्नेन भोग्यभूतेन प्रकृतिप्राकृतात्मना ॥ २५ ॥

कालसंकलितेनैव नानाकारविधाजुषा ।
अचिदंशेन जीवात्मा यश्चिदंशोऽधिरोहति ॥ २६ ॥
स्वस्यासंबन्धपूर्वं यः पूर्वसङ्गवशादिह ।
तस्य सद्गुणसंसर्गान्नानाबन्धक्षये सति ॥ २७ ॥
अमृतत्वं स्वरूपाविर्भावमोक्षापराह्वयम् ।
तस्य संकर्षणो देव ईशानो ज्ञानदेशनात् ॥ २८ ॥

तृतीयमन्त्रस्य प्रद्युम्नाख्यतृतीयव्यूहपरत्वप्रतिपादनम्

संसारानलसंतप्तचेतनानुजिघृक्षया ।
संकर्षणोदयो विष्णुरुच्यतेऽथ तृतीयया ॥ २९ ॥
एतावानस्य महिमा विष्णोः संकर्षणात्मनः ।
यदयं धृतवान् विश्वं समुन्मीलनमादिमम् ॥ ३० ॥
ज्यायानतोऽपि पुरुषः प्रद्युम्न उपकारतः ।

मन्त्रगतेन पुरुषशब्देन प्रद्युम्नस्य ज्यायस्त्वोपपादनम्

पुरू प्रकृतिपुंरूपौ पुरुषः सृजतीति यत् ॥ ३१ ॥
विश्वोपकारचेष्टाभिर्ज्यायस्त्वं तस्य वर्ण्यते ।

चतुर्थमन्त्रस्यानिरुद्धाख्यचतुर्थव्यूहपरत्वप्रतिपादनम्

ऋचा तुरीयया सूक्ते त्रिपादूर्ध्व उदैदिति ॥ ३२ ॥
देवोऽपरिमितेहः सन्ननिरुद्धो निरूप्यते ।

मन्त्रगतस्य पुरुषशब्दस्यानिरुद्धपरत्वोपपादनम्

पुरा सीदति कार्याणि कारयन् प्राणिनोऽखिलान् ॥

फलानि पुरुषेभ्यश्च सनोति क्रिययार्चितः ।
ततः पुरुष इत्येवमनिरुद्धोऽभिधीयते ॥ ३४ ॥
पुरि सन् सन् पुरीवायं पुरादूर्ध्वमुदैत् परात्[1] ।
[2]तदवस्थेन नाघ्रातमित्यर्थोऽयमिहोच्यते ॥ ३५ ॥
पादोऽस्यैकांश एवेह चेतनाचेतनात्मकः ।
अन्तर्यामितया व्याप्तिस्तत्तन्नियमनेच्छया ॥ ३६ ॥
एतदेव व्यनक्तीह ततो विष्वङ्ङिति त्वृचा ।
विष्वक् समन्ततो भूत्वा व्यक्रामत् प्राविशद् बहु ॥
साशनानशने प्रोक्ते चेतनाचेतने उभे ।
तस्माद् विराडिति प्रोक्ता विराड् विद्या पराह्वया ॥३८॥
हिरण्यगर्भो विश्वात्मा स पूरुष इहोच्यते ।

अवशिष्टानां चतुर्दशमन्त्राणामर्थस्य लोकतो ज्ञेयत्वकथनपूर्वकं पुरुषसूक्तार्थ-निगमनम्

शेषं तु लोकतः सिद्धमित्ययं सूक्त ईदृशः ॥ ३९ ॥

तन्त्रान्तरे विस्तरेण निरूपितस्य श्रीसूक्तार्थस्यातिसंक्षेपेण सूचनम्

हिरण्यवर्णां श्रीसूक्तं कृतोऽन्यत्रास्य विस्तरः ।
वर्णो वरयते रूपं वर्णो वर उदीरितः ॥ ४० ॥
हितश्च रमणीयश्च यस्या वर्ण इति [3]स्थितिः ।

[1] उदैत्तत: B. [2] तदवस्थेनताघ्रात A. [3] स्मृत: E F.

हिरण्यवर्णा सा देवी श्रीशक्तिः [1]परमामृता ॥ ४१ ॥
तदेतत् सूक्तमित्युक्तं [2]मिथुनं परचिह्नितम् ।
आदावन्योन्यमिश्रत्वादन्योन्यप्रतिपादकम् ॥ ४२ ॥

नियमपूर्वकं यथोक्तसूक्तद्वयनिष्ठस्य मोक्षप्राप्तिः फलम्

नियतो नियताहारो निरतो नियतेन्द्रियः ।
भजन् सूक्तद्वयं याति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ४३ ॥

वराहमन्त्रे स्थूलार्थस्य लोकतो ज्ञेयत्वकथनम्

वाराहो नाम यो मन्त्रो ह्यत्यनुष्टुबितीरितः ।
तस्य सांसर्गिकी मुद्रा विदिता लोकतस्तव ॥ ४४ ॥

तस्यैव संक्षेपतः सूक्ष्मार्थनिरूपणम्

अस्य प्रतिपदार्थो यो मत्तस्तं त्वं निशामय ।
वराहादावभिव्यक्तं यस्य रूपं सनातनम् ॥ ४५ ॥
वराहरूपो भगवान् वसुधाहरणोद्यतः ।
संसारो रात्रिरुद्दिष्टो मोक्षो वरमहः स्मृतः ॥ ४६ ॥
वराहरूप उद्दिष्टो वरस्याह्नो निरूपणात् ।

तस्यैव परार्थनिरूपणम्

अशेषभुवनाधारो गोपनश्चैव सर्वदा ॥ ४७ ॥
प्रज्ञानामपि चाधारो रक्षोदैत्यदवानलः ।

[1] परमात्मिका B; पर मात्मता C E F. [2] परस्परविचिह्नितम् A B.

पवित्रः सर्वलोकानामप्रमेयः सनातनः ॥ ४८ ॥
परमात्मा वराहोऽभूदित्थं स पर ईरितः ।
दिगियं दर्शिता सम्यगेषा मन्त्रान्तरे गतिः ॥
न्यायेनानेन मन्त्राणां गतिं पिण्ड निरूपय ।

शास्त्रार्थमुपसंहर्तुं संक्षेपतः सुदर्शनगतिनिरूपणम्

भूयश्च शृणु संक्षेपात् सुदर्शनगतिं प्रति ॥ ५० ॥
निमिषच्चोन्मिषच्चैव चरं चाचरमेव च ।
दिव्यं च प्राकृतं चैव सूक्ष्मं च स्थूलमेव च ॥ ५१ ॥
ह्रस्वं दीर्घं च यत् किंचिदीशितव्यमथेश्वरम् ।
विज्ञानं यदविज्ञानं सुखं वा यदि वासुखम् ॥ ५२ ॥
इति द्वन्द्वपदार्थैर्यद् वस्तु किंचिद् विकल्प्यते ।
सुदर्शनसमुन्मेषं तत्तद् विद्धि मुनीश्वर ॥ ५३ ॥

शास्त्रार्थसंक्षेपः

लेशतो भगवानुक्तः स्वरूपगुणवैभवैः ।
तद्धर्मधर्मिणी शक्तिस्तस्य तत्त्वेन वर्णिता ॥ ५४ ॥
तस्या अत्यल्प उन्मेषो भूतिर्भाव्या त ईरिता ।
शुद्धाशुद्धमयी व्यक्तिस्तस्यास्तत्त्वेन वर्णिता ॥ ५५ ॥
भावकश्चापि शक्त्यंशः संकल्पो वैष्णवः परः ।
रूपतो वर्णितः सम्यक् सुदर्शनपराह्वयः ॥ ५६ ॥
देशकालादिका व्याप्तिस्तस्य तत्त्वेन वर्णिता ।

प्राणक्रिया बलं तेजः संकल्पो वैष्णवं यशः ॥ ५७ ॥
सुदर्शनं परोद्योगः प्राणो विष्णुसमुद्यमः ।
अव्याहतो महायोगो योगात्मा योगभावनः ॥ ५८ ॥
इत्यादिभिर्महाशब्दैस्तत्तदर्णविगाहिभिः ।
क्रियाशक्तिः परा विष्णोः शास्त्रे शास्त्रे निगद्यते ॥
यथा कारणतां याति यथैवाधारतामपि ।
यथा प्रमाणतां याति यथा याति तदर्थताम् ॥ ६० ॥
यथा याति विधायाभिस्तत्तदर्थाधिकारिताम् ।
निष्कलेन स्वरूपेण यथा दिव्योऽभवद्विधिः ॥ ६१ ॥
यथा च मध्यमं रूपं यन्त्रं तदुभयात्मकम् ।
सकलं यच्च तद्रूपं शस्त्रास्त्रमयमुज्ज्वलम् ॥ ६२ ॥
दिव्याः सौदर्शना व्यूहा वैश्वरूप्यं च तन्महत् ।
राज्ञोऽपि विजयः सर्वो रोदसीविजयस्तथा ॥ ६३ ॥
कृत्स्नो योगविधिश्चैव न्यासयोगविधिस्तथा ।
नानोपद्रवशान्तिश्च व्यवस्था [1]योगगोचरा ॥ ६४ ॥
ब्रह्मास्त्रादिस्वरूपं च तत्तन्मन्त्रविधिस्तथा ।
महाभिषेचनविधिरस्त्रयोगविधिस्तथा ॥ ६५ ॥
ध्वजादिमन्त्रयोगाश्च सेतिहासविनिश्चयाः ।
स्थूलसूक्ष्मपरात्मानो दिव्यमन्त्रविनिश्चयाः ॥ ६६ ॥
इति ते निखिलेनार्था दर्शितास्ते मुनीश्वर ।

[1] याग A B.

निधाय हृदये तत्त्वं स्वस्थो भव निरामयः ॥ ६७ ॥
व्याकृताः संशयाः सर्वे नारदर्षे मनःस्थिताः ।
करामलकवच्चैव दिव्या सौदर्शनी गतिः ॥ ६८ ॥
आदर्शनस्वरूपेण गुणैः सफलवैभवैः ।
संहितेयं समाख्याता नानाशास्त्रावगाहिनी ॥ ६९ ॥

एतत्संहितोपदेशानर्हजनपरिगणनम्

पञ्चरात्रमयी दिव्या सांख्ययोगादिसंमिता ।
संहितेयं महागुह्या नानामन्त्रमयी परा ॥ ७० ॥
नावासुदेवभक्ताय त्वया देया कथंचन ।
नास्तिके भिन्नमर्यादे कृतघ्नेऽनृतवादके ॥ ७१ ॥
निःस्वाध्यायवषट्कारे देवब्राह्मणदूषके ।
ब्रह्मचर्यव्रतभ्रष्टे पञ्चयज्ञपराङ्मुखे ॥ ७२ ॥
दूषणेऽपि च वेदानां ब्राह्मणे मन्त्रवर्जिते ।

योग्याधिकारिपरिगणनम्

वेदविद्याव्रतस्नाते श्रोत्रिये गृहमेधिनि ॥ ७३ ॥
ब्रह्मचारिणि वा सम्यग् गुरुस्वाध्यायतत्परे ।
वनस्थे वा व्रतोपेते भिक्षौ वा तत्त्ववित्परे ॥ ७४ ॥
कर्मणा मनसा वाचा भक्ते देवे जनार्दने ।
पञ्चरात्रप्रिये नित्यं वेदविद्यासुनिष्ठिते ॥ ७५ ॥
वक्तव्येयं परा विद्या सर्ववेदान्तबृंहणी ।

मङ्गलाचरणव्याजेन शास्त्रप्रमेयसारानुवादपूर्वकं शास्त्रसमापनम्

समस्तजगदुत्पत्तिस्थितिसंहारहेतवे ।
सुदर्शनाभिधानायै नमः शक्त्यै क्रियात्मने ॥ ७६ ॥

नारदः—

अज्ञानतिमिरध्वंसभास्करायादिवेधसे ।
शिवंकराय भूतानां नमः शान्ताय तेजसे ॥ ७७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां पुरुषसूक्तश्रीसूक्त-
वाराहमन्त्रार्थनिरूपणं नाम एकोनषष्टितमोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३८५३

शास्त्रवैभवनिरूपणं नाम षष्टितमोऽध्यायः

ध्यातं सकृद्भवानेककोट्यघौघं हरत्यरम् ।
सुदर्शनस्य तद् दिव्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥

भरद्वाजं प्रति दुर्वाससा वृत्तानुवादव्याजेनापेक्षितयावदर्थ-
प्रतिपादकत्वरूपशास्त्रवैभवप्रपञ्चनम्

दुर्वासाः—

[1]इत्येतन्नारदायादौ पृष्टः प्रोवाच शंकरः ।
रहस्यं भगवज्ज्ञानं ज्ञानानामुत्तमं महत् ॥ १ ॥

शास्त्रस्यास्य प्राधान्येन जगज्जन्मादिकारणभूतब्रह्मस्वरूपरूप-
गुणविभवादिप्रतिपादनपूर्वकं परदेवतानिष्कर्षकत्वम्

स्थित्युत्पत्तिप्रलयकृद् भूतानां यत्र चिन्त्यते ।
स विष्णुश्चिन्त्यते यत्र स्वरूपगुणवैभवैः ॥ २ ॥

प्राधान्येन भगवदिच्छाशक्तिभूतलक्ष्मीस्वरूपरूपगुण-
विभवादिप्रतिपादकत्वम्

यत्र सा शक्तिसंख्याता विष्णोस्तद्धर्मधर्मिणी ।
शीतरश्मेरिव ज्योत्स्ना भावाभावानुगामिनी ॥ ३ ॥
अनन्या चान्यरूपा च ज्ञानानन्दक्रियामयी ।

[1] इत्येवं E F.

महाविभूतिसंस्थाना निर्विकारा निरञ्जना ॥ ४ ॥
निःसक्तासक्तसन्मात्रा पूर्णा रिक्ता ऋतंभरा ।
प्रत्यस्तमितभेदा सा समुन्मीलितभेदिनी ॥ ५ ॥
षडध्वविषयातीता षडध्वविषयात्मिका ।
निमेषोन्मेषरूपा सा भावाभावस्वलक्षणा ॥ ६ ॥
चिन्त्यते यत्र सा लक्ष्मीः स्वरूपगुणवैभवैः ।
भाव्यभावकरूपा सा शक्तिः शक्तिद्वयाभिधा ॥ ७ ॥
चिन्त्यते यत्र विस्पष्टं स्वरूपगुणवैभवैः ।
शुद्धाशुद्धस्वरूपा सा विष्णुशक्तिर्जगन्मयी ॥ ८ ॥
भूतिर्विचिन्त्यते यत्र भाव्यका यत्र वर्तते ।

तथा प्राधान्येन भगवत्क्रियाशक्तिभूतसुदर्शनस्वरूपादिप्रतिपादकत्वम्

उत्प्रेक्षारूपिणी शक्तिः सुदर्शनपराह्वया ॥ ९ ॥
सा पङ्कजा जगद्धातुर्भाविका यत्र चिन्त्यते ।
यत्र कारणरूपत्वं क्रियाशक्तेर्विचिन्त्यते ॥ १० ॥
[1]साकारताकारता च शुद्धाशुद्धविभेदिता ।
चिन्त्यते यत्र विस्पष्टं विष्णुशक्तेः क्रियात्मनः ॥ ११ ॥
प्रमाणरूपता यत्र त्रिविधा परिचिन्त्यते ।
मर्यादास्त्रौघशस्त्रौघशास्त्रौघपरिभेदिता ॥ १२ ॥
पुरुषार्थात्मता शक्तेस्तथा तदधिकारिता ।

[1] साकारणा E.

जगद्रक्षणरूपत्वं मन्त्रयन्त्रास्त्रविस्तृतम् ॥ १३ ॥
इति सौदर्शनं रूपं निष्कलं यत्र चिन्त्यते ।
नानाव्यूहसमुद्भेदं नानासंस्थानशोभितम् ॥ १४ ॥
चिन्त्यते सकलं रूपं यत्र सौदर्शनं महत् ।
जगद्रक्षणविध्वंससृजिशालि महोदयम् ॥ १५ ॥
सुदर्शनाङ्गसंभूतमस्त्रजातमशेषतः ।
[1]स्वरूपशब्दविक्रान्तैर्निपुणं यत्र चिन्त्यते ॥ १६ ॥

सांख्ययोगाद्यर्थप्रतिपादकत्वरूपवैभवान्तरसूचनम्

सांख्ययोगविधिर्यत्र कार्त्स्न्येन परिचिन्त्यते ।
विविधा मन्त्रयोगाश्च मन्त्राश्च विधयोऽखिलाः ॥१७॥
नानासामर्थ्यभेदाश्च सेतिहासप्रविस्तराः ।
आत्मन्यासविधिश्चैव विधीनामुत्तमो विधिः ॥ १८ ॥
मन्त्रार्था विविधाश्चैव स्थूलसूक्ष्मपरात्मकाः ।
चिन्त्यन्ते यत्र विस्पष्टं विष्णुसंकल्पजृम्भिताः ॥

एतच्छास्त्राधिकारिनिरूपणम्

तदेतदुपशान्तेन शान्तेन गुरुसेविना ।
अध्येयं तन्त्रसाराख्यमाहिर्बुध्न्यं हि शासनम् ॥ २० ॥

अनधिकारिनिर्देशपूर्वकं तेभ्यः शास्त्रप्रदाननिषेधः

नाश्रोत्रियाय नाज्ञाय नाप्रातःस्नायिने तथा ।

[1] स्वरूपगुण E.

न शठाय न दृप्ताय न कूटविधिसेविने ॥ २१ ॥
नानन्तेवासिने चैव नासंवत्सरवासिने ।
नैव देयं कृतघ्नाय नासूयानलशायिने ॥ २२ ॥

योग्याधिकारिनिर्देशपूर्वकं तेभ्यः शास्त्रप्रदानाभ्यनुज्ञा

[1]सुपुत्राय सुशिष्याय सर्वस्वप्राणदायिने ।
गुह्यगोपनशीलाय शास्त्रार्थस्थापकाय च ॥ २३ ॥
ऊहापोहसुदक्षाय
[2]मन्त्रवत् संस्कृताय च ।
देयमेतत् त्रिवर्णाय
नित्यमध्यात्मशालिने ॥ २४ ॥

शास्त्रवैभवनिगमनम्

षष्ट्यध्यायैः समुद्दिष्टा
संहिता सेयमुत्तमा ।
यां ज्ञात्वा पुरुषः शश्वत्
सर्वज्ञत्वमवाप्नुयात् ॥ २५ ॥
परा च मध्यमा चैव ये
हि ते संहिते स्मृते ।
तदर्थः सकलोऽप्यत्र
संक्षेपेण प्रदर्शितः ॥ २६ ॥

[1] सत्पुत्राय सशिष्याय E.

[2] मन्त्रवित्संस्कृताय E F.

ग्रन्थसमापनम्

नमः शिवाय शान्ताय नारदाय महर्षये ।
नमः सुदर्शनायाथ विष्णोः संकल्परूपिणे ॥ २७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्ररहस्ये अहिर्बुध्न्यसंहितायां शास्त्रवैभव-
निरूपणं नाम षष्टितमोऽध्यायः

आदितः श्लोकाः ३८८०

समाप्ता चेयमहिर्बुध्न्यसंहिता

इति श्रीकौशिकापरपर्यायश्रीमद्बालधन्विकुलावतंसश्रीमन्नृसिंहार्यतनयस्य श्री-
शेषार्यवंशमुक्ताफलश्रीमत्पाटरार्यतनूभवश्रीवेङ्कटार्यचरणयुगलसेवासमु-
ज्जृम्भितवेदान्तद्वयतत्त्ववैशद्यस्य वाधूलवंशकलशोदधिपूर्ण-
चन्द्रतर्कतीर्थपण्डितरत्नश्रीमत्कस्तूरिरङ्गनाथार्य-
कृपासमुत्तीर्णसाहितीधर्मशास्त्रपूर्वमीमांसादि-
पारावारस्य श्रीदेवशिखामणेः रामा-
नुजार्यस्य कृतिषु सिद्धाञ्जनं नाम
अहिर्बुध्न्यसंहिताविषयवि-
वेचनं समाप्तम् ।

जिज्ञासन्ते तु ये तत्त्वमहिर्बुध्न्यार्थगोचरम् ।
नियतं तेऽभिवीक्षन्तां सिद्धाञ्जनमिदं मुहुः ॥
सिद्धाञ्जानमिदं भूयाद् विदुषां मोदवृद्धये ।
प्रीयतां तेन भगवान् वासुदेवः श्रिय पतिः ॥

अहिर्बुध्न्यसंहितापरिशिष्टं सुदर्शन-
सहस्रनामस्तोत्रम्

[1]सुदर्शनसहस्रनामस्तोत्रम्

प्रणम्य शिरसा देवं नारायणमशेषगम् ।
रमावक्षोजकस्तूरीपङ्कमुद्रितवक्षसम् ॥ १ ॥
सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञः पाराशर्यस्तपोधनः ।
हिताय सर्वजगतां नारदं मुनिमब्रवीत् ॥ २ ॥
ज्ञानविद्याविशेषज्ञं कर्पूरधवलाकृतिम् ।
वीणावादनसंतुष्टमानसं मरुतां परम् ॥ ३ ॥
हिरण्यगर्भसंभूतं हिरण्याक्षादिसेवितम् ।
पुण्यराशिं पुराणज्ञं पावनीकृतदिक्तटम् ॥ ४ ॥

व्यास उवाच—

देवर्षे नारद श्रीमन् साक्षाद् ब्रह्माङ्गसंभव ।

[1] यद्यपीदं स्तोत्रं षष्ट्यध्यायात्मिकायामस्यामहिर्बुध्न्यसंहितायां नान्तर्भावयितुं शक्यम्, विनाप्यनेन षष्ट्यध्यायानां पूर्णत्वात्; अथापि प्रथमाध्यायोपदर्शितरीत्या विंशत्युत्तरशताध्यायात्मकतया चत्वारिंशदुत्तरशतद्वयाध्यायात्मकतया चावगम्यमानयोः अहिर्बुध्न्यसंहितयोरन्यतरत्र शक्यमन्तर्भावयितुम्, स्तोत्रस्यास्याहिर्बुध्न्यसंहितान्तर्भावस्यैवोपदेशपरम्परयावगतत्वात्, अन्ते तथैव लेखदर्शनाच्च ।

यद्यपीदं परमरहस्यभूतं स्तोत्रं, तथापि 'विक्रीते करिणि किमङ्कुशे विवादः' इति न्यायेन संहितायामेव तन्त्ररहस्यभूतायां कात्स्न्येंन प्रकाशितायां किमनेनाप्रकाशितेनेति समीक्षिकया कुलपरम्परया समागतमेकमेव तालपत्रमयं पुस्तकमादर्शीकृत्य समारब्धं मुद्रणम्। अत्रान्तरे अडयार्पुस्तकालयस्थं देवनागराक्षरलिखितं पुस्तकान्तरमप्यत्र सहायोऽभूदिति युक्तमस्याहिर्बुध्न्यसंहितापरिशिष्टत्वेन मुद्रणमिति कृत्वात्र प्रकाश्यते ।

भवानशेषविद्यानां पारगस्तपसां निधिः ॥ ५ ॥
वेदान्तपारगः सर्वशास्त्रार्थप्रतिभोज्ज्वलः ।
परब्रह्मणि निष्णातः सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ ६ ॥
जगद्धिताय जनितः साक्षादेव चतुर्मुखात् ।
हन्यन्ते भवता दैत्या दैत्यारिभुजविक्रमैः ॥ ७ ॥
कालोऽनुग्रहकर्ता त्वं त्रैलोक्यं त्वद्वशेऽनघ ।
मनुष्या ऋषयो देवास्त्वया जीवन्ति सत्तम ॥ ८ ॥
कर्तृत्वे लोककार्याणां वरत्वे परिनिष्ठित ।
पृच्छामि त्वामशेषज्ञं निदानं सर्वसंपदाम् ॥ ९ ॥
सर्वसंसारनिर्मुक्तं चिद्घनं शान्तमानसम् ।
यः सर्वलोकहितकृत्यं प्रशंसन्ति योगिनः ॥ १० ॥
इदं चराचरं विश्वं धृतं येन महामुने ।
स्पृहयन्ति च यत्प्रीत्या यस्मै ब्रह्मादिदेवताः ॥ ११ ॥
निर्माणस्थितिसंहारा यतो विश्वस्य सत्तम ।
यस्य प्रसादाद् ब्रह्माद्या लभन्ते वाञ्छितं फलम् ॥
दारिद्र्यनाशो जायेत यस्मिन् श्रुतिपथं गते ।
विवक्षितार्थनिर्वाहा मुखान्निःसरतीह गीः ॥ १३ ॥
नृपाणां राज्यहीनानां येन राज्यं भविष्यति ।
अपुत्रः पुत्रवान् येन वन्ध्या पुत्रवती भवेत् ॥
शत्रूणामचिरान्नाशो ज्ञानं ज्ञानैषिणामपि ।
चातुर्वर्गफलं यस्य क्षणाद् भवति सुव्रत ॥ १५ ॥

भूतप्रेतपिशाचाद्या यक्षराक्षसपन्नगाः ।
भूतज्वरादिरोगाश्च यस्य स्मरणमात्रतः ॥ १६ ॥
मुच्यन्ते मुनिशार्दूल येनाखिलजगद्धृतम् ।
तदेतदिति निश्चित्य सर्वशास्त्रविशारद ॥ १७ ॥
सर्वलोकहितार्थाय ब्रूहि मे सकलं गुरो ।
इत्युक्तस्तेन मुनिना व्यासेनामिततेजसा ॥ १८ ॥
बद्धाञ्जलिपुटो भूत्वा सादरं नारदो मुनिः ।
नमस्कृत्य जगन्मूलं लक्ष्मीकान्तं परात् परम् ॥ १९ ॥
उवाच परमप्रीतः करुणामृतधारया ।
आप्याययन् मुनीन् सर्वान् व्यासादीन् ब्रह्मतत्परान् ॥

नारदः—

बहिरन्तस्तमश्छेदि ज्योतिर्वन्दे सुदर्शनम् ।
येनाव्याहतसंकल्पं वस्तु लक्ष्मीधरं विदुः ॥ २१ ॥

ओं अस्य श्रीसुदर्शनसहस्रनामस्तोत्रमहामन्त्रस्य अहिर्बुध्न्यो भगवानृषिः, अनुष्टुप् छन्दः, श्रीसुदर्शनमहाविष्णुर्देवता, रं बीजम्, हुं शक्तिः, फट् कीलकम्, 'रां रीं रूं रैं रौं रः' इति मन्त्रः, श्रीसुदर्शनप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः। ओं रां अङ्गुष्ठाभ्यां नमः, ओं रीं तर्जनीभ्यां नमः, ओं रूं मध्यमाभ्यां नमः, ओं रैं अनामिकाभ्यां नमः, ओं रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः, ओं रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

एवं हृदयादिन्यासः—ओं रां ज्ञानाय हृदयाय नमः, ओ रीं ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा, ओं रूं शक्त्यै शिखायै वषट्, ओं रैं बलाय कवचाय हुं, ओं रौं वीर्यायास्त्राय फट्, ओं रः तेजसे नेत्राभ्यां वौषट्।

अथ दिग्बन्धः—ओं ठं ठं पूर्वां दिशं चक्रेण बध्नामि नमश्चक्राय हुं फट् स्वाहा, ओं ठं ठं आग्नेयीं दिशं०, ओं ठं ठं याम्यां दिशं०, ओं ठं ठं नैर्ऋतीं दिशं०, ओं ठं ठं वारुणीं दिशं०, ओं ठं ठं वायवीं दिशं०, ओं ठं ठं कौबेरीं दिशं०, ओं ठं ठं ऐशानीं दिशं०, ओं ठं ठं ऊर्ध्वां दिशं०, ओं ठं ठं अधरां दिशं०, ओं ठं ठं सर्वां दिशं चक्रेण बध्नामि नमश्चक्राय हुं फट् स्वाहा। इति दिग्बन्धः।

ध्यानम्—

कल्पान्तार्कप्रकाशं त्रिभुवनमखिलं तेजसा पूरयन्तं
रक्ताक्षं पिङ्गकेशं रिपुकुलभयदं भीमदंष्ट्राट्टहासम्।
शङ्खं चक्रं गदाब्जं पृथुतरमुसलं चापपाशाङ्कुशादीन्
बिभ्राणं दोर्भिराद्यं मनसि मुररिपोर्भावये चक्रराजम्॥
शङ्खं चक्रं गदाब्जं शरमसिमिषुधिं चापपाशाङ्कुशादीन्
बिभ्राणं वज्रखेटं हलमुसललसत्कुन्तमत्युग्रदंष्ट्रम्।
ज्वालाकेशं त्रिनेत्रं ज्वलदनलनिभं हारकेयूरभूषं
ध्यायेत् षट्कोणसंस्थं सकलरिपुजनप्राणसंहारचक्रम्॥

ककारादीनि षोडश नामानि

कल्याणगुणसंपन्नः कल्याणवसनोज्ज्वलः ।
कल्याणाचलगम्भीरः कल्याणजनरञ्जकः ॥ १ ॥
कल्याणदोषनाशश्च कल्याणरुचिराङ्गकः ।
कल्याणाङ्गदसंपन्नः कल्याणाकारसंनिभः ॥ २ ॥
करालवदनोऽत्रासी करालाङ्गोऽभयंकरः ।
करालतनुजोद्दामः करालतनुभेदकः ॥ ३ ॥
करञ्जवनमध्यस्थः करञ्जदधिभोजनः ।
करञ्जासुरसंहर्ता करञ्जमधुराङ्गकः ॥ ४ ॥

खकारादीनि दश

खञ्जनानन्दजनकः खञ्जनाहारजूषितः ।
खञ्जनायुधभृद् दिव्यखञ्जनाखण्डगर्वहृत् ॥ ५ ॥
खरान्तकः खररुचिः खरदुःखैरसेवितः ।
खरान्तकः खरोदारः खरासुरविभञ्जनः ॥ ६ ॥

गकारादीनि द्वादश

गोपालो गोपतिर्गोप्ता गोपस्त्रीनाथरञ्जकः ।
गोजारुणतनुर्गोजो गोजारतिकृतोत्सवः ॥ ७ ॥
गम्भीरनाभिर्गम्भीरो गम्भीरार्थसमन्वितः ।
गम्भीरवैद्यमरुतो गम्भीरगुणभूषितः ॥ ८ ॥

घकारादीन्येकादश

घनरावो घनरुचिर्घनगम्भीरनिस्वनः ।

घनाघनौघनाशी च घनसंतानदायकः ॥ ९ ॥
घनरोचिर्घनचरो घनचन्दनचर्चितः ।
घनहेतिर्घनभुजो घनोऽखिलसुरार्चितः ॥ १० ॥

ङकारादीनि चत्वारि

ङकारावधिविभवो ङकारो मुनिसंमतः ।
ङकारवीतसहितो ङकाराकारभूषितः ॥ ११ ॥

चकारादीनि षट्पञ्चाशत्

चक्रराजश्चक्रपतिश्चक्राधीशः सुचक्रभूः ।
चक्रसेव्यश्चक्रधरश्चक्रभूषणभूषितः ॥ १२ ॥
चक्रराजरुचिश्चक्रश्चक्रपालनतत्परः ।
चक्रधृचक्रवरदश्चक्रभूषणभूषितः ॥ १३ ॥
सुचक्रधीः सुचक्राख्यः सुचक्रगुणभूषितः ।
विचक्रश्चक्रनिरतश्चक्रसंपन्नवैभवः ॥ १४ ॥
चक्रदोश्चक्रदश्चक्रश्चक्रराजपराक्रमः ।
चक्रनादश्चक्रचरश्चक्रगश्चक्रपाशकृत् ॥ १५ ॥
चक्रव्यापी चक्रगुरुश्चक्रहारी विचक्रभृत् ।
चक्राङ्गश्चक्रमहितश्चक्रवाकगुणाकरः ॥ १६ ॥
आचक्रश्चक्रधर्मज्ञश्चक्रकश्चक्रमर्दनः ।
आचक्रनियमश्चक्रः सर्वपापविधूननः ॥ १७ ॥
चक्रज्वालश्चक्रधरश्चक्रपालितविग्रहः ।

चक्रवर्ती चक्रदायी चक्रकारी मदापहः ॥ १८ ॥
चक्रकोटिमहानादश्चक्रकोटिसमप्रभः ।
चक्रराजावनचरश्चक्रराजान्तरोज्ज्वलः ॥ १९ ॥
चञ्चलारातिदमनश्चञ्चलस्वान्तरोमकृत् ।
चञ्चलो मानसोल्लासी चञ्चलाचलभासुरः ॥ २० ॥
चञ्चलारातिनिरतश्चञ्चलाधिकचञ्चलः ।

छकारादीनि नव

छाययाखिलतापघ्नश्छायामदविभञ्जनः ॥ २१ ॥
छायाप्रियोऽधिकरुचिश्छायावृक्षसमाश्रयः ।
छायान्वितश्छाययार्च्यश्छायाधिकसुखप्रदः ॥ २२ ॥
छायाम्बरपरीधानश्छायात्मजनमुश्रितः ।

जकारादीनि षोडश

जलजाक्षीप्रियकरो जलजानन्ददायकः ॥ २३ ॥
जलजासिद्धिरुचिरो जलजालसमो भरः ।
जलजालापसंस्तुत्यो जलजाताय मोदकृत् ॥ २४ ॥
जलजाहारचतुरो जलजाराधनोत्सुकः ।
जनकस्तुतिसंतुष्टो जनकाराधिताधिकः ॥ २५ ॥
जनकामोदनपरो जनकानन्ददायकः ।
जनकाध्यानसंतुष्टहृदयो जनकार्चितः ॥ २६ ॥
जनकानन्दजननो जनकृद्धृदयाम्बुजः ।

झकारादीनि चत्वारि

झञ्झामारुतवेगाढ्यो झञ्झामारुतसंगरः ॥ २७ ॥
झञ्झामारुतसंरावो झञ्झामारुतविक्रमः ।

ञकारादिनी द्वे

ञकाराम्बुजमध्यस्थो ञकारकृतसंनिधिः ॥ २८ ॥

टकारादीनि नव

टङ्कधारी टङ्कवपुष्टङ्कसंहारकारकः ।
टङ्कच्छिन्नसुवर्णाभष्टङ्कारधनुरुज्ज्वलः ॥ २९ ॥
टङ्काराग्निसमाकारष्टङ्काररवमेदुरः ।
टङ्कारकीर्तिभरितष्टङ्कारानन्दवर्धनः ॥ ३० ॥

डकारादीन्येकोनविंशतिः

डम्भसंहतिसंहर्ता डम्भसंततिवर्धनः ।
डम्भधृग् डम्भहृदयो डम्भदण्डनतत्परः ॥ ३१ ॥
डिम्भधृग् डिम्भकृड्डिम्भो डिम्भसूदनतत्परः ।
डिम्भपापहरो डिम्भसंभावितपदाम्बुजः ॥ ३२ ॥
डिम्भरोद्यत्कटम्बाजो डमरुध्यानतत्परः ।
डमरूद्भवसंहर्ता डमरूद्भवनन्दनः ॥ ३३ ॥
डाडिमीवनमध्यस्थो डाडिमीकुसुमप्रियः ।
डाडिमीफलसंतुष्टो डाडिमीफलवर्जितः ॥ ३४ ॥

ढकारादीन्यष्टौ

ढक्कामनोहरवपुर्ढक्कारवविराजितः ।
ढक्कावाद्येषु निरतो ढक्काधारणतत्परः ॥ ३५ ॥
ढकारबीजसंपन्नो ढकाराक्षरमेदुरः ।
ढकारमध्यसदनो ढकारविहितान्त्रकः ॥ ३६ ॥

णकारादीनि चत्वारि

णकारबीजवसतिर्णकारवसनोज्ज्वलः ।
णकारातिगभीराङ्गो णकाराराधनप्रियः ॥ ३७ ॥

तकारादीनि चतुर्दश

तरलाक्षीमहाहर्ता तारकासुरहृत्तरिः ।
तरलोज्ज्वलहाराढ्यस्तरलस्वान्तरञ्जकः ॥ ३८ ॥
तारकासुरसंसेव्यस्तारकासुरमानितः ।
तुरङ्गवदनस्तोत्रसंतुष्टहृदयाम्बुजः ॥ ३९ ॥
तुरङ्गवदनः श्रीमांस्तुरङ्गवदनस्तुतः ।
तमःपटलसंछन्नस्तमःसंततिमर्दनः ॥ ४० ॥
तमोनुदो जलशयस्तमःसंवर्धनो हरः ।

थकारादीनि चत्वारि

थवर्णमध्यसंवासी थवर्णवरभूषितः ॥ ४१ ॥
थवर्णबीजसंपन्नस्थवर्णरुचिरालयः ।

दकारादीनि दश

दरभृद् दरसाराक्षो दरहृद् दरवञ्चकः ॥ ४२ ॥
दरफुल्लाम्बुजरुचिर्दरचक्रविराजितः ।
दधिसंग्रहणव्यग्रो दधिपाण्डरकीर्तिभृत् ॥ ४३ ॥
दध्यन्नपूजनरतो दधिवामनमोदकृत् ।

धकारादीनि चतुर्विंशतिः

धन्वी धनप्रियो धन्यो धनाधिपसमश्चितः ॥ ४४ ॥
धरो धरावनरतो धनधान्यसमृद्धिदः ।
धनंजयो धनाध्यक्षो धनदो धनवर्जितः ॥ ४५ ॥
धनग्रहणसंपन्नो धनसंमतमानसः ।
धनराजवनासक्तो धनराजयशोभरः ॥ ४६ ॥
धनराजमदाहर्ता धनराजसमीडितः ।
धर्मकृद्धर्मभृद्धर्मी धर्मनन्दनसंनुतः ॥ ४७ ॥
धर्मराजो धनासक्तो धर्मज्ञाकल्पितस्तुतिः ।

नकारादीनि षोडश

नरराजावनायत्तो नरराजाय निर्भरः ॥ ४८ ॥
नरराजस्तुतगुणो नरराजसमुज्ज्वलः ।
नवतामरसोदारो नवतामरसेक्षणः ॥ ४९ ॥
नवतामरसाहारो नवतामरसारुणः ।
नवसौवर्णवसनो नवनाथदयापरः ॥ ५० ॥

नवनाथस्तुतनदो नवनाथसमाकृतिः ।
नालिकानेत्रमहितो नालिकावलिराजितः ॥ ५१ ॥
नालिकागतिमध्यस्थो नालिकासनसेवितः ।

पकारादीन्यष्टादश

पुण्डरीकाक्षरुचिरः पुण्डरीकमदापहः ॥ ५२ ॥
पुण्डरीकमुनिस्तुत्यः पुण्डरीकसुहृद्द्युतिः ।
पुण्डरीकप्रभारम्यः पुण्डरीकनिभाननः ॥ ५३ ॥
पुण्डरीकाक्षसन्मानः पुण्डरीकदयापरः ।
परः परागतिवपुः परानन्दः परात् परः ॥ ५४ ॥
परमानन्दजनकः परमान्नाधिकप्रियः ।
पुष्कराक्षकरोदारः पुष्कराक्षः शिवंकरः ॥ ५५ ॥
पुष्करव्रातसहितः पुष्करारवसंयुतः ।

अथ फकारादीनि नव

फट्कारतः स्तूयमानः फट्काराक्षरमध्यगः ॥ ५६ ॥
फट्कारध्वस्तदनुजः फट्कारासनसंगतः ।
फलाहारः स्तुतफलः फलपूजाकृतोत्सवः ॥ ५७ ॥
फलदानरतोऽत्यन्तफलसंपूर्णमानसः ।

बकारादीनि षोडश

बलस्तुतिर्बलाधारो बलभद्रप्रियंकरः ॥ ५८ ॥
बलवान् बलहारी च बलयुग्वैरिभञ्जनः ।

बलदाता बलधरो बलराजितविग्रहः ॥ ५९ ॥
बलाढ्लो बलकरो बलासुरनिषूदनः ।
बलरक्षणनिष्णातो बलसंमोददायकः ॥ ६० ॥
बलसंपूर्णहृदयो बलसंहारदीक्षितः ।

भकारादीनि चतुर्विंशतिः

भवस्तुतो भवपतिर्भवसंतानदायकः ॥ ६१ ॥
भवध्वंसी भवहरो भवस्तम्भनतत्परः ।
भवरक्षणनिष्णातो भवसंतोषकारकः ॥ ६२ ॥
भवसागरसंछेत्ता भवसिन्धुसुखप्रदः ।
भद्रदो भद्रहृदयो भद्रकार्यसमाश्रितः ॥ ६३ ॥
भद्रश्रीचर्चिततनुर्भद्रश्रीदानदीक्षितः ।
भद्रपादप्रियो भद्रो ह्यभद्रवनभञ्जनः ॥ ६४ ॥
भद्रश्रीगानसरसो भद्रमण्डलमण्डितः ।
भरद्वाजस्तुतपदो भरद्वाजसमाश्रितः ॥ ६५ ॥
भरद्वाजाश्रमरतो भरद्वाजदयाकरः ।

मकारादीनि त्रिपञ्चाशत्

मसारनीलरुचिरो मसारचरणोज्ज्वलः ॥ ६६ ॥
मसारसारसत्कार्यो मसारांशुकभूषितः ।
माकन्दवनसंचारी माकन्दजनरञ्जकः ॥ ६७ ॥
माकन्दानन्दमन्दारो माकन्दानन्दबन्धुरः ।

मण्डलो मण्डलाधीशो मण्डलात्मा सुमण्डलः ॥ ६८ ॥
मण्डलेशो मण्डलान्तमण्डलार्चितमण्डलः ।
मण्डलावननिष्णातो मण्डलावरणी घनः ॥ ६९ ॥
मण्डलस्थो मण्डलाग्र्यो मण्डलाभरणाङ्कितः ।
मधुदानवसंहर्ता मधुमञ्जुलवाग्भरः ॥ ७० ॥
मधुदानाधिकरतो मधुमङ्गलवैभवः ।
मधुजेता मधुकरो मधुरो मधुराधिपः ॥ ७१ ॥
मधुवारणसंहर्ता मधुसंतानकारकः ।
मधुमासातिरुचिरो मधुमासविराजितः ॥ ७२ ॥
मधुपुष्टो मधुतनुर्मधुगो मधुसंवरः ।
मधुरो मधुराकारो मधुराम्बरभूषितः ॥ ७३ ॥
मधुरानगरीनाथो मधुरासुरभञ्जनः ।
मधुराहारनिरतो मधुराह्लाददक्षिणः ॥ ७४ ॥
मधुराम्भोजनयनो मधुराधिपसंगतः ।
मधुरानन्दचतुरो मधुरारातिसंगतः ॥ ७५ ॥
मधुराभरणोल्लासी मधुराङ्गदभूषितः ।
मृगराजवनीसक्तो मृगमण्डलमण्डितः ॥ ७६ ॥
मृगादरो मृगपतिर्मृगारातिविदारणः ।

यकारादीनि दश

यज्ञप्रियो यज्ञवपुर्यज्ञसंप्रीतमानसः ॥ ७७ ॥

यज्ञसंताननिरतो यज्ञसंभारसंभ्रमः ।
यज्ञयज्ञो यज्ञपदो यज्ञसंपादनोत्सुकः ॥ ७८ ॥
यज्ञशालाकृतावासो यज्ञसंभावितान्नकः ।

रेफादीनि विंशतिः

रसेन्द्रो रससंपन्नो रस ाजो रसोत्सुकः ॥ ७९ ॥
रसान्वितो रसधरो रसचेलो रसाकरः ।
रसजेता रसश्रेष्ठो रसराजाभिरञ्जितः ॥ ८० ॥
रसतत्त्वसमासक्तो रसदारपराक्रमः ।
रसराजो रसधरो रसेशो रसवल्लभः ॥ ८१ ॥
रसनेता रसावासो रसोत्करविराजितः ।

लकारादीन्यष्टौ

लवङ्गपुष्पसंतुष्टो लवङ्गकुसुमोचितः ॥ ८२ ॥
लवङ्गवनमध्यस्थो लवङ्गकुसुमोत्सुकः ।
लतावलिसमायुक्तो लतारससमर्चितः ॥ ८३ ॥
लताभिरामतनुभृल्लतातिलकभूषितः ।

वकारादीनि सप्तदश

वीरस्तुतपदाम्भोजो विराजगमनोत्सुकः ॥ ८४ ॥
विराजपत्रमध्यस्थो विराजरससेवितः ।
वरदो वरसंपन्नो वरो वरसमुन्नतः ॥ ८५ ॥
वरस्तुतिर्वर्धमानो वरधृद् वरसंभवः ।

वरदानरतो वर्यो वरदानसमुत्सुकः ॥ ८६ ॥
वरदानार्द्रहृदयो वरवारणसंयुतः ।

शकारादीनि पञ्चविंशतिः

शारदास्तुतपादाब्जः शारदाम्भोजकीर्तिभृत् ॥
शारदाम्भोजनयनः शारदाध्यक्षसेवितः ।
शारदापीठवसतिः शारदाधिपसंनुतः ॥ ८८ ॥
शारदावासदमनः शारदावासभासुरः ।
शतक्रतुस्तूयमानः शतक्रतुपराक्रमः ॥ ८९ ॥
शतक्रतुसमैश्वर्यः शतक्रतुमदापहः ।
शरचापधरः श्रीमान् शरसंभववैभवः ॥ ९० ॥
शरपाण्डरकीर्तिश्रीः शरत्सारसलोचनः ।
शरसंगमसंपन्नः शरमण्डलमण्डितः ॥ ९१ ॥
शरातिगः शरधरः शरलालनलालसः ।
शरोद्भवसमाकारः शरयुद्धविशारदः ॥ ९२ ॥
शरबृन्दावनरतिः शरसंमतविक्रमः ।

षकारादीनि षोडश

षट्पदः षट्पदाकारः षट्पदावलिसेवितः ॥ ९३ ॥
षट्पदाकारमधुरः षट्पदी षट्पदोद्धृतः ।
षडङ्गवेदविनुतः षडङ्गपदमेदुरः ॥ ९४ ॥
षट्पद्मकवितावासः षड्बिन्दुरचितद्युतिः ।
षड्बिन्दुमध्यवसतिः षड्बिन्दुविशदीकृतः ॥ ९५ ॥

षडाम्नायस्तूयमानः षडाम्नायान्तरस्थितः ।
षट्छक्तिमङ्गलवृतः षट्चक्रकृतशेखरः ॥ ९६ ॥

सकारादीनि विंशतिः

सारसारसरक्ताङ्गः सारसारसलोचनः ।
सारदीप्तिः सारतनुः सारसाक्षकरप्रियः ॥ ९७ ॥
सारदीपी सारकृपः सारसावनकृज्ज्वलः ।
सारङ्गसारदमनः सारकल्पितकुण्डलः ॥ ९८ ॥
सारसारण्यवसतिः सारसारवमेदुरः ।
सारगानप्रियः सारः सारसारसुपण्डितः ॥ ९९ ॥
सद्रक्षकः सदामोदी सदानन्दनदेशिकः ।
सद्वैद्यवन्द्यचरणः सद्वैद्योज्ज्वलमानसः ॥ १००

हकारादीनि चतुःषष्टिः

हरिजेता हरिरथो हरिसेवापरायणः ।
हरिवर्णो हरिचरो हरिगो हरिवत्सलः ॥ १०१ ॥
हरिद्रो हरिसंस्तोता हरिध्यानपरायणः ।
हरिकल्पान्तसंहर्ता हरिसारसमुज्ज्वलः ॥ १०२ ॥
हरिचन्दनलिप्ताङ्गो हरिमानससंमतः ।
हरिकारुण्यनिरतो हंसमोचनलालसः ॥ १०३ ॥
हरिपुत्राभयकरो हरिपुत्रसमश्चितः ।
हरिधारणसांनिध्यो हरिसंमोददायकः ॥ १०४ ॥
हेतिराजो हेतिधरो हेतिनायकसंस्तुतः ।

हेतिर्हरिर्हेतिवपुर्हेतिहा हेतिवर्धनः ॥ १०५ ॥
हेतिहन्ता हेतियुद्धकरो हेतिविभूषणः ।
हेतिदाता हेतिपरो हेतिमार्गप्रवर्तकः ॥ १०६ ॥
हेतिसंततिसंपूर्णो हेतिमण्डलमण्डितः ।
हेतिदानपरः सर्वहेत्युग्रपरिभूषितः ॥ १०७ ॥
हंसरूपी हंसगतिर्हंससंनुतवैभवः ।
हंसमार्गरतो हंसरक्षको हंसनायकः ॥ १०८ ॥
हंसदृग्गोचरतनुर्हंससंगीततोषितः ।
हंसजेता हंसपतिर्हंसगो हंसवाहनः ॥ १०९ ॥
हंसजो हंसगमनो हंसराजसुपूजितः ।
हंसवेगो हंसधरो हंससुन्दरविग्रहः ॥ ११० ॥
हंसवत् सुन्दरतनुर्हंससंगतमानसः ।
हंसस्वरूपसारज्ञो हंससंनतमानसः ॥ १११ ॥
हंससंस्तुतसामर्थ्यो हरिरक्षणतत्परः ।
हंससंस्तुतमाहात्म्यो हरपुत्रपराक्रमः ॥ ११२ ॥

क्षकारादीनि द्वादश नामानि

क्षीरार्णवसमुद्भूतः क्षीरसंभवभावितः ।
क्षीराब्धिनाथसंयुक्तः क्षीरकीर्तिविभासुरः ॥ ११३ ॥
क्षणदारवसंहर्ता क्षणदारवसंमतः ।
क्षणदाधीशसंयुक्तः क्षणदानकृतोत्सवः ॥ ११४ ॥
क्षीराभिषेकसंतुष्टः क्षीरपानाभिलाषुकः ।

क्षीराज्यभोजनासक्तः क्षीरसंभववर्णकः ॥ ११५ ॥

फलश्रुतिः

इत्येतत् कथितं दिव्यं सर्वपापप्रणाशनम् ।
सर्वशत्रुक्षयकरं सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ ११६ ॥
सर्वसौभाग्यजनकं सर्वमङ्गलकारकम् ।
सर्वदारिद्र्यशमनं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ११७ ॥
सर्वशान्तिकरं गुह्यं सर्वरोगनिवारणम् ।
अतिबन्धग्रहहरं सर्वदुःखनिवारकम् ॥ ११८ ॥
नाम्नां सहस्रं दिव्यानां चक्रराजस्य सत्पतेः ।
नामानि हेतिराजस्य ये पठन्तीह मानवाः ।
तेषां भवन्ति सकलाः संपदो नात्र संशयः ॥ ११९ ॥

इत्यहिर्बुध्न्यसंहितायां तन्त्ररहस्ये व्यासनारदसंवादे
श्रीसुदर्शनसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम्[1]

[1] यथोक्तानां नाम्नां परिगणने, तेषां संख्या षष्ट्युत्तराणि पञ्चशतानि नातिक्रामति। तत्र किमेतावत्स्वेव नामसु सहस्रनामशब्द औपचारिकः प्रयुक्तः, उत मध्ये मध्ये ग्रन्थलोपान्नामसहस्रसंख्याया अपूर्तिरिति। प्रबलतरेण प्रमाणेन विना सहस्रनामशब्दस्यौपचारिकत्वकल्पनानौचित्यं ग्रन्थलोपावश्यकतामुद्भावयति । आदर्शीकृतयोरज्ञातपरस्परवृत्तान्तयोर्भिन्नदेशादानीतयोर्द्वयोर्मातृकाकोशयोर्दैवादापतितमैकरूप्यं तु ग्रन्थलोपसद्भावशङ्कां प्रतिरुणद्धि ।

INDEX OF HALF-VERSES

	PAGE		PAGE
अंकारः सृष्टिकृत्प्रोक्तः	१५७	अक्षः पुरुष उद्दिष्टः	५९८
अं जिहीते हरिं याति	५४८	अक्षक्षतिरियं दिव्या	१९३
अंशतः साम्यमायाति	५८	अक्षतैश्च परिक्षिप्तं	३७३
अंशयोः पुरुषो मध्ये	७१	अक्षयादक्षरः प्रोक्तः	१६
अंशांशेनोदिता शक्तिः	४५	अक्षरं सर्वभूतस्थं	२८१
अंशौ यौ कालशक्त्याख्यौ	१२४	अक्षरत्रितयाव्यक्त	१
अंसयोस्तदभिव्यक्तिः	१७२	अक्षरप्रतिलोमोऽयं	५६९
अ इत्यादिसमुन्मेषः	१४६	अक्षरादादिमादस्याः	१६७
अकचाष्टतपाश्चैव	१६१	अक्षस्थं कल्पयेत्तस्य	१९१
अकरोदयुतं नित्यं	४३८	अक्षिण्वन् गुरुसंबोधं	१२६
अकलितमहिमानि	३४२	अक्षीकृत्यैतच्चक्रं तु	२०२, २०४
अकस्मादेव दृश्यन्ते	४९३	अक्षीणपुण्यजन	४२८
अकाण्ड एव नश्यन्ति	४०२	अख्यातिरीश्वरः प्राज्ञ	६१
अकान्ताश्चेतनाः सर्वे	५२१	अग्निना भेदितो मन्त्रः	१७४
अकामहतया बुद्ध्या	१३५	अग्निप्राकारतः सर्वं	१७५
अकारयत्कारयितव्य	४११	अग्निप्राकारमध्यस्थः	१७४
अकारशक्तिर्विश्वात्मा	५०३	अग्निभास्करवर्णेन	५५९
अकाराद्यक्षरन्नेता	५०३	अग्निमान् बहुमात्रावान्	१२९
अकालमरणं किंचित्	२६३	अग्निरूपो जगत्यस्मिन्	५५८
अकुण्ठितश्चक्ररूपः	५२३	अग्निर्द्विरण्डश्च भृगुः	३२९
अकुतोभयशालीनि	३४५	अग्निर्निरुदितः पूर्वं	५९०
अक्रूरश्च महासेनः	१६०	अग्निर्भान्तश्च वाली च	३२६
अक्रोधसत्यह्रीविद्या	१३५	अग्निर्होता पञ्चहोता	५८५
अक्षं कृत्वा चक्रमेतत्	१९८, २००	अग्निसूर्यात्मकं चैव	५५९

	PAGE
अग्नीषोमक्रियायोगि	२
अग्नीषोमात्मकं चक्रं	२११
अग्नेरग्निः परो दीप्तः	१८९
अग्रतः पृष्ठतो नैव	१८
अघोरायाथ घोराय	५
अघोरास्त्रमिदं प्रोक्तं	३८१
अङ्कितं क्षुद्रमेघाभैः	८३
अङ्कितं बहुभिः सत्त्वैः	८३
अङ्कितं विविधाकारैः	८३
अङ्कुशमूर्तिधराय	१७६
अङ्कुशस्तत्परः सोमः	५६६
अङ्कुशो भिन्धि भिन्धीति	३१७
अङ्क्ष्यन्ती साञ्जनैस्तैस्तैः	१४८
अङ्गं तु चक्रमय	२१६
अङ्गक्लृप्तिः समुद्दिष्टा	१६४
अङ्गतन्त्रमथाद्यं तु	१०८
अङ्गन्यासकरन्यासौ	१८१
अङ्गमन्त्रैश्च गायत्र्या	४४२
अङ्गयुक्तिक्रमोहैश्च	९८
अङ्गीकारं समीपं स्वं	५७७
अङ्घ्रीशो भारभूतिश्च	१६०
अचक्षुःश्रोत्रमस्पर्शं	२८०
अचिदंशेन जीवात्मा	६००
अचिन्तयत्तदा चेत्थं	४३२
अचिन्त्यशक्तिरूपाय	३९४
अचिरेणैव मां प्राप्य	९५
अचेतनानां तत्त्वानां	८९
अच्छलेन यथावत् स्व	१८०
अच्छलेनेतिवृत्तस्य	१८७

	PAGE
अच्युतः सृष्टियुक्तस्तु	१५१
अच्युतः सृष्टियुक्तोऽसौ	१५१
अच्युतो बिन्दुयुक्तोऽसौ	१५१
अजडं स्वात्मसंबोधि	१९
अजति क्षिपति स्पष्टं	५३९
अजयत् त्रिदिवं पूर्वं	४८२
अजस्य त्वनया शक्त्या	१२४
अजितः कुत्रचित् कैश्चित्	५६१
अजितां पीतवर्णां तु	२३६
अजिताख्यमिदं चक्रं	२०१, २०२
अजिताख्यान्महाचक्रात्	२०२
अजितो जन्महन्ता च	१५८
अजितो देवदैत्याद्यैः	५४१
अजितो भगवान् येन	१७२
अजेशः शर्वसोमेशौ	१६०
अजेश्वरं त्रिरावृत्तं	३२३
अजो हि पुत्रः पूर्वोऽस्य	५३९
अज्ञानतिमिरध्वंस	६०६
अज्ञानतिमिरप्लोषि	१२०
अज्ञानमखिलं चान्यत्	५७३
अज्ञानादथवा ज्ञानात्	२५८
अज्यायांश्चानयोर्योगः	५१६
अज्यायांसः स्मृताः सर्वे	५१६
अञ्जसा जगतोऽध्यक्षे	५३७
अणिमादिगुणाः सर्वे	२९७
अणीयसामणीयांस्त्वं	३४०
अणुः किंचित्करश्चेति	१२३
अण्डजामपरे सृष्टिं	७३
अण्डाकारं परिवृतं	२८८

	PAGE		PAGE
अण्डान्तव्याप्तवपुषं	३९७	अतिब्राह्मं समुद्दिष्टं	५७५
अतः परं महाराज	४९८	अतिभूय तदापस्तु	३१
अतः पापफलं विद्धि	४३३	अतिभूय तदा पृथ्वीं	३१
अतः पुरुष इत्येवं	५९९	अतिभूय तदा बुद्धिं	३३
अतः प्रकृतिनिर्मग्नः	५४९	अतिभूय तदा सत्त्वं	३५
अतः प्रेरयिता देवः	३०१	अतिभूय रजः सत्त्वं	३५
अतः फलोपभोगार्थं	३६४	अतिभूयाखिलं ज्योतिः	३२
अतः शक्तेः शिखास्थाने	१७२	अतिरिक्तो भवान् वीर्यात्	४९०
अतः स एव राज्ञां हि	४४१	अतिविस्तरमुत्सृज्य	१०
अतः सकलमेवेदं	५७३	अतिवेलं प्रकुष्यन्ते	५२१
अतः स्पन्दमयो विष्णोः	५१३	अतिशक्तितयास्येमं	२४१
अतः स्रग्धर इत्येवं	५२६	अतिष्ठत्प्रेर्यमाणेषु	४७४
अत उग्रपदोद्दिष्टः	५५८	अतीतानागते काले	१८
अतरङ्गार्णवाकारं	८५	अतीत्य कालतत्त्वं तां	३५
अतश्च भगवान् विष्णुः	२७५	अतीत्य च ततः कक्ष्याः	४७७
अतश्चासर्वदृग्बुद्धिः	७५	अतीत्यतीत्य दुरिता	५७७
अतश्चेतनवर्गोऽन्यः	५१६	अतीत्य मनवः शक्तिं	३६
अतस्तं तपसा देवं	४७४	अतो देवेति षड्भिश्च	४४९
अतस्तं शरणं गच्छ	३०६	अतो देवेति सूक्तेन	४५३
अतस्तत्कार्यमखिलं	४२९	अतो देवो हि यो विश्वं	५६४
अतस्तत्साधने यत्नं	४३५	अतो नारायणो नाम	५२३
अतस्तदानुकूल्यं मे	५१९	अतो नैव प्रवर्तन्ते	५१४
अतस्तदिति संकल्पः	५७२	अतो भर्गः परं विष्णोः	५७२
अतस्तमभिगच्छामः	४१७	अतोऽभिगम्यतां देवः	४१७
अतस्ते पापकर्माणः	४१४	अतो मन्त्रतनुः प्राप्तः	४१५
अतस्तेषां विभक्तानि	२७५	अतो मानुषमानन्दं	४४६
अतस्तैः पीड्यमानेषु	४१६	अतो यथात्र वर्तेय	४१५
अतस्त्रिदशकार्यार्थं	४२०	अतो वा नम उद्दिष्टं	५१७
अतिचञ्चलदीप्ताग्निः	१६९	अतो वीरं वदन्त्याद्यं	५५४

	PAGE		PAGE
अतोऽस्मै यजमानाय	५९०	अथ न्यवेदयत्सर्वं	४७५
अत्यतिष्ठदतीत्यैव	५९९	अथ पर्यङ्कमभ्यर्च्य	२५८
अत्यद्भुतमिदं दिव्यं	१८८	अथ प्रधानमसृजत्	२७३
अत्यन्तसाधनं तस्य	११४	अथ प्रश्नान् क्रमेणोक्तान्	१०
अत्यन्ताल्पाल्पकांशेन	५१३	अथ मन्त्रतनुर्दिव्यः	१८४
अत्यादित्यप्रभं पुण्यं	४७८	अथ मन्त्रासनं न्यस्य	२५७
अत्याहितमिदं स्त्रीणां	४७०	अथर्वाङ्गिरसं रूपं	१०५
अत्युच्चो येन रूपेण	५३७	अथर्वाङ्गिरसा ये ते	८
अत्यौग्र्याद् बिभ्यती	१४२	अथर्वाङ्गिरसो नाम	१८२
अत्र तप्तं तपो यत्तत्	३०९	अथवा भगवानेव	३५२
अत्र नावेति दृष्टान्तः	५७७	अथवा सर्वकुण्डेषु	४४३
अत्र नावेति दृष्टान्तात्	५७८	अथ विश्वं पदं चोक्त्वा	३३५
अत्र योऽवहितो योगी	५१०	अथ वैकारिकात्तस्मात्	६६
अत्रिः पिनाकी मुण्डश्च	३२९	अथ व्यक्तेषु मनुषु	७०
अत्रिः सदीर्घो वह्निश्च	३२०, ३२२	अथ व्यञ्जनसृष्टिं ते	१५१
अत्रिः सामरनाथश्च	३२९	अथ शक्तिरिदं विश्वं	३६
अत्रिर्दण्डी च खड्गीशः	३२१	अथ शुद्धेतरा सृष्टिः	५०
अत्रिर्दीर्घसमायुक्तः	३२६	अथ शूलवरायेति	३१५
अत्रिर्द्विरण्डः पद्मारिः	३२१	अथ संकर्षणावस्था	५९९
अत्रिर्मायान्वितः श्वेतः	३१६	अथ सौदर्शनास्त्राणां	१७५
अत्रिर्मीनश्च मेषश्च	१६०	अथ स्थूलादिभावेन	१८४
अत्रिर्लोहितयुक्तश्च	३२२	अथ हस्तापरं नाम	३१७
अत्रिस्त्रिमूर्तिसहितः	३२७	अथान्यल्लौकिकं शास्त्रैः	११७
अत्रैवास्ते महालक्ष्मीः	४७५	अथापरस्य षड्ढोतुः	५९३
अथ क्रतुर्मुनिश्रेष्ठः	३०८	अथार्थो दशहोत्रादेः	५८६
अथ चेद्रोचयेत्कर्तुं	१३४	अथास्त्रजालमुत्सृज्य	४७२
अथ तस्योपदेष्टव्यः	१८४	अथास्य गार्हपत्याग्निः	३५९
अथ दुर्जयमालोच्य	४७३	अथास्या अङ्गसिद्ध्यर्थं	१६८
अथ द्विजेभ्यो विद्वद्भ्यः	३६६	अथैश्वर्यस्य काण्डं च	१०८

	PAGE		PAGE
अदूरविप्रकर्षस्थैः	१७	अधेनुर्नीरसा शुष्का	२९
अदृश्यं महसः पुञ्जं	४२२	अधेन्वां तु ततस्तस्यां	३०
अदृष्टचरमाश्चर्यं	४९५	अधो निवेशयन् विष्णोः	२५२
अदृष्टपूर्वं परमप्रमेयं	४२६	अध्यात्मज्ञानकुशलः	१८०
अदृष्टपूर्वां तां दृष्ट्वा	४६५	अध्यात्मयोगाधिगमात्	४३०
अदृष्टमश्रुतचरं	३९७	अध्यात्मविद्याविद्या च	४३०
अदृष्टेनैव रूपेण	४९३	अध्यायानां शतेनाथ	१०
अद्य त्रिदिवमभ्येत्य	४९१	अध्येयं तन्त्रसाराख्यं	६०९
अद्यापि देशमाहात्म्यात्	३०९	अध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता	५९०
अद्याप्यवदधानोऽयं	५८५	अनङ्गमञ्जरी नाम	४६७
अद्येदं श्रोतुमिच्छामि	२४१	अननाददनाच्चापि	१६
अधमं नियुतं ज्ञेयं	४५०	अनन्त एव भगवान्	४४, ४५
अधर्माज्ञानावैराग्यं	६२	अनन्तमक्षरं चैतत्	४५
अधर्मादिस्वरूपोऽसौ	९२	अनन्तमपरिच्छेद्यं	८५
अधिकारः क्रियायाश्च	१४३	अनन्तरं हस्तिजिह्वा	२९०
अधिकारक्षयं यान्ति	१४८	अनन्तरारयुग्मे च	२८९
अधिकारस्तदा तेषां	२७	अनन्तानन्तरूपां तां	१८९
अधिकारेण सद्धर्मान्	१००	अनन्तारमपर्यन्तं	८२, ८५
अधिकारैरनेकैश्च	९८	अनन्तेशः क्षकारस्तु	१५९
अधिकुर्यात् क्रियाशक्तिं	१४०, १४३	अनन्तो भगवान् विष्णुः	४४
अधितिष्ठति तत्सत्त्वं	५७	अनन्ययाजिनो विप्राः	१२९
अधिष्ठिता यथा भावैः	१५६	अनन्या चान्यरूपा च	६०७
अधीतवानहं तस्मात्	५४३	अनन्या सा परा शक्तिः	५०८
अधीयते तु पुंसूक्तं	५९७	अनभिध्यानतो ह्यस्य	३६०
अधीयीरंस्त्रयो वर्णाः	१३१	अनया पुनरारोप्य	२९५
अधुनानुष्टुभो रीतिं	५८०	अनयोर्ज्ञानयोर्धर्मैः	११४
अधुना विपरीतानि	४९८	अनलः कमलश्चैव	२११
अधुना श्रोतुमिच्छामि	७७	अनलः सूक्ष्म और्वश्च	२११
अधेनुः सा भवेद्देवी	३०	अनलमूर्तिधरेत्येवं	१७६

	PAGE		PAGE
अनवच्छिन्नभासत्वात्	२३	अनिन्द्रियव्यवच्छेदात्	५५२
अनवद्याखिलाधार	३९४	अनियत्तमसंकोचं	८९
अनश्नन्नशयिष्टान्तः	४६६	अनिरुद्धः स इत्येवं	५२७
अनश्नन्नार्द्रवासस्कः	४६१	अनिरुद्धादिरूपास्ताः	५०६
अनसूयाह्लदानन्द	१	अनिर्देश्यं परं ब्रह्म	३८
अनाकारामनौपम्यां	१८९	अनिर्देश्या अनौपम्याः	९
अनाख्येया महासत्ता	१४७	अनिशं पावमानेन	८२
अनाथमभवद्विश्वं	५३२	अनिशं बाधते देवान्	४२०
अनादिः परमेशो यः	५२०	अनिशं बिभ्रतं प्राप्य	५३२
अनादिकालसिद्धानि	४३१	अनुकूला विशिष्टाश्च	४८९
अनादिबोधरूपाय	५	अनुक्तमिव यत् किंचित्	२७१
अनादिरपरिच्छेद्यः	१२०, ३५०	अनुग्रहात्मना शक्त्या	१२५
अनादिवासनाजातैः	५१९	अनुग्रहात्मिकायास्तु	१२५
अनादिवासनाधीन	५१९	अनुग्रहात्मिका शक्तिः	१२४
अनादिवासनारेणु	५४	अनुग्रहैकधीर्नित्यं	५१८
अनादिवासनारोहात्	५१७	अनुज्झित्वा क्रमं सर्वं	१६२
अनाद्यन्तं परं ब्रह्म	१३, १५	अनुत्तरः स आनन्दः	१४६
अनाधृष्याप्रधृष्यौ च	५९४	अनुत्तरमयी भूयः	१४९
अनामरूपसंभेद्यं	१३	अनुत्तरात् स संभूय	१४७
अनायासविषयत्वात्	५९४	अनुत्तराद्भवन् भूयः	१४६
अनायासेन जग्राह	१२	अनुत्तरेच्छायोगेन	१४७
अनायासो ह्यकृपणः	१३५	अनुत्तरेछासंधानात्	१४६
अनायुधमसंरम्भं	१९०	अनुत्तरोत्तरा याति	१४९
अनालोचितसप्ताङ्गः	४५७	अनुत्तरोत्तरा सृष्टिः	१५१
अनालोच्यैव जगतां	२७४	अनुत्तरोत्तरो बिन्दुः	१५२
अनाविलमसंक्लेशं	१२६	अनुद्रुतगतैः सोऽथ	१४४
अनाहता बुधैः प्रोक्ता	२२	अनुप्रविश्य भूतानि	५५९
अनिद्रं मकरं चैव	२७७	अनुरक्तस्त्वयीशान	३४०
अनिद्रमस्त्रमुन्निद्र	३८९	अनुवासं ततो दद्यात्	२५७

	PAGE		PAGE
अनुवृत्तिं भजत्येव	४२	अन्तःस्थपुरुषां शक्तिं	५१
अनुव्याहारशापादि	९३	अन्तःस्थमनुकं सत्त्वं	५७
अनुष्टुभमराणां च	२०५	अन्तःस्था इति च प्रोक्ताः	१५२
अनुष्टुभा तृतीयं तु	२०६	अन्तरं नैव पश्यामि	४१५
अनुष्ठितक्रतुशतः	३५९	अन्तरङ्गबहिर्भूत	९९
अनूचानो मुनिः श्रेयान्	३०७	अन्तरङ्गममुष्यास्तु	११८
अनेककल्पकाकीर्णे	४७७	अन्तरङ्गशमाद्यङ्ग	११६
अनेकक्लेशकोशेन	८४	अन्तरास्वादयञ्छक्तिं	५०९
अनेकजन्मसंसिद्ध	१७	अन्तरिक्षं ततस्तेन	२६७
अनेकमशकाकीर्णे	८४	अन्तरेण न पश्यामि	४२१
अनेन कृतकृत्यस्तु	२४७	अन्तर्बहिरिदं व्याप्य	५५६
अनेन जहि ते शत्रुं	४८१	अन्तर्बोधस्वरूपो यः	१७३
अनेन दानवान् दैत्यान्	३५१	अन्तर्मण्डपकुण्डेषु	४४८
अनेन निश्चयेनैव	७६	अन्तर्यामितया व्याप्तिः	६०१
अनेन मनुना कुर्यात्	३७०	अन्तर्हितं क्षणात् कृष्णं	९
अनेन रक्षणविधिं	२४०	अन्तस्तारं समारभ्य	३४६
अनेन लोकपालाश्च	२५९	अन्ते वैकुण्ठमासाद्य	३४८
अनेन संहृतिं देवः	३५१	अन्त्यं द्विरभ्यसेदेतत्	३२५
अनेन सर्वं सृजति	३५१	अन्नकामश्च बह्वन्नं	३७६
अनेन सर्वकार्याणि	३०७	अन्नवृष्ट्यादिनाशेन	९२
अनेन साधयाभीष्टं	३०८	अन्नेन भोग्यभूतेन	५९९
अनेनापि विना कर्तुं	३५१	अन्यत्रोच्चावचेऽप्येवं	२
अनेनाप्यायिताः शब्दाः	५०१	अन्यथा पुण्यलोपः स्यात्	१३४
अनेनैव तु मन्त्रेण	२४७	अन्यद्विश्वमयं रूपं	४२४
अनेनैव प्रपन्नस्य	३५७	अन्यान्यनुग्रहार्थानि	४२४
अन्तं करोति पापानां	५३८	अन्यूनानतिरिक्तं यत्	६०
अन्तःकरणभूयिष्ठा	५०६	अन्ये च ये तु विपुलां	३४६
अन्तः समीक्षमाणः सन्	५९३	अन्ये चोक्ता वशं यान्ति	२६०
अन्तःस्थपुरुषं चैव	५५९	अन्येषां लौकिकानां च	३७३

	PAGE
अन्येषामपि भूतानां	४३९
अन्येषामपि सर्वेषां	४४४
अन्यैः पौरोधसैः कार्यं	३०९
अन्यैर्मणिमयैश्चित्रैः	३५४
अन्यैश्च विविधैश्चित्रैः	२९७
अन्यैश्च सद्गुणैर्युक्तः	३०७
अन्यैश्चैवंप्रकारैः सा	४१
अन्वर्थैर्दर्शिताशेष	२४
अन्वशात्पृथिवीमेतां	४८७
अन्वहं दर्पणाविष्टं	३६८
अन्वितं विविधैः सांख्यैः	९९
अन्वीक्षमाणः सूक्ष्मं च	१३७
अपक्षयविनाशादि	४२४
अपत्यस्यैव चापत्यं	१३६
अपदं चाक्रमं चैव	१९०
अपनाशतपोयोगात्	१७
अपमृत्युमृगव्याल	२३९
अपरक्ताश्च जायन्ते	३६०
अपरक्तो व्रजत्येव	३४०
अपरस्य स धर्मस्य	११५
अपराङ्गं महामन्त्रैः	३४५
अपराङ्गेऽथ यन्त्रस्य	२३५
अपराण्यप्यनुक्तानि	४५२
अपरेद्युर्द्विजो गन्तुं	४८५
अपरोऽस्त्रमयो व्यूहः	९२
अपस्माराभिभूते तु	३७०
अपानो वसति प्रायः	२९२
अपान्तरतपा नाम	१०१
अपामपि रसं सारं	३१

	PAGE
अपारं तत्परं ब्रह्म	११५
अपारकरुणं पद्म	२३१
अपारमपरिच्छेद्यं	३५४
अपारसंख्यकल्याण	२३५
अपि ब्रह्मविदां देहः	४३३
अपुत्रः पुत्रमाप्नोति	३७६
अपूपानां तु कोटीनां	२६९
अपूर्वो वा भवेद्धोमः	२७१
अपृथक्चारिणी सत्ता	३८
अप्यनिर्वचनीयास्ते	१०
अप्ययः सा महारात्रिः	७८
अप्येति भगवन्तं तं	३७, ३८
अप्रतर्क्यमविज्ञेयं	३३
अप्रतिष्ठे तमस्यन्धे	१४१
अप्रधृष्योऽप्रमादी च	४४१
अप्रमेयं जगन्नाथं	३०६
अप्रमेयं ततस्तारं	१९४
अप्रमेयः पुनस्तादृक्	५६९
अप्रमेयनिगीर्णेन	५६३
अप्रमेयमनाद्यं तत्	१७२
अप्रमेयमनाद्यन्तं	८२
अप्रमेयश्च पिण्डस्थं	५७९
अप्रमेयसमाक्रान्तं	५६३
अप्रमेयसमाक्रान्ता	५६३
अप्रमेयसमाक्रान्तात्	५६४
अप्रमेयादयो भावाः	१५९
अप्रमेयादिभिर्भावैः	१६२, ५०१, ५०२
अप्रमेयेण ग्रथितं	१९४
अप्रमेयो गदध्वंसी	१७४

	PAGE
अप्रमेयोऽथ सानन्दः	५७९
अप्राकृतगुणस्पर्शी	१५, १९
अबाधिषत कर्माणि	३०४
अब्रुवन् केनचित्किंचित्	१३७
अभिचाराः परकृताः	२३९
अभिचारान् परकृतान्	४०४
अभिजातोऽनहंकारः	४४०
अभिधत्ते परं विष्णुं	५१०
अभिनवदिननाथ	२४०
अभिभूतेषु मर्त्येषु	३६८
अभिमतबहुरूपः	२९८
अभिमन्ता च बोद्धा च	६२
अभिमन्त्र्य जलं मूर्ध्नि	४६०
अभिमानात्मकं सारं	३३
अभिमानो द्विधा योऽपि	९०
अभियोद्धुं मनश्चक्रे	३०५
अभिरक्षन्ति राजानं	२४८
अभिषेकं ततः कुर्यात्	२५५
अभिषेकं स्वयं कुर्यात्	३६८
अभिषेकविधिश्चैव	१७७
अभिषेको महाशान्तिः	४५६
अभीष्टमर्थं साध्यस्य	२४३
अभीष्टार्थप्रदं सद्यः	३५६
अभूत्पाशुपताख्यं तत्	१०२
अभ्यगच्छन्महातेजाः	४१७
अभ्यासकल्पैर्विविधैः	९९
अमत्सरी परोत्कर्षे	१७९
अमरेशस्तथात्रिश्च	३३०
अमरेशोऽथ खान्तोऽग्नि	३१७

	PAGE
अमर्षण इति ख्यातः	४७२
अमहद्भिर्महद्भिश्च	८३
अमित्रघ्नं बारुणं स्यात्	३८९
अमित्रांश्चेति च पदं	३१८
अमीमांस्यममर्यादं	४२४
अमीत्रां कानि नामानि	२७२
अमीषां च कृते कार्यः	४५२
अमुद्राणामिहास्त्राणां	१७७
अमृतं भगवद्धर्मः	५५८
अमृतं शक्तिहृद्भूतं	१६४
अमृतत्वं स्वरूपाविर्भाव	६००
अमृताद् ब्रह्मणस्तस्मात्	५८१
अमृताधारतस्त्विद्धः	५३३
अमृताधाररूपत्वं	१७३
अमृताधाररूपश्च	५५८
अमृताधारवर्णन	५६१
अमृतायितसर्वार्थः	५२२
अमृता सोमरूपा च	१७१
अमृताहरणं वक्ति	५६३
अमोघसेवे निज	४८०
अमोघानि ततोऽस्त्राणि	२७५
अम्बरं वायुसंयुक्तं	३१३
अम्बरं सामराधीशं	३३१
अम्बरीषः शुकोऽलर्कः	४४६
अम्बरे नारसिंहं तु	२३४
अयं त्ववाप्तकामत्वात्	५२९
अयं मन्त्रश्च यन्त्रं च	२४७
अयं मन्त्रस्त्रयस्त्रिंशत्	१७७
अयजन्तानि धर्माणि	३५८

	PAGE		PAGE
अयते निखिलान्नारान्	५२३	अर्चयामास मन्त्रेण	४३७
अयमेव च यज्ञोऽत्र	५८९	अर्चयामि त्वदीयोऽहं	२५१
अयुद्धे न्यवधीः पूर्वं	४३४	अर्चयेत्साधकं सम्यक्	३७६
अयोनिर्गुणयोनिश्च	५९	अर्चयेदृत्विजः सर्वान्	४६०
अरं ज्ञानं समाख्यातं	१६७	अर्चयेद्यस्त्रिसंध्यं वै	२३८
अरागरोगकलुषः	४	अर्थं च धर्मकामाभ्यां	१९१
अरागरोषलोभः सन्	१२८	अर्थं द्वितीयपादस्य	५७६
अराणां त्रिष्टुभं चैव	२०५	अर्थं शृणु त्वं विविधं	५३७
अराणां विलिखेन्मन्त्री	२०९	अर्थं सात्त्वतसंवेद्यं	५५४
अराणि कल्पयेदेवं	२०८	अर्थः कामश्च सर्वत्र	११७
अराणि द्वादशैवं च	२००	अर्थकामौ तयोः कामः	११७
अराणि पञ्च कृत्यानि	१८९	अर्थकामौ यथाकालं	४८७
अराणि पञ्च पञ्चैव	२०५	अर्थपञ्चकचिन्ताभिः	१००
अराणि शतमस्य स्युः	२०५	अर्थपञ्चकरूपस्तु	५५३
अराणि शतमेवं स्युः	२०५	अर्थमात्रावभासं तु	२९७
अराण्यस्य सहस्रं स्युः	२०८	अर्थार्थी चार्थमाप्नोति	३७६
अरातीयान् स तु प्रोक्तः	५७६	अर्थैः कामान् निबध्नन्ति	१९१
अरिभ्यश्च हितो नित्यं	५४०	अर्थैः परकृतिप्रायैः	१०
अरे प्राच्ये सुषुम्नायाः	२८९	अर्थो गोभूहिरण्यादि	११७
अरैर्दशभिराकीर्णं	२४३	अर्थो धर्मस्य कामस्य	११७
अर्घ्यं पाद्यं ततो दद्यात्	२५५	अर्थोऽयं त्रिविधः प्रोक्तः	५३७
अर्घ्यं संकल्पयामीति	२५४	अर्थोऽयमनुतारायाः	५१३
अर्घ्यमस्यै निवेद्याथ	२५०	अर्धचन्द्रोपमं कुण्डं	२६२
अर्घ्यात् किंचित्समुद्धृत्य	२५४	अर्धनारीश्वरश्चोमा	१६०
अर्घ्यादिदत्तशिष्टानि	२५४	अर्धभारभृतान् कुम्भान्	४४२
अर्घ्यादीन्यथ पात्राणि	२५५	अर्धमात्रा तु या दिव्या	५०६
अर्चनं च यथाशक्ति	४६१	अर्धमात्रोर्ध्वगां दिव्यां	५०९
अर्चनाभावतो राज्यात्	३६०	अर्वाचीने पदे तस्मात्	५५
अर्चनेन जपेनैव	३१०	अर्हणं च ततः कृत्वा	२५७

	PAGE
अलंकारासनं पश्चात्	२५५
अलंकारेण सहितं	४४४
अलंकृतं शुभैस्तैस्तैः	९७
अलंकृतेषु कुण्डेषु	४३८
अलंकृत्य च कुम्भेषु	४३७
अलक्ष्या कार्यतः शक्तिः	३८
अलम्बुसाख्या नाडी स्यात्	२९१
अलम्बुसा च पूषा च	२९०
अलम्बुसा सुषुम्ना च	२८९
अलयोश्च तथा लत्वं	१४७
अल्पक्षीरा भविष्यन्ति	२२१
अल्पसस्या वसुमती	४०२
अवक्ता चापवादानां	१७९
अवगाहयतो ब्रह्म	५१४
अवग्रहाद्या जायन्ते	४४१
अवग्रहाश्च नश्यन्ति	२३९
अवतारो हि यो विष्णोः	५६१
अवतिस्तु प्रवेशार्थः	५०३
अवतीर्य रथात्तस्मात्	४७४
अवतीर्य स्वकात् स्थानात्	५६
अवतीर्याथवाविश्य	१४०
अवतेर्गतिकान्त्यर्थात्	५७२
अवर्णोऽप्येकधा पूर्वं	१४५
अवश्यं गृह्यतामेतत्	४८७
अवश्यं मण्डपान्तःस्थ	४५५
अवष्टभ्य तु राजानं	१४१
अवष्टभ्य भुवं पाणि	२८४
अवस्था इति च प्रोक्ताः	१५२
अवस्थाय ततोऽप्येति	३७

	PAGE
अवस्थालक्षणव्याख्या	९९
अवस्थाविधुरं नित्यं	१९०
अवस्थित इति प्राज्ञैः	३५२
अवाङ्मुखं च विषमं	४५२
अवाङ्मुखं धनं धान्यं	२७७
अवाच्यमेतत्सर्वस्मै	३५६
अवाच्यां वाचिकां नित्यां	१८९
अवाप्तविश्वकामोऽपि	१२२
अवार्यवीर्याय च	४२७
अविकारसनस्त्वं तु	२८२
अविकारितया हृष्टः	५३५
अविकार्यस्वभावत्वात्	१६
अविघातात्मकं यत्तत्	१७१
अविद्यया परं रूपं	४३०
अविद्यास्मित्वरागाद्याः	१२३
अविपर्यासरूपत्वात्	२३
अविहतगमनानि	३४२
अव्यक्तं तत्परिज्ञेयं	५४८
अव्यक्तं परिणामेन	२५
अव्यक्तकालपुंभावात्	२२, २४
अव्यक्तकालपुंरूपां	२५
अव्यक्तपञ्चकृत्यासौ	५१०
अव्यक्तपुरुषोद्योग	२५
अव्यक्तादिविशेषान्त	३००
अव्ययैरुपसर्गैश्च	९८
अव्याघातस्तु यस्तस्य	७१
अव्यापृता शतान्येषा	४४
अव्याहतस्वसंकल्पः	१७३
अव्याहता तु तत्प्रेक्षा	५०२

	PAGE		PAGE
अव्याहतो महायोगः	६०४	अष्टाङ्गेन प्रणामेन	२५८
अशक्तास्तद्वधे सर्वे	४२०	अष्टादश निमेषास्तु	३०
अशठायानसूयाय	१८०	अष्टादशविधं तत्तु	१४९
अशनिद्वितयादाद्यं	३१७	अष्टाभिर्बाहुभिर्दिव्यैः	३१०
अशनी द्वे च शुष्कार्द्रा	२७६	अष्टारं तन्महाचक्रं	८२
अशास्त्रीयोपसेवा तु	५१८	अष्टारीयं महापुण्या	१९८
अशुद्धा शुद्धरूपा तु	७७	अष्टाविंशतिभेदं तत्	१०७, १०८
अशुभा तु श्मशानादौ	२७०	अष्टासु दिक्षु कुण्डानि	४३६
अशृणोज्जननी चैवं	४६३	अष्टोत्तरसहस्रं तु	३७५
अशेषदुरितप्लोषात्	१७४	अष्टोत्तरायुतं जह्वा	४५९
अशेषभुवनाधार	२०९, ५११, ५१३, ५६३	अष्टौ चाप्सरसः क्षिप्रं	४९१
		अष्टौ दोषा महापापैः	४३४
अशेषभुवनाधारं	१६४, १६९	असंबाधे शिवे देशे	४४६
अशेषभुवनाधारः	१५९, १७२, ५४०, ५५७, ६०२	असक्तमचरं शान्तं	२८०
		असिरत्नं च कापालं	४५१
अशेषलोकाभरण	४८०	असिरत्नं प्रशमनं	२७७
अश्नीयादन्वहं विद्वान्	४६२	असिरत्नाह्वयं दिव्यं	३८५
अश्नोतेरथवाश्नातेः	५९८	असीमानन्दकन्दाय	३९४
अश्रद्दधानाश्चैतस्मिन्	३६०	असीमैश्वर्यवीर्याय	३९४
अष्टकाण्डमिदं प्रोक्तं	१०९	असृजत्तामसात्तस्मात्	२७३
अष्टकाण्डमिदं शास्त्रं	११०	अस्कन्ननित्यनैमित्तः	१४०
अष्टप्रकृतिकां केचित्	७३	अस्ति मे संशयः कश्चित्	१
अष्टप्रकृतिरूपेण	२८९	अस्तेयमस्पृहान्येषां	२८२
अष्टम्यधिकृते चिन्ता	११०	अस्त्रं कङ्कालसंज्ञं स्यात्	३८४
अष्टाक्षरं नारसिंहं	२२९	अस्त्रं कामरुचिर्नाम	३८८
अष्टाक्षरं महामन्त्रं	२२८	अस्त्रं प्रशमनं नाम	३८५
अष्टाक्षरेण मन्त्रेण	१९६, १९७	अस्त्रं ब्रह्मशिरो नाम	२७६, ५७४
अष्टाङ्ग एष कथितः	२८१	अस्त्रं वरुणपाशाख्यं	३८२
अष्टाङ्गान्यस्य वक्ष्यामि	२८२	अस्त्रं वारुणमत्युग्रं	२७६

	PAGE
अस्त्रं विलापनं नाम	३८४
अस्त्रं संमोहनं नाम	३८१
अस्त्रं संवर्तकं नाम	३८५
अस्त्रं सौमनसं नाम	३९०
अस्त्रग्रामेष्वशेषेषु	१४
अस्त्रग्रामैरशेषैस्तैः	९
अस्त्रमक्षरशस्तत्तु	५७०
अस्त्रमन्त्रांस्तथा सर्वान्	४८६
अस्त्रमन्त्रेषु येष्वेव	४५०
अस्त्राणां चापि माहात्म्यं	३५३
अस्त्राणामपि माहात्म्यं	२७८
अस्त्राणामप्रमेयाणां	२७२
अस्त्राणि तानि निर्जग्मुः	२७५
अस्त्राणि शस्त्रजातानि	२७५
अस्त्राण्यन्यान्यनुक्तानि	४५४
अस्त्राण्येतानि भगवन्	३९२
अस्त्राण्येतानि मुख्यानि	२७६
अस्त्रान्त एव मन्त्रः स्यात्	३२०
अस्त्राश्रये च शस्त्रौघे	२
अस्मदर्थोऽयमुद्दिष्टः	१५२
अस्मद्वरूथिनी सर्वा	४८९
अस्माच्चक्राद्बहिः पद्म	२०६
अस्मात्स परमव्योम्नः	५४
अस्माद्बहिस्तथा पद्मं	२२७
अस्मिन् समाधिविरही	२१९
अस्य चक्रस्य नेमिं तु	२०३
अस्य चक्रस्य मध्ये यत्	३४६
अस्य चक्रस्य माहात्म्यं	२००
अस्य चक्रस्य विधिवत्	२०१

	PAGE
अस्य पश्चिमदिग्भागे	४३६
अस्य प्रतिपदार्थो यः	६०२
अस्य प्रभावतः सर्वे	२६२
अस्य मन्त्रस्य देवर्षे	२२५
अस्य रूपद्वयं सूक्ष्मं	१४७
अस्य विस्तृतिमव्यग्रः	५१४
अस्याः प्रातिस्विकं बीजं	१६७
अस्यापि द्वे विधे दृष्टे	११४
अस्या यस्मिन् वरे लिप्सा	४६७
अहंकारस्तु चित्तं स्यात्	५८६
अहंकारे लयं याति	३४
अहंकारेऽवतिष्ठन्ते	३३
अहंकारोऽभिमानश्च	६२
अहं चाद्यैव यास्यामि	४९०
अहं ततश्च यच्छास्त्रात्	१०२
अहंभावात्मिका शक्तिः	४९
अहं सुदर्शनो नाम्ना	४१५
अहः संकर्षणः प्रोक्तः	५३३
अहः संकर्षणो ज्ञेयः	५४८
अहमस्म्यपराधानां	३५७
अहमाधारभूतापि	४८१
अहमित्यात्मनिष्कर्षः	५४४
अहमित्यास्पदं याति	५५०
अहमित्येव तद्विश्वं	३३
अहरेकं हरेर्बिम्बं	१८६
अहर्नयति सूर्यस्तु	१५०
अहिंसा वाङ्मनःकायैः	२८२
अहिंसा सत्यमक्रोधः	१३२
अहीनमहरेतद्धि	३७

	PAGE		PAGE
अहीनश्चाप्ययं सर्वैः	५४८	आग्नेयमस्त्रमारब्ध	४६९
अहेतुमीमांस्यमहा	४८०	आग्नेयादिषु कोणेषु	२३४
अहोरात्रादिभेदेषु	७६	आग्नेयादीनि चास्त्राणि	४९७
अहोरात्रोषितो यस्तु	४६१	आग्नेयास्त्रस्वरूपिण्या	२०६
अह्नां वरमहो यस्मात्	५३३	आग्नेय्यां मोहिनीं देवीं	२३६
अह्ना वाप्यमितोऽयं स्यात्	५४८	आचक्रादीनि चाङ्गानि	२१०
अह्नि वा माति जीवोऽयं	५४८	आचक्रायेति मन्त्राद्यैः	३७३
		आचख्यौ सर्वमेवास्यै	४८१
आकस्त्वमाकुरुष्वाद्य	५९०	आचम्य वाग्यतो भूत्वा	२५०
आकारशक्तिपरिवार	२१३	आचार्यं गन्धपुष्पाद्यैः	२५६
आकारस्य तिरोधानात्	१२२	आचार्यजन्मनः पूर्वं	१३३
आकाराद्देशतः कालात्	१५	आचार्यनयसंपन्नाः	१२९
आकारेणादिदेवस्तु	५२६	आचार्यमाश्रयेच्छिष्यः	१८०
आकारैश्वर्यविज्ञान	१२२	आचार्यमेव सेवेत	१३४
आकाशमण्डलं बाह्ये	२१०	आचार्याज्जन्म संप्राप्य	१३३
आकाशादिपृथिव्यन्त	१६५	आचार्याज्जन्म सावित्र्यां	१३३
आक्रीडपर्वतैर्युक्ता	२६५	आ चैतन्योन्मिषत्तायाः	३६
आख्या जीवस्य तत्रापि	५९१	आजगाम पुनश्चक्रं	४०५
आख्यातं भवता राज्ञां	३६२	आज्याढ्यं हविरावेद्य	२६७
आख्यातं भवता सर्वं	३५३	आज्यैर्विशुद्धैर्नियुतं	४३८
आख्याहि विस्तरेणाद्य	५२	आढकाज्याभिपूर्णायां	३६७
आख्याहि सर्वं नृपते	३०८	आत्तगन्धा यदा भूमिः	३१
आगच्छन्तौ सुसंभ्रान्तौ	३९८	आत्तरूपं तदा ज्योतिः	३२
आगत्य स्वयमन्यांस्तु	४९३	आत्तशब्दं वियत्तच्च	३३
आगन्तव्यं प्रयत्नेन	४१६	आत्तसारं च तत् सत्त्वं	३५
आगमाननुसंचिन्त्य	१२५	आत्तसारं तमस्तत्तु	३४
आगामिनि चतुर्थेऽह्नि	४६३	आत्तसारं रजस्तत्तु	३५
आग्नेयं दयितं चापि	४५१	आत्तसारस्तदा कालः	३५
आग्नेयममितप्रख्यं	२२७	आत्तसारा तदा शक्तिः	३६

	PAGE
आत्तस्पर्शस्तदा वायुः	३२
आत्ताभिमानोऽहंकारः	३३
आत्मज्योतिरात्मरतिः	१३७
आत्मतर्पणसामर्थ्यम्	२७
आत्मनिक्षेपकार्पण्ये	३५७
आत्मने इति निर्दिश्य	३२६
आत्मने च ततः स्वाहा	२१०
आत्मने च पदं तत्र	३१३
आत्मने तु पदं पश्चात्	३२२
आत्मनो जन्मनक्षत्रे	४६०
आत्मनो दक्षिणे पार्श्वे	२५३
आत्मनो भूतिभेदास्ते	५४
आत्मन्यध्यक्षमीशानं	६८
आत्मन्यासविधिश्चैव	६०९
आत्मभिः शोभितेनैवं	८४
आत्मभूता हि या शक्तिः	४०
आत्मयागहुतो जीवः	५९१
आत्मसंबोधपूर्णाय	६
आत्मात्मीयपदार्थस्था	५१९
आत्मानं शेषतां नीत्वा	५४३
आत्मानमथ चात्मीयं	१८५
आत्मानो जीवसंज्ञास्ते	५५
आत्मानो वर्तयन्तस्ते	५५
आत्मान्तःकरणं प्रोक्तं	५९३
आत्मीयमर्थं तत्तस्मै	५४३
आत्यन्तिकी निवृत्तिस्तु	११३
आथर्वणान्मया वेदात्	४००
आथर्वणोऽपि षट्कार्णः	४२२
आदक्षिणपदाङ्गुष्ठं	२९१

	PAGE
आदर्शनस्वरूपेण	६०५
आदाय प्रतिसंहृत्य	४७०
आदाय वेदानेतस्मै	३९६
आदायामन्त्र्य तं राजा	४७०
आदावन्योन्यमिश्रत्वात्	६०२
आदिदेवमनुज्ञाप्य	१०१
आदिद्विसप्तसंभिन्नैः	२०८
आदिभूतः स देवानां	५३४
आदिवर्णप्रक्लृप्ताङ्गा	१६१
आदिव्यूहस्य देवस्य	१५१
आदिश्च दीव्यति व्यक्तं	५३४
आदिसर्गे पुरावृत्ते	९४
आदेशैरागमैर्लोपैः	९७
आदौ हिरण्यगर्भेण	१०८
आद्यं चतुर्थवर्गस्य	३३७
आद्यं निरञ्जनमशेष	२१३
आद्यन्तचक्रयुग्दण्डं	३८०
आद्यन्तयोरराणां च	१९४
आद्यश्चतुर्थवर्गस्य	३२०, ३३८
आद्योऽष्टादशधान्यस्तु	१४९
आधारं सर्वशक्तीनां	४२३
आधारः कथितः शुद्धः	८१
आधारतन्त्रं योगं च	१०९
आधारशक्तिकमठ	२५१
आधाराद्यासनाकारः	१७७
आधाराधेयभावेन	८०
आधारो नाम यः प्रोक्तः	७७
आधीतं नाम वाग्वृत्तिः	५८६
आधीनां चाप्यशेषाणां	४४६

	PAGE		PAGE
आध्यात्मिकादिदु:खानां	४४६	आप्यं तु मण्डलं बाह्ये	२१०
आध्यात्मिकादिरूपाणां	५४२	आप्याय्य शान्तसंताप:	१६६
आनन्द: केवल: सूक्ष्म	५७९	आप्लुतं दिव्यगङ्गायां	१
आनन्द: केवलस्तत्तु	५७५	आमेढ़ान्तं कुहू: प्राप्ता	२९१
आनन्द आदिदेवश्च	१५६, १७०	आम्नायन्तेऽनिरुद्धे तु	५५५
आनन्द एक: पूर्वार्धे	५७९	आम्नासिषुरमुष्याश्च	४६
आनन्दपूरित: सोऽयं	१६९	आयक्ष्यसे पूज्यसेऽद्य	५९०
आनन्दयोजितं पश्चात्	१६९	आयत्तै: सकलैर्जावै:	५४६
आनन्दवलितापाङ्गया	५४४	आयामै: संमितं रम्यं	४३५
आनन्देन समाक्रान्तं	१६९	आयु: श्रियं च यस्येच्छेत्	४६०
आनन्दो नैरपेक्ष्येण	५३१	आयुधादिस्वरूपेण	९२
आनन्दो वरुणस्तद्वान्	५७४	आयुरारोग्यधनदं	२३७
आनिरुद्धी ततो मूर्ति:	५७	आयुरारोग्यविजय	२४९
आनिरुद्धो य उन्मेष:	७९	आयुर्वेदश्च पञ्चैव	१०६
आनुकूल्यस्य संकल्प:	३५७	आयुष्कामी तथायुष्यं	३७५
आनुलोम्येन सर्गे तु	४१, ७१	आयेति च हृदन्तं तु	३३०
आनुश्रविककाण्डं च	१०८	आयेत्यन्ते प्रयोक्तव्यं	३३२
आनुष्टुभं महामन्त्रं	२२९	आरभ्यायतनं मध्ये	३४८
आन्त:करणिके तैस्तै:	३	आराधनं च योगश्च	३५३
आन्तरं नेमिभागं तु	२०६	आराधनविधिं वक्ष्ये	२४९
आपणेषु च रथ्यासु	४८३	आराधनविशेषैस्तु	२६०
आपद्यपि स्वकार्येषु	२८२	आराधयामास गुरुं	४३८
आपश्चात्तरसा: शश्वत्	३१	आराधयेच्चतुर्बाहुं	२३८
आपादलम्बिनीं दिव्यां	३५४	आराधयेद्विशिष्टैस्तु	२६१
आ पार्श्वशिरस: प्राप्तौ	२९१	आराध्य शास्त्रनिरता:	२१८
आपो दयार्द्रता विष्णो:	५९३	आरुह्यैरावतं नागं	२६८
आपो नारा इति प्रोक्ता:	५२३	आरोग्यं चाश्नुते सर्वे	३४७
आप्नुवन्ति च तद्वंश्या:	२३७	आरोग्यमायुर्विजय:	४५५
आप्नोति जगदित्येवं	१६	आरोपयामास तदा	४३७

	PAGE		PAGE
आरोप्य दीपिकां पश्चात्	३६७	आषाढयुक् सचण्डीश:	३१५
आरोप्य स्वपुरीं राजा	४६९	आषाढयुग्मं मुण्डश्च	३२८
आरोहणार्थं नागेन्द्रं	४९२	आषाढश्च महाकाल:	३३८
आरोहन्तीच्छया तेऽपि	१३०	आषाढोऽथ महामाया	३१९
आलोलश्चूलदशकं	२१५	आषाढो दीर्घसंयुक्त:	३२२
आवर्तयेदिमं मन्त्रं	३२२	आषाढोऽनन्तसंयुक्त:	३३४
आवर्तयेद् घातयेति	३२०	आषाढोऽनन्तसहित:	३२०
आवामेवाचिरात्सर्वा:	३९६	आषाढोऽमरयुङ्मेषं	३२५
आवाहयेत्तत: सूर्यं	४६१	आषाढो मायया युक्त: ३१७, ३२६, ३३२	
आवाहयेद् गन्धतोये	३७३	आषाढो लोहितो वह्नि:	३२२
आवाह्य देवमभ्यर्च्य	३६७	आषाढो वह्निसहित:	३३०
आवाह्य ब्रह्मरन्ध्रेण	२५२	आसनानि प्रवक्ष्यामि	२८३
आविर्बभूव तस्याग्रे	४२९	आसनेनाङ्गुलीयेन	४५६
आविर्बभूव दुर्दर्शो	४१४	आसनेनैव वसुधां	४५७
आविर्बभूव पुरत:	३९५	आसने प्राङ्मुखं साध्यं	३६६
आविर्बभूव स तदा	३१०	आ समाप्ते: समास्थाय	१२९
आविर्बभूव सर्वज्ञात्	१०८	आसीच्छक्तिमतो विष्णो:	९४
आविर्बभूवुरेतानि	३७८	आसीत्कुशध्वजो नाम	४३१
आविर्भावतिरोभाव	५३	आसीदिदं तमोभूतं	३३
आविर्भावतिरोभावै:	५५	आसीदुदारचरित:	४८२
आविर्भूतं तु तच्छास्त्रं	१०१	आसीद्भोगवती नाम	४६७
आविश्य ज्वलयत्यन्त:	५४६	आसीनं मन्त्रत: कुम्भ	३६८
आविश्याविश्य भूतानि	९६	आसीन: प्राङ्मुखो भूत्वा	२६१
आविष्कुर्वन्ति चास्त्राणि	३७८	आस्तिक्यमस्ति वेदैक	२८३
आवृणोति तम: सर्वं	५३४	आस्तीर्य कलमांस्तत्र	३६५
आशीर्मङ्गलयुक्तानि	४५९	आस्थानमण्डपासीनं	४९२
आ शैलादा तृणाच्चैव	३०	आस्थानसद्मन्यासीन:	४९१
आश्चर्यरूपमतुलं	३९८	आस्थायैषामन्यतमं	२८३
आषाढं च बकं चैव	३३७	आस्थितं जगदुत्पत्ति	८५

	PAGE		PAGE
आस्यनासिकयोर्मध्ये	२९२	इति ते त्रिविधः प्रोक्तः	५२०
आस्यमाहवनीयाग्निः	३५९	इति ते त्रिविधावस्था	५११
आस्ये सूर्यं गले स्वां च	१८२	इति ते दर्शितः सम्यक्	१८७
आह्लादं लभतेऽतीव	१६६	इति ते दर्शिता शश्वत्	१६७
		इति ते निखिलेनार्थाः	६०४
इच्छया प्रेरिता विष्णोः	३४	इति ते प्रणवस्यार्थः	५०९
इच्छा शक्तिः क्रिया चेति	५८०	इति ते लेशतः प्रोक्तः	१७८, ५३३, ५४०, ५४२
इच्छाज्ञानक्रियाकारं	५८१		
इच्छामयो हि यो भावः	१७४	इति ते लेशतः प्रोक्ता	११८, १५१
इच्छामिन्धान एवास्य	१७१	इति ते लेशतः सूक्ष्मः	५२२
इज्याध्ययनदानं तु	१३२	इति ते वैष्णवे मन्त्रे	५२२
इडया वायुमापूर्य	२९३	इति ते सकला प्रोक्ता	११९
इडा च पिङ्गला चैव	२९०	इति ते सांख्यमागस्थः	५५०
इडायां वर्तते चन्द्रः	२९१	इति ते सूक्ष्म उद्दिष्टः	५११, ५१२, ५२०, ५२३
इडा हविरधिष्ठानात्	२३		
इत ईरण ईड्यश्च	५७३	इति ते स्थूल उद्दिष्टः	५११
इतरावात्मवचनौ	५९१	इति द्योतयितुं तत्र	५३७
इतस्ततश्चरन्तीनां	४७८	इति द्वन्द्वपदाच्चैर्यत्	६०३
इतस्ततो वह्निभयं	४०३	इति द्वादशभेदास्ते	१०९
इति चक्राब्जमध्यस्था	१६१	इति नानाविधाकार	१००
इति चिन्तयतोरेव	४९४	इति नानाविधाकारं	७७
इति चिन्तापरे योगं	४१६	इति नानाविधा योनीः	६९
इति चिन्तापरो राजा	४३२	इति निगदितमेतत्	२४८
इति ज्योतिर्मयी रक्षा	१९२	इति प्रतिसमादिष्टाः	४८८
इति ज्वलन्तमाहुस्तं	५४६	इति बुद्ध्या निवर्तन्ते	५१९
इति तस्य वचः श्रुत्वा	४६६	इति बुद्ध्यास्य देवस्य	५१८
इति तस्य स्तुतिं श्रुत्वा	३९५	इति भावो नमः प्रोक्तः	५१६
इति ते कथिता वर्णाः	१३३	इति मे वर्तमानस्य	४३३
इति ते गदितः सम्यक्	५१४	इति वर्णमयी रीतिः	५३१

	PAGE
इति वर्णाश्रमा ये ते	१३८
इति वर्णाश्रया रीतिः	५४१, ५६९
इति व्यवस्थिते सृष्टिं	४९
इति व्याप्तवतीमेतां	८५
इति व्यूहाः समुद्दिष्टाः	५६०
इति शङ्के न शोकस्य	४९४
इति शब्दार्थतत्त्वज्ञाः	५४६
इति शस्त्रमयो व्यूहः	९२
इति शिष्टोऽङ्गुलीयं सः	४६४
इति शेषाशनं देवः	३९६
इति श्रुतमतो भाषे	४८६
इति षाड्गुण्यरूपेयं	१७४
इति संचिन्त्य ते सर्वे	४५८
इति संसर्गजः स्थूलः	५२९
इति सांसिद्धिकं रूपं	१३
इति सात्त्वतसिद्धार्थः	५५६
इति सूक्ष्मोऽयमुद्दिष्टः	५३६
इति सृष्टास्तया शश्वत्	६९
इति सौदर्शनं रूपं	६०९
इति स्तुतिं निशम्यैषा	४८१
इति स्तुवन्तं कुशलं	४२०
इति स्तुवानमग्र्याभिः	६
इति स्थूला गतिर्दिव्या	१६९
इति स्वराणां पञ्चानां	१४९
इतिहासपुराणाख्यः	१०६, ११८
इतिहासपुराणाभ्यां	९८
इतीयं विविधा भूतिः	७१
इतीयं शुद्धसृष्टिस्ते	४८
इतीयं स्थितिमर्यादा	९१

	PAGE
इत्थं ग्रहणसिद्धेन	१८५
इत्थं जगद्विधानाख्यः	५८८
इत्थं तेनैवमुक्तोऽसौ	४६३
इत्थं दोषास्पदे काले	२२१
इत्थं भगवतो रूपम्	३९९
इत्थं विचिन्तयेद्यत्र	१९१
इत्थं समस्तपरमास्त्र	३२७
इत्थमाज्ञापितं तेन	४९२
इत्थमुच्चावचार्थास्ते	७४
इत्यङ्गमुदितं श्रेष्ठं	५१७
इत्यत्र शङ्का मम	४१०
इत्यर्थः पर उद्दिष्टः	५२३
इत्यर्थोऽनुष्टुभः प्रोक्तः	५८२
इत्यस्त्रमन्त्रानखिलान्	४०९
हत्यस्त्राणामिमे मन्त्राः	१७७
इत्यहंकृतिरूपाणि	६३
इत्यादिभिर्महाशब्दैः	६०४
इत्यादिलिङ्गैर्जानीयात्	४०३
इत्याभावसमायोगात्	१७०
इत्युक्तं तेन पृच्छामि	४४५
इत्युक्तः परमप्रीतः	४२२, ४९०
इत्युक्तः पुरुहूतेन	४२१
इत्युक्तः सकलं प्राह	४२०
इत्युक्तवचने तस्मिन्	४१७
इत्युक्तवन्तं तं देवं	४२४
इत्युक्तवन्तं नृपतिं	४११
इत्युक्तस्तेन गुरुणा	४२८
इत्युक्तस्तेन भगवान्	४७५
इत्युक्तस्तेन सकलं	४९४

	PAGE		PAGE
इत्युक्तस्तेन सोऽप्याह	४७५	इदं नानाविधैर्बीजैः	१६९
इत्युक्तस्तैः पुरोधास्तु	४५८	इदं पुरुष एवादौ	५९९
इत्युक्तास्ते महाराजं	४८९	इदमीदृगियत्ताभिः	१५
इत्युक्तो ब्राह्मणोऽप्याह	४८७	इदमूचुरवध्यत्वं	३०५
इत्युक्तोऽहं तदा तेन	४२१	इदमेव वपुर्धत्ते	३०३
इत्युक्त्वा तैः परिवृतः	४९०	इदानीं श्रोतुमिच्छामि	८७
इत्युक्त्वा तौ तदा प्राह	३०९	इन्दुबिम्बनिभं कुर्यात्	२३१
इत्युक्त्वा नगरीं रम्यां	४७२	इन्दुबिम्बस्य पर्यन्ते	२२७
इत्युक्त्वा प्रययौ विप्रः	४८७	इन्द्रियाणि दशैतानि	२७३
इत्युक्त्वा यन्त्रघटितं	४५८	इन्द्रेत्यपि च संबोधः	५९१
इत्युक्त्वा प्रेषयामास	४९३	इन्धनाभावतो ज्वाला	३८
इत्युक्त्वार्थस्वरूपं हि	९६	इमं च संशयं देव	३५०
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन्	४१५	इमं देशमनुप्राप्तौ	३०७
इत्युक्त्वा स पुनश्चक्रे	४६८	इमं संदेहसंदोहं	९
इत्युक्त्वासौ गतो देवः	४२२	इमां च कन्यामन्याश्च	४७०
इत्युक्त्वा स्थापयामास	२४४	इमां नैको नरः कुर्यात्	१४३
इत्युदीरितमाकर्ण्य	४९४	इमाश्चतस्रो गायत्र्यः	१७५, १७६
इत्यूचुः सा तथोक्तैनं	४६८	इमौ द्वौ सृष्टिसंहारौ	१४९
इत्येतद्दर्शितं तत्त्वं	७७	इयं करणपूर्तिः स्यात्	५१७
इत्येतन्नारदायादौ	६०७	इयं चतुररी दिव्या	१९४
इत्येवं प्रतिपद्येत	१८०	इयं ते मध्यमावस्था	१६६
इत्येवं संप्रपन्नाय	१८०	इयं दिव्या महाशक्तिः	१६३
इत्येवमादिभिः शब्दैः	१७	इयं सा परमा शक्तिः	१६४
इत्येवमुक्तः प्रतिगृह्य	४११	इयं सोपानभूमिः सा	५४२
इत्येषा त्रिष्टुभो रीतिः	५८०	इयं हि षडरी दिव्या	१९६
इदंतया विधातुं सा	२१	इयत्तयाप्यचिन्त्यत्वात्	१६
इदं तु शृणु देवर्षे	४८२	इयत्ता तत्र सर्वत्र	९०
इदं त्विदानीं पृच्छामि	४००	इयत्ता या च सा चक्रे	९०
इदं त्विदानीं भगवन्	३६२	इयत्ताया भिदा या च	९०

	PAGE		PAGE
इयत्ता या स्थिता व्याप्य	९०	उक्तसंख्यायुतैर्होमैः	२६६
इयन्त एव प्रत्यक्षाः	१०५	उक्ता चतसृभिः सैव	५०८
इयमाधारशक्तिस्ते	८२	उक्ता चतसृभिर्दिव्या	५०८
इरां ददतमिन्द्रं मां	५९०	उक्ता चोच्चावचा शान्तिः	५००
इरिच्छया स ईशानः	१४६	उक्तानामप्यनुक्तानां	२६९
इलावृतं केतुमालं	२६६	उक्ता भगवता पूर्वं	५००
इष्ट इद्धश्च रामश्च	१५७	उक्ता शस्त्रास्त्ररूपा ते	१४०
इष्टार्थप्राप्तयेऽनिष्ट	१२३	उक्तेनैव प्रकारेण	३४३, ३४४
इह प्रतिष्ठाप्य सुचक्र	४११	उक्तैर्विशेषणैर्जुष्टं	३४६
इह सर्वानवाप्यार्थान्	३४८	उक्तो वरुणवर्णेन	५५९
		उक्त्वा तत्संगमौत्सुक्यात्	४६७
ईतयोऽरातयश्चैव	१९१	उग्रः शत्रुधिया देवः	५४४
ईदृग्गृहस्थो जिज्ञासुः	१३५	उग्रभीषणशब्दाभ्यां	५४८
ईदृग्ग्रहस्य त्वत्तोऽन्यः	४४५	उग्रमत्यन्तघोरं यत्	५४८
ईदृशं कर्म चेदस्ति	४४५	उग्रवर्णैः समुद्दिष्टः	५५७
ईदृशो दुर्लभो राज्ञां	४४१	उग्रवीरादिमन्त्रेण	२०२, २०३
ईदृशोऽयं क्रतुः साक्षात्	३०७	उग्रव्रतधरो ज्ञानी	१२६
ईदृशो हि क्षमो राज्ञां	४४१	उग्रव्रतप्रियं नित्यं	५५३
ईशः स्वातन्त्र्ययोगेन	५३५	उग्रव्रतसमाराध्यः	५५२
ईशविद्यासमाख्याभिः	५०८	उग्रव्रतैर्नरैः शश्वत्	११६
ईशानं सर्वलोकानां	५८१	उचितं तव देवर्षे	७४
ईशानमस्य सर्वस्य	५३	उच्चरन्नोमिति व्यक्तं	५०७
ईशितव्यतया नाराः	५२३	उच्चारणं यदाधीतं	५८७
		उच्चारणप्रवृत्तेर्यः	५८६
उकार उदयश्चापि	१५७	उच्चारणस्य साम्यं यत्	५८८
उकारशक्तिस्त्रिमुखा	५०५	उच्चार्यत्वेन विज्ञातः	५८७
उक्तं चक्राद्विनिष्क्रान्तं	३१२	उच्चावचां विचिन्वंश्च	१३७
उक्तं त्वया तत्स्वरूपं	२७९	उच्चावचानां भूतानां	२७३
उक्तः कर्माधिकारो यः	५४	उच्यते कालनेमिघ्नः	५६३

	PAGE
उज्जहार भुवं कल्पे	३०९
उज्ज्वलत्कनकप्रख्यं	२३२
उज्झित्वोक्तक्रमं यो हि	१६२
उतामृतत्वस्येशानः	५९९
उत्कृष्टं परमुद्दिश्य	५१५
उत्तप्तकाञ्चनरुचिः	२१७
उत्तरस्यां दिशि तथा	२३५
उत्तरार्धविलोमोऽर्थं	५७९
उत्तरे च सुषुम्नायाः	२९०
उत्तुङ्गमङ्गलगुणं	३०६
उत्थाय प्रणतो भूत्वा	४९८
उत्पद्यते स्वयं चित्ते	१८५
उत्प्रेक्षारूपिणी शक्तिः	६०८
उत्साहातिशयोत्थायी	५४३
उदग्रकायौ भीमाक्षौ	२३६
उदङ्मुखोऽग्निमाधाय	२६५
उदधेरिव च स्थैर्यं	२४
उदभूत्तत्र धीरूपं	१०१
उदयस्थे तथा देवे	४४
उदयास्तमयस्थं तत्	१९०
उदयास्ताचलावेषः	३७
उदरे वृषणे कट्यां	२९२
उदानः सर्वसंधिस्थः	२९२
उदानकर्म तत्प्रोक्तं	२९३
उदासाते समीभूय	१२५
उदासीनो गुणाभावात्	५१८
उदिता चक्रगायत्री	१७५
उदितानुदिताकारा	२२
उदितो ब्रह्मणस्तस्मात्	९६
उदितो यादृशः पूर्वं	१०६
उदीचीं दिशमुद्युक्तः	२६५
उदीच्यां रक्तवर्णां तां	२३६
उदेति जगतो वृद्ध्यै	९२
उदेति नियतेः सोऽथ	५६
उदेति प्रथमं शक्तेः	५६
उदेति स्वयमेवान्तः	५०८
उदेत्येषा विसृष्टाख्या	१४५
उद्गतः क्रुध इत्येवं	५५१
उद्गारादिगुणो यस्तु	२९३
उद्गिरत्यखिलं विश्वं	५४४
उद्गिरत्यमलं शास्त्रं	५५४
उद्दामः सोऽप्रतिहतः	५५७
उद्दाम उदयश्चात्र	५२७
उद्दाम उदयो विष्णोः	५५७
उद्दाममुदयं व्याप्तिं	५६५
उद्दामादिक्रमेणैव	१९४
उद्दिष्टः पञ्चहोतायं	५९२
उद्यती सा क्रियाशक्तिः	१४४
उद्यत्प्रद्योतनशत	२२६
उद्यन्तीष्वतिघोरासु	८
उद्वर्तनविधानं च	२५५
उद्वहन्वारि कुर्वीत	४६०
उन्मादश्च महोन्मादः	४३४
उन्मेषः परमः शक्तेः	१४३
उन्मेषमिव सत्त्वस्य	४
उन्मेषो यः सुसंकल्पः	२५
उपकार्यासु चैत्येषु	४८३
उपकुर्वाणको नाम	१३४

	PAGE		PAGE
उपन्यास्थद्यथाप्रश्नं	११	उपेतं दीपिकाजालैः	२५०
उपपन्नमिदं वत्स-	३	उभयं चास्य यन्त्रस्य	३४३
उपमागर्भ एवायं	५७६	उभयी सिद्धिरुभय	४४५
उपरुद्धेषु भोगेषु	३५४	उभयेऽपि तथा दोषाः	४४५
उपर्युपरि गच्छन्तः	१७	उभयोः पक्षयोर्युद्धम्	३९७
उपर्युपरि तत्त्वानां	१५	उभयोर्गुल्फयोः कृत्वा	२८६
उपवक्ता स्मृतो ब्रह्मा	५८७	उभाभ्यां मध्यमाग्राभ्यां	१८१
उपसंगृह्य चरणौ	१४	उभे पादतले कृत्वा	२८५
उपसंहाररूपाणि	२७८	उमाशचीकीर्तिसरस्वती	४८०
उपसंहाररूपेण	५२७	उमेशो मायया युक्तः	३१६
उपसन्नाय मुनये	१५	उमेश्वरो दिशेशानां	४७५
उपसर्गाभिधं तन्त्रं	१०९	उरसः क्षत्रियद्वन्द्वं	५०
उपस्नेहेन पूर्यन्ते	१४३	उरुन्मिषन्नूनरूपः	१४६
उपहारान् प्रदास्यन्ति	२६७	उर्वारुकं यथा पक्वं	५८१
उपाङ्गद्वितयं चैतत्	१०६	उवाच च मया सार्धं	४७२
उपाङ्गसंततिश्चैव	१७४	उष्रश्चक्रं तदुद्दिष्टं	७८
उपाङ्गेषु तथा न्यासं	१८३		
उपादेयस्य हेयस्य	९९	ऊरुं पादे निवेश्यैतत्	२८५
उपाधिरहितेनायं	५१६	ऊर्जो नाम समुद्दिष्टः	१७२
उपाये गृहरक्षित्रोः	३५७	ऊर्णनाभिर्यथा तन्तु	२९०
उपायोपेयविन्मन्त्री	४४१	ऊर्ध्वपिङ्गलकेशाढ्यं	३४४
उपारराम भगवान्	३१०	ऊर्ध्वपिङ्गलकेशाढ्यः	३१०
उपासितानि सततं	३४१	ऊर्ध्वमाबद्धकेशाढ्याः	२३६
उपासीत बहिः संध्ये	१३४	ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं	४१४
उपास्यत्वेन ये प्राहुः	३०२	ऊर्ध्वलोकजयोद्योगः	२६७
उपास्य पश्चिमां संध्यां	४७४	ऊर्ध्वाधस्तिर्यगाकारं	१७४
उपेक्षको यथाकर्म	५१८	ऊर्वोरुपरि संस्थाप्य	२८४
उपेक्षा करुणा मैत्री	१३८	ऊहापोहविधानज्ञः	१७९
उपेतं किङ्किणीजाल	३९८	ऊहापोहसुदक्षाय	६१०

	PAGE		PAGE
ऋकार उदयश्चापि	१५७	ऌकारस्तारकः प्रोक्तः	१५७
ऋकार ऋतधामा च	१५७		
ऋक्षास्यं भूतमुद्दिष्टं	३८७	ॡकारो दीर्घघोणश्च	१५७
ऋग्भिः पुरुषसूक्ताभिः	४४८		
ऋग्भिरप्युदिता सम्यक्	५००	एकं चानडुहं सद्यः	३६८
ऋग्भिर्यन्त्रनियुक्ताभिः	४५३	एकं तत्परमं ब्रह्म	८५
ऋग्यजुःसामघोषोऽस्य	३५९	एकं निर्दुःखनिःसीम	१५
ऋग्यजुःसामभिर्जुष्टं	९७	एकं प्रवर्तकं प्रोक्तं	२८१
ऋग्यजुःसामरूपत्वात्	१०५	एक एव तु संकल्पः	८५
ऋचः षोडश चाप्यन्ये	५९७	एकचेष्टादिको योऽर्थः	८९
ऋचश्चतस्रः केचित्तु	५९६	एकतः सर्वमेतच्च	४९०
ऋचा तुरीयया सूक्ते	६००	एकतानयनं यत्तत्	५१०
ऋचो यजूंषि सामानि	१०५	एकत्र कल्पितसुदर्शन	२२३
ऋजुकायः समासीत	२८५	एकत्रिचतुरीहाभिः	५५४
ऋजुकायः स्वनासाग्र	२९६	एकत्रिभागयो ऋद्धया	१४७
ऋतधामा पुमांस्तत्स्थः	५६८	एकत्रोरौ तु संस्थाप्य	२८५
ऋते यन्त्रान्तरादस्मात्	२४१	एकत्र्याद्ययुजश्चैव	२७०
ऋत्वरं तत्समाख्यातं	८०	एकदंष्ट्रेण भगवान्	५६६
ऋत्विग्भिराहृतैः सर्वैः	४५४	एकदा तु महामोहः	४३२
ऋत्विजः कीदृशो ह्यस्य	४४१	एकदा मन्त्रिणः सर्वान्	४८८
ऋत्विजः षोडश भुजाः	३५९	एकदामर्षणः क्रुद्धः	४७२
ऋत्विजः सात्त्विकानष्टौ	४४२	एकदा मृगयां कर्तुं	४६५
ऋत्विजो वृणुयात्सर्वान्	४४८	एकदा वृत्रनिधने	३७८
ऋध्नुवन्ति प्रजा नित्यं	१९१	एकद्वित्रिचतुःपञ्च	९१, २६१, २६३, २६९
ऋषिं शिरसि विन्यस्येत्	१८१	एकद्वयादियुगाश्चैव	२७०
ऋषिभिर्योगिभिर्दिव्यैः	४	एकधारं महच्चक्रं	८२
ऋषीणां मृत्युमृत्युः सः	५४४	एकविंशतिभेदो यः	१०६
ऋषीणामाश्रमे वापि	१८६	एकविंशतिशाखावान्	१०५

	PAGE		PAGE
एकश्रृङ्गतनुर्देवः	५६८	एतच्छ्रुत्वा महाराजः	४९३
एकस्था दशवक्त्री तु	३८९	एतत्करणमात्रेण	२३९
एकस्मिन् वह्निकुण्डे चेत्	२७०	एतत्कूर्मासनं प्रोक्तं	२८४
एकस्मै ब्राह्मणायैव	३६८	एतत्तन्मातृकाचक्रं	२०९
एकाकिना त्वया देशः	४७५	एतत्तामसमित्युक्तं	३२३
एकाकी चैकदा धन्वी	४८३	एतत्तु षडरं चक्रं	१९६
एकाकी स तदा नैव	३६३	एतत्त्रय्यन्तसर्वस्वं	५४३
एका त्विच्छात्मिका तस्य	३५१	एतत्त्वाष्ट्रं समाख्यातं	३२५
एकादशकमक्षाणां	५२	एतत्पुरा महायन्त्र	२४०
एकादशविधं चक्रं	८२	एतत्प्रणामेन समर्चनेन	२४८
एका निरोधयोगाख्या	१०८	एतत्प्रशमनं नाम	३२१
एकानेकविचित्रार्था	१४५	एतत्प्रसादादखिलं	२४०
एकान्तिनो जगद्विष्णोः	५८६	एतत्सर्वं समासेन	४३१
एकाम्भोनिधिशायी च	४७	एतत्सर्वविघ्नं च	२८४
एकारं वैयतं चक्रं	८२	एतत्सिंहासनं प्रोक्तं	२८५
एकारस्तु जगद्योनिः	१५७	एतत्सौदर्शनं रूपं	२११
एकारेण जगद्योनिः	५२७	एतदक्षं समुद्दिष्टं	२०५, २०७
एकार्णश्चैव पूर्वार्धे	५७९	एतदत्यद्भुतं घोरं	२०३
एका शक्तिर्हरेर्विष्णोः	७१	एतदत्यद्भुतं चक्रं	२०२
एकैकमृत्विजः सर्वे	४४३	एतदत्यद्भुतं दिव्यं	२४१
एकैकमेव पर्याप्तं	४८९	एतदभ्यर्चनपराः	२४८
एकैकशोऽल्पश इदं	२१३	एतदभ्यर्चयेद्राजा	२४५
एको द्वौ बहवो वापि	२७०	एतदाग्नेयमत्युग्रं	३१८
एकोनविंशतिमुखाः	५०४	एतदाराधनस्यैव	३४९
एको नारायणो देवः	१४४	एतदाराधनैः कस्य	२६०
एतं दानवयोः श्रुत्वा	३९५	एतदीयमशेषं तत्	१४
एत एव त्रयो वर्णाः	१४६	एतदेव च तेजस्तत्	५३९
एतच्च कथितं सर्वं	३४३	एतदेव पुनर्वक्ति	५८८
एतच्छोषणमित्युक्तं	३२२	एतदेव व्यनक्तीह	६०१

	PAGE		PAGE
एतदेव हि काङ्क्षन्ति	७	एते शक्त्यादयः पञ्च	२०
एतदेवानिरुद्धत्वं	५४०	एतेषामेव देवानां	३०३
एतद्देहोपभोग्येन	४३४	एते सर्वे सदा धर्मे	४१४
एतद् ब्रह्ममयं चक्रं	२०७	एते सौदर्शना व्यूहाः	८०
एतद्विभूतिमुखतः	११५	एतैः पञ्जरितं ध्यायेत्	३४५
एतद्विषयमित्युक्तं	३३०	एतैर्गुणैः समायुक्तं	१७२
एतन्मन्त्रप्रदातारं	२४५, २४७	एतैर्नृपाणां जायन्ते	४३४
एतन्मन्त्रोक्तमार्गेण	२४५	एतैर्विना किमिष्टार्थं	४५६
एतन्महोपनिषदं	३५६	एतैर्विशिष्टमाख्यातं	२९९
एतन्मे भगवन् ब्रूहि	१४	एतौ निहत्य दुर्दान्तौ	३९६
एतल्लेखनमात्रेण	२२३	एधयन् मानवं गर्भं	५५८
एतस्मिन्नन्तरे दैत्यौ	३९३	एनं महर्षयोऽप्याहुः	३४८
एतस्मिन्नन्तरे राजा	४६६	एनं विमाने संस्थाप्य	३४८
एतस्य तु विशिष्टस्य	२४५	एभिः परिवृतस्यैवं	४९०
एतस्य यन्त्रराजस्य	२९९	एरयस्व प्रेरयस्व	५९३
एतानद्यैव यास्यामः	४८९	एवं कर्तुमशक्तश्चेत्	२५१
एतानि जनयामास	२७७	एवं कुर्वीत सप्ताहं	४६१
एतानि दद्यादेकस्मै	३६६	एवं कृताभिषेकस्तु	३७६
एतानि दध्ना होतव्यानि	४५१	एवं क्रमेण न्यस्यैतान्	२३३
एतानि पञ्च शास्त्राणि	११०	एवं गृहीतमात्रे तु	१८५
एतान्यस्त्राणि देवस्य	२७६	एवं चक्रक्रमेणैतत्	३४५
एतान्विजित्य समरे	४९१	एवं चतुर्दशोद्योगात्	१४७
एतावत्सात्त्वतं शास्त्रं	११०	एवं चतुष्किकामध्ये	२५१
एतावानस्य महिमा	६००	एवं च मानवं मार्गं	४८८
एतास्तिस्रो दशास्तिस्रः	५०६	एवं चेतनवर्गे तु	३१
एते तस्वा तपरतीव्रं	१०१	एवं ज्वलन् भवत्येव	५५६
एते तु नियमाः प्रोक्ताः	२८३	एवं तेनेरितो राजा	४९५
एते पुनन्ति मासेन	२९५	एवं त्रिसंध्यां त्रिः कृत्वा	२९३
एते शक्तिमया व्यूहाः	४२	एवं दिनत्रयं युद्धं	४७३

	PAGE		PAGE
एवंधियो ह्यच्छलेन	१८५	एवं वर्णत्रयेणोक्त	५२७
एवं ध्यात्वा च जह्वैवं	४०९	एवं वायुगतिः सर्वा	२९३
एवं ध्यात्वार्चयेद्राजा	३४४	एवं विज्ञातमात्रो यः	५५६
एवं ध्यायन्विमुच्येत	२९७	एवंविधं पुरं राजा	४०६
एवं नानाविधैः शस्त्रैः	४९६	एवंविधा क्रियाशक्तिः	१४८
एवं नानाविधै रूपैः	९२	एवंविधानां नागानां	४८९
एवं नियमयुक्तस्य	२९४	एवंविधा पुरी तस्य	२६५
एवं निर्माणतो ध्यानात्	४०४	एवंविधो गुरुर्यस्य	४४१
एवं निवेश्य मन्वीत	१८५	एवं विन्यस्य तत्पाद	२३६
एवं पञ्चसहस्राणि	१४९	एवं विविच्य दत्त्वास्मै	५७६
एवं पराभिचारेण	४०३	एवं विष्णोः प्रिया भाः सा	७५
एवं पाणितलद्वन्द्वं	१८१	एवं विस्तरशो मेऽद्य	१३०
एवं प्रकारनानात्वे	७६	एवं शोकाभिभूतेऽस्मिन्	४६६
एवं प्रकारभेदेन	४१	एवं संचिन्तयन्मन्त्रं	४५९
एवं प्रतिदिनं कुर्यात्	२९५	एवं संपूर्णसर्वाङ्गाः	६७
एवं प्रमेहरोगेण	३६८	एवं संमन्त्र्य शक्रो मां	४२१
एवं प्रवृत्ते संग्रामे	४९६	एवं संसृतिचक्रस्थे	१२४
एवं बहुविधं तस्य	३०८	एवं स भगवानग्निः	५७८
एवं बहुविधै रूपैः	३६०	एवं सर्वस्य जननीं	३५१
एवं भगवतस्तस्य	२१	एवं सुदर्शनं ध्यायेत्	३५५
एवंभूतं समालिख्य	२२७	एवं स्वस्यापरस्यापि	४६०
एवंभूतान्यधिष्ठाय	३४१	एवमन्यत्पुरावृत्तं	४०५
एवंभूते महाचक्रे	४०९	एवमन्ये तथा कुर्युः	४०४
एवंभूतोऽप्यशक्तः सन्	५१८	एवमभ्यर्च्य विधिना	२६७
एवं मघवता प्रोक्तः	२४४	एवमभ्यूह्य कुर्वीत	२७०
एवं मनोज्ञं कृत्वैतत्	४४७	एवमष्टदिनान्यासीत्	४०७
एवं महाभिषेके तु	३७५	एवमस्त्विति तेनोक्ते	३०५
एवंरूपं तमभ्यर्च्य	३५९	एवमस्त्विति वाक्यान्तः	५८७
एवं लघुर्नरो नैव	१४२	एवमाच्छादितं तेन	५२५

	PAGE		PAGE
एवमाराधनं कुर्यात्	२५९	एषा दक्षिणतो रम्या	२६३
एवमुक्तप्रकारेण	२५१	एषा नाभिः समुद्दिष्टा	१९७, २००, २०१, २०३, २०५, २०८
एवमुक्तवति प्राज्ञे	४३५		
एवमुक्तस्ततो राजा	४८५	एषा निग्रहशक्तेस्तु	१२४
एवमुक्तस्तदा तेन	३०५	एषामर्थकृतं भावं	५००
एवमुक्तस्तया देव्या	३०९	एषामष्टभुजो देवः	४०१
एवमुक्तानि नामानि	२७८	एषा सौदर्शनी शक्तिः	१६७
एवमुक्तोऽपि योगस्थः	४८४	एषोऽभयदवैकुण्ठ	५६०
एवमुक्तौ भगवता	३९६		
एवमुक्त्वा महातेजाः	३०८	ऐकरूप्येण संकल्पः	८८
एवमुक्त्वा मुनिवरं	३०८	ऐकारः कथितः सम्यक्	१५०
एवमुक्त्वा मुनिश्रेष्ठः	३१०	ऐकारश्च तथैश्वर्यं	१५७
एवमुच्चावचां संख्यां	७३	ऐं द्रं ज्यौतिषमित्येतं	४५०
एवमेकमुखं ध्यायेत्	३४५	ऐन्द्रचक्राख्यमस्त्रं तत्	३८१
एवमेकैकशो योगात्	१५४	ऐन्द्रमस्त्रं वज्ररूपं	३८४
एवमेतन्महायन्त्रं	२३६	ऐशान्यां संस्मरेत्सिद्धिं	२३६
एवमेनमनाराध्य	३५५	ऐशान्यादिषु कोणेषु	२३३
एवमेव जयं प्राप्य	४७३	ऐश्वर्यं च शिरःस्थाने	१७१
एवमेव सरस्वत्याः	४३५	ऐश्वर्यं नाम तत्प्रोक्तं	१९
एवमेवेति निश्चित्य	३०६	ऐश्वर्यं बिन्दुसंयुक्तं	२०८
एष चैषा च शास्त्रेषु	२४	ऐश्वर्यगुणपूर्णाय	६
एष प्रमाणयोर्व्यूहः	१११	ऐश्वर्यवीर्यरूपत्वं	५३६
एष मे संशयो जातः	३	ऐश्वर्यवीर्यसंभेदात्	४२
एष वर्गस्तु होतव्यः	४५१	ऐश्वर्यस्य तिरोभावात्	१२३
एषां त्रयाणां यन्त्राणां	२२३	ऐषीकं शरनालाभं	३८१
एषां दर्शनमात्रेण	३७८	ऐहिकामुष्मिकं शश्वत्	४४५
एषां नैयमिका धर्माः	१०५	ऐहिकामुष्मिकीं लक्ष्मीं	१४१
एषा चिकित्सा प्रकृतिः	३६७		
एषा तदिति गायत्री	२०४	ओंकारपूर्विकास्तिस्रः	५७४

	PAGE		PAGE
ओं नमो इत्युपक्रम्य	३३७	कथं तपांसि यज्ञाश्च	३५८
ओं नमो भगवन् विष्णो	१७५, १७६	कथं ब्रह्मास्त्रमुख्यानां	२७२
ओं नमो वासुदेवाय	३९४	कथं वा भगवन्मन्त्राः	३५०
ओकारश्च तथौकारः	१५०	कथं वोपायमासाद्य	१२२
ओक्कारेण मकारेण	५०२	कथमस्य परीवाराः	३५०
ओजीयसे परस्मै ते	५	कथमस्यापराङ्गं च	३४३
ओतमस्मिन् मितं सर्वं	५०२	कथमेतान्विजेष्यामः	४८९
ओतो देवो हि यो विश्वं	५६४	कथितं भगवन् सर्वं	४५६
ओतो मिते च देवेशः	५०३	कथिता भवता सम्यक्	३७७
ओदनं जलमुद्दिष्टं	५६४	कथितो यन्त्रराजस्य	२४१
ओदनश्चौतदेवश्च	१५७	कन्दर्पदयितं चास्त्रं	३८५
ओदनेन समाक्रान्तः	५६४	कन्यार्थी लभते कन्यां	३७६
ओमित्यापन्नयोगेन	१५	कपालमालिकामाहुः	३८२
ओमित्युच्चरतः सम्यक्	५०७	कपिलः श्रेष्ठविद्यत्वात्	१६
		कपिलश्च पुराणर्षिः	१०१
औज्ज्वल्यमविघातश्च	५२८	कपूयरमणीये च	३६४
और्वो भूधरसंज्ञश्च	१५७	कबन्धेति पदं ब्रूयात्	३३८
		कबलीकुर्विति ब्रूयात्	३१९
ककारः कमलश्चैव	१५७	कमण्डलुं कांस्यपात्रं	३६८
ककारादि सकारान्तं	२२८	कम्बलं स्वधृतं वस्त्रं	३६८
कङ्कणीं मोदकीं चैव	२७७	करणं कारणं कर्ता	३४०
कङ्कालं मुसलं चापि	४५१	करवीराहुतीनां च	२६४
कङ्काल एष कथितः	३१९	करामलकवच्चैव	६०५
कङ्कालाख्यं भवेदस्त्रं	३८२	करामलकवत्सर्वं	३४०
कटिसूत्रसमायुक्तं	४५९	करालविबुधाख्यस्था	२०८
कण्ठकूपे भ्रुवोर्मध्ये	२९४	करालां जगतो योनिं	५३६
कथं किल कलौ प्राप्ते	२२०	करालाकारवर्णाभा	१६९
कथं च गुणहीनं तत्	१९	करेष्वमीषामेतानि	२३४
कथं चाविहतिस्तस्य	१४	करैरूर्ध्वमुखैर्दीर्घैः	३५५

	PAGE		PAGE
करौ जान्वोर्निधायोभौ	२८५	कवचाय हुमित्येवं	१७३
करौ भूमौ निवेश्यैतत्	२८५	कवचास्त्रयुतो मन्त्रः	३१६
कर्णिकाघटितं रम्यं	२४३	कवचास्त्रे प्रयोक्तव्ये	३१८, ३२०
कर्तव्यसंहिता त्वन्या	११०	कश्च तत्राधिकार्यर्थः	१४
कर्तृत्वं नाम यत्तस्य	१९	कश्चित्स्यन्दनमारोप्य	४६९
कर्त्रे हर्त्रे च जगतां	५	कश्चिदेकं परोऽन्यं तु	७६
कर्पूरं चन्दनं चापि	३६६	कषकूटमुशन्त्यन्ये	१५२
कर्पूरमिश्रकालेय	४७८	कषायवसनं प्राप्य	१३६
कर्मठः शीलसंपन्नः	३०७	कस्तूरिकोत्थसौरभ्यैः	४७८
कर्मणा मनसा वाचा	६०५	कस्त्वं किमर्थमधुना	४८४
कर्मणी च समे तत्र	१२५	कस्त्वं पुराणपुरुषः	४७५
कर्म तत्कुरुते कामी	१२३	कस्मादुपागतः सर्वं	४८४
कर्मशेषेण चाचार्यात्	१३३	कस्मादेतानि जातानि	२७२
कर्मसाम्यं भजत्येव	१२५	कस्मिन् कदा किमर्थं तत्	३९२
कर्षणादि प्रतिष्ठान्तं	२३७	कांश्चिद्विद्रावयन्ति स्म	३०४
कर्षणादीनि कर्माणि	२४५	काठिन्यं गौरवं स्थैर्य	६६
कलयत्यखिलं कालं	५६	कानि कर्माण्यमीषां तु	२८७
कलशोदकमक्षय्यं	४५९	कानिचिच्छुक्लवर्णानि	३४१
कलाकाष्ठामुहूर्तादि	३४०	कानिचिद्धूम्रवर्णानि	३४१
कलामुहूर्तनाडिका	४२८	कान्तिज्वालाकुलालीढ	१९०
कलिदोषापहरणं	२२२	कान्तिर्नाम गुणः सोऽयं	५२१
कलौ च कोटिहोमेन	४३९	कान्तिर्नाम गुणोत्कर्षः	५२१
कल्पकं कुलिशं चाष्टौ	४९२	कापिलैः पुरुषत्वेन	३०२
कल्पनाभिश्च लघ्वीभिः	९८	कामं काममानेषु	१०१
कल्पप्रयुक्ता विधयः	२४६	कामः क्रोधश्च लोभश्च	६३
कल्पान्तजृम्भिताम्भोधि	३९८	कामगं स्यन्दनं चित्रं	४०६
कल्पान्तरं भृशं तेन	४३२	कामाः संकल्पितास्तस्य	४६०
कल्पो व्याकरणं शिक्षा	१०५	कामदानाच्च कमला	२२
कल्प्यकल्पात्मकं सर्वं	५०२	कामधुक् साधकेन्द्राणां	१९३

	PAGE		PAGE
कामराजमयं बीजं	२०८	कालः पचति तत्त्वे द्वे	६१
कामरूपं महास्त्रं तु	३८८	कालः प्रधानमाधारः	५५८
कामे पाणिग्रहाद्युक्तं	११९	कालः स कलयत्येकः	५६
कामैर्धर्मान् निबध्नन्ति	१९१	काल एव जगत् कृत्स्नं	३५
कामो धर्मस्य कामस्य	११७	कालकाल्यमयी शक्तिः	८९
काम्यः षोडशभिस्तैस्तु	३०	कालचक्रं चतुष्कोणं	३८०
का रक्षा कीदृशी चैव	१८८	कालचक्रं धर्मचक्रं	४५१
कारणं कथितं देव	७७	कालचक्रादिवर्गस्थं	४५३
कारणं जगतो यत्तत्	१३	कालतो गुणतश्चैव	५१५
कारयित्वास्त्रमन्त्रेण	२६७	कालदेशाद्यवच्छेद	५४५
कारयेत् षोडशभुजं	३५४	कालपावकमादाय	१६४
कारस्करादयः क्षुद्रे	२७०	कालपाशं च पैनाकं	४५१
कार्कोटकं चाम्बुजं च	२४२	कालपाशमथाग्नेयं	२७६
कार्मुकैः शक्तिभिः खड्गैः	४९६	कालप्रधानशब्दाभ्यां	५५९
कार्यं तवांशेनागत्य	४२२	कालशक्तिविकारस्थः	१२१
कार्यं महाभिषेकाख्यं	३७३	कालसंकलितेनैव	६००
कार्यं सत्संततौ क्वापि	५९८	कालस्त्रुटिलवाद्यात्मा	६१
कार्यकारणवर्गस्य	४०	कालस्य नियतिर्नाम	५६
कार्यभेदात् त्रयीत्वेऽपि	१०५	कालस्य पावनं रूपं	५६
कार्यमेषां षडर्णेन	४०१	कालाग्निरुद्ररूपेण	३५५
कार्यस्य च मितत्वेन	५५४	कालाद्यवनिपर्यन्तं	५५९
कार्या ज्योतिर्मयी पूर्वं	१८८	कालानलसमज्योतिः	१९४
कार्याणि गतयः प्रोक्ताः	५५९	कालानलस्थकमल	२०९
कार्याण्यपरिमेयानि	५५५	कालानलाख्यतरुणार्क	२१७
कार्या समन्विता दिव्या	१७७	कालानलायुतसहस्र	२१७
कार्येयत्तात्वमस्तीति	५९९	कालास्त्रं भीषणं दण्डं	३८०
कार्ये हि कारणेयत्ता	५९८	काली कालगता शक्तिः	३५
कालं तिष्ठति तावन्तं	३७	काले ददाति सर्गादौ	२५
कालः कालः समुद्दिष्टः	५६८	कालेन कलिताश्चैव	६१

	PAGE
कालेन कियता सर्गः	२९
कालेन तावता कार्यं	४५०
कालेन तावता सा तु	२९
कालेनामानतश्चायं	५३०
कालैरनेकसाहस्रैः	८३
कालो नाम गुणो नाम	५६
कालो नाम गुणो विष्णोः	३५
कालोपग्रहसंख्याभिः	९७
कालो बुद्धिस्तथा प्राणः	६१
काल्यकालविभागेन	४१
काष्ठैः शमीमयैरग्निं	२६४
काष्ठैरौदुम्बरैर्वह्निं	२६५
किं कारणं च जगतः	१४
किं कार्यमेभिर्नृपते	४८७
किंकृतं तस्य माहात्म्यं	२
किं च दिव्यानि चास्त्राणि	४९०
किंचित्कालमुपास्यैनां	४७७
किं तत्कारणमित्युक्तं	२९
किं तत्प्रमाणमित्युक्तं	१४, ८७
किं तत्षाड्गुण्यमित्युक्तं	१९
किं तत्सुदर्शनं नाम	२, १२
किं तेन नियतं नित्यं	२
किंनामकोऽसि कथय	४७५
किंसंस्थानान्यथास्त्राणि	३७७
किकाराश्च कुकाराश्च	१५४
किङ्किणीजालसंयुक्तं	४४७
किमत्र बहुनोक्तेन	३७६, ४१८
किमन्यत्कार्यमित्येषः	३९४
किमन्यदिह वक्तव्यं	७

	PAGE
किमर्थं किंमयं देव	८७
किमर्थं कीदृशी शक्तिः	४००
किमर्थं रोदिषीत्येवं	४६३
किमागमनकार्यं ते	४२०
किमाह वासवः सर्वं	४९४
किमिदं भगवल्लोके	४२३
किमेतच्चिन्त्यतां ब्रह्मन्	४९४
किमेषां मूर्तयः सन्ति	३४१
कियन्तः कीदृशाः के च	२
किरीटहारकेयूर	४५९
कीदृशं कर्म विज्ञेयं	२८१
कीर्णं नियतिरूपेण	८४
कीर्तिमाली च तच्छ्रुत्वा	४८९
कीर्तिमाली च देवेन्द्रं	४९८
कीर्तिमाली च भूपालः	४५७
कीर्तिमाली च संतुष्टः	४९९
कीर्तिमाली वितानेन	४५७
कुक्षिपृष्ठांसयुग्मोरु	१७४
कुण्डमण्डलभेदज्ञः	१८०
कुण्डल्या पिहितं शश्वत्	२९१
कुण्डल्यास्तु विनिर्भि	२९६
कुण्डानि शेषमूर्तीनां	४४७
कुतोऽमुष्याङ्गमन्त्राणां	४००
कुन्देन्दुगौरमरविन्द	२१४
कुम्भमादाय मन्त्रेण	३६६
कुम्भाधिवासितं देवं	३६९
कुम्भानि राजतान्यष्टौ	४३७
कुम्भान्पूर्ववदेकैकं	४४९
कुरुतः सा क्रिया तत्र	२७

	PAGE		PAGE
कुर्यात्तस्याग्रतः कुण्डं	२६५	कृत्स्नकर्माधिकारो वै	३६
कुर्यादलब्धलाभाय	१३१	कृत्स्नो योगविधिश्चैव	६०४
कुर्यादायामविस्तारौ	४४६	कृपया परया वीक्ष्य	३०८
कुर्यान्निरामयोऽनाधिः	४५५	कृपानुरक्तः सर्वेषु	३०७
कुर्युरेतन्महाशान्ति	४४६	कृष्णागुरुमयैः काष्ठैः	२६७
कुर्वन्निन्द्रियसंरोधं	१३४	कृष्णास्यं पिङ्गनयनं	३८१
कुर्वन्वनस्थः शास्त्रार्थान्	१३६	कृष्णोद्देशेन कृत्यां वै	४०५
कुर्वाणाः पञ्चकालस्थाः	१२८	क्लृकारास्तत्र षट्त्रिंशत्	१५४
कुशः क्रौञ्चस्तथा शाकः	२६१	केचित्त्रैभूतिकीं सृष्टिं	७३
कुशैः पुष्पैश्च लाजैश्च	२६२	केचिदुत्कृत्तशस्त्रास्तु	४९६
कुहूः पयस्विनी चैव	२९०	केचिद्वाताकुला घस्राः	७६
कूटस्थो यः पुरा प्रोक्तः	७०	केचिन्निकृत्तशिरसः	४९६
कूटीकृता व्यापियुता	२०९	के तेऽधिकारिणो नाम	१४
कूटे स्वर्णमये त्वस्याः	१६५	केतो ज्ञानमिति प्रोक्तं	५८६
कूर्मपृष्ठसमानायां	३१	केन सर्वार्थसिद्धिः स्यात्	३७२
कूर्मवच्चतुरः पादान्	२५८	केनाध्वना वा तद्धाम	४७६
कृच्छ्रचान्द्रायणाद्यैश्च	२८३	केनैतदागतं कष्टं	४३३
कृच्छ्राल्लब्धः प्रियः पुत्रः	४६६	केनोपायेन जेतव्यः	४७४
कृतचक्रेति शब्दो च	३३५	केनोपायेन तत्प्राप्तिः	२८०
कृतान्यनेन मोक्षश्च	३५८	केनोपायेन भगवन्	२४४
कृतान्यनेन सर्वाणि	३५७	केवलं तत्स्थितं सोमं	१६४
कृतार्थं मन्यमानः स्वं	१८५	केवलानां सस्वराणां	१५४
कृती निश्चित्य मनसा	४७४	केवलान्यासनादीनि	४५७
कृत्यकाण्डानि पञ्चादौ	१०७	केवलो धर्मनित्यश्च	१३६
कृत्याकृत्यं न जानाति	४०३	केवलो धर्मनित्योऽसौ	१३५
कृत्वा तमप्रतिष्ठाप्य	३६०	केशवादित्रयं तत्र	४६
कृत्वा निषेदिवांस्तस्य	४९७	केशवादीन्मूर्तिमतः	२३०
कृत्वैतत्कुण्डमत्रैव	२४७	केशान्धुनेन्न न वपेत्	४६०
कृत्वैतच्चक्रवर्तित्वं	४४६	केसरेषु क्रमादस्य	२२८

	PAGE		PAGE
केसरेष्वस्य पद्मस्य	२२८	क्रियाख्यो योऽयमुन्मेषः	२५
के हि तानधिकुर्वन्ति	१२७	क्रियातन्त्राणि पञ्चाथ	१०७
कैलासं शंकरावासं	४	क्रिया प्रवर्तिका भूतेः	७७
कैलासशिखरं प्रायात्	४१७	क्रियाभूतिविभेदेन	२४, ७८
कैलासशिखरं रम्यं	४७४	क्रियाभेदा इमे तस्मात्	६४
कैश्चित्कःस्विदिति प्रोक्तः	१३८	क्रियायोगैरनेकैश्च	१००
कैश्चिन्मूक इति प्रोक्तः	१३८	क्रियाशक्तिः परा विष्णोः	६०४
कोटिकोटिसहस्रौघ	८४	क्रियाशक्तीरितो विष्णोः	३२
कोटिकोट्या तु होमानां	२६८	क्रियाशक्तेरधिष्ठानं	१४१
कोटित्रयचतुःपञ्च	२६४	क्रीडया हृष्यति व्यक्तं	५३५
कोटिद्वयेन चैतेषां	२६१	क्रूरा नराश्च पशवः	४१४
कोटीनां फलहोमानां	२६१	क्रूरोग्रवक्रनख	२१४
कोणषट्कयुतं वह्नि	२४३	क्रोडात्मा बडवावक्त्रः	४७
कोणाभ्यन्तरभागे	२३०	क्रोधातिशयतो रौद्रः	५४३
को वा जगत आधारः	१४	क्रोधी च सामरेशः स्यात्	३३३
कौकाराश्च तथासंख्याः	१५४	क्रोधी चानन्दसहितः	३३५
कौटुम्बमुपजीवन्ति	१२९	क्रोधी दण्डी च चण्डीश	३१५
कौमोदकि महाशार्ङ्ग	१७५	क्रोधी पिनाकिसंयुक्तः	३२१
क्रतुं पुरोहितं लब्ध्वा	३०७	क्रोधी पिनाकी मायी स्यात्	३२९, ३३५
क्रमणं क्षेपणं प्रोक्तं	३९०	क्रोधी पिनाकी मेषश्च	३२५
क्रमात्संहृत्य तज्ज्ञानं	१७०	क्रोधेन महताविष्टः	३०४
क्रमावतीर्णो यस्तत्र	६०	क्रोशन्ति संध्ययोर्भीमाः	४०३
क्रमेण चक्रपरशु	३५४	क्रौञ्चमस्त्रं महत्पक्षी	३८४
क्रियतेऽनेन तत्कर्म	३५१	क्लिश्यद्भिः क्लेशितः क्लेशैः	१२३
क्रियन्ते यानि कर्माणि	४३३	क्लेशकर्मविपाकानां	९९
क्रियाकारकगो योऽर्थः	५२४	क्लेशाशयापरामृष्टाः	५५
क्रियाकारकजन्योऽर्थः	५३७	क्लेशेन महता स्थानं	१२६
क्रियाकारकलभ्योऽर्थः	५२२	क गम्यते समादाय	४६९
क्रियाकारकसंसर्ग	५२०, ५३२, ५३४, ५४४	कचिद्द्विविधसंताप	८३

	PAGE
कणत्किङ्किणिजालेन	३५४
क वर्तन्ते शरीरेऽस्मिन्	२८७
क्षणेन सिध्यन्ति	३६१
क्षतत्राणं यथाशास्त्रं	१३२
क्षत्रियस्य विशेषेण	२६०, २९९
क्षन्तुमर्हसि तत्सर्वं	२५९
क्षस्तु सत्यस्य बीजं तु	१५१
क्षितिसलिलसमीर	४१९
क्षिपेति द्विः शिरोऽन्तं स्यात्	३२४
क्षीराब्धेरुत्तरं तीरं	३९४
क्षुद्रावकाशसंकाशैः	८३
क्षेण कूटेन संयोगात्	१५१
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्वृद्ध्यै	५२७
क्षेत्रज्ञं सर्वभूतानां	१२९
क्षोण्यम्ब्वनलवाय्वभ्र	६
क्षौमाभिवेष्टितस्तम्भं	४३५
क्षौमैस्तन्तुभिरावेष्ट्य	४३७
क्ष्वेलितैस्तलशब्दैश्च	४९५
खकारः खर्वदेहश्च	१५७
खड्गखेटकरूपेण	९२
खड्गीशः साग्निदीर्घश्च	३३९
खड्गीशो दीर्घसंयुक्तः	३३८
खड्गीशो भौतिकयुतः	३२०
खड्गीशो मायया युक्तः	३३०, ३३१
खड्गेशः प्रथमं मायी	३३६
खण्डिताद्यरिपर्यायं	३२०
खर्वदेहात्परो यो हि	५६६
खर्वदेहो हि यो वर्णः	५६५

	PAGE
गकारस्तु गदध्वंसी	१५७
गङ्गां तत्र स्मरेद्विष्णोः	२५०
गजाश्वरथपादातं	४७३
गजाश्वरथसंपन्नः	४०५
गणेशमभिपूज्याथ	१६२
गतो ह्यवति सर्वत्र	५७२
गदाब्जशङ्खचक्रास्त्र	२३१
गदामुसलशङ्खारि	३१०
गदामुसलशूलानि	३५५
गदाशब्दं समुच्चार्य	३३४
गदासुदर्शनयुते	२३२
गदिता सात्त्विकी रीतिः	१३०
गन्तुं योग्या भविष्यन्ति	२६२
गन्धं च पात्रे निक्षिप्य	२५७
गन्धं पुष्पं तथा धूपं	२५५
गन्धतोयेन पूर्णानि	४३७
गन्धतोयेन संपूर्य	२५४
गन्धपुष्पप्रदानं च	२५६
गन्धपुष्पादिनाभ्यर्च्य	२५७
गन्धयत्यनुवेधेन	५८०
गन्धर्वैः किंनरैः सिद्धैः	४०६
गन्धवच्चन्दनाद्यैश्च	२५६
गन्धवत्कुसुमाकीर्णं	३७३
गन्धवन्माल्यसंवीतं	२६७
गन्धादीनि पृथिव्यादि	५८०
गमयत्यपि तन्नाशं	५७२
गम्यते पौष्करं तीर्थं	४८५
गरुडस्थे जगन्नाथे	८
गर्भं कालस्थविद्यायां	५५९

	PAGE		PAGE
गर्भवत्येव सा देवान्	६९	गुणत्रयात्मकं तस्मात्	२७३
गवां सहस्रं कोटिं च	४८६	गुणप्रधानभावस्तु	३५२
गवामायतने वापि	१८६	गुणसाम्यमविद्या च	५९
गां वेदयति सच्छास्त्रं	५२६	गुणाः शक्तिमया ये ते	४३
गाङ्गो ह्रद इवाक्षोभ्यः	१३७	गुणान्तरानुग्रहेण	९१, ९२
गात्रालेपं ततः कुर्यात्	२४९	गुणेन कर्मणा वापि	५१४
गान्धर्वं तत्पुनः प्राप	४०७	गुणैस्तटस्थितैस्तैस्तैः	७४
गान्धर्वं दर्पणं चास्त्रं	२७६	गुदं निपीड्य गुल्फाभ्यां	२८४
गान्धर्वमस्त्रं चिक्षेप	४०८	गुदाग्न्यगारयोस्तिष्ठन्	२९२
गान्धर्वमस्त्रमादिष्टं	३८३	गुरवः स्थिरसंघाताः	६७
गान्धर्वास्त्रप्रभावेण	४०८	गुरुं बहुधनैर्वस्त्रैः	३६९
गान्धर्वेण विवाहेन	४६५	गुरुक्षेत्रेशविघ्नेश	३६७
गायन्तः परिवार्यैनं	२६८	गुरुणानुदिनं स्नातः	४३८
गायत्रीं त्रिष्टुभं चैव	२०३	गुरुणैवाभिनिर्वर्त्यै	४४३
गायत्रीं यदि वा जप्त्वा	२९५	गुरु विष्टम्भनं शश्वत्	५८
गायत्र्यपि ज्वलित	२१६	गुरुस्तन्मूलमन्त्रेण	४५४
गायत्र्या आद्यनवमे	१७५	गुरूपदिष्टस्वाध्याय	२८३
गायत्र्यादीनि यानि स्युः	२०५	गुल्फं विन्यस्य पाणी च	२८६
गायन्तं त्रायमाणायाः	५७३	गुह्यकं प्राह शैलेऽस्मिन्	४७६
गार्हस्थ्यादथवा पूर्वं	१३५	गुह्यकः प्रत्युवाचेदम्	४७६
गिरत्यन्ते च तच्छास्त्रं	५५४	गुह्यगोपनशीलाय	६१०
गीतवादित्रनृत्ताद्यैः	२५८	गुह्यमेतत्क्रियाशक्तिः	४२९
गीयते निखिलैः शब्दैः	५२४	गृहस्थस्तु यदा पश्येत्	१३६
गुडूचीराज्यसंसिक्ताः	३६५	गृहाणेमानि रत्नानि	४७०
गुडौदनं हविस्तस्मै	२६२	गृहीतपिङ्गकेशाग्रं	३७९
गुणचक्राण्यरैः सर्वाणि	८२	गृहीत्वा दैत्यनाशाय	४९०
गुणतन्त्राण्यथ त्रीणि	१०७	गोक्षीरशङ्खहिम	२१५
गुणत्रयमया ये ते	८	गोपनश्च तयोर्नित्यं	५५८
गुणत्रयविकल्पैश्च	९९	गोविन्दो नाम देवोऽसौ	५२६

PAGE

गौरी सरस्वती धेनुः ५०८
ग्रथितं कल्पयेन्नाभिं १९५, १९७, २०१, २०३, २०५, २०७
ग्रथितां कल्पयेन्नाभिं २००
ग्रहणादिप्रकारोऽयं १७८
ग्रहनक्षत्रराशिस्थैः ९८
ग्रहाणां नवकानां च ४५९
ग्रहाभिभूतमासीनं ३७०
ग्रामानष्टौ च गुरवे ४८७
ग्रामेषु नगरेष्वेते ४६६
ग्राम्याहारं परित्यज्य १३६

घकारस्त्वथ घर्मांशुः १५८
घनाद्यं वायुपूर्वं च ३१३
घृतेन पयसा चापि ४६२
घृतौदनं हविः कृत्वा २६५
घोरं नाराचरूपं स्यात् ३८१
घोरप्रकारनयनत्रय २१४
घ्राणं जिह्वा च चक्षुश्च ३३
घ्राणं पायुरिति द्वन्द्वं ६७
घ्राणवन्तः पायुमन्तः ६७
घ्राणे गले च स्फिग्देशे २९२

ङकार एकदंष्ट्राख्यः १५८
ङादिः पञ्चमहाभूता १५३

चकार सुमतिं नाम्ना ४६५
चक्रं त्रिंशदरं प्रोक्तं ८१
चक्रं पद्मासनं कूर्मं २८४

PAGE

चक्रकौमोदकीपद्म २३२
चक्रकौमोदकीशङ्ख २३१
चक्रकौमोदकीशार्ङ्ग २३३, ३४५
चक्रमध्ये न्यसेत्पद्मं २४३
चक्रमूर्तिंधरेत्येवं १७५
चक्रमेकादशारं ८१
चक्ररूपं चित्ररूपं ५४१
चक्ररूपं समाराध्य ३१०
चक्ररूपधरं देवं ३०६
चक्रलाङ्गलसौनन्द ९२
चक्रवर्ती निजास्थाने ४९१
चक्रवर्ती नृपः पूर्वो १४३
चक्रवर्ती स भगवान् ४२३
चक्रवर्ती सुरपते ४९२
चक्रशङ्खाम्बुजगदा २३२
चक्रस्था हि प्रजाः सर्वाः १४३
चक्रस्वरूपिणं देवं ४०४
चक्रस्वरूपी भगवान् ३७८
चक्राकृतीनि कुण्डानि ४३६
चक्राणि बाहुनिव : २१८
चक्रात्मन इति ब्रूयात् ३३२
चक्रात्मानमनाद्यन्तं ३००
चक्राद्यस्त्रचतुष्कं तु १७५
चक्राद्यायुधविन्यासः ४७
चक्राब्जकर्णिकास्थाने २३५
चक्राब्जमध्ये तिष्ठन्तं ३४४
चक्राब्जविष्टरे देवं २६५
चक्राम्बुजं च विन्यस्य ३६५
चक्रेऽस्मिन् विन्यसेत्तानि २८९

	PAGE
चक्षुष्मन्तः पादवन्तः	६५
चटं वीक्ष्य पुनः प्रादिं	३२५
चण्डाद्यन्तौ क्रमान्न्यस्य	३१९
चण्डीशयुक्त आषाढः	३१४
चण्डीशो भौतिकः सद्योजातः	१६०
चण्डोऽनन्तसमायुक्तः	३३८
चण्डो भुजङ्गश्चात्रिश्च	३२०
चण्डो मायी पिनाकी च	३३४
चतुःपञ्चाशदुद्दिष्टाः	१५४
चतुःशतं सृजन्त्येते	५५
चतुरङ्गबलैर्युक्तः	४०६
चतुरङ्गुलमुत्सेधं	२८८
चतुर्गतिः सादिदेवः	५७९
चतुर्गतिः साप्रमेयः	५७८, ५७९
चतुर्गतिमथादाय	१६९
चतुर्गतिमयं यत्तत्	१७२
चतुर्गतिमयः प्राणः	१७२
चतुर्गतिर्देवदेवः	५६८
चतुर्गतिर्यकारश्च	१५९
चतुर्णां केशवादीनां	४४७
चतुर्थ एकजातिस्तान्	१३१
चतुर्थमङ्गमुद्दिष्टं	५१८
चतुर्द्वारयुतं रम्यं	२५०
चतुर्धावस्थितस्तद्वत्	३५२
चतुर्धा व्यूह्य चात्मानं	३५१
चतुर्धा स्वं विभज्याथ	३६
चतुर्बाहुं त्रिनेत्रं च	४५९
चतुर्बाहुमुदाराङ्गं	२३१
चतुर्भिरक्षरैरेवं	५२६

	PAGE
चतुर्भिरद्भुतैः शब्दैः	५४३
चतुर्भिर्मातृकाबीजैः	२०८
चतुर्भुजास्ते विज्ञेयाः	४७
चतुर्भूतमयीमन्ये	७३
चतुर्मुखश्च क्रोधीशः	३२६
चतुर्विंशतिसंख्याकैः	३०१
चतुर्विंशतिसंभेदैः	८३
चतुर्विंशत्यरं चक्रं	२३५
चतुर्विधपदातीनां	४९०
चतुर्व्यूहाभियोगार्थं	४४७
चतुर्ष्वेतेषु धर्मोऽयं	१३२
चतुर्होतायमुद्दिष्टः	५९०
चतुष्कोणं त्रिकोणं तत्	२८८
चतुष्पदां नृणां चैव	२८८
चतुस्त्रिंशदिति प्रोक्ताः	१५३
चन्दनं माल्यदानं च	२५४
चन्दनागरुधूपेन	४३५
चन्दनागुरुकर्पूर	३७३, ४४७
चन्द्रचन्दनकाश्मीर	३६५
चन्द्रमण्डलमध्ये तु	२२६
चन्द्रांशुमुद्धरेत्पूर्वं	१६८
चन्द्रांशुश्चञ्चलश्चक्री	१५८
चन्द्रार्काग्निसहस्राभान्	१९०
चन्द्रार्काग्निसहस्रौघ	१९०
चराचराणि भूतानि	५१८
चरुणा पायसापूपैः	४४२
चलक्रियात्मकं दुःखं	३४
चलगण्डद्विगण्डौ च	१६०
चलगण्डमथो व्योम	३२३

	PAGE
चलत्तापूर्वरूपं यः	८६
चलनं नाम तच्चक्रं	८६
चातुरात्म्यमिदं प्रोक्तं	१५१
चातुरात्म्यमिदं विद्धि	४३
चातुरात्म्यस्थितिर्विष्णोः	४२
चातुराश्रम्यकल्पैश्च	९८
चातुर्वर्ण्यमया एते	६९
चातुर्होत्रप्रधानत्वात्	१०५
चातुर्होत्रविकल्पैश्च	९८
चिक्षेप तच्च तत्रैव	४९८
चित्तवृत्तिनिरोधात्मा	११६
चितिः स्रुग्दशहोतायं	५८५
चित्तिर्नाम स्मृता बुद्धिः	५८६
चित्रमालाधरं चित्रैः	२६४
चित्रशेखरनामानं	४७५
चित्राङ्गरागैश्चित्राभिः	२६४
चित्राम्बरधरां सम्यक्	८५
चित्रा सृष्ट्यादिशास्त्राणां	७६
चिदचित्खचितं विश्वं	३७
चिदिन्दोश्चिदङ्कस्य	३७
चिन्तयित्वा चिरायैतत्	३०५
चिन्तयित्वा जगादैतत्	४९४
चिन्तयेदथ चक्रस्य	२३६
चिन्तामणिस्थिति	२१५
चिन्तितोपनतैरेव	२६२
चिन्त्यते यत्र विस्पष्टं	६०८, ६०९
चिन्त्यते यत्र सा लक्ष्मीः	६०८
चिन्त्यते सकलं रूपं	६०९
चिरेणाजय्यतां ज्ञात्वा	३९७

	PAGE
चिह्नं तच्चक्रवर्तीनां	२६५
चेतनस्य यदा मम्यं	५१९
चेतनाचेतनं विश्वं	१७३
चेतनाचेतनाः सर्वे	५२१
चेतनाचेतनाकारं	५३२
चेतनानां तु सर्वेषां	१५२
चेष्टमानस्तदा गर्भः	६५
चैतन्यं ज्वलनं प्रोक्तं	५४८
चोद्यमानेऽपि सृष्ट्यर्थं	५८
छन्दःपतिश्छलध्वंसी	१५८
छन्दःस्थितं भुवन	२१५
छन्दसां विचयश्चेति	१०६
छन्दोभिः कल्पयेदक्षं	२०४
छन्दोभिर्ग्रथितं मन्त्रं	२०५
छादयत्यखिलं स्वेन	५२४
छिद्रितं विविधाकारैः	८३
छिन्दानः संशयान्सर्वान्	४
छिन्ध्येनं भगवन्सम्यक्	३
छिन्नहस्ता गजाः केचित्	४९६
छेत्तारं संशयस्यास्य	४
छेत्तुमर्हसि देवेश	३४१
छेत्तुमर्हसि संदेहं	३४३
जगच्चक्रमिति ख्यातं	३०१
जगज्जनिस्थितिहरण	४२७
जगज्जन्मादि सकलं	४२९
जगतां यत्प्रमाणं च	११२
जगतामुपकाराय	४६

	PAGE		PAGE
जगत्कालसंवर्त	४२८	जप्तार्चिता हुता ध्याता	१६७
जगत्तया लक्ष्यमाणा	२२	जय: पराजयो वा स्यात्	४०७
जगत्प्रकृतिभावो य:	१९	जय: प्रणामरूपोऽर्थ:	५३७
जगत्प्रकृतिरीशाना	१७१	जये सूरितुष्टे शरण्ये	४७९
जगत्प्रथनरूपा सा	५८९	जलंधर इति ख्यात:	४२०
जगत्या: सर्ववृत्तान्तं	४८३	जलंधरमहं क्रूरं	४२१
जगत्स्रष्टुं मनश्चक्रे	३९२	जलंधरवधार्थं त्वं	४१७
जगदाकारसंकोचात्	२२	जलं मृद्वन्स पानेन	५६५
जगद्धातु: क्रिया सृष्टि:	५९२	जवेन विष्णुचिन्ताया:	२२६
जगद्धिताय लक्ष्म्याश्च	५९६	जहाति त्रिविधान् भावान्	५४५
जगद्धेतुतया देवी	४९	जहि वेत्युक्तवत्यस्मिन्	४७२
जगद्रक्षणरूपत्वं	६०९	जाज्वल्यमानं स्वेनैव	२२९
जगद्रक्षणविध्वंस	६०९	जातं स्वभावसंसिद्धं	५७५
जगद्विलापनं रूपं	५१०	जातजातं हि यो वेत्ति	५७५
जगन्ति प्रभवन्त्यस्मात्	१६	जातवेदस इत्यस्या:	५७५
जगन्मयत्वमेतद्धि	५३५	जातवेदस इत्येषा	२०४
जगाम तपसे राजा	४७४	जातवेदा: स चात्रापि	५७७
जगाम मण्डपं तत्र	४३६	जातवेदा: स दुर्गाणि	५७७
जङ्गमत्वाज्जगद्रूपा:	५३६	जातवेदा: समुद्दिष्ट:	५७५
जटाजिनधरं शान्तं	३०६	जातुचिन्मा स्म मुच्येय	५८१
जनकस्तं तत: श्रीमान्	४६५	जात्यायुरनुबन्धान् स:	१२३
जननी वाचमश्रौषीत्	४६३	जात्यायुर्भोगकामाश्च	३५०
जनयन्ति बहून्पुत्रान्	६८	जायते गन्धतन्मात्रं	६६
जनयामास देवोऽसौ	२७८	जायते रसमात्रं तु	६६
जनार्दनत्वमीशान:	९२	जायते रूपमात्रं तु	६५
जन्तुभिर्निजसृष्टैश्च	२७४	जायते स्पर्शवान्वायु:	६४
जन्मान्तरे सार्वभौम:	३४९	जायन्ते तैजसा भेदा:	६५
जपेन्मन्त्राभिपूतेन	३७०	जायन्तेऽथ गुणास्तेषां	६६
जपेल्लक्षाणि षण्मन्त्री	१८७	जायन्ते रसनावन्त:	६६

	PAGE
जालायेति प्रयोक्तव्यं	३३२
जिगाय तेन महतीं	४८१
जिघांसुस्तद्वलं राज्ञः	४७२
जिघृक्षुस्तद्रथं मार्गे	४७२
जिज्ञासुर्ब्रह्मचारी सः	१३४
जितं त इति वाक्तृष्य	५३७
जितं त इति शब्दोऽयं	५३७
जितताख्येन मन्त्रेण	२०१
जितंताग्रथितं मन्त्रं	२०१
जितंतायामिदानीं मे	५२७
जितं तेऽथ नमस्तेऽस्तु	५३७
जितशब्दमथोच्चार्य	३३९
जितेन्द्रियसमीराद्यं	५५२
जितेन्द्रियो जितश्वासः	५५१
जित्वा तमसुरं राशि	४७२
जिहीते तदशेषं च	५३८
जिह्वानिर्लेखनं चैव	२५५
जिह्वामूलमभिप्राप्ता	२९१
जीवः पञ्चमवर्गादिः	३१३
जीवः सोमस्य सोमोऽयं	५९१
जीवभेदा मुने सर्वे	७०
जीवातव इति ब्रूयात्	३३९
जीवे दुःखाकुले विष्णोः	१२४
जुषस्व नेति सूक्तेन	४५४
जुहुयाद्वस्त्रकामस्तु	४६०
जुहूर्ध्रुवा स्रुवश्चैव	३५९
जृम्भकं नाम रक्ताक्षं	३८७
जृम्भकं प्रतिहारं च	२७७
जृम्भकं सर्वनाभं च	४५२

	PAGE
जृम्भणं त्वष्टवक्राङ्गं	३७९
जेतुं लोकान्तरं चक्रे	४०६
जैत्रं विमानमारुह्य	३१०
ज्ञानं तु हेतुमत्तत्र	११४
ज्ञानं नाम गुणं प्राहुः	१९
ज्ञानकर्मेन्द्रियद्वन्द्वं	६४
ज्ञानक्रियात्मिका शक्तिः	१६८
ज्ञानत्वादप्रमेयश्च	१७०
ज्ञानप्राणावश्विनौ द्वौ	५९०
ज्ञानभ्रंशं प्रपद्यन्ते	७०
ज्ञानमूलक्रियात्मासौ	७१
ज्ञानमेव परं रूपं	२०
ज्ञानरूप नमस्तुभ्यं	६
ज्ञानरूपमनाद्यन्तं	२८०
ज्ञानशक्तिबलाद्यैस्तत्	५२८
ज्ञानशक्तिबलैश्वर्य	१८९, ५२८
ज्ञानस्वरूपो भगवान्	३०१
ज्ञानहेतुः स धर्मोऽपि	९५
ज्ञानाज्ञानसमाख्यात	९९
ज्ञानात्मना स्वरूपेण	५४६
ज्ञानानन्दमया देहाः	५३
ज्ञानानन्दमयी स्त्याना	५२
ज्ञानेन तपसा शक्त्या	३४७
ज्ञानेन्द्रियं हृषीकं स्यात्	५३५
ज्ञानोद्यमदशायास्ते	१७
ज्यायांश्चैव तथाज्यायान्	५१५
ज्यायानतोऽपि पुरुषः	६००
ज्योतिरिङ्गणसच्छायैः	८३
ज्योतिर्भिर्धार्यते विश्वं	२०४

	PAGE
ज्योतिषोऽप्यान्तरं रूपं	३२
ज्योतिस्त्रयं निरुक्तं तु	५८२
ज्योतींषि त्रीणि छन्दांसि	२०४
ज्यौतिषं नाम परमं	३९०
ज्वराभिभूते नृपतौ	३६५
ज्वलज्ज्वालाशतालीढाः	९
ज्वलत्परशुधृग्रामः	४७
ज्वलदादिनिरूप्योऽर्थः	५६०
ज्वलद्भिरस्त्रैर्हस्ताग्र	३९७
ज्वलनस्येव सा ज्वाला	१४४
ज्वलन्तमिति शब्देन	५४८
ज्वलन्नित्युच्यते सोऽयं	५४८
ज्वालाकुलद्रुतसमस्त	२१६
ज्वालान्तो मायया युक्तः	३३७
ज्वाला प्रसरणश्चैव	१५७
ज्वालामालाविला कृत्या	४०३
ज्वालामालासुदुर्दर्शं	४१४
ज्वालाविलं वाजिवक्त्रं	३७९
ज्वालाशब्देन तत्तेजः	१७४
ज्वालेव वायुना वह्नेः	७८
झकारो झषसंज्ञस्तु	१५८
झणज्झणत्कारित	४२६
झणज्झणितमञ्जीर	२५४, ४७८
ञकार उत्तमाख्यश्च	१५८
ञादि चान्तं तु तन्मात्र	१५३
टतङ्कृतपदद्वन्द्वा	१६१

	PAGE
डाकिन्यो भूतयोगिन्यः	२०४
ढकारो विश्वरूपश्च	१५८
णकारोऽभयदः शास्ता	१५८
णां श्रियं रेफमित्येवं	१९८
णादि टान्तं तु कर्माख्यं	१५३
णिरदाविरप तैंमूतदी	३१९
तं च हत्वा सुखं राज्यं	४८१
तं ताभिर्नागकन्याभिः	४६९
तं तारमध्ये संस्थाप्य	३६६
तं तारशक्तिश्रीबीजैः	१९३
तं दृष्ट्वा दीप्तवपुषं	४२३
तं दृष्ट्वा देवमीशानं	५
तं दृष्ट्वा परमक्रुद्धं	३९७
तं दृष्ट्वा परमप्रीतः	३९५
तं दृष्ट्वा परमप्रीता	४६५
तं दृष्ट्वा विस्मयाविष्टः	९, ४२३
तं धूपदीपमाल्याद्यैः	३६६
तं नादं परमं विद्धि	१४४
तं प्रणम्य महात्मानं	४३२
तं प्रणम्य महाबाहुः	४७५
तं मर्दयति यो देवः	५६६
तं यथा नाविको नावा	५७७
तं यथावस्थितं राजा	३०६
तं लोकं तां पुरीं तां च	४६५
तं विनान्यो भवेद्राज्ञः	४४१
तकारस्ताललक्ष्मा च	१५८

	PAGE
तच्च दद्यात् तथा पात्रीं	३७६
तच्छुत्वा जननीमार्ता	४६३
तच्छुत्वा परमक्रुद्धः	४०७, ४९५
तच्छुत्वा शोकसंतप्तः	४६६
तच्छुत्वा स मुनिर्युक्तः	४६७
तच्छेषभूतांस्तत्रैव	३४९
तज्जयायेशतुष्ट्यर्थं	४७५
ततः कथं महीभर्तुः	४४०
ततः कर्मविपाकस्थः	१२३
ततः कारणमाकाशं	३२
ततः कालेन संदिष्टाः	४६४
ततः कुम्भं स्पृशन्मन्त्रं	३७०
ततः कुम्भोदकं किंचित्	३६९
ततः कुम्भोदकं स्पृष्ट्वा	३६९
ततः कुम्भोदकेनैव	३६९
ततः क्रतुं समाहूय	३०५
ततः क्रमेण लब्ध्वायं	३४९
ततः क्रुद्धः स मघवान्	४९७
ततः क्रोधी च साषाढः	३३७
ततः क्रोधीशचण्डीश	१६०
ततः परादिभावस्थान्	१८३
ततः पश्चिमभागे तु	३६५
ततः पादूप्रदानेन	२५८
ततः पाश्चात्यभागे तु	३६७
ततः पिनाकी सानन्तः	३३७
ततः पुरुष इत्येवं	६०१
ततः पुरोधसा सार्धं	४५८
ततः प्रजाः स विविधाः	३९३
ततः प्रणम्य तं राजा	३१०

	PAGE
ततः प्रतस्थे प्रथमं	४०६
ततः प्रतिष्ठाप्य धनानि	४११
ततः प्रतीच्ये दिग्भागे	३६७
ततः प्रद्युम्नसंज्ञोऽसौ	३७
ततः प्रभृति दैतेयाः	२४४
ततः प्रभृत्यजय्योऽभूत्	३०५
ततः प्रवर्तकान्येवं	३४५
ततः प्रवर्त्यते शास्त्रं	७०
ततः प्रववृते युद्धं	४९५
ततः प्रसन्नो भगवान्	४६१, ४६२
ततः प्रसन्नो राजानं	४८६
ततः प्रस्वापनाग्नेये	४६९
ततः प्रीतः स भगवान्	४०४, ४१५
ततः शक्तिमयो देवः	४५
ततः शरीरसंबन्धि	३६४
ततः षोडशभिर्देवैः	३४४
ततः षोडशहस्तं तु	४२३
ततः संग्रामसंनाहात्	३०५
ततः संग्राममवाप्यासौ	४०९
ततः संपीडिताः सर्वाः	३०४
ततः संमन्त्र्य ताः सख्यः	४६७
ततः स परमप्रीतः	४३६
ततः समस्तरूपं तु	१७५
ततः समागतौ दृष्ट्वा	३९६
ततः समाधिमास्थाय	२९७
ततः स शुश्रुवान् वाक्यं	३०५
ततः स संज्ञां प्रतिलभ्य	४२६
ततः ससागरा पृथ्वी	२६४
ततः सहैव कालेन	४६४

	PAGE		PAGE
ततः सा दक्षिणा पृथ्वी	२६३	ततस्तद्दर्शनान्मन्त्रं	४१४
ततः सादिमयी भूत्वा	१४९	ततस्तयोरभूद्युद्धं	४०७
ततः स्तोत्रं जपेच्छत्र	२५६	ततस्तस्य प्रभावेण	४८४
ततः स्थूलमिदं देहं	२५२	ततस्तु परमक्रुद्धः	३९७
ततः स्रष्टुं प्रजाः सर्वाः	३९३	ततस्तुष्टः शचीनाथः	४९८
ततः स्वदेहे पुत्रादौ	३६४	ततस्तेन महायुद्धे	४७२
ततः स्वनामभिश्चान्ते	४४८	ततस्तेनाभिषेकेण	३७५
ततः स्वपुत्रं रत्नानि	४७०	ततो गन्धर्वराजस्य	४०८
ततः स्वयं मुनिः सार्धं	४३७	ततोऽचिरेण कालेन	४९०
ततः स्वस्थमनाः सद्यः	४४३	ततोऽचिरेणैव विमुक्त	४१२
ततः स्वस्थो भवेत्सद्यः	३६७	ततो जलंधराख्येन	४१६
ततः स्वस्थो भवेन्मर्त्यः	३६९, ३७१	ततो दक्षिणदिग्भागे	२६३
तत आचमनीयं च	२५५	ततो दद्यात्सुवर्णं च	२५७
तत उत्तीर्य चाचम्य	२५०	ततो दर्शनपूताय	१५
ततश्च कपिलः शास्त्रात्	१०२	ततो देवान् समभ्यर्च्य	४५४
ततश्च भगवान् पूर्वं	१०१	ततो द्वापरवेलायां	१०
ततश्चक्रमयं सर्वं	३००	ततो ध्यात्वा जपेन्मत्र	२५६
ततश्च परमक्रुद्धः	४९८	ततो नारायणं देवं	२३८
ततश्च मरुतां कुर्युः	२९४	ततो निर्वेदमापन्नः	४९७
ततश्च यक्षगन्धर्वान्	४९१	ततो निष्कण्टकां भूमिं	३१०
ततश्च वायवो देहे	२९४	ततोऽपि बुद्धिसंकोचात्	१०
ततश्च सर्वनाडीनां	२९३	ततो भूमिमवाप्नोति	२३९
ततश्चाष्टौ समाहूय	४३८	ततो भेदिनि फट् चैव	३१६
ततश्चिक्षेप शस्त्राणि	४९८	ततो भेरीनिनादैश्च	३७५
ततश्चित्राणि वासांसि	२५६	ततो भैक्षहविष्याशी	१८६
ततश्चिन्तामणिं बाह्ये	२१०	ततो मनोजवं नाम	४९१
ततश्चेयमनाधारा	९५	ततो महति याते तु	३६३
ततस्तच्चक्रमध्याक्ष	१८३	ततो महागुहापार्श्वे	४७७
ततस्तच्छिरसे स्वाहा	१७१	ततो महान्तमव्यक्तात	२७३

	PAGE		PAGE
ततो मुक्तग्रहस्तेन	३७०	तत्कार्पण्यं तदुद्बोधः	५१७
ततोऽमृतमुपादाय	१६९	तत्केशवादिमूर्तीनां	३५२
ततो मोहाकुले लोके	१०१	तत्क्रियारूपतो ज्ञेयं	५१३
ततो यवनिकां कृत्वा	४३८	तत्तत्कर्तृसमाख्याताः	११०
ततो रत्नमयं दिव्यं	४७७	तत्तत्कुण्डेषु तैर्मन्त्रैः	४५०
ततो राजासनारूढं	४५४	तत्तत्त्वत्रितयव्याप्तिः	५४९
ततो रुद्रधाम्ने इति	३२७	तत्तत्सच्छास्त्रसंभूत	५३४
ततो लीलार्थमात्मानं	२७२	तत्तत्सद्यः समाप्नोति	३७६
ततो वायुः समुत्थाय	४१६	तत्तत्समन्ततः कुर्यात्	४४७
ततो विदद्याद्दिवस्य	२५५	तत्तत्सुदर्शनोन्मेष	५४
ततो विद्रावयामास	४०७	तत्तदक्षरसंदिष्टं	१९६
ततो विशन्ति ते दिव्यं	५४	तत्तदक्षरसंयुक्तं	१९८, २००, २०२, २०३, २०६, २०९
ततो विस्तीर्य पुरतः	२५३		
ततो विहस्य मघवान्	४९३	तत्तदस्त्रमयी देवी	२७
ततो वेधा विनिश्चित्य	३९४	तत्तदाश्रितकार्याय	५५६
ततोऽसौ भगवानेकः	३७	तत्तद्रौरवमाश्रित्य	४९
ततोऽसौ भगवान्विष्णुः	५८१	तत्तद्दुरितदैत्यौघ	१६५
ततोऽस्त्राय फडित्येवं	१७३	तत्तद्देवान्समाहूय	४५०
ततोऽस्य संनिधिं चक्रे	४२२	तत्तद्देशप्रवेशेन	५५९
ततोऽहंकारजास्तस्य	३६४	तत्तद्विचित्रसंकल्प	१६५
ततोऽहं महते तस्मै	४२२	तत्तद्विशेषसंयोगात्	१७०
ततोऽहं विस्मितोऽवोचं	४१५	तत्तद्वैष्णवसावार्त्म्य	५२०
ततो हरेद् बलिं मन्त्री	३६९	तत्तमो नाम भणितं	५८
ततो ह्यध्यक्षवन्तस्ते	६८	तत्तवापि शरीरेण	४३३
तत्कथं स्पष्टमाचक्ष्व	४१३	तत्तस्मै सकला वेदाः	३९६
तत्कदा केन कर्तव्यं	३५३	तत्तु वैद्यं पयः प्राश्य	७०
तत्कर्णिकायां विलिखेत्	२४३	तत्ते पदे प्रयोक्तव्ये	३१३
तत्कर्तृवाची हंशब्दः	५५०	तत्ते मनोमयं सर्वं	५०१
तत्कस्मा इत्यपेक्षायां	५२०	तत्त्रियम्बकमित्येषा	२०४

	PAGE		PAGE
तत्त्वज्ञानसमायोगात्	९५	तत्र ज्ञानबलद्वन्द्वात्	४२
तत्त्वतात्त्विककल्पैश्च	९९	तत्र ज्ञानबलोन्मेषात्	४४
तत्त्वतो वृत्तमाचख्यौ	४६३	तत्र ज्ञानमयत्वेन	४३
तत्त्वविद्भिरिदं प्रोक्तं	३५१	तत्र तत्र मनःस्थैर्यं	२९४
तत्त्वानां तात्त्विकानां च	९१, १३९	तत्र तत्रानुलोम्येन	५७०
तत्त्वे तत्त्वे च मर्यादा	९१	तत्र तत्रावशिष्टं यत्	४२
तत्त्वेयत्ता समस्तात्मन्	८८	तत्र तावन्निबोधेमं	२९
तत्पदं प्राप्य तत्त्वज्ञाः	५३	तत्र तुष्टाव देवेशं	३९४
तत्परं गदितं सद्भिः	५२१	तत्र तैः पन्नगैर्युद्धं	४९०
तत्परव्यूहविभव	१०२	तत्र त्यक्तशरीरास्तु	४८५
तत्पातानन्तरं जन्तुः	१२५	तत्र त्रयीमयं रूपं	१०५
तत्पादपद्मपर्यन्ते	२२७	तत्र देवैर्महेन्द्रोऽपि	२६८
तत्पादाम्बु समादाय	४७८	तत्र नश्यन्ति पाप्मानः	१९१
तत्पारयितृवन्द्यत्वं	५५२	तत्र नामोदयं प्राप्य	१४५
तत्पुत्रं शङ्ककर्णस्य	४७२	तत्र पात्रं निधायाज्यं	३६५
तत्पुत्रैस्तस्य पौत्रैश्च	३०४	तत्र प्रवेशमात्रेण	४८५
तत्पूर्वभागे प्रज्वाल्य	३६९	तत्र युद्धं समभवत्	४७३
तत्प्रतिद्वन्द्विनीं बन्ध	५७७	तत्र राजानमाहूय	४४३
तत्प्रभावेण ते भग्नं	४७५	तत्र रूपैरनेकैर्मे	९५
तत्प्रमाणमिति प्रोक्तं	८८	तत्र वह्निमथादाय	२६१
तत्प्रसंख्यानतत्त्वज्ञाः	५५०	तत्र शुद्धमयं सर्गं	४२
तत्प्रसादात्तमसुरं	३०६	तत्र संकल्पनीयोऽर्थः	५०२
तत्प्रसादात्सपत्नांस्त्वं	३१०	तत्र संच्छन्नमाकाशं	४०७
तत्प्राप्तये प्रधानोऽयं	५२०	तत्र सर्वाणि तत्त्वानि	१७
तत्प्राप्तिसाधनं योगः	२८१	तत्रस्थमर्चयेद्विष्णुं	४६१
तत्प्राप्त्युपायं जानाति	३०६	तत्र स्थूलदशायां ते	४६
तत्फुल्लनयनाकारं	१६६	तत्र स्वरप्रातिलोम्यात्	५७०
तत्र गन्धर्वनगरं	४०६	तत्र स्वरप्रातिलोम्ये	५७०
तत्र चक्राङ्कितं सर्वं	४८५	तत्राज्यहोमं कुर्याद्वै	२६७

	PAGE
तत्राद्यं ब्रह्मतन्त्रं तु	१०७
तत्राद्याभिश्चतसृभिः	५९७
तत्राधायाग्निमासित्वा	२६४
तत्राधिकारिणो ये च	१३
तत्रानन्दमया भोगाः	५२
तत्रापश्यत्सरस्तीरे	४७४
तत्रापश्यन्मनोज्ञाङ्गीं	४६५
तत्राप्येनं समावाह्य	३६५
तत्रासीनं सुरैः सार्धं	४१७
तत्रेयत्तामयं रूपं	९१
तत्रैनं सुमतिं दृष्ट्वा	४६७
तत्रैव कारयेत्कुण्डं	२४६
तत्रैव चागमिष्यामि	४३५
तत्रैव नाभिचक्रं तु	२८८
तत्रैव वर्तते सोऽपि	२६२
तत्रैवाथ भवा मित्र	४४८
तत्रैवार्णवशायी च	५६२
तत्रोषितस्तु तां रात्रिं	४८५
तत्संकल्पमयं चक्रं	८२
तत्संभृततमं चैव	५९०
तत्सहस्रं समाख्यातं	१६७
तत्सांख्यमभवच्छास्त्रं	१०२
तत्सांख्यैर्जगतो मूलं	६०
तत्साधनानि चान्यच्च	३६२
तत्सेवार्थमिह प्राप्तः	४७५
तत्स्थः स तन्मना भूत्वा	५७६
तथा गन्धर्वयक्षैश्च	४९१
तथा च पुरुषे तस्यां	३६३
तथा तं मे परं भावं	१५६

	PAGE
तथा तथा प्रकाशस्ते	७६
तथा तस्मादिमे मन्त्राः	४०१
तथा धर्मार्थकामानां	२२०
तथाधिरूढे देवेशे	२५७
तथानाहतशीर्ष्णी च	२३
तथा निवर्तमानायां	७५
तथा नृसिंहशब्देन	५४९
तथापि कैश्चिदरिभिः	३०८
तथापि तव वक्ष्यामि	३१२
तथापि भक्त इति ते	२२१
तथापि राजधर्मोऽयं	४३६
तथापि शान्त्याभिचार	१०५
तथा पुनः पुनश्चोक्तः	४८४
तथा प्रसादं कुरु मे	४८६
तथा ब्राह्मेष्वहःस्विष्टा	७६
तथा भूयांसि वासांसि	४८७
तथा वर्णमयं चक्रं	१६०
तथा वर्षाकुलाः केचित्	७६
तथा वाच्यस्तव मुने	५५१
तथाविधाश्च कोकाराः	१५४
तथा शूलस्वरूपेण	९२
तथा संकल्प एवैकः	८६
तथा समयकाण्डं च	१०८
तथा साड्गुण्यमस्यैव	३०९
तथा सुदर्शनेनैव	४१
तथास्य परिवाराणां	२५९
तथा हयोत्तमाः शूराः	४९३
तथेति तत्प्रतिश्रुत्य	४१७
तथेत्युक्त्वा गतः सोऽहं	४१६

	PAGE		PAGE
तथैकरुद्रः कूर्मैक	१६०	तदाज्ञाकारिणौ भीमौ	२३६
तथैव काशीराजाख्यः	४०४	तदात्मनैव चात्मानं	३५२
तथैव गोरोचनया	४३७	तदादिष्टेन मार्गेण	७०
तथैव चासुरीं प्राप्ता	४१४	तदा देवस्य संकल्पः	९२
तथैव दानवाः सर्वे	४१४	तदाद्यं भगवद्रूपं	८९
तथैव दर्पणस्यापि	४६४	तदा प्रादुर्भविष्यन्ति	९५
तथैव सर्वे सर्वज्ञ	३६२	तदा व्याप्रियते सृष्टौ	४५
तथैवोपहितं ब्रह्म	५१०	तदा संस्कृतयः सर्वाः	१४८
तथौदरैर्महारोगैः	३६८	तदा समाप्यते तस्य	५४८
तदंशलेशाद्ब्रह्माद्याः	११५	तदा सा शास्त्रतात्पर्यं	२७
तदक्षं कल्पयेद्दिव्यम्	१८९	तदाह परमप्रीता	३०९
तदक्षं कल्पयेन्मन्त्री	१९९, २०४	तदित्थं सविशेषं ते	११७
तदङ्गं पञ्चमं प्रोक्तं	५१८	तदित्यृचोऽस्याः सावित्र्याः	५७५
तदनन्तरमन्येषां	३४६	तदिह कृतविधेयः	२४८
तदनन्तरयोः पूषा	२८९	तदिहाविषयं व्यतिष्ठत	३११
तदनन्तारमव्यक्तं	८५	तदीयैका कला भूतिः	२६
तदन्तर्गर्भतां याति	६४	तदुद्भूतेन नादेन	२५२
तदन्तर्गर्भतां यान्ति	६३, ६५, ६६	तदुन्मेषवशेनैव	९५
तदन्तर्गर्भमायाति	६३	तदेकांशः क्रिया नाम	५८७
तदन्ते परमं धाम	३४९	तदेकांशो विभूत्याख्यः	५८७
तदर्थः सकलोऽप्यत्र	६१०	तदेकारं महच्चक्रं	७८
तदर्धेनाधमे पक्षे	४४२	तदेतत्कथयिष्यामि	४४५
तदवस्थेन नाघ्रातं	६०१	तदेतत् त्रितयं प्रोक्तं	११७
तदव्यक्तमिति ज्ञेयं	३८	तदेतत्परमं गुह्यं	२८७, ३२८, ३७७
तदस्त्रं तु गजं प्राप्तं	४९५	तदेतत्परमं दिव्यं	२४४
तदाकर्ण्य तमत्रैव	४६७	तदेतत्परमव्योम	५४
तदाज्ञयास्मदंशैश्च	१५५	तदेतत्सकलं दुःखं	५८
तदाज्ञयैव चरतः	४७५	तदेतत्सकलं स्वच्छं	५७
तदाज्ञाकारिणः सर्वे	२९८	तदेतत्सूक्तमित्युक्तं	६०२

	PAGE		PAGE
तदेतदखिलं देव	८७	तद्बीजं विन्यसेद्धीमान्	२३०
तदेतदतिवीर्यं तु	२४४	तद्बुद्धिरुचिवैचित्र्यात्	७५
तदेतदभिवीक्ष्याहं	४२१	तद्यज्ञरूपं सुसमाश्रितानां	३६१
तदेतदयनं ह्येकं	५४३	तद्यथैते सुराः सर्वे	४२१
तदेतदुपशान्तेन	६०९	तद्राजव्यतिरेकेण	३४७
तदेतद्दर्शितं रूपं	४२९	तद्वद्द्व्यष्टिमये चक्रे	८९
तदेतेनैव यन्त्रेण	२४५	तद्वशे वर्तते विश्वं	३००
तदेव धृतचित्तस्तु	२९५	तद्वारिणाभिषिच्यान्ते	३७५
तदेवं स्मृतिसंतान	२९७	तद्विज्ञानमयं शास्त्रं	९७
तदोमित्यक्षरं ब्रह्म	५१०	तद्विपाकानथाप्नोति	३६४
तद्गुहाद्वारि सोऽतिष्ठत्	४७७	तद्विष्णोः परमं रूपं	२२६
तद् दृष्ट्वा नागराजस्तं	४६९	तद्वीर्यं तच्च शास्त्रोक्तं	१७३
तद् दृष्ट्वा विस्मितः शक्रः	४९८	तद्वै प्रद्युम्नसंकल्पं	७९
तद्देशवासिनो मर्त्याः	३०९	तद्वै शक्तिमहाचक्रं	७९
तद्दोत्रदर्शनात् तेभ्यः	२९५	तन्तुजालेन संवेष्ट्य	३६५
तद् द्वितीयतृतीयौ द्वौ	५३७	तन्तुना वेष्टितं सम्यक्	४६१
तद्धर्मकारी तन्निष्ठः	१३३	तन्तुवत्सकलार्थेषु	५२५
तद्धर्मधर्मिणीं शक्तिं	१८९	तन्त्रं पाशुपतं नाम	१०९
तद्धर्मधर्मिणी दिव्या	८५	तन्त्राणामन्तरज्ञश्च	१७९
तद्धर्मधर्मिणी देवी	२६, ५१२	तन्नमः पूर्णमुद्दिष्टं	५१७
तद्धर्मधर्मिणी शक्तिः	५१३, ६०३	तन्नाम हृदयं मन्त्रं	१७०
तद्बहिः शतरुद्राणि	२०७	तन्निवेदितसर्वार्थः	१३३
तद्बहिर्विलिखेन्मन्त्री	२०७	तन्मध्यादुत्थिते पद्मे	४५९
तद्बहिश्चन्दनाद्यैस्तं	३६५	तन्मध्ये चक्रमतुलं	२४३
तद्बहिश्चाङ्कुशांस्त्रिस्त्रिः	२१०	तन्मध्ये योगपट्टेन	२३५
तद्बहिश्चापि दिग्बन्धं	२१०	तन्मध्ये रत्नपर्यङ्के	४७८
तद्बहिस्तारिकां चैव	२१०	तन्मध्ये विन्यसेन्मन्त्री	३७३
तद्बाह्ये पार्थिवं बिम्बं	२१०	तन्मध्ये षडरं चक्रं	३६५
तद्बाह्ये मण्डलं कुर्यात्	२२९	तन्मयं विद्धि सामर्थ्यं	१३९

	PAGE		PAGE
तन्मय्येव क्रिया सर्वा	५१४	तल्लोकवासिनः सर्वे	२६७
तपःसंतोषशौचाढ्यः	१७९	तव जामातरं पुत्रीं	४६९
तपस्यन्तं मुनिं दृष्ट्वा	४६३	तव पदसरसीरुहं	४२७
तपो विज्ञानमुद्दिष्टं	५९३	तव प्रकृतिवर्गेषु	४८८
तप्तजाम्बूनदप्रख्यं	२३१	तवान्तिकमिह प्राप्तः	९
तप्तजाम्बूनदमयं	२३८	तवैव सदृशो भूम्यां	४६७
तप्त्वा घोरं तपो ब्रह्मा	५४३	तस्मात्त्वमपि संनाहं	३०५
तमःसत्त्वरजोभेदात्	६१	तस्मात्पृथक् पृथक्छास्त्रं	१०४
तम एवेदमखिलं	३४	तस्मात्सर्वप्रयत्नेन	३४९
तमभ्येत्य महात्मानं	२६८	तस्मात्सर्वात्मना चैनं	३५१
तमहं व्यूहविभव	५५६	तस्मादभ्यर्चयेदेतत्	३४६
तमिमं संशयं छिन्धि	२९९	तस्माद्देवो भीममापद्य	२७५
तमुच्चरन् महामन्त्रं	४१४	तस्माद्यथोक्तमार्गेण	२४६
तमृषिं सर्वभूतानां	३०६	तस्माद्राज्ञां च सर्वेषां	२४०
तमो बन्धोऽथ हृद्ग्रन्थिः	१२२	तस्माद्विराडिति प्रोक्ता	६०१
तया च भेदिनः शक्त्या	१७१	तस्मान्निगद्यते लोके	३४६
तया विवशमेतत्तु	३६४	तस्माल्लक्ष्म्या विना देवः	३५१
तया सह चरेद्धर्मं	१३४	तस्मिञ्जजाप भगवान्	४२२
तयैव प्रथमं देहे	३६४	तस्मिन्काले समभवत्	३०४
तयैव प्रेरिता विष्णोः	३२	तस्मिन्गते प्रविश्यैनां	४७७
तयोपलक्षितं नित्यं	११३	तस्मिन्गते महाराजः	४८७
तयोर्हि सकला शक्तिः	१४२	तस्मिन्देशे समुत्पन्नः	४८५
तयोश्चिच्छेद शिरसी	३९८	तस्मिन्नण्डे स्वयं विष्णुः	२७३
तरवश्चाचलाः सर्वे	३१०	तस्मिन्नत्याहितं तेन	४१६
तरुणादित्यसंकाशं	२३२, ४७४	तस्मिन्नारोपयामास	४५८
तरुणी काम्यमानत्वात्	२३	तस्मिन्निवसनान्नित्यं	५३०
तर्पयेद् ब्राह्मणानन्यान्	३७६	तस्मिन्नुदितमात्रे वै	५३२
तर्पयेद् ब्राह्मणान्सप्त	३६९	तस्मिन्नुपरते शश्वत्	३८
तल्लोकं स्ववशं चक्रे	४०९	तस्मिन्परमसंक्रुद्धः	४१७

	PAGE		PAGE
तस्मिन्फलानि बैल्वानि	२६१	तस्य सद्गुणसंसर्गात्	६००
तस्मिन्भोगवतीं रम्यां	४६५, ४६८	तस्य सांसर्गिकी मुद्रा	६०२
तस्मिन्विदीप्ते महसि	४१४	तस्य साहाय्यकामोऽन्यः	४७६
तस्मिन्समाधिमास्थाय	४१४	तस्य स्तैमित्यरूपा या	४०
तस्मै प्रकृतयः सर्वाः	४५८	तस्य स्यामिति संकल्पः	१३
तस्मै शिष्टं च यद् द्रव्यं	३७६	तस्य स्वपुरवत्पृथ्वीं	४८२
तस्य दीर्घायुषः पुत्रः	४८२	तस्य हस्ततले स्थाने	१७३
तस्य दुष्टनिबर्हेण	५५९	तस्य हेतुः प्रयत्नो यः	५८७
तस्य देवस्य संकल्पं	५७३	तस्यां पलप्रमाणेषु	३६५
तस्य प्रतिदिनं भूतिः	३४९	तस्यां प्रवर्तमानायां	७५
तस्य प्रभावतः सोमः	२६६	तस्याः कोट्यर्बुदांशेन	१२१
तस्य प्रभावमखिलं	२९७	तस्याः संकल्पमय्यैव	५०
तस्य प्रभावमवलोक्य	२६९	तस्याः सदृशमन्वेष्टुं	४६७
तस्य बाह्ये महादिक्षु	२२९	तस्या अत्यल्प उन्मेषः	६०३
तस्य बाह्ये लिखेत्पद्मं	२२९	तस्या अल्पायुतांशांशः	७८
तस्य भूमण्डलं सर्वं	२२२, ४३२	तस्या अविषयो नास्ति	५९२
तस्य मण्डपरत्नस्य	२५१	तस्या उन्मेषमृच्छन्त्याः	४१
तस्य मध्ये महाज्वाला	२४२	तस्याग्रे मूलमन्त्रेण	३७३
तस्य मध्ये लिखेद्देवं	२२६	तस्याङ्के दक्षिणे लक्ष्मीं	४५९
तस्य योऽव्यभिचारेण	११३	तस्या देव्याः क्रियाशक्तेः	१४४
तस्य वक्ष्यामि विस्तारं	८६	तस्याध्ययनमात्रेण	१६२
तस्य वाचकमाकारं	१७०	तस्यानपायिनी शक्तिः	५११
तस्य वेदः स्मृता सत्ता	५७६	तस्यानुबन्धाः पाप्मानः	३५७
तस्य वैकारिकं नाम	६२	तस्यापदानचरित	२६८
तस्य व्याख्यामिमां सम्यक्	५७१	तस्यापि प्रतिलोमोऽयं	५७९
तस्य शक्तिश्च का नाम	२१	तस्यामपि प्रलीनायां	३६३
तस्य संकर्षणो देवः	६००	तस्यामाग्नेयदिग्भागे	२५३
तस्य संकल्पसंकल्पः	८५	तस्यामित्रा विनश्यन्ति	३४८
तस्य संनाहमालोक्य	३०५	तस्या यो भुवनाकारः	१७१

	PAGE		PAGE
तस्याश्च साधनं साक्षात्	१२०	तापातुरक्कथदशेष	२१७
तस्यैवं वर्तमानस्य	४८३	ताभिः किं साध्यते देव	४३०
तस्यैव तेजसा सर्वे	४९७	ताभ्यां पुंसस्तिरोभावं	१२४
तस्यैव न्यासमात्रेण	३५८	ताभ्यां वेदानुपादाय	३९८
तस्योपादानभावेऽपि	२०	तामध्यास्ते महावीर्यः	४७१
तां दृष्ट्वा क्षिप्रमेवासौ	४०३	तामसादथ भूतादेः	६५
तां दृष्ट्वा साधयाभीष्टं	४७६	तामापतन्तीं संप्रेक्ष्य	४०५
तां लब्ध्वा परमप्रीतः	४२२	तामेवापि श्रितावन्ते	५९८
तां विजानीहि देवर्षे	४१	ताम्बूलं च निवेद्याथ	२५४
तां विद्धि भगवच्छक्तिं	५०७	तायते तत्र तत्रैव	५७१
तां वै सुदर्शनादिष्टं	३४	तारं चतुर्मुखः स्वङ्ग	३१४
तां षड्धातुमयीमेके	७३	तारं ततश्च हृदयम्	३१८, ३२१, ३२४, ३२९
तांस्तान्निर्वर्तयत्येव	५८५		
तादृगेवात्र विज्ञेयं	८६	तारं तथा च हृदयं	३३४
तादृशं कुण्डयुग्मं तु	४३६	तारं प्रणामपर्यायं	३२४, ३३२, ३३४
तादृशं च विकल्पानां	९०	तारं शिरोयुतं मन्त्रं	३२९
तादृशं ते समीक्षन्ते	५३	तारं सद्योजातं	३२७
तादृशं नैयतं चक्रं	८१	तारकं तारिकां लक्ष्मीं	१८१
तादृशं शुक्लवर्णं तत्	३८२	तारकात्मकमेतत्तु	१९४
तानवं पाटवं यच्च	९०	तारकामयसंकाशे	७
तानि तत्रैव लीनानि	४९८	तारको नाम यो भावः	५०१
तानि तानि तपांस्यद्य	३	तारतारानुताराणां	५१५
तानि त्वाधारचक्राणि	८१	तारतारानुताराभिः	१९८–२०३, २०६-२०८
तानि सर्वाणि निर्गत्य	४९७		
तान्निबोध महाभागान्	१६०	तारपूर्वं च हृदयं	३१४, ३३१
तान्यधत्त स्वरूपेण	३९२	तारपूर्वं नमश्चोक्त्वा	३३४
तापत्रयविनिर्मुक्तः	२३८	तारशक्तिरमाबीजैः	१९५
तापत्रयाभितप्ताघ	३९५	तारादिग्रथितांश्चापि	२०५
तापसंस्कारचिन्ताभिः	९९	तारादिग्रथितान् साध्य	२०१, २०२

	PAGE		PAGE
तारानुतारयोरन्या	५११	तिष्ठन्तमष्टभिर्युक्तं	३४४
तारेण वेष्टयेत्त्रिस्तं	१९३	तिष्ठन्ति कललीभूताः	५६
तार्क्ष्यस्थितं रजतशैल	२१४	तिष्ठन्नञ्जलिभिः प्रातः	४६०
ताललक्ष्मा हि भगवान्	५६२	तिसृणां सार्धमात्राणां	५०७
तावच्चक्रमहानेमि	४६४	तिस्रः कोट्यश्च संपूर्णाः	४८९
तावच्च तर्पयेत्तोयैः	१८७	तिस्रस्तु यस्य विद्यन्ते	५८०
तावती पौरुषी रात्रिः	३९	तीर्थं गत्वा शुचौ देशे	२४९
तावतीस्तावतीस्ते ते	७५	तीव्रामयगृहीताश्च	४०३
तावद्भिश्चैव सृष्टयन्तैः	२०८	तीव्रामयपरीताङ्गः	४०२
ताविमावेकधैवोक्तौ	४९	तुङ्गं मङ्गलसंयुक्तं	२५०
तावुभौ कथितौ देवौ	५६२	तुङ्गतोरणसंयुक्तं	४४७
तावुभौ जग्मतुः स्वं स्वं	४७३	तुङ्गसालसमायुक्तं	४४७
तासां सुषुम्ना मुख्या स्यात्	२९०	तुन्दिलेति पदं पूर्वं	३१६
तासु तिस्रो मुख्यतमाः	२९०	तुष्टः स योगादुत्थाय	४८५
तासु त्वन्तर्हितो दिव्यः	१८२	तृतीयं बीजमुद्दिष्टं	२०९
तासु प्रवेश्य चात्मानं	१८४	तृतीयस्वरसंयुक्तः	३३८
तास्तु त्रिंशत्क्षणस्ते तु	३०	तृतीयेन स्वमात्मानं	२५२
तिग्मेति वृत्ते इति च	३२४	ते च सौदर्शने रूपे	५१४
तिमिरेति पदं ब्रूयात्	३२३	ते चापरिमिताः सर्वे	५५
तिरोधानकरी शक्तिः	१२२	तेजःप्रभं च पैशाचं	२७६
तिरोभावं सृणिं चैव	१९०	तेजःप्रभं स्मृतं प्रास	३८४
तिरोभावनशक्त्यैव	१२३	तेजसा भेदितो मन्त्रः	१७४
तिरोहितः पुमान् शक्त्या	१२३	तेजसा विश्वमापूर्य	४९७
तिलकालकवत्स्वस्य	३७	तेजसे इति च ब्रूयात्	३३३
तिलकालकवद्यस्मात्	५५७	तेजसो नयनं स्थानं	१७४
तिलकालकवद्विश्वं	५३३, ५९९	तेजो दिव्यं महच्छुभ्रं	१८३
तिलभारद्वयं तत्र	३७०	तेजोमयं दीप्तिकणायमान	४२६
तिलैश्च जुहुयात्तद्वत्	३६९	तेजोमयं सकललोक	२२४
तिष्ठतो यदि वासीनान्	३४४	ते तु पञ्चदशाहः स्यात्	३०

	PAGE
ते त्रयो यज्ञदीक्षायां	१३३
तेन किं क्रियते कर्म	२
तेन तक्षकमुख्यानां	२६९
तेन तेनाप्यते तत्तत्	३५६
तेन निष्कण्टका भूमिः	४६२
तेन प्रवर्तिता देवाः	४९६
तेन शास्त्रेण ते दिव्याः	१००
तेन संयोजितश्चक्र	१७१
तेन सर्वे कृता यज्ञाः	३५८
तेन सार्धं तु भुञ्जीय	४६६
तेनाक्षतो बहिर्भावात्	५२९
तेनाभिगन्तुं शक्तोऽभूत्	४६८
तेनास्य शत्रवः सर्वे	४६२
तेनेदं भारतं वर्षं	२६५
तेनैव क्रमयोगेन	१८४
तेनैव गच्छतस्तस्य	४७४
तेनैव तं दुरात्मानं	४२२
तेनैवमनुशिष्टोऽयं	४६२
तेनैवमुक्तो भगवान्	४३३
तेनैव मोहिता सर्वा	४०८
ते पञ्चदश पक्षः स्यात्	३०
तेऽप्येतत्पूजया सर्वे	३५०
तेषां गोत्राण्यनेकानि	६९
तेषां तु तपसां न्यासं	३५८
तेषां निग्रहमाकाङ्क्षन्	४१५
तेषां न्यूनाधिभावोऽपि	७५
तेषां प्रधानतो व्यूहाः	४२३
तेषां फलानि भुज्यन्ते	४३३
तेषां भवन्ति गात्राणि	३४१

	PAGE
तेषां मनीषितं सर्वं	३०२
तेषां युगपदुन्मेषः	४३
तेषां ये कर्म कुर्वन्ति	६९
तेषां विभूतिर्महती	३४७
तेषां स्वरूपं मन्त्राणां	३१२
तेषां स्वरूपविज्ञाने	३२८
तेषूपकरणापेक्षा	९६
ते सम्यगधिकुर्वन्ति	१३०
ते सर्वे तस्य वशगाः	२६३
ते सर्वे भूपतेस्तस्य	२६६
तेऽसुराः सर्वभूतानि	३०४
तैः सर्वैरण्डमुत्पाद्य	३९३
तैजसं राजसं रूपं	६२
तैजसं विस्तृताग्रं तत्	३७८
तैरियं सात्त्विकी दिव्या	९५
तैर्नित्यमर्चनीयं स्यात्	३४७
तैर्युद्धमभवत्तीव्रं	४९१
तैस्तैः साधनसंभेदैः	९६
तैस्तैर्विकल्पितैः कल्पैः	९७
तैस्तैश्चतुरधिष्ठान	९९
तोयदानं ततः कुर्यात्	२५५
तोषयामास मासेन	३१०
तौ तस्य स्मृतिमात्रेण	३९६
तौ दृष्ट्वा सृष्ट्युपक्रान्तं	३९३
तौ समभ्यर्च्य विधिना	३०६
त्यक्तकामाः सुधृतयः	१२९
त्यज्यतां वा यथेष्टं भो	४८७
त्रयं चाद्यं क्षत्रविशोः	१३२
त्रयीकर्मात्मकं सूक्ष्मं	५२४

	PAGE		PAGE
त्रयीरूपेण संकल्प्य	१०६	त्रिशतं वृणुयाद् ब्रह्म	४४८
त्रयी सांख्यं तथा योग	१०४	त्रिशुक्लो निस्त्रिसंदेहः	१४०
त्रयीस्था एव सिध्यन्ति	१३०	त्रिषु लोकेषु विख्यातं	२०६
त्रयोदशविधं कर्म	१२८	त्रीणि तन्त्राण्यथान्यानि	१०७
त्रयोदशात्मना व्यक्ता	१५३	त्रीणि प्रमाणकाण्डानि	१०७
त्रयोदशानां भूम्यादि	३६	त्रीणि यस्मिन्प्रलीयन्ते	३८
त्रय्यन्तपदवीवेद्यः	५५४	त्रीनोतान् संहतान् सृष्टौ	२५
त्रय्यन्तैर्ब्रह्मविज्ञानं	११६	त्रेतादौ सत्त्वसंकोचात्	१०१
त्रय्यादिमार्गगा रीतिः	१३१	त्रेतायुगावसानेऽसौ	४६४
त्रसरेणुप्रमाणास्ते	५३	त्रेतायुगे पुरावृत्तं	४३१
त्रायते महतः पापात्	५७४	त्रैगुण्यं नाम तत्त्वज्ञैः	५९
त्रायन्ती गायतः सर्वान्	२३	त्रैगुण्योपरमे तत्तु	१७
त्रिंशच्च नव चैवेते	४८	त्रैयम्बकास्त्ररूपिण्या	२०६
त्रिकोणं दण्डवद्विद्यात्	३८६	त्रैराशिं सार्चिमालिं च	२७८
त्रिकोणेष्वष्टसु तथा	२३४	त्रैराशिर्वानरमुखं	३९०
त्रिनाभियुक्तं षण्नेमि	३००	त्रैलोक्यं धरणीं चक्रं	१९०
त्रिपदा चेयमित्येतत्	५७४	त्रैलोक्यं समवाप्नोति	२२३
त्रिभावभावनायुक्तैः	४१५	त्रैलोक्यत्राणसंहार	२
त्रिभिः कृच्छ्रैर्विशोध्य स्वं	१८६	त्रैलोक्यराज्यमखिलं	२३९
त्रिभिर्वा ब्रह्मकूर्चोत्थैः	१८६	त्रैलोक्यस्याथ रक्षायै	१८६
त्रिभिस्तदाद्यैश्छन्दोभिः	२०५	त्रैलोक्यैश्वर्यदोपेतैः	२०८
त्रिभ्यश्च प्रतिगृह्णीयात्	१३१	त्रैलोक्यैश्वर्यदो व्यापी	१५७
त्रिरूपामत्रिरूपां च	१८९	त्र्यक्षं वरदमीशानं	५
त्रिरूपा मितिरुद्दिष्टा	५८७	त्र्यक्षरः स तु विज्ञेयः	५७९
त्रिवर्गफलमाप्नोति	२३७	त्र्यम्बकः स तु विज्ञेयः	५८०
त्रिविक्रमाद्यं त्रितयं	४६	त्र्यरं तत्पौरुषं चक्रं	८१
त्रिविधे मन्त्रनाथेऽस्मिन्	१८३	त्र्यरं तैजसमाख्यातं	८२
त्रिविधैः षट्प्रकारैश्च	८३	त्र्यश्रं षडश्रमर्धेन्दुं	४४७
त्रिविष्टपपतिर्भूत्वा	३४९	त्वं चाविरासीस्तत्कार्यं	४१६

	PAGE
त्वं चास्माकं विधेः कुर्याः	५८८
त्वं धाता त्वं वषट्कारः	४१८
त्वं पाशपाणिस्त्वं सोमः	४१८
त्वक्पाणिद्वयवानासीत्	६५
त्वत्तः सर्वं समुद्भूतं	३४०
त्वत्त एव च भूतानि	३४०
त्वत्त एव मया विद्या	४३३
त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं दिव्यं	१२७
त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं देव	१०४
त्वदीयार्चिर्वारांनिधि	४२७
त्वदृते शक्नुयात् प्रष्टुं	३५०
त्वद्वक्त्रकमलोद्भूताः	११२
त्वमव्यक्तं महांश्च त्वं	४१८
त्वमादिः सर्वजगतां	३४०
त्वमादित्यो वसुश्च त्वं	४१८
त्वमापदः परित्राहि	३०८
त्वमेव भूतं भव्यं च	३४०
त्वमेव भूतनाथेश	४१८
त्वमेवैतद्विजानासि	४३०
त्वमेवोपायभूतो मे	३५७
त्वयाप्येतन्न दातव्यं	३१२
त्वयैव पालितं सर्वं	३४०
त्वरया परयाविष्टः	४६६
त्वरितां तद्वहिश्चैव	२०७
त्वष्टा संकल्प उद्दिष्टः	५९०
त्वां तत्त्वतो न विदुरीश	४२८
त्वामाश्रित्य सुराः सर्वे	३३९
त्वाष्ट्रमस्त्रं चैत्यसमं	३८६
दंष्ट्राकरालं दष्टोष्ठं	३७९

	PAGE
दंष्ट्राकरालवदनं	२९६
दंष्ट्राकरालवदनः	३१०
दंष्ट्राकरालवदनौ	२३६
दंष्ट्रानिर्यत्पावक	२७५
दंष्ट्रानिष्ठ्यूतसप्तार्चिः	२२६
दक्षिणस्यां दिशि तथा	२३५, २४२
दक्षिणा चात्र देया स्यात्	४६०
दक्षिणाभिमुखस्तत्र	२६२
दक्षिणारे सुषुम्नायाः	२८९
दक्षिणाशाजयाशा चेत्	२६२
दण्डं कुन्तं तथा शक्तिं	२३४
दण्डकुन्तस्वरूपेण	९२
दण्डचक्रं कालचक्रं	२७६
दण्डनीतिः सवार्ता सा	११८
दण्डनीतिश्च वार्ता च	१०६
दण्डमूर्तिधरेत्येवं	१७६
दण्डादीनामथाष्टानां	१७६
दत्तसर्वाभयो योगी	१३७
दत्तात्रेयस्तु भगवान्	५६८
दत्तावकाशो दमनः	१५८
दत्तावकाशो दस्यार्थः	५२७
दत्तो येनावकाशोऽप्सु	५२७
दत्त्वा पुनः प्रणम्याथ	२५६
ददर्श राजा निर्भीकः	४८४
ददर्श स तदा देवं	४९२
ददर्श सेवितं तत्र	५
ददात्यभयमित्येतत्	५२२
दद्यात्तत्रोपविष्टेऽस्मिन्	२५६
दद्यादाचमनीयं च	२५७, २५८

	PAGE		PAGE
दद्यादेतानि सर्वाणि	३६८	दशाक्षं शतवक्त्रं च	४५२
दद्याद् द्रोणं च माषाणां	३६८	दशाक्षमेतज्जानीयात्	३८९
दद्याद्बहु धनं पूर्णं	४४४	दशाक्षराण्यराणि स्युः	१९६
दधाति विविधान्भावान्	४२	दशाक्षरी महाविद्या	१६४
दधाति स्वेन रूपेण	२५	दशाङ्गुलिभिरानन्त्यं	५९९
दधानं नारसिंहस्य	३४५	दशाव्यय नमस्तुभ्यं	५
दमयेति द्विरावृत्या	३२०	दशाव्ययाय ते नित्यं	६, ८७
दया दुःखासहिष्णुत्वं	२८२	दशेति च पदं पश्चात्	३३२
दयालुरभिजातश्च	३०७	दशोत्तरैरावरणैः	२७३
दयावान्सर्वभूतेषु	१७९	दष्टाधरस्फुटालक्ष्य	३५४
दर्पणं तस्य संस्थाप्य	३६६	दष्टोष्ठमुज्ज्वलद्दंष्ट्रा	३९८
दर्पणं दर्पणं प्रोक्तं	३८३	दस्यवो नष्टविषयाः	२२२
दर्पणास्त्रमिदं प्रोक्तं	३२२	दहत्यनलवच्चैव	५५८
दर्पात्प्रतिबलाद्वान्यैः	४४०	दहेति द्विरभ्यस्य पूर्वं	३२६
दर्शनं वाहनानां च	२५६	दहेति शोषयेत्येवं	३१८
दर्शयामास गुरवे	४२४	दाता च सर्वकामानां	५२५
दर्शस्य पूर्णमासस्य	५८५	दानं न्यायार्जितार्थस्य	२८३
दलान्तरालेष्वन्तःस्थान्	२२८	दानवाभ्यामिमे वेदाः	३९४
दलेष्वस्य लिखेन्मन्त्रं	२२८	दारणेति पदं तत्र	३१७
दशकोट्या तु होमानां	२६१	दारयेति पदं तत्र	३१५
दशकोट्या वशे तस्य	२६६	दारुपात्रं च योक्त्रं च	३५९
दशतत्त्वमयीमेके	७३	दिक्पालानां ततो दद्यात्	३६६
दश पञ्चाशतं चैव	२९५	दिक्षु चत्वारि चत्वारि	२०१, २०३
दशमे हनशब्दं तु	२४३	दिक्षु द्वे द्वे अरे लिख्यात्	२००
दश यज्ञायुधान्यस्य	३५९	दिक्षु मध्ये तथा पञ्च	२७०
दशवर्षा काकमुखी	३८९	दिगियं दर्शिता सम्यक्	६०३
दशहोता चतुर्होता	५८३	दिग्विदिक्षु तथा मध्ये	२७०
दशहोत्रादिहोत्राख्या	५८६	दित्समानस्तथात्मानं	५७६
दशाक्षं वृत्तिमन्तं च	२७७	दिधक्षति जगत्सर्वं	४१६

	PAGE		PAGE
दिवस्परीति सूक्तेन	४५३	दीक्षया दीक्षयित्वाथ	१८५
दिवीव देव राजान:	४८८	दीक्षाप्रतिष्ठाकल्पैश्च	१००
दिव्यं च प्राकृतं चैव	६०३	दीक्षा मानससंकल्प:	५९३
दिव्यं तदन्तरात्मानं	१६४	दीर्घायुर्निःसपत्न:	४४१
दिव्यं नित्यपरिष्वक्तं	५४५	दीर्घी खड्गेश्वरो वह्नि:	३३१
दिव्यं पाशुपतं शास्त्रं	११०	दुन्दुनाभं च शीतेषु	४५०
दिव्यं महाविभूत्याख्यं	८२	दुरात्मानौ तु तौ हन्तुं	३९६
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गं	२६७	दुरालोको महालोक:	४१५
दिव्यदुन्दुभिनिर्घोषै:	४९५	दुरितं क्लेशसंघातं	५७८
दिव्यपादपसंयुक्तै:	२६४	दुरितं गदितं दौःस्थ्यं	५७७
दिव्यमालाधरोरस्क:	३११	दुरितं वातवर्षाद्यं	५७७
दिव्यमाल्याम्बरधरं	२९७	दुरितादिपदद्वन्द्वात्	५७७
दिव्यशास्त्रोपदेशेन	५५७	दुरितौघनिवारण	४७९
दिव्या: सौदर्शना व्यूहा:	६०४	दुर्धर्षो नाम राजर्षि:	३०३
दिव्याङ्कुशस्थिति	२१६	दुर्वृत्तेति पदं तत्र	३१६
दिव्यात् संकर्षणादेशात्	१८२	दूरस्थमन्तिकचरं	२८०
दिव्यादनुत्तरोन्मेषात्	१४६, १४७	दूर्वा च विष्णुपर्णी च	२५३
दिव्यानन्दमयव्योम	३९५	दूर्वाद्याश्च तिलाद्याश्च	२७०
दिव्यान्तरिक्षभौमानां	५४२	दूषणेऽपि च वेदानां	६०५
दिव्यास्त्राणां तु सर्वेषां	३७७	दृढनाभाख्यमस्त्रं स्यात्	३८८
दिव्यास्त्राणामशेषाणां	४०९	दृढनाहं कामरुचिं	२७७
दिव्यास्त्राण्युपसंहारै:	४०४	दृष्टं तेनैवमुक्तं च	४२२
दिव्यास्त्रै: समरे राजा	४०९	दृष्टिदृश्यात्मतां प्राप्य	१४८
दिव्यास्त्रै: सूदयाम्येनं	४०८	दृष्ट्वा कस्त्वं कुत: कस्य	४१५
दिव्ये रक्ताङ्गदे रम्ये	२६३	दृष्ट्वा कुमारवृत्तान्तं	४६७
दिव्यो नानाविधाकार:	९३	दृष्ट्वा प्रणम्य तुष्टाव	४९२
दिव्यो विधि: कथित:	२१९	दृष्ट्वा प्रीत: सुरपति:	४९२
दिश: प्रस्थापयामास	४०८	देदीप्यमानमेतर्हि	३१
दिशाहोमेषु संयुक्ता:	४३८	देयमेतत् त्रिवर्णाय	६१०

	PAGE		PAGE
देवं मण्डपरत्ने तु	२६७	देवाश्च ऋषयः सर्वे	२९७
देवं विना महायन्त्रं	४३७	देवी परा परमपूरुष	२१५
देवः प्रमाणमत्रेति	४९२	देवी विद्युदिव व्योम्नि	४०
देवः प्रमाणमिति ते	४८८	देवी षाड्गुण्यपूर्णा सा	७१
देवः सिद्धिप्रदार्णेन	५६८	देवोऽपरिमितेहः सन्	६००
देव इत्युदितो विष्णुः	५७३	देवोऽपि ब्रह्मणे दत्त्वा	३९८
देवकाण्डमथो षष्ठं	११०	देवो वामनदेहस्तु	४७
देवतां स्वां समुद्दिश्य	५८१	देवो ह्यभयदार्णेन	५६७
देव त्वयि महीमेतां	४८८	देव्याः सदसि गन्धर्व	४७६
देवदत्तस्य देवर्षे	२९३	देव्या लक्ष्म्या समासीनं	८४
देवदानवगन्धर्व	७	देशः प्राच्यः सभूपालः	२६१
देवदानवदेहेभ्यः	८	देशकालविभागज्ञः	४४०
देवदेव जगन्नाथ	१४	देशकालादिका व्याप्तिः	६०३
देवदेव नमस्तेऽस्तु	१२७	देशिको मध्यमे कुण्डे	४४९
देवदेवे महादेवे	४१६	देशेषु भूमिपालेषु	४८८
देवदैत्यादिकान् भावान्	२७	देहसंस्कारनाशेन	१३८
देवद्विजगुरुप्राज्ञ	२४५	देहस्थवायुभिः कुर्यात्	२८६
देवप्रसादाज्जगतीं	४१०	देहेन्द्रियमनःप्राण	५७६
देव भूमण्डले कश्चित्	४९२	देहेन्द्रियैः समं विष्णुं	५९२
देवमिन्दीवरश्यामं	२३१	देहोऽर्थः सङ्ग इत्येव	१५०
देवमेनमनाराध्य	३४९	देहोऽर्थः सङ्ग इत्येवं	१५४
देवर्षे संशयान् ब्रूहि	१०	दैतेयानां दानवानां	२७४
देव सामोद्भवा नागाः	४९३	दैत्यदानवरक्षांसि	६९
देवसारेत्यतः पाठ्यं	३३३	दैववित् प्रियवादी च	४४१
देवसेनापतीन् सर्वान्	४९६	दैवाद्वा मानुषाद्वापि	४४०
देवस्य दक्षिणे पाणौ	२५४	दैवी ब्राह्मी तथार्षी च	१८२
देवाच्छक्तिमतो भिन्ना	२४	दैव्यस्तन्तुरिति प्रोक्ता	५९४
देवादनभिगम्यान्यं	४	दैष्टिकः परमोदारः	३०७
देवादीनां सुराणां च	२७५	दोषकालानलत्वेन	५६८

	PAGE		PAGE
द्यावापृथिव्यौ पितरौ	५९४	द्विरभ्यस्तमिमं मन्त्रं	३३५
द्योतते स्वत एवायं	५२५	द्विरावृत्तं ततः कुर्यात्	३१८
द्योतनः सर्वभावानां	५७३	द्विरावृत्तं बन्धयेति	३१६
द्योतमानस्तथा स द्यौः	५९२	द्विरावृत्तः प्रहरणं	३३३
द्रव्यकर्मविकल्पैश्च	९८	द्विशिरस्कैकनाला च	३८३
द्रव्यक्रियागुणाकारं	५०४	द्विषन्तं पदमुच्चार्य	३२५
द्वयोः पञ्चकयोर्द्वन्द्वं	३४	द्विषड्भुजमत्युग्रं	४०९
द्वयोरेकस्य वा पश्चात्	१३६	द्विसप्ततिसहस्राणि	२९०
द्वाःस्थानशेषानभ्यर्च्य	२५०	द्विस्तावन्तः स्वरा ज्ञेयाः	१५०
द्वात्रिंशतमराण्यस्य	२०१, २०३	द्विहस्तसंमितं तत्र	३७०
द्वात्रिंशतमराण्येवं	२०१, २०३	द्वीपानामपि चैतेषां	२६१
द्वात्रिंशतिदलेष्वस्य	२२९	द्वे कुण्डले मणिमये च	२६९
द्वात्रिंशत्केसरं चास्य	२२८	द्वे शक्ती तस्य विद्येते	३५०
द्वात्रिंशत्केसरदलं	२२८	द्वे हि ते बिभृतो लोक	१४२
द्वादशाक्षरमन्त्रेण	१९९, २००	द्वौ वर्णौ गमकावेतौ	५०२
द्वादशारस्य चक्रस्य	१९९		
द्वादशारी महाविद्या	२००	धकारः शार्ङ्गधृग्धामा	१५८
द्वाभ्यां द्वाभ्यां तु वर्णाभ्यां	२४३	धत्ते तदुभयं देवः	५२६
द्वारकां समनुप्राप्य	४०५	धनंजयस्य शोफादि	२९३
द्वावेव कुरुतः कालं	२९२	धनधान्यादिवर्गस्थं	४५४
द्विगुणो ब्राह्मणो राजा	१४१	धनधान्ये कामरूपं	४५२
द्विजातीनां मुनिश्रेष्ठ	३०४	धनधान्यैश्च वासोभिः	३७०
द्वितये ते यथायोगं	१२८	धनाख्यमस्त्रं मुकुट	३८८
द्वितीयाक्षरसंभूतं	१६७	धनैश्च बहुभिर्धान्यैः	४३८
द्विधा कृत्वैकभागेन	२४९	धन्वी भुवनपालश्च	१५८
द्विधोदेत्यनिरुद्धात्सा	५१	धरायेति पदं चापि	३३६
द्विभुजं प्रथमं विद्धि	४२३	धरेशेन तु शक्तीशः	५६२
द्विभुजं सर्वभूतानां	४२३	धर्मः सर्वस्य साध्यस्य	११७
द्विरण्डौ द्वौ क्रमान्न्यस्य	३३८	धर्म एकविभूतिस्थः	११६

	PAGE		PAGE
धर्मकाण्डमथैकं च	१०७	धाराधरो नेमिसंज्ञः	१५८
धर्मचक्रं सुवृत्तं स्यात्	३८०	धार्मिकः श्रुतिसंपन्नः	४४०
धर्मचक्रमिमं मन्त्रं	३१४	धार्यते तत्सुरमुने	२४५
धर्मज्ञः सर्वशास्त्रज्ञः	३०७	धियालोचितसर्वार्थः	१३७
धर्मज्ञसमयस्थं च	१३४	धिया विदित्वा प्रोवाच	७६
धर्मज्ञसमयोऽर्थाश्च	१०६	धिया समाप्तकर्माणः	१२९
धर्मज्ञानादिरूपोऽसौ	९१	धिया स्वीकृतसच्छास्त्र	१३७
धर्मतः पालयामास	३०३	धियो धीपूर्विकाश्चेष्टाः	५७३
धर्मपाशं च लक्षाक्षं	४५०	धीमहीत्यत्र धीर्ज्ञानं	५७३
धर्मशास्त्रं महर्षीणां	१०६	धीसाधकतमं यत्तत्	११३
धर्मसंस्थापनायाथ	९२	धूपदीपौ तथा दद्यात्	२५६
धर्मस्यार्थस्य कामस्य	१४०	धूपैः कालागरूद्भूतैः	४७८
धर्मार्थकामबहुलाः	२१८	धूम्रां ज्वालाकुलोत्थां च	१९०
धर्मार्थाभ्यां तथा कामं	१९१	धृतं यद् द्वादशारेण	८०
धर्मास्ते लेशतः प्रोक्ताः	१३८	धृतं यन्त्रेण वीर्यात्तु	२४५
धर्मैरर्थान् निबध्नन्ति	१९१	धृतिमालीति विख्यातः	३३३
धर्मो ज्ञानं विरागश्च	६१	धृतिमाली प्रमथनं	४५२
धर्मो धर्मस्य कामस्य	११७	धृतिसार नमस्तुभ्यं	६
धर्मो बहुविधश्चेति	११६	धृतोर्ध्वपुण्ड्रः स्वाचान्तः	२५०
धर्म्येण पालनेनैव	४८८	धृत्वा च मातरिश्वानं	२९३
धातुचन्दनकर्पूर	२२५	धृष्टं कबन्धमुदरं	३८६
धात्रा दत्तवरो हतः	४१६	धेनुरित्युच्यते विद्या	७०
धान्तं कालात्मनेत्येतत्	३१४	ध्यातं सकृद्भवानेक	१६३, १७०, १७९, १८८, १९३, १९९, २१२, २२०, २२५, २४१, २४९, २६०, २७२, २७९, २८७, २९९, ३१२, ३२८, ३४३, ३५३, ३६२, ३७२, ३७७, ३९२, ४००, ४१३,
धान्यास्त्रमेतत्परमं	३८८		
धाम्ने इति पदं ब्रूयात्	३२५		
धारणा नाम विज्ञेया	१५२		
धारयत्यखिलं विश्वं	५२४		
धारयन्नुदरे वायुं	२९३		
धारयैनमनेनैव	४६३		

PAGE

४२०, ४३०, ४४०, ४४५,
४५६, ४७१, ४८२, ५००,
५१५, ५२८, ५४२, ५५१,
५६१, ५७१, ५८३, ५९५, ६०७
ध्यातो धृतात्मभिश्चक्र १२७
ध्यात्वा देवं जपन् मन्त्रं ४०९
ध्यात्वा संतर्पयेदन्यत् २५०
ध्यानं तथा समाधिश्च २८२
ध्यानवर्त्मबहिर्भावात् १६
ध्यायन्नेकाग्रधीः सिंहं ४६१
ध्यायिनां सुखदं नित्यं १५६
ध्यायीत नियतस्तस्मिन् २९५
ध्यायेत्तदासने देवं २५१
ध्येयः सर्वं समाख्यातं ४०१
ध्रुवं जगदुपादानं ५२५
ध्रुवः पूर्वोऽवधिर्ज्ञेयः ५२५
ध्रुवो देवः समुद्दिष्टः ५६७
ध्वजच्छत्रहयांश्चापि ४०८
ध्वजादिमन्त्रयोगाश्च ६०४
ध्वजेनासुरसंग्राम ४५७

नं श्रियं रेफमित्येवं १९६
न कल्माषं न विकलं १८
न काप्युपस्थितिस्तेषां ३५५
नक्तंदिवं विभज्यैव ४८७
नगरेषु प्रदग्धेषु ३५३
न च देवा न गन्धर्वाः ४८८
न च शक्तिमता शक्तिः ४९
न च सामादिभिः शक्यः ४६७

PAGE

न चाविरासन्नस्त्राणि ३७७
न चास्य धारणे शक्तिं २४१
न चेद्भूमास्य नास्त्येव ३००
न चैच्छद्ब्राह्मणस्तत्र ४८७
न जहाति बहिर्भूतः ५४६
न जातु यस्य कस्यापि १८५
नटीव कुण्डलीशक्तिः १४७
न तदस्ति पृथिव्यां वा ९३
न तस्य राज्ये भवति २३९
नतेति च प्रयोक्तव्यं ३३०
न दीर्घं नैव च ह्रस्वं १८
न दुःखं न सुखं चैव १८
नद्या इवाम्बुधौ देवे ५५०
न धर्ममनुतिष्ठन्ति १३०
नन्तव्यः परमः शेषी ५१६
नन्ता स्वं च समालोक्य ५२९
नन्तृनन्तव्यभावेन ५१६
नन्तृनन्तव्यभावोऽयं ५१६
नन्दां भद्रां जयां पूर्णां १८९
नन्द्यावर्तप्रसूनैस्तु २६५
नपन्तासरपेत्येषः ३१९
न बभ्रु नकुलं नैव १८
नभस्येवावतिष्ठन्ते ३२
नमः कलविकाराय ६
नमः क्षयर्द्धिजन्मनाश ४२८
नमः परमकल्याण ४१८
नमःशब्दार्थ एवायं ५७६
नमः शर्वाय शान्ताय ६
नमः शिवाय शान्ताय ६११

	PAGE		PAGE
नमः समस्तगीर्वाण	९४	नयत्यखिलविज्ञानं	५२३
नमः सर्वोपकाराय	६	नयत्यात्मानमित्येवं	५७७
नमः सुदर्शनायाथ	६११	नरसंबन्धिनः सर्वे	५२३
नम इत्यनया वाचा	५२०	नरसंबन्धिनो नाराः	५२३
नमति ज्यायसे तस्मै	५१६	नराणां बन्धनं हन्ति	५४७
नमनं नतिरित्युक्तं	५४३	न रिष्यति च सर्वत्र	५२३
नमसा योऽकरोद्देवे	३५८	नरेण कृत्यमन्यत्तु	५७८
नमस्ते त्रिपुरघ्नाय	८७	न रोगो दृश्यते चैषु	४९४
नमस्ते त्रिपुराराते	१२०, १८८	नरो नारायणः पन्थाः	१५८
नमस्ते देवदेवेश	५, ११२	नरो नारायणश्चैव	४७, ५६५
नमस्ते व्योमनिलय	४१८	न लिप्यसे तद्विकारैः	३४०
नमस्ते शर्व सर्वज्ञ	१५६	न लेभे विजयं तस्मिन्	४७३
नमस्ते सर्वभूतानां	६	नवाक्षरमिदं श्रेष्ठं	५७०
नमस्त्रुटितशब्दौ च	३३४	न विनश्यति भोगेन	४३१
नमामि तमहं देवं	५५२	न विनश्यति वा किंचित्	४३१
नमाम्यहं तमित्येवं	५५३	न वृत्तं नाप्यपावृत्तं	१८
न मूलं नापि तन्मध्यं	१८	न शक्यते धारयितुं	२७५
न मे देहादिकं वस्तु	५१९	न शक्यते पालयितुं	२७४
नमोऽचिन्त्यस्वरूपाय	३९५	न शक्यते विना वेदैः	३९४
नमो जयायातुलविक्रमाय	४२७	न शठाय न दृप्ताय	६१०
नमो ज्येष्ठाय रुद्राय	६	न शशाक प्रतीकर्तुं	४०८
नमो नमस्ते भगवन्	४२६	न शाम्यति स्वयं केन	४३२
नमो निखिलगीर्वाण	१८८	न शीतं नापि चैवोष्णं	१८
नमो नित्य गोविन्द	४२८	न शेते तत्र चैवास्ते	१८
नमोऽन्त एव मन्त्रस्तु	३२९	नश्यन्ति शत्रवः सर्वे	२४४
नमोऽन्तान्यमुकं रक्ष	२३३	नश्यन्ति शत्रवस्तत्र	३५५
नमोऽन्तैरुपचारैश्च	२५९	न संशयी भवानेव	३
नमो बलविकाराय	६	न सर्वे स्वेषु धर्मेषु	२२१
न यक्ष्यन्ति न दास्यन्ति	२२०	न सारङ्गं पिशङ्गं न	१८

	PAGE		PAGE
न हि सर्वज्ञमीशानं	९	नानाविधा दुःखवराः	३६५
न ह्यन्यं प्रष्टुमर्हामि	१२०	नानाविधानां प्रज्ञानां	५४१
नां श्रियं रेफमित्येवं	१९७	नानाविभवयुक्तायां	६३
नागः कूर्मश्च कृकरः	२९२	नानाविभवरूपेण	५५६
नागलोकं प्रयात्वद्य	४९०	नानाव्यूहसमुद्भेदं	६०९
नागलोके तथा भूम्यां	४६७	नानाशक्तिसमाकीर्णं	८६
नागलोकेषु जाता चेत्	२६९	नानाश्चर्यकरी भूत्वा	५१२
नागा युयुधिरे नागैः	४९५	नानासंस्थानवर्णाश्च	९
नागैरनेकसाहस्रैः	२४७	नानासामर्थ्यभेदाश्च	६०९
नाज्ञायि सर्वमस्माभिः	४७०	नानासिद्धान्तसंभेदा	१०
नाडयः कति तिष्ठन्ति	२८७	नानासृष्टिमयी विश्वा	५०४
नातिष्ठेत्स्नानसलिलं	४६०	नानास्त्रग्रामसंभिन्नं	२०६
नादान्तैः श्रावणीयोऽयं	१८७	नानुयोजनमर्हन्ति	७५
नाद्रवन्ति दुरितानि	२१८	नानोपद्रवशान्तिश्च	६०४
नानन्तेवासिने चैव	६१०	नापश्यन् सुमतिं सर्वे	४६६
नानाकर्ममयी त्वेका	१०९	नाभिचारः परकृतः	४९४
नानागुणनिमित्तैस्तैः	७५	नाभौ समूलगं हं च	१८३
नानाजीवमहायोनिः	८९	नामजात्यादिरहितं	२८०
नानाजीवविभेदेन	८४	नामधेयैरियं तैस्तैः	२३
नानादर्शनकल्लोल	७४	नामनामिस्वरूपेण	१४५
नानादेहादिरूपेण	५९३	नामयत्यखिलं स्वस्मिन्	५८८
नानानामभिरेकापि	७५	नामयत्यपि वा देवं	५१६
नानाफला महावीर्याः	५००	नामरूपे च विविधे	२७४
नानाभेदप्रपाठं तत्	५९६	नामवर्णान् लिखेद्बाह्ये	१९५, १९७, १९९, २०७
नानाभेदवती भूतेः	१२१		
नानामन्त्रमयं प्रोक्तं	५००	नामोदयमिदानीं मे	१४५
नानामन्त्रमयी चान्या	१४०	नारदो मुनिशार्दूलः	४
नानारूपफलावाप्त्यै	११७	नारसिंहं चतुर्बाहुं	२३५
नानाविधमहार्थोऽयं	५४१	नारसिंहं महाचक्रं	२०३

	PAGE
नारसिंहमहास्त्रं तत्	५६९
नारसिंहमिदानीं मे	५४२
नाराचैः परिघैः शूलैः	४९६
नाराणामयनं वासः	५२३
नारायणं नयन	२१४
नारायणं पाशुपतं	२७५
नारायणं महाचक्रं	१९८
नारायणः परं ब्रह्म	३९, ४०
नारायणः स विश्वात्मा	२६
नारायणकराम्भोज	२२६
नारायणमनाद्यन्तं	१८१
नारायणमयं ध्यायेत्	१८३
नारायणसमाख्यातं	११५
नारायणस्य संकल्पात्	३१
नारायणाह्वयं चक्रं	१९९
नारायणीयं ब्राह्मं च	४५०
नारायणीयमुख्यास्त्र	४५३
नारायणे निबोधैतत्	५२२
नाराश्चाप्यायनं तस्य	५२३
नावासुदेवभक्ताय	६०५
नाविकः पारयेन्नावा	५७७
नाशकत्वमिहोद्दिष्टं	५४८
नाशनायेत्यथाभ्यस्तं	३३२
नाशयित्वा तु तत्सैन्यं	४९१
नाश्रोत्रियाय नाज्ञाय	६०९
नासदासीत्तदानीं हि	३८
नासाग्रन्यस्तनयनः	२८५
नासाग्रे शशिनो बिम्बं	२९३
नास्तिके भिन्नमर्यादे	६०५
नास्त्युपायान्तरं तस्य	४६८
नास्त्युपायान्तरं लोके	३०६
नाहं मम स्वतन्त्रोऽहं	५१९
निःसक्तासक्तको यश्च	५९७
निःसक्तासक्तसन्मात्रा	६०८
निःसहायः सपत्नानां	२९७
निःसीमसुखसंतानं	५२
निःस्वाध्यायवषट्कारे	६०५
निकृत्ते वासनाजाले	१७
निखिलभुवनजन्म	२९८
निग्रहेऽनुग्रहे वापि	९३
निजान्तःपुरयोषित्सु	४५७
नितम्बलम्बिनोपेतं	३५४
नित्यं धर्मार्थमेवैतत्	१३२
नित्यं माद्यन्ति मित्राणि	१९१
नित्यं योऽभ्यर्चयत्येनं	३४९
नित्यं संनिहितस्तत्र	४८५
नित्यज्ञानक्रियैश्वर्य	४०१
नित्यतृप्तं परानन्दं	१८९
नित्यतृप्तश्च मन्त्रात्मा	१६९
नित्यनिःसीमनिर्दोष	२२७
नित्यनैमित्तिकैर्युक्तः	१३०
नित्यमन्तर्हितं गुह्यं	४१५
नित्यमर्चयतो राज्ञः	२४६
नित्यमष्टसहस्रं तु	४६१
नित्ययुक्तोऽथ सन्मन्त्री	२०२
नित्यसत्य नमस्तेऽस्तु	६
नित्यसिद्धा हि भूत्यंशाः	५५
नित्या कालपरिच्छेदात्	२२

	PAGE		PAGE
नित्ये निरञ्जने शुद्धे	५०८	नियुङ्क्ष्वास्मान्महाबाहो	४९०
नित्यैर्मुक्तैर्निराबाधैः	८४	नियुतं मूलमन्त्रेण	२६१
नित्योदितस्वरूपत्वात्	५३१	नियुताध्यायकं पूर्वं	१००
नित्योदितैर्नित्यतृप्तैः	८४	नियुताध्यायि यत्प्रोक्तं	९७
नित्योन्नमनरूपा सा	५११	नियुतापरपर्यायं	३३०
निदध्यादृजुकायस्तु	२८४	निरञ्जना निराभासा	५१०
निदानं सर्वसिद्धीनां	१६५	निरञ्जना मकाराख्या	५०५
निधाय राज्ये तत्रैव	३०३	निरपेक्षतयानन्दा	२२
निधाय हृदये तत्त्वं	६०५	निरवद्यमविक्षिप्तं	१५
निन्दनादीन्करिष्यन्ति	२२१	निरामया निःसपत्नाः	४४६
निपतच्छस्त्रसंभिन्नाः	४९६	निरालम्बे पटे भूतिः	८२
निपतन्ति महोल्काश्च	४०३	निरासक्तेति चावृत्तं	३३०
निबद्धा चानिबद्धा च	१०६	निरीक्ष्य केन तं पापं	४१६
निबर्हणाय चेत्येतत्	३२१	निरुक्तकल्पैर्विविधैः	९८
निबिडेति ततो न्यस्य	३३१	निरुक्तो मृत्युशब्दोऽत्र	५८१
निमग्नस्तत्र देवस्य	२५०	निरुध्य सर्वचेष्टाः स्वाः	३७
निमज्जयित्वेत्याद्यं तु	१८४	निरुपाध्यवमर्शोऽयं	५५०
निमित्तोत्पादकाकारं	७७	निरुवाच यथा शर्वः	११
निमिषच्चोन्मिषच्चैव	६०३	निर्गुणस्त्वं जगत्सृष्टौ	३४०
निमीलनादि कूर्मस्य	२९३	निर्घातशब्दवद्व्योम्नः	९७
निमेषोन्मेषरूपा सा	६०८	निर्जगाम ततो योद्धुं	३९७
नियतिः काल इत्येते	८९	निर्जगाम पुरात्तस्मात्	३०६
नियतिः काल इत्येवं	५१	निर्जित्य समरे सर्वान्	४९१
नियतिर्नाम तां तत्त्वं	३५	निर्णयप्लवदानेन	७४
नियतिर्नाम सा विश्वं	३५	निर्णयोऽत्र मया प्राप्तः	३
नियतिश्चात्तसारा सा	३६	निर्दिशन्ति जगद्धेतुं	७५
नियतेर्मनवोऽप्यत्र	५६	निर्दोषा निरनिष्टाश्च	४५
नियतो नियताहारः	६०२	निर्धना हृतराज्याश्च	२२१
नियाम्यत्वेन सृज्यत्व	५२३	निर्द्रवन्ति यथा योगाः	५५१

	PAGE		PAGE
निर्भिद्यमानदैतेय	२२६	निश्वासोच्छ्वासकादीनि	२९२
निर्ममे सारमुद्धृत्य	१०२	निषिद्धकर्मकरणे	२८३
निर्मलानन्दसंबोध	८४	निषेधेरनिषेध्यां तां	१८९
निर्माय च सुवर्णेन	४३७	निष्कत्रयं हिरण्यस्य	३६६
निर्मिमाते तदा सेनां	३९७	निष्कद्वयं हिरण्यस्य	३६८
निर्ययौ परमक्रुद्धः	४६९	निष्कम्पाय वदेद्विद्यां	१८१
निर्ययौ महतीं सेनां	४७३	निष्कर्माणः स्मृताः सांख्याः	१३०
निर्ययौ वनितालोक	४६९	निष्कला या क्रियाशक्तिः	२६
निर्वीर्याश्च भविष्यन्ति	२२१	निष्कलेन स्वरूपेण	२६, ६०४
निर्व्याजा निरुपस्कारा	११८	निष्कामधर्मकृत्यादि	११९
निर्व्यापारेव सा भाति	५१०	निष्क्रम्योभौ विविशतुः	४९३
निलखीत्यपि चाकारः	३१४	निष्ठा त्वेकैव शास्त्राणां	१११
निवर्तकाख्यं देवर्षे	२८१	निष्यन्दमानतत्त्वौघ	८४
निवर्तकानां तु पुनः	४०१	निस्तरङ्गदशायां तें	४६
निवर्तकानामस्त्राणां	४०२	निहत्य चैनमादास्ये	४७२
निवर्तकास्त्रसहितं	४०४	निहत्य दुरितं शश्वत्	१६८
निवर्तितः स गुरुणा	४८७	निहत्य दुरितं सर्वं	१६९
निवर्त्यते तथानादिः	४३१	निहमोरप इत्येषः	३२३
निवसत्यतिसंप्रीता	१४२	नीचभावेन संद्योत्यं	५२०
निवसन्भद्रशालायां	४०५	नीचीभूतो ह्यसावात्मा	५२०
निवारणस्तथा रक्षोदैत्य	५४२	नीचोच्चयोः स्वभावोऽयं	५१६
निवृत्तमोषणोद्योगाः	१२५	नीतिमत्प्रतिभा हेति	१५४
निवृत्य बलभित्क्रुद्धः	४९७	नीरसं शुष्कमेवासीत्	३०
निवेद्य गुरवे सर्वान्	४३८	नीरोगता दीर्घमायुः	३४९
निवेशनं भगवति	२९५	नीरोगो निःसपत्नश्च	२४७
निवेशयेन्महायन्त्र	३७५	नीलजीमूतसंकाशं	३०६
निवेश्य कूर्परौ सम्यक्	२८४	नुन्नः प्रेप्साजिहासाभ्यां	१२३
निशितास्त्राणि नः संख्ये	४९०	नृत्तवादित्रगीतादि	२५५
निशि मार्गवशात्प्रासः	४८५	नृत्तवादित्रगीताद्यैः	२५६

	PAGE		PAGE
नृत्तवादित्रसंयुक्तं	४३८	न्याय्यं धर्मादि धर्मस्य	११८
नृत्तैर्गीतैश्च वाद्यैश्च	२६८	न्यासाख्यं साधनं प्रोक्तं	३५६
नृत्यत्कबन्धमुत्क्रुत्त	४७३	न्यासेन वा सुखी सोऽत्र	३५५
नृत्यन्तश्च हसन्तश्च	९	न्यूनाधिकविभेदेन	७५
नृपेभ्यो विजयाकाङ्क्षी	२६०		
नृसिंहं करणैः सर्वैः	५५६	पकारं व्युत्क्रमेणेदं	३१५
नृसिंह इति चाश्चर्यः	५४४	पकारः पद्मनाभश्च	१५८
नृसिंहश्चाग्निरूपश्च	१५९	पञ्चकालरतो नित्यं	१३५
नृसिंहो देवदेवस्तु	५६७	पञ्चकृत्यकरी शक्तिः	५०९
नृनात्मनोऽनुबध्यान्तः	५५६	पञ्चगव्यं तु संपीत्वा	४६२
नेता च निखिलार्थस्य	५२४	पञ्च पञ्चाशतं कुर्यात्	२०८
नेतृत्वादनितृत्वाच्च	१६	पञ्चबिन्दुं महाशक्तिं	१६३
नेत्रैः शिष्यमवेक्षेत	१८४	पञ्चबिन्दुं हरेः शक्तिं	१
नेमिद्वयान्विते देवं	४०९	पञ्चबिन्दुर्व्यापियुता	२०९
नेमिबाह्यस्थितान् ज्वालान्	१९०	पञ्चमं विजयदायि	२१३
नेमेरस्य चतुर्दिक्षु	३४५	पञ्चरन्ध्र्याः सुषुम्नायाः	२९१
नेशुर्निरीक्ष्य निःशेषं	३९८	पञ्चरात्रं प्रविश्येव	१३०
नेसेतप्रो णिककुशं	३१९	पञ्चरात्रप्रिये नित्यं	६०५
नैरपेक्ष्येण यत्तस्य	१७४	पञ्चरात्रमयी दिव्या	१०, ६०५
नैवं भगवतः सर्गे	५९८	पञ्चरात्राह्वयं तन्त्रं	१०२
नैव देयं कृतघ्नाय	६१०	पञ्चषट्सप्तभिर्होम	२६६
नैव भावो न चाभावः	१८	पञ्चात्मकः सदण्डः स्यात्	३२१
नैव वर्षायुतेनापि	५४	पञ्चात्मावयवः प्राणः	५९३
नैव शक्त्या विना कश्चित्	४९	पञ्चानां तु बलादीनां	१७०
नैवान्तं कारणस्यैति	१७	पञ्चानां पञ्चकं यच्च	९०
न्यग्रोधशायी भगवान्	४७	पञ्चारं पार्थिवं चक्रं	८२
न्यसेद्वर्णांस्तृतीयादीन्	१८१	पञ्चाशद्भिस्तु विंशत्या	२०८
न्यस्ताङ्गो मन्त्रविन्मन्त्रैः	२५२	पञ्चाशन्नियुतैर्होमैः	४३९
न्यायेनानेन मन्त्राणां	६०३	पञ्चौपनिषदैर्मन्त्रैः	२५२

	PAGE
पटे लिखित्वा शिलया	३६१
पटे विलिख्य पूर्वोक्तं	४३७
पतन्त्यशनयस्तस्य	४०२
पतिं पशूनामनिशं	५
पतिकाण्डमथाद्यं तु	१०९
पतिपाशपशुव्याख्या	१००
पत्तनेष्वप्यरण्येषु	४६६
पत्राष्टकमिदं प्रोक्तं	१६१
पदत्रयं प्रयोक्तव्यं	३१३
पदवाक्यप्रमाणज्ञः	१७९
पदवाक्यप्रमाणादि	१५४
पदवाक्यप्रमाणानां	४
पदवाक्यप्रमाणार्थैः	९७
पदात्स्वस्मादुपारोढुकामानां	३७३
पदावलम्बिस्फुरदण्ड	४२५
पद्भ्यां शूद्रद्वयं चैव	५०
पद्मकौमोदकीशङ्ख	२३१
पद्मगर्भप्रतीकाशा	१६१
पद्मचक्रगदाशङ्ख	२३२
पद्मनाभं महानाभं	४५२
पद्मनाभं महाभूतं	३९०
पद्मनाभमुदाराङ्गं	४५९
पद्मनाभो ध्रुवोऽनन्तः	४७
पद्मनाभोऽम्बुशायी सन्	५४०
पद्मरागमयैः स्तम्भैः	२५१
पद्मरागमयैर्दिव्यैः	२६९
पद्मशङ्खगदाचक्रं	२३२
पद्मानां चैव रक्तानां	२६३
पद्मारुणाभयवराङ्कुश	२१५
पद्मासनमधिष्ठाय	२८५
पद्मासनमिदं प्रोक्तं	२८४
पद्मासनस्थं भक्तानां	२९७
पद्मे सोमरविज्योतिः	२५१
पद्मोपमानं प्रासादं	२६४
पद्यतेः परिणामार्थात्	५९८
पन्था नकार उद्दिष्टः	५२०
पप्रच्छ पृथिवीपालः	४८८
पयः क्षरति वर्षाख्यं	७०
पयसामूनि जुहुयुः	४५१
पयोमृदादिवत्तत्र	६०
पयोव्रतो हविष्याशी	१८६
परं तत्परमं षष्ठं	१६६
परं निर्वेदमापन्नः	३९४
परं प्रत्यात्मनो नीची	५४३
परं प्रीणाति भगवान्	३०३
परं ब्रह्म परं धाम	५०९
परं मन्त्रोपदेष्टैव	३४७
परःशतमहारत्न	४७७
परःसहस्रैः प्रासादैः	४७१
परः सूक्ष्मस्तथा स्थूलः	१८२
परकर्माचरन्नस्मिन्	४६२
परत्वद्योतिका विष्णोः	५२१
परत्वे सति देवोऽयं	५१८
परप्रयुक्तां कृत्यां तु	४०४
परप्रयुक्तैर्दिव्यास्त्रैः	४०२
परमं गुह्यमेतत्ते	४३०
परमं तेऽध्वनः पारं	५३
परमं ते प्रवक्ष्यामि	३९२

	PAGE		PAGE
परमत्र प्रयोक्तव्यं	३१४	पराः स्वकारणान्तःस्थाः	४७
परममुनिमनोभिः	४१९	पराकारस्य मन्त्रस्य	१८१
परमर्थमिदानीं त्वं	५३३	पराङ्मुखाह्वयं चास्त्रं	३८७
परमव्योमनिलयः	४२२	परा च मध्यमा चैव	६१०
परमा च गतिस्तेषां	५२३	पराजितं तु स्वबलं	४०८
परमात्मनि संरोधः	२९५	पराजिता विद्रवन्ति	२४४
परमात्मा च तेनैव	३५६	परा नाम महाविद्या	२११
परमात्मानमादाय	१६५	पराभिचारजा कृत्या	४०३
परमात्मा परो देवः	७४	पराभिचारशमनं	२२२
परमात्मा परो योऽसौ	५११	पराभिचाराभिभवः	४०२
परमात्मा वराहोऽभूत्	६०३	परावरां तद्बहिश्च	२१०
परमानन्दसंबोधा	२२	पराहतासुरूपत्वात्	२३
परमायुःप्रदं पुण्यं	४४६	परिगतमपि भूतैः	२४०
परमेत्यथ धाम्ने च	३३४	परिच्छदानि पञ्चाशत्	४८६
परमेष्ठिन्निति ब्रूयात्	३२९	परिणामक्रियासाध्य	८९
परमैर्योगिभिः स्वान्ते	१४४	परितः कल्पयेन्नेमिं	१९४, १९८,
परविद्या तथा विद्या	२२०		२००, २०२
परविद्यानलेनैव	४३३	परितस्तत् स्वरान् सर्वान्	२३०
परव्यूहादितत्त्वाय	१	परितस्तान्यपि ध्यायेत्	३४५
परशुमूर्तिधराय	१७६	परितो मित्यभावाच्च	१६
परशू रौद्रमस्त्रं च	३८०	परितो विलिखेच्चक्रं	१९५
परसूक्ष्मादिभावेन	१८२	परितो विलिखेद्बाह्ये	१९३, १९५,
परस्त्वक्षरलभ्योऽर्थः	५२२		१९७, १९९, २०२
परस्त्वक्षरसंलभ्यः	५२५	परितो विलिखेन्नेमिं	१९६
परस्परं निजघ्नुस्ते	४०७	परितो विलिखेन्मन्त्री	२०१
परस्परप्रणयिनौ	४७६	परित्रातान्यनेनैव	३०८
परस्वरूपविज्ञानात्	४३१	परिमाणं च कुम्भानां	४४१
परां चिन्तामुपारूढः	४१४	परिमाणविशेषः सः	९१
परां तर्पयते शक्तिं	५०५	परिवर्तयते देवः	३००

	PAGE		PAGE
परिवारास्तथा मन्त्राः	२९९	पादशो ब्रह्मदण्डास्त्रं	५७४
परेति पदमुच्चार्य	३२१	पादिति प्रकृतिः प्रोक्ता	५९८
परैरजय्यतां चास्य	३०५	पादैः पदैरक्षरैश्च	२०६
परैरभिभवे प्राप्ते	३५३	पादोऽस्यैकांश एवेह	६०१
परोक्षं यत् प्रसंख्यानं	११६	पाद्यद्रव्याणि चत्वारि	२५३
परोमात्रादिभिर्ऋग्भिः	४४९	पाद्यपात्रमथो न्यस्येत्	२५३
परोऽयमर्थ उद्दिष्टः	५११	पाद्यपात्रादिकेष्वेवं	२५४
पर्याप्तजीवनान् कृत्वा	३४९	पाद्यमाचमनीयं च	२५८
पर्यायं लक्षसंख्यायाः	३१४	पाद्याचमनके कुर्यात्	२५५
पर्वताग्रे नदीतीरे	१८६	पाद्याचमनके दत्त्वा	२५७
पलाशौदुम्बराश्वत्थ	२७०	पाप्मभ्य एव जायन्ते	३६५
पवित्रः सर्वलोकानां	६०३	पाप्मानो विप्रदूयन्ते	१९९
पवित्राणां पवित्रं च	२४४	पाययेद्रोगिणं मन्त्री	३६९
पशुपाशच्छिदं वक्ति	५५३	पायसं जुहुयात्तत्र	४६१
पश्चान्मध्यममादाय	३७५	पायादपायात्संसार	१२७
पश्चिमायां लिखेदेवं	२४२	पायूपस्थं तथा पादौ	३४
पश्चिमाशां प्रति यदा	२६४	पारमेष्ठ्यं महातेजः	१४४
पश्यन्ती नाम नाभौ सा	१४८	पारम्यैणात्मभावित्वात्	१५
पाजस्तेज इह प्रोक्तः	५९४	पारयत्यखिलं विश्वं	५३९
पाञ्चकालिकमच्छिद्रं	१२९	पारावारनिभाः केचित्	९
पाञ्चरात्रविधानज्ञः	१७९	पारावारो यथा धीरः	१४२
पातालनारसिंहाख्यं	२२९	पार्श्वे न शेकुस्ते गन्तुं	४६४
पातालशायी भगवान्	५६४	पालनार्थं तु लोकानां	२६२
पाताले नागराजस्य	४६७	पालयत्यवनीं तस्मिन्	३०४
पात्रमाचमनीयस्य	२५३	पालयन्ती हरेर्भावं	२२
पादपीठप्रदानं च	२५४	पालयन्नैकवर्षाणि	४७१
पादशः प्रतिलोमः सः	५७८	पालयामास धर्मात्मा	४६२
पादशः प्रतिलोमोऽभूत्	५६९	पावकीमपरे सृष्टिं	७३
पादशो जातवेदःस्थं	५७८	पाशकाण्डं तृतीयं तु	१०९

	PAGE		PAGE
पाशाङ्कुशकराग्रा च	१६१	पीताम्बरधरं सौम्यं	४५९
पाशाङ्कुशाब्जमुसल	२२६	पीताम्बराणि बिभ्राणं	२६५
पाशाङ्कुशाम्बुजैरन्यैः	२९७	पीत्वा चास्मासु नृम्णं यत्	५८९
पाशेन तु समावेष्टय	२३३	पीनस्तनी मदविघूर्णित	२१६
पाशेनावेष्टयेदेतत्	२३०	पीनोरुदीर्घभुजवृन्द	२१४
पाषण्डधर्मनिरताः	२२१	पीयूषमिव दुग्धाब्धेः	४१५
पिङ्गलाघूर्णमानोग्र	३५४, ३९८	पीयूषरूपरचना	२१७
पिङ्गलोर्ध्वमुखैः केशैः	३९७	पुंशक्तिः कालमय्यन्या	१२१
पिङ्गाक्षं पिङ्गकेशाढयं	२२६, २९६	पुंसश्च बुद्धिसामर्थ्यम्	२५
पिण्डमेतच्छिरोऽन्तं च	३३७	पुंस्त्रीणि शतानि स्युः	३६
पितर्यस्य पुरा दिव्यं	४७२	पुंसो विज्ञानसंकोचात्	१२३
पितर्युपरते पृथ्वीं	४५७	पुटितं भूपुरं तस्य	२३०
पितर्युपरते श्रीमान्	४८३	पुण्डरीकं तु कालाख्यं	५२९
पितामहशिरश्छेद	२२२	पुण्डरीकं परं धाम	५१२, ५३०
पितामहादयो ये च	७५	पुण्डरीकनिभं देवं	२३२
पितृहन्तृसुतं योद्धुं	४७२	पुण्डरीकाक्ष इत्यस्य	५३०
पितेव पालयामास	३०४	पुण्डरीकाक्षमामन्त्र्य	५२९
पिनाकी खड्गिको मायी	३२६	पुण्डरीकाक्षशब्दस्य	५३०
पिनाकी दीर्घसंयुक्तः	३१५	पुण्डरीकाक्षशब्देन	५२८, ५२९
पिबत्वात्मरसं स्वस्मै	५८८	पुण्डरीकाक्षशब्दोऽयं	५२९
पिबेति सशिरोमन्त्रः	३२९	पुण्याहं पूर्वमकरोत्	४३८
पिशाचप्रेतवेताल	७	पुण्येषु मुदितायुक्तः	१७९
पिशाचोरगरक्षांसि	२३७	पुत्र इत्यादि सा श्रुत्वा	४६३
पिष्टोद्धमन्याज्यस्थाल्यौ	३५९	पुत्रपश्वन्नकामानां	२४९
पिष्टौदनं गुडाढ्यं च	२६९	पुत्रांश्च मन्त्रिणश्चापि	४०३
पिहितद्वारमालक्ष्य	४८५	पुनः पिङ्गलयापूर्य	२९३
पीड्यमाने परबलैः	३५४	पुनः प्रववृते युद्धं	४०९
पीतकौशेयवसनं	४२३	पुनः षोडशमात्राभिः	२९५
पीताम्बरधरं देवं	२३१	पुनः सानुत्तरे स्थित्वा	१४९

	PAGE		PAGE
पुनराचमनीयं च	२५४, २५५	पुरुषाः पुण्डरीकाक्षाः	४३
पुनरेत्य च संग्रामं	४०९	पुरुषाकारमपि वा	२४५
पुनश्च पद्मं विन्यस्य	२२९	पुरुषाणामशेषाणां	१७३
पुनश्च पीडितस्तेन	४३२	पुरुषाधिष्ठितात्तस्मात्	६१
पुनश्च भक्तचक्रस्य	३४८	पुरुषाय ततः स्वाहा	२१०
पुनस्ताम्बूलदानं च	२५५	पुरुषार्थः श्रुतो मुख्यः	१२०
पुमांसं जीवसंज्ञं सा	१२२	पुरुषार्थाः श्रुताः सर्वे	१२०
पुमाद्यवनिपर्यन्ता	८१	पुरुषार्थात्मना शक्तेः	६०८
पुमानपरिणामी सन्	६१	पुरुषार्थास्तु चत्वारः	२७
पुमीश्वरविकल्पैश्च	९९	पुरुषार्था हि ये प्रोक्ताः	१२७
पुरमोषति कर्मान्ते	५३८	पुरुषार्थैश्चतुर्भिस्तत्	९७
पुरा कल्पावसाने तु	३९२	पुरुषार्थोऽविभागात्मा	५०१
पुरा दुरात्मावृणुत	३०५	पुरुषैरविभागो यः	५३९
पुरा दुर्वाससः शापात्	२४०	पुरुषो द्यौरिति प्रोक्तः	५८९
पुरा देवेषु दैतेयैः	२४४	पुरू प्रकृतिपुंरूपौ	६००
पुराद्बहिर्महानद्याः	४४६	पुरोधसं समाहूय	४९३
पुरा नारायणो देवः	२७२	पुरोधसमुपागम्य	४१०
पुरा विमुक्तान्यस्त्राणि	४९८	पुरोधसा कृतं सर्वं	४४४
पुरा वृत्तं सुरमुने	३०३	पुरोधसा प्रतीकारं	४९५
पुरा सीदति कार्याणि	६००	पुरोधसैव नृपतिः	३१०
पुरि शेते पुरं सौति	५३९	पुरोधा एव राज्ञां हि	३०८
पुरि सन् सन् पुरीवार्य	६०१	पुरोहितो विनिष्क्रम्य	४६८
पुरी विविधकामाढ्या	४७१	पुर्यष्टकं तु सूक्ष्माख्यं	१८३
पुरुषं परमुद्दिश्य	५१७	पुष्करं कालरूपेण	५५९
पुरुषं भोजनोद्योगैः	२५	पुष्टिर्भूतिः समाख्याता	५८०
पुरुषः शक्तिरित्येतत्	५१	पुष्णन्नब्दसहस्रेण	५५९
पुरुषः स्यन्दति व्यक्तं	५९९	पुष्पं दत्त्वाथ पाद्येन	२५४
पुरुषश्चैव कालश्च	५०	पुष्पाञ्जलिं प्रतिदिशं	२५६
पुरुषस्त्वं त्वमव्यक्तः	३४०	पुष्यति स्थितिमाव्यक्ति	५३८

	PAGE		PAGE
पूजा सात्र सुशब्दार्थः	१३	पूर्वोक्तक्रमयोगेन	१८४
पूरणे कुम्भके चैव	२९५	पूर्वोक्तद्रव्यसंयुक्त	३७०
पूरितं स्थापयेत्पात्रं	२५३	पूर्वोक्तलक्षणयुतान्	४४६
पूर्ण नित्योदितं व्यापि	१५	पूर्वोक्तवर्त्मना तेन	४६८
पूर्णचन्द्रप्रतीकाश	२९६	पूर्वोक्तेन प्रकारेण	३७०
पूर्णचन्द्रमभिध्यायन्	३६६	पूर्वोक्तेन विधानेन	४४३
पूर्णत्वात्पुरुषो नित्यं	५९७	पूर्वोक्ते मण्डपे देवं	२६२
पूर्णमङ्गैरुपाङ्गैश्च	५१९	पूषा पयस्विनी चैव	२९१
पूर्णस्तिमितषाड्गुण्यं	४०, ४४	पृच्छते भक्तियुक्ताय	३९२
पूर्णस्तिमितषाड्गुण्यः	४४	पृच्छामि त्वां पुनरिदं	४१३
पूर्णानन्दस्वरूपो हि	५४८	पृथक्कारो हि सोमस्य	५७५
पूर्णाया भगवच्छक्तेः	५०३	पृथक्त्वेन च शास्त्रेषु	४९
पूर्णाहुतिं ततः कुर्यात्	४४४	पृथिवीत्यादिको होता	५८५
पूर्णाहुतिरभूत्तस्मिन्	९	पृथिवी वैष्णवी शक्तिः	५९३
पूर्णे दशदिने राजा	४३८	पृथिव्यां यानि रत्नानि	३०४
पूर्णेन्दुशीतलरुचिः	२१५	पृष्ठगाभ्यां पदाङ्गुष्ठौ	२८६
पूर्यमाणं महानद्या	१४२	पैनाकमस्त्रं कङ्कालं	२७६
पूर्व एव पुराणः सन्	५३९	पैनाकमस्त्रं परमं	३८२
पूर्वजः सर्वदेवानां	५३९	पैशाचमस्त्रं परमं	३८३
पूर्वभागेषु कुण्डानां	४४९	पैशाचमिदमाख्यातं	३२३
पूर्ववत्कुम्भमभ्यर्च्य	३६८	पोता च मैत्रावरुणः	५९४
पूर्ववत् प्रडरं चक्रं	३६७	पोषणादि समानस्य	२९३
पूर्ववन्मन्त्रितं कुम्भं	३६७	पोष्याः पुष्यन्ति चार्थानां	१९१
पूर्वा जीवाः समाख्याताः	५३९	पौरुषो मानुषो यज्ञः	५९७
पूर्वादिषु विभक्तेषु	२०८	प्रकर्षश्च मितेः सोऽयं	११३
पूर्वापरं विना कर्म	४३३	प्रकाशाह्लादपातैर्यत्	२७
पूर्वेण मण्डलं वह्निं	३७०	प्रकुर्वती जगत् स्वेन	२३
पूर्वे सप्त स्वराः सूर्य	१५०	प्रकृतिज्ञानसंपन्नाः	१२९
पूर्वोक्तं तद्विना मूर्तेः	३४६	प्रकृत्युत्तरता साक्षात्	५५०

	PAGE		PAGE
प्रकृष्टश्च भवो यस्मात्	१६	प्रणवोऽक्षः समुद्दिष्टः	१६०
प्रजाः क्षुधार्ताश्च कलौ	२२१	प्रणिधायोदकुम्भं तु	३७०
प्रजाः पालयसे सर्वाः	३०७	प्रणिपत्य समुत्थाय	४१८
प्रजाः सृजेति भगवान्	३९४	प्रणिपत्याथ तुष्टाव	५
प्रजाः सृजेति वेदांश्च	३९३	प्रणिपत्याब्रवीदेनं	४२४
प्रजाः स्रष्टुं मनश्चक्रे	२७५	प्रतिकुण्डं परिस्तीर्य	४३६
प्रजानुरञ्जको धीरः	४६३	प्रतिगृह्याखिलान् मन्त्रान्	४०९
प्रजापतिपितृब्रह्म	९३	प्रतित्रेतायुगं देवः	३५२
प्रजापतेर्वरप्राप्तिं	३०८	प्रतिपक्षाः प्रलीयन्ते	४८८
प्रजास्तद्विषये तेन	४५८	प्रतिपच्चन्द्रसंकाशं	३७८
प्रजेयमभिनिर्वृत्ता	९४	प्रतिबन्धनिरासेन	९१
प्रज्ञाधारणसामर्थ्यं	१७२	प्रतिलोमाविमौ सर्व	५७९
प्रज्ञाधारश्च लोकेशः	१५७	प्रतिष्ठया वा स्तोत्रेण	४०४
प्रज्ञानामपि चाधारः	६०२	प्रतिष्ठाप्यार्चयेदेतत्	२३९
प्रज्ञाप्रासादमारूढः	१३८	प्रतिष्ठाप्याष्टदिग्भागे	३७३
प्रणतः प्राञ्जलिस्तस्थौ	४९४	प्रतिसंचरवेलायां	५७१
प्रणतार्तिहरं देवं	४०९	प्रतिसंचरिकां शक्तिं	३८
प्रणम्य च पुनः प्राह	४२२	प्रतिसैन्यं पदं पश्चात्	३२३
प्रणम्य भूपतिं प्राह	४७६	प्रतिहाराख्यमस्त्रं तु	३८७
प्रणवं चेति परितः	२०७	प्रतीक्षमाणाः स्थास्यन्ति	२६३
प्रणवं भावयेदेतत्	५०९	प्रतीच्यः कन्धरान्तस्तु	२९१
प्रणवं हृदयं पूर्वं	३२५	प्रतीच्यां शार्ङ्गमत्युग्र	२३५
प्रणवः कर्णिका प्रोक्ता	१६१	प्रत्यक्षसर्वधर्मार्थां	९४
प्रणवप्रतिपाद्यवस्तु	४७९	प्रत्यक्षाभिः परोक्षाभिः	१८०
प्रणवादित्रयं मूर्ध्नि	१८२	प्रत्यस्तमितभेदा सा	६०८
प्रणवाद्यन्तगं सोमं	१८१	प्रत्यालीढविशेषेण	३५५
प्रणवालोलितं मन्त्रं	१९५	प्रत्याहारं ततः कुर्यात्	२९५
प्रणवेन समाक्रान्ता	१६८	प्रत्यूचतुरिमांस्तस्मै	३९६
प्रणवेनाथ शवर्या च	१६१	प्रत्यूषसमये संध्यां	४७६

	PAGE		PAGE
प्रत्यूषेऽपेक्षितं यत् स्यात्	४७६	प्रद्युम्नोऽपि स एवेति	५२७
प्रत्येकं कोटिहोमस्तु	४५०	प्रद्युम्नो वीरशब्देन	५५८
प्रत्येकं कोटिहोमेन	४४९	प्रद्योतमानविज्ञाना:	१२९
प्रत्येकं जुहुयादाज्यै:	३७४	प्रद्योतयति विद्याया:	५३४
प्रत्येकं दशभिर्गोभि:	४४३	प्रधानं संस्पृशेद्भूय:	१६५
प्रत्येकं निष्कदानेन	३७६	प्रधान: सत्यरूपश्च	५६८
प्रत्येकं परिवारांस्तु	२३४	प्रधानकर्मणो युक्तौ	४३८
प्रत्येकं शमयेद्दग्भि:	४५३	प्रधानकुण्डयोश्चापि	४४२
प्रथते च मुहुर्वृद्धया	१६६	प्रधानपुरुषौ तस्या:	५९८
प्रथमं जनयामास	३९३	प्रधानभूतान् परमान्	३४४
प्रथमं तारमुच्चार्य	३३७	प्रधानभूते याभ्यां तु	३५०
प्रथमं बाह्ययागस्य	२७९	प्रधानहोमकर्त्रे तु	४४३
प्रथमं मण्डपं तुङ्गं	४३५	प्रधिभूमौ लिखेच्चक्रं	१९४
प्रथमं मण्डलं कृत्वा	२४२	प्रधीयमानकार्यत्वात्	१६
प्रथमं व्यज्यते कालात्	५७	प्रभवन्ति ह्यत: शब्दा:	५०१
प्रथममेकमथो दश	३११	प्रभवन्त्यहिवल्मीका:	४०३
प्रथमश्चाप्रमेयश्च	१५६	प्रभवन्त्याप एतर्हि	३१
प्रथमा परमा लक्ष्मी:	३५१	प्रभवे चाप्यये वापि	८६
प्रथितं प्रथमाक्रान्तं	१६६	प्रभाभि: स्वाभिरखिलान्	४
प्रदक्षिणं विधायास्मै	२५८	प्रभाव: श्रूयतां सम्यक्	४७१
प्रदक्षिणक्रमेणैव	२९०	प्रभावश्चक्ररूपस्य	२९९
प्रदक्षिणसमेतेन	२५८	प्रभूतशत्रव: केचित्	७६
प्रदर्शितानि चास्त्राणि	५००	प्रभेव दिवसेशस्य	२४
प्रदीप इव शान्तार्चि:	१३८	प्रमगन्दसुतं वीर	३०७
प्रदीप्तमथ वक्तव्यं	३१३	प्रमगन्दसुत: श्रीमान्	३०३
प्रदुद्रुवुस्ते नितरां	४६४	प्रमथ्य मतिमन्थानात्	४१५
प्रदेत्येतत् प्रयोक्तव्यं	३३३	प्रमाणं जगतो यत्तत्	१३
प्रद्युम्नस्य मुखाज्जातं	५०	प्रमाणं येन तत्सर्वं	८९
प्रद्युम्नस्य ललाटाच्च	५१	प्रमाणकल्पितैर्न्यायै:	९८

	PAGE		PAGE
प्रमाणत्वेन निर्दिष्टा	११८	प्रविशन्तं ततस्तं तु	४५९
प्रमाणत्वेन भूयश्च	५७१	प्रविशन्ति प्रयोक्तारं	२३९
प्रमाणमय उद्दिष्टः	१११	प्रविश्य गर्भभवनं	४०३
प्रमाणरूप उद्दिष्टः	९६	प्रविश्य तत्पुरं रम्यं	४९१
प्रमाणरूपता यत्र	६०८	प्रविश्य मायया तस्मात्	३९३
प्रमाणरूपशास्त्रार्थः	९६	प्रविश्य लोकं नागानां	४६८
प्रमाणव्यूह एतावान्	९३	प्रविश्याथानयामास	४६९
प्रमाणानां विचित्राणां	१४०	प्रविश्यानङ्गमञ्जर्यै	४६५
प्रमाणानां ससर्गाणां	९९	प्रविश्यान्तः समासीनं	४३२
प्रमाणार्थः श्रुतोऽस्माभिः	१३९	प्रविश्यैरावतो नागः	४९३
प्रमाणार्थमिदानीं मे	११२	प्रवृत्तं तन्महद्युद्धं	४०७
प्रमाणार्थश्च को नाम	१४	प्रवृत्तायेति च पदं	३२६
प्रमाणेनार्थ्यते यद्धि	११३	प्रवृत्ता रक्तसरितः	४९६
प्रमाणे वैष्णवे सर्वं	९१	प्रवृत्तासृक्सरित्सार्थे	४७३
प्रमित्यपेतो वरुणः	५६९	प्रवृत्तास्त्रपदे चैव	३३४
प्रयुक्तायां क्रियाशक्तौ	१४३	प्रशशास महीमेनां	४३९
प्रयुक्तो रागरोषाभ्यां	५२८	प्रशस्ते समस्तामरी	४७९
प्रयोक्तारं धनैरेवं	३६८	प्रशान्तं यत्परं ब्रह्म	५१२
प्रयोगः परमं मेऽत्र	४०१	प्रश्नमेतं परिच्छिन्धि	३९२
प्रयोगे देशिकायैव	४४४	प्रश्नशेषं मम ब्रूहि	१२७
प्रयोजकं तदुभयं	५२८	प्रश्रयावनतो भूत्वा	४८४
प्रयोजनं च किं तेषां	२	प्रसंख्यानपरो नित्यं	१३७
प्रलयोज्जृम्भिताम्भोधि	४९५	प्रसंख्यानेन या सिद्धा	५५०
प्रलीयते क्षणेनैव	३७	प्रसंख्यायेत्थमात्मानं	५५०
प्रवर्तकं च स्वर्गादि	२८१	प्रसन्नवदनः श्रीमान्	४२९
प्रवर्तकानामस्त्राणां	४०१	प्रसन्नेनाथ मन्त्रेण	१८७
प्रवर्तकास्तथा मन्त्राः	३४३	प्रसन्नो वैकृतत्यागात्	५२९
प्रवर्तमानवैराग्यः	१२५	प्रसन्नोऽस्मि तवाद्यास्तु	७
प्रवर्तयेत स्वैः स्वैस्तु	४४९	प्रसरत्यूर्ध्वभागे तु	१७२

	PAGE
प्रसादमधुरं वाक्यं	६
प्रसादयेत्यथाभ्यस्तं	३२९
प्रसादयेत्यथावृत्तं	३३७
प्रसाधिततनुं शान्तं	४८४
प्रसीद देवदेवेश	४१८
प्रसीद भगवन् देव	४१८
प्रसीद विश्वविज्ञान	४१८
प्रसीद सर्वगीर्वाण	४१८
प्रसुप्ताखिलकार्यं यत्	४०
प्रसूयतेऽखिलान् भावान्	५२५
प्रसौति सकलाश्चेष्टा:	५७२
प्रस्तरप्रतिमं मुष्टि	३७९
प्रस्तौति च सदा सद्भ्य:	५२२
प्रस्थापयामास तत:	४७७
प्रस्थापयेत्यथाभ्यस्य	३२१
प्रस्वापनं कुवलय	३८०
प्रस्वापनं तदिदमाहु:	३२७
प्रस्वापनं तापसं च	२७६
प्रस्वापनं नागसेनां	४६९
प्रस्वापनं भगास्त्रं च	४५१
प्रस्वापनप्रशमने	४५१
प्रहस्य प्रेषयामास	४०७
प्रह्वीभवति नीचे हि	५१६
प्राकारं कल्पयेत्तेन	१७४
प्राकृतं मण्डलं तत्र	१०७
प्राकृतं मण्डलं प्रोक्तं	१०७
प्राकृतं वैकृतं चेति	१०७
प्राकृते सर्वलोकस्य	३६३
प्राक्सृष्टेर्न रतिं लेभे	२७२
प्रागादिक्रमयोगेन	२०६, २०८
प्रागादि विन्यसेद्देवं	२३१
प्रागादि विन्यसेन्मन्त्रै:	३७४
प्रागादिषु चतुर्दिक्षु	२३३
प्रागादीशानपर्यन्तं	२००
प्राग्भागद्वयमध्येऽस्य	४३६
प्राग्भागे मण्डपस्यास्य	४४७
प्राग्भागे मण्डलस्यास्य	२४२
प्राच्य: पार्श्व: सुषुम्नाया:	२९१
प्राच्यां दिशि चतुष्कोणं	३७४
प्राच्यां दिशि जयां देवीं	२३६
प्राच्यां दिशि महाज्वाला	२३५
प्राच्यां पुत्रा: समभवन्	३०४
प्राच्यादिदिक्षु कोणेषु	२२७
प्राच्यादिषु महादिक्षु	२३३
प्राच्याद्यान्यथ कुण्डानि	४४७
प्राजापत्यां निरुप्येष्टिं	१३६
प्राज्ञा प्रवर्तते प्राप्य	५०५
प्राण: प्रयतनाकार:	६१
प्राण: सूक्ष्मोऽनलश्चैव	२१०
प्राणक्रिया बलं तेज:	६०४
प्राणतन्त्रमथान्यत्तु	१०७
प्राणयत्यखिलं जीवं	५३६
प्राणयत्यथ तत्सर्वं	५३८
प्राणयन् कालत: सांख्य	५५९
प्राणयन्ती स्वसंवित्त्या	२३
प्राणवर्णेन निर्दिष्ट:-	५५९
प्राणसूर्यात्मिका भूत्वा	१६८
प्राणानादातुमाजग्मु:	४६४

	PAGE		PAGE
प्राणापानसमानाश्च	२९२	प्रारब्धानामिदं सृष्टं	३६५
प्राणायामं ततः कुर्यात्	२९४	प्रारभेत ततः पूजां	२५२
प्राणायामद्वितीयेन	२५२	प्रार्थितं ते ददाम्यद्य	४८१
प्राणायामप्रसिद्ध्यर्थं	२८६	प्रावर्तत महामोहः	४३३
प्राणायामस्ततः प्रोक्तः	२८२	प्रावृत्य कम्बलेनैवं	३६७
प्राणायामेन चाद्येन	२५२	प्रावेशयत्पुरीं रम्यां	४८५
प्राणायामोत्थितेनैव	२९६	प्रासादं लक्षणोपेतं	२४६
प्राणारूढो भवेज्जीवः	२९०	प्रासादकुण्डमष्टाश्रं	२६७
प्राणो माया क्रिया शक्तिः	१११	प्रासादलक्षणं कुण्डं	३७४
प्राणो हविरिति न्यायात्	५९०	प्रासादलक्षणे कुण्डे	२६१, २६९
प्रातिस्विकी व्यवस्था या	८८	प्रासादादिक्रमेणैव	१९४
प्रादुर्भूता क्रिया यस्य	५७५	प्रासादैर्मण्डलैस्तुङ्गैः	२६५
प्रादुर्भूता सदा यस्य	५७५	प्राह गम्भीरया वाचा	४९३
प्रादुश्चक्रे कालनेमिः	८	प्राहिणोद्भीषणं चक्रं	३९८
प्रादेशिक्यो निवर्तन्ते	१११	प्राहिणोद्विष्णुचक्रं तु	४९७
प्रापयत्यनिरुद्धः सन्	४३	प्रियार्थमनुरक्तानां	३०९
प्राप्तं संकर्षणात् साक्षात्	१२	प्रीणीयाच्चैव कङ्काल	४५३
प्राप्तवेदान्तविज्ञानः	१३५	प्रीतः प्रदास्यति श्रीमान्	२६७
प्राप्ताः पाशुपतं ये हि	१३०	प्रेक्षणात्मा स संकल्पः	४१
प्राप्ता दक्षिणनासान्तं	२९१	प्रेक्षावतः प्रवृत्तिर्या	५१५
प्राप्ता वामपदाङ्गुष्ठं	२९१	प्रेतापस्मारकूष्माण्ड	२०४
प्राप्तेयं मूर्च्छना पापा	४३४	प्रेत्याधोऽधः पतन्त्येव	३६१
प्राप्य तां पञ्चमीं शक्तिं	५०९	प्रेषयामास भगवान्	४०५
प्राप्यते परमं धाम	३५६	प्रेषितास्तेन ते सर्वे	४९५
प्राप्य नाभ्युदयं भूतिः	१४५	प्रेष्यास्तस्य भविष्यन्ति	२५९
प्राप्याग्र्यां तपसो व्युष्टिं	३	प्रोक्तमेतत्पुरा सर्वं	४१३
प्राप्यानुज्ञां गुरोरिच्छेत्	१३४	प्रोक्तवानसि सर्वास्त्र	३४०
प्रारब्धकर्म भगवन्	४३१	प्रोक्षयेदामयाविष्टः	४५५
प्रारब्धमेवं भोक्तव्यं	४३९	प्रोचुस्तस्या महाराज	४६७

	PAGE		PAGE
प्रोच्यमानं मया तत्त्वं	२९	बद्ध्वा स नितरां सत्तां	५७७
प्रोतं सौदर्शनं रूपं	९७	बध्नन्ति बान्धवाः प्रीतिं	१९१
प्लक्षद्वीपस्य देशस्तु	२६१	बन्धोऽनादिरयं प्रोक्तः	१२४
प्लोतवस्त्रोत्तरीये च	२५५	बलं चाखिलगात्रेषु	१७२
		बलं नाम गुणस्तस्य	२०
फकारः फुल्लनयनः	१५९	बलं महासुरस्यास्य	३०८
फट्कारग्रथितां चापि	२०९	बलवन्तौ तु तस्योर्वोः	३९३
फट्कारग्रथितां बाह्ये १९६, १९८,		बलवानप्रतिद्वन्द्वः	४८३
२००, २०२, २०३,	२०६	बलवान् सर्वलोकेशः	५४१
फट्कारशक्तितारश्री	१९४	बलहानिः कथं वैषां	२४४
फडन्त एष मन्त्रस्तु ३१४, ३२३,	३२४	बलाद् ग्रहीतुमारेभे	४८४
फलप्रसवसामर्थ्यं	२७	बलिं च पूर्ववत् कुर्यात्	३६७
फलप्रापणबीजानि	१६६	बलिं ततो हरेद्दिक्षु	३६६
फलानां कोटिहोमेन	२६१	बलिभिर्दस्युभी राज्यं	४५८
फलानि पुरुषेभ्यश्च	६०१	बलेन भेदितो मन्त्रः	१७२
फलान्तं भोषणपदं	३१५	बलो बलं धारणेद्धा	१७२
फलाभिध्यायिनो यान्ति	६९	बहिः प्रवर्तते चास्मात्	२०७
फान्तं वह्निसमायुक्तं	३१३	बहिः सहस्रमभ्यस्ता	५७३
		बहिः साधनमर्थस्य	११८
बकः खड्गीश्वरो मायी	३३२	बहिरङ्गान्तरङ्गाख्य	११६
बकश्च सूक्ष्मश्चण्डश्च	३१८	बहिरात्मनि वाप्यग्निं	१३६
बकश्चैव महाकालः	३३२	बहिर्निरिन्धनेनैव	४०६
बकस्त्रिमूर्तिसहितः	३२६	बहिर्लिखेच्छक्तितार	२०९
बकारो वामनो ह्रस्वः	१५९	बहिष्कोणेषु चतुर्षु	२३०
बको दन्ती च शुक्राद्यः	३२२	बहुध्वजसमाकीर्णं	४३५
बको मुण्डः समायी स्यात्	३३५	बहुभिर्द्वन्द्वभावैः सा	४१
बको विषं ततो मुण्डः	३३५	बहुस्तम्भसमाकीर्णं	४३५, ४४७
बद्धापदानमानानां	४८९	बहु स्यामिति संकल्पं	२०
बद्ध्वा कराभ्यां तत्प्रोक्तं	२८५	बादित्रितयमुद्दिष्टं	१५३

	PAGE
बाधन्ते नितरामस्मान्	२४४
बाल्ये पित्रा वियुक्तस्य	४६३
बाहुद्वयीविधृत	२१४
बाहुस्थपाशवलित	२१६
बाह्य आभ्यन्तरश्चापि	३५६
बाह्यप्रमाणभूमिष्ठा	५०६
बाह्यान्तःकरणानां च	४८
बाह्याभ्यन्तररूपेण	१०९
बाह्यास्त्रकुण्डशालायां	४४८
बाह्ये तत्राष्टपत्राब्जं	२२८
बाह्येन चान्तरेणापि	३५५
बिन्दुः संहार इत्युक्तः	१४९, १५९
बिन्दुशक्तेरमुष्यास्तु	१४५
बिभर्ति रोदसी शश्वत्	९१
बिभर्त्याधारभावेन	५३१
बिभ्रद् द्विषष्टिभिर्हस्तैः	३९७
बीजं सारस्वतमिदं	२०९
बीजानीमानि चत्वारि	२०९
बुद्धात्मना च बौद्धानां	३०२
बुद्धावेवावतिष्ठन्ते	३३
बुद्धिरेवेदमखिलं	३३
बुद्धिश्चाहंकृतिश्चैव	१५३
बुद्धेरहंकृतिस्तस्याः	५२
बुद्ध्यहंकारमनसां	५८७
बुद्ध्यादि मितिपर्यन्तं	५८७
बुबुधे न स तेनापि	४५८
बुभुजे तत्प्रसादेन	४०५
बृहत्त्वाद् बृंहणत्वाच्च	१६
बृहत् सा शक्तिरुद्दिष्टा	५८९
बृहस्पतिं समाहूय	२४४
बृहस्पतिः पतिस्तस्याः	५८९
बृहस्पतिमथासीनं	४१७
बृहस्पतिमुखेनैव	४१७
बोधनं नाम वैद्यं तत्	६२
ब्रह्मक्षत्रादिभावेन	५४, ९३
ब्रह्मक्षत्रे तु संपृक्ते	१४२
ब्रह्मघोषयुतं पुण्यं	४३२
ब्रह्मघ्नादण्डनविधेः	४३४
ब्रह्मचक्रमुदितं	२१२
ब्रह्मचर्यं स्वयोषित्सु	२८२
ब्रह्मचर्यपरो धीमान्	१८०
ब्रह्मचर्यव्रतभ्रष्टे	६०५
ब्रह्मचारिणि वा सम्यक्	६०५
ब्रह्मचारी गृहस्थो वा	१२८
ब्रह्मचारी दमावासः	४
ब्रह्मजज्ञानमित्यादि	४४८
ब्रह्मणश्चातुराश्रम्यं	१३२
ब्रह्मणा गदितास्तत्र	१०९
ब्रह्मणाधिष्ठितात्तस्मात्	५८
ब्रह्मदण्डब्रह्मशिरः	२०६
ब्रह्मदेयापहारेण	४३४
ब्रह्मदेवर्षिराजर्षि	९३
ब्रह्मपृक्तं तथा क्षत्रं	१४२
ब्रह्मभावं व्रजत्येवं	३९
ब्रह्मरन्ध्रं सुषुम्नायाः	२८९
ब्रह्मवर्चसविधायि	२१३
ब्रह्मवित्परमोदारः	४३१
ब्रह्मविद्भिः परिवृतं	४३२

	PAGE		PAGE
ब्रह्मविष्णुशिवाख्याभिः	५०८	ब्रूहि तं सकलाः स्वस्थाः	३०५
ब्रह्महत्यादिभिः सद्यः	४६२	ब्रूहि तस्य जयोपायं	३०८
ब्रह्मा च विश्वकर्माणं	२४०	ब्रूहि नारद तत्त्वेन	७
ब्रह्माण्डकोटिकोट्योघ	८२		
ब्रह्मादिषु यदन्येषु	१२	भ इत्येव मकारात् सा	१५२
ब्रह्माद्याश्च यतन्तेऽद्य	३	भक्तरक्षणसंकल्पः	३५९
ब्रह्माप्तिहेतुभूतायै	५९०	भक्तानुकम्पिनं नित्यं	२३५
ब्रह्मायुषि परिक्षीणे	३६३	भक्तारिभञ्जनपरं	२२७
ब्रह्मार्पणेन क्रियते	११५	भक्तास्ते यादृशे रूपे	५३
ब्रह्मास्त्रादिमयं व्यूहं	९३	भक्तोऽसि मे स्थिरश्चेति	३५६
ब्रह्मास्त्रादिस्वरूपं च	६०४	भक्तोऽसीति तव स्नेहात्	३२८
ब्रह्मिष्ठो वैदिकं कर्म	१३१	भक्त्येकसुलभं देवं	२३३
ब्राह्मं शिरस्तथैषीकं	४५१	भगवंस्त्रिदशारिघ्न	१३९
ब्राह्मणांस्तर्पयेच्चैव	४६०	भगवच्छक्तिमय्येवं	५४
ब्राह्मणांस्तर्पयेत्पश्चात्	३७१	भगवत्तामयी प्रोक्ता	१२०
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः ५४, ६८,		भगवत्यार्जितानीति	५९९
	१२७, १२८	भगवत्संहिता त्वाद्या	११०
ब्राह्मणाः सवनस्थार्याः	१३३	भगवद्भावितं रूपं	५३५
ब्रह्मणानां ततस्तृप्तिं	४४४	भगवन् कथितं सर्वं	२९९
ब्राह्मणान् वेदविदुषः	३४९	भगवन् कथिताः सर्वे	३४३
ब्राह्मणे केवले लक्ष्मीः	१४२	भगवन्तमृते विष्णुं	३०६
ब्राह्मणो नानवष्टब्धः	१४१	भगवन् देवदेवेश २९, ७३,	
ब्राह्मणो नाम यो वर्णः	१३१	८७, १२१, ३३९,	३७७
ब्राह्मणो ब्रह्मयोनिस्थः	१४०	भगवन्निदमाख्यातं	४३०
ब्राह्मणो ब्राह्मणी चैव	५०	भगवन् पञ्चमन्त्राङ्ग	४४५
ब्राह्मी मूर्तिर्गुणं तं च	५७	भगवन् परमोदार	४०१
ब्रूत सर्वं हि जानन्ति	४८८	भगवन् पूर्वमाख्यातं	३२८
ब्रूया ऐरावतं नागं	४९१	भगवन् ब्रूहि सर्वज्ञ	३७२
ब्रूहि किं करवाण्यद्य	७	भगवन् भगनेत्रघ्न	५२

	PAGE		PAGE
भगवन् भूतभव्येश	५००	भल्लातको भकारश्च	१५९
भगवन्मय एवायं	१२१	भल्लैर्निर्भिन्नहृदया:	४९६
भगवन्मयता सास्य	११३	भवं द्रावयते घोरं	५४७
भगवन् सम्यगाख्यातं	२२०	भवत्प्रसादाज्जेष्याम:	४५८
भगवन् सर्वधर्मज्ञ	३१२, ४००	भवदथो बहुधा सकलं	३११
भगवन् सर्वविजयि	३५७	भवद्भावस्वरूपेण	२४
भगवानपि विश्वात्मा	४२४	भवन्तं द्रष्टुमिच्छामि	४९२
भगवानिति पूज्यार्थ:	५२४	भवन्तं शरणं प्राप्त:	१८०
भगवानेव विश्वात्मा	५२८	भवन्ति तस्य विषये	४०३
भगवान् पुण्डरीकाक्ष:	३०९, ३६३	भवन्ति देहे पुत्रादौ	३६४
भगवान् मत्परो नित्यं	५१६	भवन्ति शापदा मन्त्रा:	१६२
भगवान् वासुदेव: स:	४४	भवन्ति सकलाश्चैतत्	२४६
भगवान् वासुदेवश्च	४३	भवन्तौ लक्षये साक्षात्	३०७
भगवान् वासुदेवस्तु	५३०	भवानीपतये तुभ्यं	११२
भगवान् वासुदेवोऽसौ	५९७	भविष्याणि च कर्माणि	४३१
भगास्त्रमस्त्राण्येतानि	२७७	भवेयु: पार्वतीनाथ	४२१
भजन् सूक्तद्वयं याति	६०२	भवोदधे: परं पारं	१५
भजेते तौ यदा रूपं	२७	भस्मसात्कुरुते तं च	४०४
भद्रत्वं तत्र तस्यापि	५५५	भस्महोमेन वा सम्यक्	४६१
भद्रशब्देन देवस्य	५४९	भस्मीकरोति स्मृत्यैव	४०४
भद्रशालां पुन: प्राप	४१०	मां ददाति रवौ भद्रां	५४७
भद्रश्रृङ्ग इति ख्यात:	४८२	भानावुदयशैलस्थे	४४
भयागमे च संग्रामे	२३८	भान्तो दीर्घसमायुक्त:	३१९
भयातिशयहेतुत्वात्	५४३	भारभूतियुगाषाढ:	३२५
भरतीदं जगत्कृत्स्नं	५७२	भारभूतियुत: क्रोधी	३१७
भरते पूरयत्येतत्	५२४	भावं संस्कृत्य संस्कारै:	१४८
भरद्वाजोऽथ पप्रच्छ	१	भावकश्चापि शक्त्यंश:	६०३
भर्गस्तेज: समाख्यातं	५७२	भावकस्तत्र संकल्प:	७१
भर्जयत्यखिलं कष्टं	५७२	भावको विष्णुसंकल्प:	१४३, ५१३

	PAGE		PAGE
भावद्वयेन भगवान्	५३७	भीषिताघूर्णितारक्त	३४१
भावनात्रयसंमिश्रा:	११५	भुक्तिमुक्तिप्रदं शान्तं	२४९
भावयन्ननिशं देव:	५३२	भुक्त्वा कालेन महता	३४९
भावस्य तारतम्येन	१८५	भुग्नभ्रुकुटिसंनद्ध	३९८
भावाभावमयी यस्य	८५	भुग्नभ्रूकुटिलं वक्त्रं	३५५
भावाभावानुगा तस्य	२२	भुजङ्गश: पिनाकी च	१६०
भावाभावावुभौ प्रोतौ	१८	भुजङ्गो दण्डवान् पश्चात्	३२३
भावाभावौ विलोप्यान्त:	३८	भुजाभिरष्टभिर्युक्तं	२९६
भावायैव विधि: कार्य:	१८६	भुजै: षोडशभिर्वेति	३५३
भावितं स्मृतिमात्रेण	८५	भुव: प्रार्थनया तत्र	३०९
भाव्यभावकभेदेन	७१, १४३, ५१३	भुवनं कर्म चैवादौ	५२६
भाव्यभावकरूपा सा	६०८	भुवनं च दधद्देहे	५६८
भाव्यो नाम परांशो य:	७१	भुवनाभयदश्चैव	५५८
भाव्यो नाम य उन्मेष:	१४४	भुवनार्णोदितं यत्तत्	५५९
भा सम्यग्ज्ञानमुद्दिष्टं	५५२	भुवश्च भूयसीर्दत्त्वा	४४३
भास्कर: सर्वदेवानां	५४०	भुवस्ते गर्भतां यान्ति	६७
भिन्धीति च द्विरभ्यस्तं	३२४	भूतं पुराविदो ब्रूयु:	३९१
भियं सनोति दुष्टानां	५४७	भूततन्त्राणि पञ्चेति	१०७
भियं स्यति द्यति स्पष्टं	५५३	भूतप्रेतपिशाचानां	३६९
भिय: संसारबन्धस्य	५५५	भूतप्रेतपिशाचाश्च	२५९
भीतविस्मितसंभूत	७	भूतभर्तृसमज्योति:	२८१
भीमरूपाय चेत्युक्त्वा	३२६	भूतले गोमयालिप्ते	३७०
भीमाकारं पाशमेव	३७९	भूतशुद्धिविधिश्चैव	१७७
भीषणं घटितानेक	२३४	भूतादाविन्द्रियादौ च	३६३
भीषणायेति च ब्रूयात्	३३६	भूतादे: शब्दतन्मात्रं	६३
भीषणैरायुधवरै:	२२६	भूतानि त्वं सुसूक्ष्माणि	४१८
भीषणो देव उद्दिष्ट:	५४४	भूतानि भूतसूक्ष्माणि	२७३
भीषयेति शिरोऽन्तं च	३१५	भूतिं लक्ष्मीमयीं विष्णो:	२५
भीषयेत्यपि वक्तव्यं	३१४	भूति: शब्दार्थभेदेन	५१३

	PAGE		PAGE
भूतिः शुद्धेतरा विष्णोः	५०	भूषणानि महार्हाणि	४४३
भूतिः सा क्रियया ज्वाला	१२१	भूषणानि विचित्राणि	४८
भूतिः सा ध्रियते शश्वत्	७८	भूषणैर्भूषितं चित्रैः	२२६
भूतिकामैरजस्रं तत्	७८	भृगुं सानुग्रहाधीशं	३२५
भूतिर्नाम जगद्रूपा	७७	भृगुः क्रोधी पिनाकी च	३१५
भूतिर्विचिन्त्यते यत्र	६०८	भृगुः सदीर्घो दण्डाढ्यः	३१३
भूतिर्व्यूहादिरूपेण	८१	भृगुः सदीर्घो वह्निश्च	३३०
भूतिश्चेति क्रिया चेति	१२१	भृगुः साषाढदीर्घाग्निः	३३६
भूतेः परिणतिं चित्रां	५२	भृगुराषाढवान् साग्निः	३३१
भूतेः शुद्धिमयी स्फूर्तिः	५०	भृगुरौद्रद्विकं रेफं	३२४
भूतेभ्यो भौतिकं सर्वं	५२	भृगुर्भौतिकसंयुक्तः	३२२
भूतेरंशः स नैवास्ति	७२	भृगुर्लान्तः सवह्निश्च	३३६
भूत्यंशो लेशतः प्रोक्तः	४८	भृगुर्लान्तोऽग्निसहितः	३३९
भूत्वशक्तिं समास्थाय	५७४	भृगुर्व्योमाथ जीवश्च	३३९
भूपतेरनुमतो द्विज	२१८	भृगुश्च मायासंयुक्तः	३३६
भूपतेर्यानि कर्माणि	२४६	भृगुश्च वरुणः साग्निः	३३९
भूमिं जगदुपादानं	५९९	भृङ्गीव निनदन्ती सा	१४८
भूमिष्ठानिव शैलस्थः	१३८	भृशं शब्दायमानं तत्	३२
भूमिस्त्वात्तरसा शश्वत्	३१	भृशाश्वतनयं चैव	२७७
भूमेर्गन्धात्मकं सारं	३१	भृशाश्वतनयं नाम	३८६
भूमौ च सहितं भूम्या	२३४	भृशाश्वतनया ये ते	८
भूयश्च शृणु संक्षेपं	७१	भेत्तारमस्त्रमाख्यातं	३९०
भूयश्च शृणु संक्षेपात्	६०३	भेदं व्यवस्थितः शब्दैः	७५
भूयांसो भुवने पापाः	४१५	भेदास्त्रयोऽस्य विज्ञेयाः	८६
भूयोऽनुत्तरसंयोगात्	१४७	भेदो दशविधस्तस्य	१९०
भूयोऽप्यनुत्तरोद्योगात्	१४७	भेषणो भोषणः प्रोक्तः	५५२
भूयो विस्तरतः शंस	१२०	भैक्षाशी तुष्टिसंपूर्णः	१३८
भूयोऽहं श्रोतुमिच्छामि	१८८	भोगापवर्गयोर्दाता	५७२
भूर्जपत्रे लिखित्वैतत्	२३७	भोगायुषोस्तारतम्यं	३४९

	PAGE		PAGE
भोगोपकरणाकारा	१५३	मदनं तामसं चैव	४५१
भोगोपकरणाख्यानैः	१००	मदनं सौमनं चास्त्रं	२७७
भोग्यभोक्तृविभेदेन	४१	मदनाद्यस्त्रवर्गस्य	४५३
भोज्यासनमथाभ्यर्च्य	२५६	मदन्तीत्यस्य शस्त्रेषु	३५९
भौतिकं दण्डसंयुक्तं	३३८	मदर्थमर्थजातं तत्	४८७
भौममेतस्य कोणेषु	२४२	मदोन्मत्तौ महाकायौ	३९३
		मद्वक्त्रान्निःसृतं विष्णोः	१०९
मकरो नाम दिव्यास्त्रं	३८८	मधुं निहत्य यः पूर्वं	५६७
मकारशक्तिः प्राज्ञाख्या	५०३	मधुरिपुमनसो यथा	४२७
मकारो मर्दनः कालः	१५९	मधूच्छिष्टमये पिण्डे	५९८
मखेष्वभिष्टुतः सद्भिः	५२५	मध्यमं नेमिभागं तु	२०६
मङ्गलानि च पश्येत्तु	४६०	मध्यमो यः स संकल्पः	८८
मज्जयित्वा स्वमात्मानं	१८३	मध्याह्नार्कसहस्राभ	७
मणिकिङ्किणिजालैश्च	२५१	मध्येकुम्भं समावेष्ट्य	३६६
मणिपीठं समारोप्य	२६८	मध्येचक्रं न्यसेत्पद्मं	२३५
मणिपीठसुवर्णानि	४४३	मध्ये च स्थाप्यते तेन	७१
मणिमुकुटमथास्मै	२६८	मध्ये तु साधको मन्त्री	३७४
मणिविद्रुममुक्ताढ्यं	२३७, २४४	मध्ये देवं प्रतिष्ठाप्य	४४८
मणिस्थूणासहस्राढ्यं	४७७	मध्ये सौदर्शनं यन्त्रं	३७३
मणिहर्म्यपरिक्षिप्तं	४०६	मध्वक्ताभिरपामार्ग	३६७
मण्डपे मण्डिते शुद्धे	२६१	मध्वक्तैः करवीरैस्तु	२६४
मण्डपेऽलंकृते देवं	२६४	मध्वोदनं हविः कृत्वा	२६४
मण्डलस्य पुरस्तात्तु	४६०	मनआलम्बनायैषा	४६
मतिं त्यजत्यनेनेति	५४७	मननीयं नृभिर्नृम्णं	५८९
मत्तः शृणु मुने भूयः	१४९	मनवस्ते महाबुद्धे	६६
मत्तद्विप इव स्वैरं	४८३	मनवो गर्भतां यान्ति	६२
मत्तानां तुरगाणां च	४८९	मनवो देवताद्याश्च	७०
मथ्यमानात्ततस्तस्मात्	१८२	मनवो नाम कूटस्थाः	५५
मदनं चामरप्रख्यं	३८५	मनवोऽपि विभज्यन्ते	६८

	PAGE
मनवोऽपीश्वरादिष्टाः	३६
मनवो रूपवन्तस्ते	६५
मनवोऽवतरन्त्यत्र	५६, ५७, ५८
मनवोऽष्टौ महाबुद्धे	६४
मनश्च सात्त्विकात्तस्मात्	२७३
मनसा कर्मणा वापि	१३५
मनसाभ्यस्य तां शक्तिं	१६४
मनसा शुष्कदग्धोत्थे	१८४
मनसोऽहंकृतेर्बुद्धेः	६७
मनस्तत्त्वेन सततं	२२६
मनस्वी बुद्धिमांश्चापि	६३
मनीषा जायते पुंसां	३
मनीषितानि सर्वाणि	२९७
मनुगर्भदशायां तु	६९
मनुते: सजहातेर्वा	५४५
मनुते नित्ययोगेन	५४५
मनुभि: संस्कृतास्ते तु	६८
मनुभिस्तद्गुणैस्तैस्तैः	७४
मनुष्यरूपसंस्थानः	४२३
मनुष्यस्तन्तुरित्युक्ता	५९४
मनुष्याः पशवस्तत्र	३०९
मनुष्वेव लयं यान्ति	३१
मनुसंततिजास्तत्र	१२८
मनूनामेष कूटस्थः	३६
मनोः षडक्षराण्येषु	२९४
मनोजव किमानीतं	४९४
मनोजवस्तथेत्युक्त्वा	४९१
मनो नाम मनूनां तत्	६३
मनो नामेन्द्रियं हेतुः	५८६

	PAGE
मनोबुद्ध्यभिमानेन	२५८
मनो मतिरिह प्रोक्ता	५९४
मनोऽहंकार इत्येतत्	३४
मनो हविरिति प्रोक्तं	५९४
मन्त्रं सौदर्शनस्यास्य	२४३
मन्त्रग्रामानशेषांस्तान्	१२
मन्त्रग्रामो हि यो यावान्	५१४
मन्त्रजालमभिध्याय	३४६
मन्त्रनाथः पुरा यो हि	१९३
मन्त्रनाथस्य नेत्रादि	१७५
मन्त्रनाथो भवेच्चक्रे	१७५
मन्त्रमानुष्टुभं सम्यक्	२२९
मन्त्रमुच्चरता तस्मिन्	४२२
मन्त्रमूर्त्यात्मको देवः	४५९
मन्त्रयन्त्रमयी देवी	२८
मन्त्रयांचक्रिरे सर्वे	४२०
मन्त्रयामास तेनैवं	४१०
मन्त्रयामास नृपतिः	३०५
मन्त्रयोनिरियं देवी	१५५
मन्त्रयोनिर्महादेवी	१६१
मन्त्रवर्णानि विन्यस्य	३६७
मन्त्रस्वरूपैश्चासाध्ये	३७८
मन्त्राक्षरप्रथित	२१३
मन्त्राणां विष्णुपूर्वाणां	५१५
मन्त्राणामस्त्रशस्त्राणां	२५९
मन्त्रार्णग्रथितां मन्त्री	२०९
मन्त्रार्था विविधाश्चैव	६०९
मन्त्रिणश्च विरुध्यन्ते	४०३
मन्त्रेण वह्निमादाय	२६३

	PAGE		PAGE
मन्त्रेणानेन जुहुयात्	२४६, ३६५, ३६७	महत्यभिभवे प्राप्ते	४०२
मन्त्रेणानेन सिद्धेन	१८५	महत्या हि यथा नद्याः	१४२
मन्त्रेश्वरं बहिर्भूयः	१९३	महदादिपृथिव्यन्त	६०
मन्त्रोत्थेनाग्निना देहं	२५२	महदादिविशेषान्तं	३९३
मन्त्रो मन्त्रविदां श्रेष्ठ	४२१	महदादिविशेषान्तैः	२७३
मन्त्रोऽयं सपरीवारः	१८२	महदादिषु सृज्येषु	२७४
मन्त्रोऽयमुपदेष्टव्यः	१८५	महद्भयश्च महानित्थं	५३८
मन्दं प्रहस्य भगवान्	३९५	महर्षिगणसंदृष्टे	२
मन्दप्रचारमासीत्तत्	१०१	महर्षे यत्त्वया पृष्टं	३१२
मन्दारकुसुमामोदैः	४७७	महाकालः सदन्तः स्यात्	३२३
मम इत्यक्षरद्वन्द्वं	५१९	महाकालः सदीर्घः स्यात्	३२२
मम नारायणेनोक्तं	२२२	महाकालद्वयं साग्नि	३२५
मया त्रेतायुगादौ तु	१८२	महाकालश्च मज्जा च	३२९
मयास्त्रायेति च पदं	३३६	महाकालश्च सानन्तः	३३८
मयि सानुग्रहं चेतः	३७७	महाकालोऽम्बरं दीर्घं	३३२
मरुद्गणप्रतिभट	४२७	महाकुन्तायाथ नमः	१७७
मर्त्यो ह्यभिष्टुतः सोमः	५९१	महाकेतुपटी यद्वत्	८२
मर्दनः सर्वदुष्टानां	५४०	महाङ्कुशाय नम इति	१७७
मर्यादाभङ्गकरणात्	४३४	महा च कुलिशायाथ	१७७
मर्यादास्त्रौघशस्त्रौघ	६०८	महा च मुसलायाथ	१७६
मर्षयेति द्विरभ्यस्तं	३३७	महाजलधिसंकाशं	३९८
मलत्रयप्रागभावः	५५३	महाथ पाञ्चजन्याय	१७६
मलत्रयमिदं प्रोक्तं	१२३	महादण्डायाथ नमः	१७७
मलत्रयापरामृष्टं	५५३	महादिशां जयात्सिद्धः	२६७
मलावकुण्ठितत्वाच्च	५१७	महादेव नमस्तेऽस्तु	६
महतः सात्त्विकं रूपं	६१	महादेवप्रसादेन	४७४
महती सस्यसंपत्तिः	४६२	महानन्दां महाभासां	१८९
महत्ता न्यूनताभावः	१७३	महानाभं प्रमथनं	२७८
महत्त्वमनपेक्षत्वं	५३९	महानाभमिदं प्राज्ञाः	३३२

	PAGE		PAGE
महानाभाख्यमस्त्रं तु	३९०	महाविभूतये तुभ्यं	३९५
महान्नाम महत्तत्वं	६१	महाविभूतिसंस्थाना	६०८
महान् भवति चेष्टाभिः	५५४	महाविषयता तस्य	५९४
महान् विशति संसारे	५४६	महाविष्णुनृसिंहौ च	५५२
महापरशवे चाथ	१७७	महाविष्णुमतो धीराः	५४६
महापरिघसंकाश	३४१	महाविष्णुमयं घोरं	२०२
महापाशायाथ नमः	१७७	महाविष्णुमयं ह्येतत्	२०३
महाबलं महाभीमं	१९६	महाविष्णुमयाद्ध्ये	२०४
महाबला महावीर्याः	८	महाविष्णुर्ज्वलंश्चैव	५४४
महाभासा निराभासा	५०७	महाविष्णुर्नृसिंहश्च	५५३
महाभिषेचनविधिः	६०४	महाविष्णुस्ततः प्रोक्तः	५५५
महाभूतमया ये ते	८	महाशक्तये च नमः	१७७
महाभूतमयीभिस्तु	८३	महाशतमुखेत्येवं	१७७
महाभूतसहस्त्रौघ	८३	महाशूलाय स्वाहेति	१७६
महाभूतानि तान्याहुः	६८	महासंहारचक्रं च	८६
महाभूतैः क्वचिद्दीप्तं	८३	महासुदर्शनं नाम	८०
महा महत्त्वं पूज्यत्वं	५४९	महासुदर्शनं यन्त्रं	३६५
महामात्रो द्विजातिर्वा	१४३	महासुदर्शनमपुण्य	२२४
महायन्त्रं प्रतिष्ठाप्य	४३७	महासुदर्शनस्येह	२२३
महायन्त्रं महाशक्ति	३४६	महासुदर्शनेत्येवं	१७३
महाराजैर्महाभागैः	४४५	महासुरप्रवृत्तिं च	४७५
महारात्रिधरो नाम	७८	महासुरवधोपायं	४२१
महार्चिर्माली मकरं	४५२	महासुरेण तेनैव	३०४
महार्णवावर्तविघूर्णमान	४२५	महासुरो महादेवात्	४२१
महालक्ष्मि भद्रे परव्योम	४७९	महासृष्टिरियं तत्र	८६
महालक्ष्मीं महानन्दां	४७८	महास्थितिमयं चक्रं	८८
महालये तत्र समर्च्य	४१२	महाहलाय स्वाहेति	१७६
महावातेन संशुष्कं	३०	महाहविः सप्तहोता	५८५
महाविद्यामयी शक्तिः	३५	महाहविरिति प्रोक्तः	५९४

	PAGE		PAGE
महीजलादिभिर्हेतौ	३४	मायाविद्या महामोहः	१२२
महीयते परे व्योम्नि	५४५	मायाविन्निति च ब्रूयात्	३२३
महीयतेर्मेहतेर्वा	५४५	माया व्यापिसमायुक्ता	२०९
महीयांसं विशत्येव	५२१	मायाश्चर्यकरत्वेन	५११, ५१२
महोदयासु शक्तीषु	२	मायासंज्ञां पुनः सृष्ट्वा	३६३
महोदयेऽस्त्रसंघे च	२	मायी खड्गी शिखी चैव	३३५
मातापितृभ्यां तरुणाः	१२९	मायी च क्षामयेत्येतत्	३३३
मातृकां विलिखेत्सर्वं	१९५, १९७, १९९	मायी चण्डः पिनाकी च	३३६
मातृकां विलिखेद्वाह्ये	२०१, २०५, २०७	मालां चतुर्गतिमयीं	२१७
मातृकामादितो देवीं	१८१	मालामिवाज्ञां संगृह्य	४९१
मात्यस्मिन्नखिलेनेदं	५४६	माल्यभूषणकादीनि	२५८
मात्यस्मिन्नथवा विश्वं	५४५	माषौदनं हविर्दद्यात्	३६८
मात्रावृत्तिस्वरबलैः	९८	मासत्रयेण शुद्धाः स्युः	२९४
मानवा मनुयोषिद्भ्यः	६८	माहेन्द्रमण्डलं न्यस्य	३७३
मानवास्तत्प्रसूता ये	१२७	मितं तदोतं सूत्रे हि	५०३
मानवेषु लयं यान्ति	३०	मितं प्रविष्टं देवेशे	५०३
मा भैषीरिति तामुक्त्वा	४६३	मिताहारस्तथास्तेयं	२८२
मामप्सरःप्रयुक्ते तु	४१८	मिताहारस्त्वाश्रमिणां	२८२
मायया मोहयित्वैनं	४६५, ४६८	मितिर्मा गदिता सद्भिः	११२
माययाश्चर्ययोगेन	५३६	मित्रो मैत्री समुद्दिष्टा	५९०
माययेति श्रुतं नैवं	३९६	मिथुनान्येव चत्वारि	३१
माया ज्ञानं यतो विद्यां	५५८	मिन्नेलज्वेति तारं च	३१४
मायात्मने इति पदं	३२४	मिमीते च तता चेति	२३
मायाधरं च सोमास्त्रं	२७७, ४५१	मिमीते विविधं वस्तु	५३८
मायाधराह्वयं प्राहुः	३८५	मीनमावृत्य मेषं च	३२५
माया नाम तनुर्विष्णोः	१६३	मीनश्चाङ्घ्रीशसंयुक्तः	३३४
मायामयं समास्थाय	५६७	मीमांसकैः स एवायं	३०२
मायायुक्तस्तथाषाढः	३३३	मीयते चाखिलैर्मानैः	५११
मायारूपिणि चेत्येतत्	३२१	मुक्तग्रहो विशुद्धात्मा	४३८

	PAGE		PAGE
मुक्तादामभिराकीर्णं	२६५	मुह्यन्त्यत्र महान्तोऽपि	७४
मुक्तादामसमाकीर्णं	४३५	मूर्तये इति निर्दिश्य	३३६
मुक्तापीडो महातेजाः	४५७	मूर्तान्यत्तुमिवाशेष	३४५
मुक्तापीडो विशालश्च	४५६	मूर्तिमद्भिश्च सोद्योगैः	३४४
मुक्तामयवितानेन	२५१	मूर्धतो हि पुरा देवः	१४१
मुक्तासनं गोमुखं च	२८४	मूर्धाभिषिक्तस्तेनासौ	१४१
मुक्तासनमिदं प्रोक्तं	२८६	मूलकोशं परं देवं	३४५
मुक्तिः करे स्थिता तस्य	२५९	मूलमन्त्रेण दद्यात्तु	२५६
मुक्तिक्रमविचारैश्च	९९	मूलाधारात्समुद्यन्ती	१४८
मुक्तिश्च परमा प्रोक्ता	२२०	मूलाधारे तु फट्कारं	१८२
मुखं शक्तिः समुद्दिष्टा	५४७	मूलानि मोदकान् स्निग्धान्	२५७
मुखबाहूरुपादेभ्यः	१२८	मृजेत्प्रकोष्ठमेकैकं	१८१
मुखवासं च ताम्बूलं	२५७, २५८	मृतिं तनोति जन्तूनां	५४७
मुखवासं ततो दद्यात्	२५६	मृतिसंतानरूपत्वात्	५४७
मुखान्तरे तथा कार्यं	३७३	मृत्पिण्डीभूतमेतत्तु	६०
मुच्यते मृत्युतस्तद्वत्	५८१	मृत्युः संसार उद्दिष्टः	५४७
मुण्डः शिवं कुरुपदं	३३५	मृत्युमृत्युपदं चापि	५४४
मुण्डः सवाली खड्गीशः	३१६	मृत्युरज्ञानमुद्दिष्टं	५४७
मुण्डमुच्चार्य परतः	३३८	मृत्युवर्णसमुद्दिष्टः	५६९
मुण्डयुक्तं सवालि स्यात्	३२२	मृत्योर्मुच्येय संसारात्	५८१
मुण्डो द्विगण्डो मायी मा	३२०	मृत्योर्हेयस्वरूपस्य	५५६
मुण्डो मायी तथाकाशः	३३६	मेक्षणोपभृतौ वेदः	३५९
मुण्डो वाली शिरोऽन्तश्च	३३५	मेघगम्भीरनिर्घोषं	३९६
मुद्रां तु सुरभिं कृत्वा	२५७	मेघगम्भीरनिर्ह्रादी	४८३
मुद्रा च विविधाकारा	१७७	मेढ्रदेशादधस्तात्तु	२८८
मुद्रायेति शिरोऽन्तोऽयं	३३६	मेढ्रादुपरि विन्यस्य	२८६
मुमुक्षुणा यत्सांख्येन	३५६	मेढ्रान्नवाङ्गुलादूर्ध्वं	२८८
मुसलमूर्तिधरेत्येवं	१७६	मेति लक्ष्मीर्मता देवी	५४५
मुहुरध्यात्मनिरतं	४३२	मे नेत्येवं समीचीन	५१९

	PAGE		PAGE
मेरुमन्दरसंकाशाः	४८९	यः प्रातिपदिकार्थस्तं	५३४
मेषद्वयं दन्तयुतं	३१३	यः शेते कान्तरूपेण	५६७
मेषो मायायुतोऽत्रिश्च	३३६	यः स देवो बलेर्नेता	५६४
मेषो मायी च साङ्घ्रीशः	३३३	यः स प्राद्युम्न उन्मेषः	७९
मेहतिर्दानकर्मायं	५४५	यः सर्वशक्तिः सविता	५७३
मेहयत्यात्मचेष्टाभिः	५४५	यः स संकर्षणोन्मेषः	७९
मों श्रियं रेफमित्येवं	१९६	यः सुष्ठु सर्वतत्त्वानि	५८०
मोक्षप्रदत्वमेतस्य	५५०	यः स्यादविकृतः सोऽस्य	१७३
मोक्षश्च साध्य एवेति	११८	य इदं शृणुते परि	३५२
मोदकी नाम परमा	३८४	य इष्यते सदा सर्वैः	५२१
मोदयन्ती च तन्वाना	३६४	य एनं पूजयेद्भक्त्या	३५५
मोन यकाच नेत्मर्मा	३१४	यकारादीशशक्तिस्थात्	१५२
मोहः सर्पशिरो व्यात्त	३८७	यक्षरक्षःपदे चैव	३१८
मोहनं रभसास्त्रं च	२७७	यक्षाः किंपुरुषाश्चैव	२६७
मोहयत्यात्मचेष्टाभिः	५४५	यच्च तत्परमं व्योम	८९
मोहयेति द्विरभ्यस्य	३२१	यच्च यादृक् च यावांश्च	११२
मोहवारिणिशब्दं च	३३८	यच्चाधारतया प्रोक्तं	८७
मोहानपनयन्ती सा	२३	यजतिर्द्रव्यसंत्यागः	५८०
मौसलं मुसलं प्रोक्तं	३८३	यजमानं पशुं भूतं	५९२
मौसलो दण्डधारश्च	१५८	यजमानो मनस्तत्त्वं	३५९
		यजाम इति मन्त्रस्य	५८१
यं शं रं षं तथा लं सं	२३३	यज्ज्ञात्वा पुरुषो लोके	२६
यं श्रियं रेफमित्येवं	१९७, १९८	यज्ञरूपधरं देवं	३५८
यः कारयति तस्यान्यः	२२३	यज्ञरूपधरस्यास्य	३५८
यः कालो भगवद्रूपं	५४९	यज्ञस्त्वमिज्यो यष्टा त्वं	३४०
यः परः पुण्डरीकाक्षः	५९७	यज्ञे जगद्विधानाख्ये	५८७
यः पूजयति तस्यायं	३४८	यज्ञोपवीतदानं च	२५६
यः प्रातिपदिकप्रेक्षा	५२१	यतश्चैषां समुत्पत्तिः	४८
यः प्रातिपदिकस्थोऽर्थः	५२२, ५३७	यतो गीतमृदङ्गानां	४७७

	PAGE		PAGE
यतो जगद्भविष्यन्ती	२४	यत्सृज्यते संह्रियते	५२६
यतो यस्य च या मुक्तिः	१२०	यथा कारणतां याति	६०४
यत्कारणं च जगतां	११२	यथागतं प्रदुद्राव	४०५
यत्कारणं यदाधारं	२२०	यथा च मध्यमं रूपं	६०४
यत्किंचिद्भगवत्तोऽन्यत्	५०२	यथा च वह्निनाविष्टं	५२५
यत्तज्ज्ञानं महत् प्रोक्तं	५०१	यथा तथा विधानेन	२०१
यत्तज्ज्ञानमयं दिव्यं	१७०	यथा तद्वर्ण्यते तैस्तैः	५६१
यत्तत्कालमयं तत्त्वं	६०	यथा देवो हृषीकेशः	४२४
यत्तत्प्रेक्षणमित्युक्तं	१३	यथाद्यत्वे मनुष्याणां	७६
यत्तत्षाड्गुण्यमित्युक्तं	४२	यथाधिकारं यन्त्रस्य	२२५
यत्तत्सांकर्षणं घोरं	१६६	यथा नारायणो देवः	३५०
यत्तत्सौदर्शनं विष्णोः	११०	यथा प्रमाणतां याति	६०४
यत्तदाद्यं महच्छास्त्रं	१०४	यथा भवन्ति ते वश्याः	४८९
यत्तद्गुणमयं रूपं	५१, ५७	यथा याति विधायाभिः	६०४
यत्तद्दिव्यं महज्ज्योतिः	१८८	यथार्हं गुरवे दद्यात्	४४३
यत्तद्वागिन्द्रियं प्रोक्तं	५८६	यथार्हमस्त्रलिङ्गानि	४४८
यत्तु चक्रमुदितं	२१२	यथा वयं ते सेवन्ते	४८८
यत्तु ज्योतिस्त्रयं पूर्वं	५७१	यथाविधि विधेयौ तु	४४२
यत्तु तत्परमं व्योम	८०	यथाशक्ति जपेन्मन्त्रं	२५०
यत्तृतीयमुदितं	२१२	यथाशक्त्यर्चनं भक्त्या	२८३
यत्ते विश्वमयं रूपं	४२४	यथा शचीशस्त्रिदिवं	३११
यत्तो हविरिति प्रोक्तं	५९४	यथा संप्रेर्यमाणा सा	४१
यत्पुंसो हितमत्यन्तं	११३	यथा समुद्रगामिन्यां	१४२
यत्पूर्वमुदितं चक्रं	२०४	यथास्थानं स्मरेत्तस्य	३४६
यत्र कारणरूपत्वं	६०८	यथास्वं धृतशस्त्राणि	३४१
यत्र नानाविधा भावाः	३७	यथा स्वं स्वामिना रक्ष्यं	३५१
यत्र यत्र जिगीषा ते	४९०	यथा स्वस्मिन् पुरे राजा	२६२
यत्र सा शक्तिसंख्याता	६०७	यथा हि मोषकाः पान्थे	१२५
यत्सिसृक्षामयं रूपं	७८	यथा ह्येको नटो भावैः	८६

	PAGE		PAGE
यथेष्टं विनियुङ्क्ष्वैतत्	४८७	यद्वक्तव्यं विशेषेण	४०१
यथेह विन्देय सुखं	४८६	यद्वदन्त्यवतारं तु	५५५
यथोक्ततत्त्वविज्ञानं	११६	यद्वर्णं जुहुयात्पुष्पं	४६०
यथोक्तरूपं धृतसर्वं	३६१	यद्वा भगवते तस्मै	२८०
यथोक्तरूपं बहुभूत्र	४११	यद्विज्ञानान्नरः शश्वत्	५०१
यथोक्तलक्षणं तत्र	४३६	यन्त्रं चक्राकृति श्रीमत्	३४५
यथोक्तलक्षणं यन्त्रं	४३७	यन्त्रं यस्य गृहे न्यस्तं	२२२
यदतीत्य सृतं विश्वं	५९८	यन्त्रपीठे समारोप्य	४५०
यदयं धृतवान् विश्वं	६००	यन्त्रमध्ये महात्मानं	३४४
यदर्थं योऽर्चयेदेनं	२४७	यन्त्रमेतन्मयाख्यातं	२४५
यदा तौ भवतः शास्त्रं	२७	यन्त्रितं तं ध्वजं लब्धा	४८१
यदादित्रितयं पूर्वं	१४९	यन्मे तत्त्व यत्ते स्यात्	४९८
यदा मन्त्रमयीं रक्षां	२८	यमन्ते लभते भावं	५०९
यदा विश्वोपकाराय	२७	यमरङ्गविभागैश्च	९८
यदा शास्त्रार्थभूतौ तौ	२७	यमश्च नियमश्चैवं	२८२
यदिदं दृश्यते विश्वं	५९९	यमस्तु स्वयमादाय	२६३
यदि न प्राप्नुयादेव	४४०	यमाद्यङ्गमभूदेतत्	१०२
यदीच्छेद् ब्रह्मचर्यं सः	१३४	यमोऽपि तस्य भावेन	२६३
यदीच्छेद्विजयं दिक्षु	२६०	यया देवो जगन्नाथः	१४०
यदेतत्प्रथितं ज्योतिः	२०४	यरप्राणोष्मका देवी	१६१
यदेतदग्निहोत्रस्थं	२०४	यवं गन्धं फलं पुष्पं	२५३
यदेतदुदितं नित्यं	८७	यश्च कामादिको भावः	९०
यद्गुणे नाम्नि ये श्रान्ताः	७४	यश्च यादृक् च यावांश्च	११२
यद्बीजं मातृकाक्षाद्यं	२१०	यश्च सर्वविदीशानः	५७३
यद्यत्स्वकार्यसामर्थ्यं	१४०	यश्चाविहत एवासीत्	५५९
यद्यन्मया पुरा पृष्टं	३७७	यश्चैनमर्चयेद्राजा	२४७
यद्यपि व्यापका मन्त्राः	१६२	यषभी णरदानोम	३१७
यद्येन कामकामेन	३५६	यषशो कं तथा नीवा	३१४
यद्रूपत्रितयं बुद्धेः	९०	यष्टयः शक्तयो यास्ताः	८

	PAGE		PAGE
यस्तु तं द्वेष्टि संमोहात्	१४१	याम्ये त्वर्धेन्दुसंकाशं	३७४
यस्तु पूर्वस्त्रयीभागः	११५	यावच्छक्ति जपेन्मन्त्रं	२९५
यस्तु मन्त्रं जपेन्नित्यं	४६१	या शक्तिर्वैष्णवी देवी	५८६
यस्माद्यस्योद्भवो वर्णात्	१५३	या सत्ता सर्वभूतानां	५७४
यस्मान्नयति सन्मार्गं	१६६	या सा कुण्डलिनी शक्तिः	१७१
यस्मिन् यन्त्रे तु यद् द्रव्यं	३७१	या सा दिव्या क्रियाशक्तिः	१३९
यस्मिन् विश्वमिदं प्रोतं	१९३	या सा भगवतः शक्तिः	३८
यस्य यद्वाञ्छितं तस्य	३७५	या सा भूतिः पुरा शक्तेः	११५
यस्य संस्मरणेनैव	२२२	या सा भूतिर्महाशक्तेः	५७१
यस्य स्याद्यादृशं रूपं	५६	या सा विद्या पुरा प्रोक्ता	६९
यस्याः पालयिता राजा	२४५	या सा शक्तिर्जगद्धातुः	७७
यां ज्ञात्वा पुरूषः शश्वत्	६१०	या सा शक्तिर्महासत्ता	१२१
या क्रिया नाम संकल्पः	७७	या सा शक्तिर्हरेराद्या	७८
यागभूमिमथागम्य	२५०	या सा सर्वात्मनो विष्णोः	७८
यागसाधनभूतेन	३५८	या सा स्पन्दमयी शक्तिः	३४
या च सा जगतां योनिः	५९७	या स्थितिस्तस्य देवस्य	५५६
याजयेच्च यथाकामं	१३१	यास्यतीति स्वयं नैनं	४३२
याज्ञवल्क्यं कुलगुरुं	४३२	या ह्युक्ता पञ्चमी शक्तिः	१२४
याति द्वापरसंध्यंशे	११	युक्तं कल्पनया शश्वत्	१००
यादवो नेमिरुद्दिष्टाः	१६१	युक्तं षोडशभिर्हस्तैः	२२६
या न किंचिदिवाभाति	५०७	युक्षु कुर्याद्दिनर्क्षेषु	२७०
यानि कालोपपन्नानि	२५७	युगचक्रस्य नेतारं	३४८
यानि निःश्रेयसार्थानि	३५८	युगपद्विकटाक्ष	३११
याभ्यां षडक्षरी सैषा	१६५	युगशो युगशः पूर्वं	६८
याभ्यां संप्राप्यते चात्मा	२८१	युगादियुगनिर्ह्रासात्	६९
यामालम्ब्य तरन्तीमं	५०	युगान्तकालज्वलितार्क	४२५
या मूर्तिर्यादृशी चैव	४८	युगे युगे विभज्यन्ते	११०
याम्यं विलापनं चास्त्रं	२७६	युगैस्तस्य त्रिभिः शुद्धा	४२
याम्यामनुस्मरेद्देवीं	२३६	युग्मान्तैरादिभिः षड्भिः	१६४

	PAGE		PAGE
युध्यमानौ तु तौ दृष्ट्वा	३९७	योगंधरादेरस्त्रस्य	४५४
युवाभ्यामाहृता वेदाः	३९६	योगदृष्ट्या प्रपश्यामि	४२४
यूपान्तं वह्निना युक्तं	३१४	योगप्रकारकल्पैश्च	९९
ये तस्यां देवतावर्गाः	२६६	योगमार्गस्थितं तस्य	५५०
ये ते द्वन्द्वगुणोद्भूताः	८	योगानुशासनं शास्त्रं	१०९
ये ते ब्रह्ममुखोद्भूताः	८	योगिनस्तां प्रपश्यन्ति	१५०
येन कालेन सा विद्या	२९	योगिभिर्या शिखा तस्याः	१७२
येन प्रीणयते योगी	११५	योगेन जन्यते भावः	५०२
येन प्रीणाति भगवान्	२७९	योगेनावतरन्त्यंशैः	५५
येनाद्य पुण्डरीकाक्षः	२०२	योग्यतापादनं तस्य	५७५
येनार्चनविशेषेण	२६०	योजयेच्चक्रमन्त्रं तु	१६९
येनार्थानध्यवस्येयुः	६२	योजयेत्प्रथमेनैव	१६४
येनेदं ध्रियते विश्वं	७७	योजयेदप्रमेयेण	१६६
येनैकेन प्रयोगेण	३७२	योजयेद्व्यापकेनैव	१६४
येनोपायेन भगवन्	३०५	यो जिहीर्षामयो नित्यः	८५
येनोपायेन रक्षा स्यात्	२२१	योऽत्रेयत्तामयो भावः	९०
ये पुरा कथिताः पञ्च	१२८	यो न याति स्वजन्मादौ	७२
ये पुर्यां संयमिन्यां	२६३	योनिं सुदर्शनस्याथ	२११
ये प्रोक्ता आदिसर्गे ते	१००	यो मर्त्यः शिरसा धत्ते	२३७
ये मामभिमुखायाताः	३०५	यो मर्दयति कल्क्याख्यः	५६७
ये मृताः शङ्खचक्राङ्काः	३०९	योऽयं कालाख्यचक्रस्य	३४७
येयं भूतमयी स्फूर्तिः	४९	यो यज्ञो वैष्णवो वृत्तः	५८८
ये हि ते मनवो नाम	१२७	यो यदर्थी लिखेद्यन्त्रं	२३७
ये हि ब्रह्ममुखादिभ्यः	१३०	यो यादृग्वर्णितः पूर्वं	६७
यैर्बाह्ययागः क्रियते	२७९	यो राजा यन्त्रमेतत्तु	२२२
यैस्तद्व्याप्य स्थिता	९१	योऽर्थः पराह्वयस्तस्य	५०९
योगंधरं दिवाभीत	३८९	यो वासुदेवो भगवान्	५२६
योगंधरं विनिद्रं च	४५२	योऽसावादित्यबिम्बस्थः	३४७
योगंधरमिदं प्रोक्तं	३३६	योऽसौ तवेरितो देवः	५१३

	PAGE		PAGE
योऽसौ नारायणो देवः	४९	रजस्तमोगुणोन्मेषात्	९५
यो हरिं द्वेष्टि संमोहात्	१४१	रजस्येवावतिष्ठन्ते	३४
		रजो ग्रसति तां शश्वत्	३४
रक्तचन्दनलिप्ताङ्गं	२६९	रजो नाम गुणः सत्त्वात्	५७
रक्तद्रव्येण तत्रैव	४६०	रजोभी रञ्जितं क्षुद्रैः	८३
रक्तपद्मदलप्रख्यं	२३२	रत्नपूर्णानि हैमानि	४८७
रक्तपद्माहुतीनां च	२६३	रत्नमङ्गलदीपैश्च	४७७
रक्तमाल्याम्बरधरं	२६२	रत्नानि पञ्च पद्मं च	३६६
रक्तवर्णमुदाराङ्गं	३५४	रथं महान्तमास्थाय	४०७
रक्तवर्णां तथा देवीं	२३६	रथः कस्मादकस्मान्मे	४७४
रक्ताम्बरधरं देवं	२६२	रथमारुह्य देवानां	४७२
रक्ताम्बरधरं भीमं	३९८	रथादवातरच्छृङ्गे	४७४
रक्ताम्बरधरो दृप्तः	३११	रथेन गर्दभयुजा	४०३
रक्षां तु वाङ्मयीं प्रोक्तां	१९२	रथे पुरस्तात् संस्थाप्य	४६८
रक्षा तु द्विविधा मान्त्री	१८८	रभसं तारसंकाशम्	३८७
रक्षायै जगतामीशौ	२७	रभसं सत्यकीर्तिं च	४५२
रक्षाविधिं परं गुह्यं	२२२	रभसाद्यस्त्रजातानि	४५३
रक्षाविधिश्च यस्तस्य	१३	रमणीयाकृतिः शूरः	३०३
रक्षिता सर्वभूतानां	५२५	रमणीया समिद्धा च	१७१
रक्षिष्यतीति विश्वासः	३५७	रमणीये शुचौ देशे	२९६
रक्षोपकरणं देवौ	२७	रमयत्यपि तत्सर्वं	५७२
रक्षोयक्षोद्भवा ये ते	८	रमयन्तीति सा रन्ती	२३
रक्षोहणं पुष्टिकरं	४४६	रम्यौ गौरौ यमित्येव	१५०
रक्ष्यमाणस्तथाप्येकः	१४२	रसं वदति शृङ्गारं	५४४
रजःस्था मनवश्चैव	३४	रसनोपस्थमित्येतत्	६६
रजतेन सुवर्णेन	२२५, ४०४	रसीभूतेन सोमेन	५७६
रजतैश्चापि महिषीं	३७१	रसैः पुष्णाति यद्विश्वं	२०४
रजन्यां राजते भीमं	४०३	रस्वा इति व्युत्क्रमेण	३३७
रजस्तमोगुणोद्रेकः	९५	रहस्यं भगवज्ज्ञानं	६०७

	PAGE		PAGE
रहस्यमेतत्कथितं	३०३	राजोपरिचरो धुन्धुः	४४६
रां श्रियं रेफमित्येवं	१९७	राज्ञश्च मन्त्रिणां चैव	३७२
रागद्वेषप्रयुक्तानां	११७	राज्ञां च मन्त्रिणां चैव	४०२
रागद्वेषौ च भवतः	३६४	राज्ञां तत्सचिवानां च	३६२
रागादिदोषनिर्मुक्तः	५३०	राज्ञां तु रक्षणविधिः	२२०
रागादिदोषनिर्मुक्तिः	५२९	राज्ञां रक्षाविधाने तु	२३८
रागादिदोषनिर्मुक्तेः	१६	राज्ञां हितैषिणः सर्वे	३४६
राजकार्यमशेषेण	३०८	राज्ञामेव विशेषेण	३४७
राजते हिमसंरोधात्	३७५	राज्ञा स्वेनाभिनिर्वृत्ते	४४४
राजधर्मेषु चान्येषु	४८७	राज्ञोऽपि विजयः सर्वः	६०४
राजयक्ष्माभिभूते तु	३६७	राज्ञोऽभ्युदयमाकाङ्क्षन्	४४४
राजवाक्यस्य कथनं	४९४	राज्ञो मनीषितं यत्तत्	२६३
राजा च परमप्रीतः	४६८, ४८६	राज्यलाभः फलं प्राप्तं	४३३
राजा च स्वान्वयं स्वं च	४८१	राज्यार्थी हृतराज्यो वा	२३८
राजा चेदर्चयेदेतत्	३४३	राति पूजामथादत्ते	५३८
राजा चेद्राज्यमाप्नोति	२३७	रात्रिं सृजति सोमस्तु	१५०
राजा तद्ध्यानमात्रेण	३५५	रामद्वयं समुद्दिष्टं	५६६
राजा तु कृतपूर्वाह्ण	४८५	रामलक्ष्मणशत्रुघ्न	३५२
राजा तु विषयासक्तः	४५८	राष्ट्रस्य वाथ राज्ञो वा	१८६
राजानं बहु मन्येत	१४१	राहुजित्कालनेमिघ्नः	४७
राजानः सर्ववर्णाश्च	४१३	रिक्तयोगाख्यतन्त्रं च	१०९
राजापि स्वरथं तत्र	४७७	रिपूनिति पदं ब्रूयात्	३२४
राजा राज्यं जयं भूतिं	२४६	रुचिरं दशशीर्षं च	२७७
राजार्थितेन वै कार्या	१८७	रुचिराख्यं भवेदस्त्रं	३८९
राजा वा राजभृत्या वा	३४६	रुणद्धि प्रलये तौ द्वौ	५८९
राजा विजयते नित्यं	१९१	रुद्र इत्युदितः कालः	५८९
राजासने विकीर्यैतत्	४३७	रुद्रमूर्तय उद्दिष्टाः	१६०
राजा हि परमं भूतं	१४१	रुद्रा ब्रह्माणि चेत्येतत्	५९५
राजोदाहरणे तावत्	४४४	रुद्रैर्वसुभिरादित्यैः	४

	PAGE
रुद्रो नाम गुणस्तं च	५८
रुन्धन्ति नगरं राज्ञः	४०३
रूपं व्यक्तिस्तथा पाकः	६५
रूपतो वर्णितः सम्यक्	६०३
रूपमस्या यथावन्मे	१४३
रूपमास्थाय दिव्यं तत्	९३
रूपलावण्यसंपन्ना	४६७
रूपात्प्रकारतोऽव्यक्तेः	१६
रूषितं यद् दृढं चित्तं	५२०
रेफं च प्रणवं तारं	१९७
रेफं च प्रणवं पश्चात्	१९५
रेफं च प्रणवं रेफं	१९५
रेफं चेति लिखेत्पूर्वं	१९५
रेफं णां तारकं रेफं	१९८
रेफं तारं श्रियं चैव	१९७
रेफं नं तारकं रेफं	१९७
रेफं नं प्रणवं रेफं	१९६
रेफं नां तारकं रेफं	१९७
रेफं मन्त्राक्षरं तारं	२००, २०१, २०३, २०५, २०८
रेफं मन्त्रार्णलक्ष्म्यौ च	२००, २०१, २०३, २०५, २०८
रेफं मों तारकं रेफं	१९७
रेफं मों प्रणवं रेफं	१९६
रेफं यं तारकं रेफं	१९७, १९८
रेफं रां तारकं रेफं	१९७
रेफं विं प्रणवं रेफं	१९५
रेफं वें प्रणवं रेफं	१९५
रेफं ष्णां प्रणवं रेफं	१९५
रेमे विस्मृतसर्वस्व	४६५
रोगाः क्रूरतरास्तेषां	३६२
रौति शास्त्रं च नानार्थं	५३८
रौद्रान् रुद्रैस्ततः शाक्तान्	१६२
लकारो विबुधाख्यश्च	१५९
लक्षत्रयेण वश्यं स्यात्	२६६
लक्षद्वयेन होमानां	२६६
लक्ष्मीमयः प्राणरूपः	२५
लक्ष्मीमयः समुन्मेषः	२४
लक्ष्मीर्नाम द्विधा सा तु	७७
लक्ष्म्या द्वेष्टा तु दुर्मेधाः	१४१
लक्ष्यते लक्षणैरेतैः	४०२
लगुड शङ्कुजालाढ्यं	३८२
लघु प्रकाशकं सत्त्वं	३५
लब्धं विमानं सस्मार	४९७
लब्धवेदः पुनर्धाता	३९९
लब्धसत्त्वप्रकारैस्तैः	१२५
लब्धानुज्ञस्ततो देव्या	१६२
लब्धानुज्ञो गुरोः स्नात्वा	१३४
लब्धानुज्ञो गुरोर्वाथ	१३७
लवङ्गजातीतक्कोल	२५३
लस्यैव करणान्यत्वे	१५३
लाक्ष्मे च दलगण्डाब्ज	२
लाङ्गलं परमास्त्रं तु	१८१
लावण्यामृतकल्पाङ्गीं	४७८
लिङ्गकाण्डमथैकं च	१०८
लीलोपकरणं देवः	३६३
लेभे चिरेण तनयं	४६५

	PAGE		PAGE
लेशतः सृष्टिरुक्तेयं	७०	लोहैर्वा शिलया वापि	३४७
लेशतः स्थूल उद्दिष्टः	५१२	लौकिकेऽर्थे विधिः कार्यः	१८६
लेशतो गदितमेतत्	२१८		
लेशतो भगवानुक्तः	६०३	वकारकाञ्चीसुभगा	१६१
लेशतोऽर्थगतिः प्रोक्ता	१६८	वकारार्थोऽयमुद्दिष्टः	५२५
लेशतो वासुदेवाख्ये	५२७	वकारेणामृताधारः	५२६
लोकनाथ जगन्नाथ	८७	वक्तव्येयं परा विद्या	६०५
लोकनाथस्तु शान्तात्मा	४७	वक्ता सर्वस्य गुह्यस्य	८७
लोकपालास्त्रसंघे च	२	वक्तुं न शक्यते सर्वं	२२३
लोकपालोद्भवा ये ते	८	वक्तुमर्हस्यशेषेण	३२८
लोकमालाः स्रजः प्रोक्ताः	५६२	वक्त्यौर्वं बडबावक्त्रं	५६४
लोकान्तरं चापि तथैव	४१०	वक्रभीषणदंष्ट्रोग्र	३४१
लोके चेतनवर्गस्तु	५१५	वक्राग्रनासिनिशित	२१६
लोकेत्यनन्तरं ब्रूयात्	३२१	वक्ष्यमाणेन मन्त्रेण	१६१
लोपालोपविचारैश्च	९९	वचनादानविक्रान्ति	९०
लोमानि बर्हिषस्तस्य	३५९	वज्रं तथैव परशुं	२३४
लोलीभूतमिदं तच्च	५८	वज्रमैरावतं नागं	४९३
लोहितः पावकश्चैव	३३२	वज्रवारणशब्दौ च	३३१
लोहितः सानलो जीवः	३२१	वज्राङ्कितचतुष्कोणं	३८१
लोहितश्च करायेति	३३४	वज्रैरावतयोस्तेन	४९४
लोहितश्च भुजंगश्च	३२६	वतीत्येतदपि ब्रूयात्	३२०
लोहितश्च भुजंगेशः	३१६	वत्सरे वत्सरे त्रीणि	१३६
लोहितश्चैव वह्निश्च	३१७	वत्सला नाम तस्याभूत्	३०३
लोहितोऽग्निसमायुक्तः	३२८	वदन्ति मुनयः सिद्धाः	७३
लोहितोऽथ बकश्चायं	३१८	वनते चाश्रितान् सर्वान्	५३९
लोहितो दीर्घयुग्वाली	३२४	वनस्थे वा व्रतोपेते	६०५
लोहितो मायया युक्तः	३३३	वन्दे वरेण्यमपि	४२८
लोहितो वह्निसंयुक्तः	३३०, ३३५	वप्रान्तमाद्यं चण्डस्य	३१६
लोहैर्वा रजतेनाथ	२३७	वरजादार इत्येतत्	५६९

	PAGE		PAGE
वरणावरणे चैव	४५२	वर्णास्तेऽधिष्ठिता यैस्तैः	१५९
वरणीयं वरेण्यं वा	५७२	वर्णो वरयते रूपं	६०१
वराहरूप उद्दिष्टः	६०२	वर्तते जीवपरयोः	३६४
वराहरूपिणं देवं	२३४	वर्तते परितश्चक्रं	२८९
वराहरूपो भगवान्	६०२	वर्तते सांप्रतं चैषः	३५७
वराहश्चामृताधारः	१५९	वर्तन्ते द्वादशस्वेताः	२९०
वराहसिंहमनुज	३९१	वर्तमानं न तद्ब्रह्म	१८
वराहादावभिव्यक्तं	६०२	वर्तितव्यं जगन्नाथ	३०९
वराहो नाम यो मन्त्रः	६०२	वर्तिष्यते वशे तस्य	२६४
वराहो नारसिंहश्च	४७	वर्तुलं बिन्दुसंयुक्तं	२४३
वराहो वसुधोद्धारे	५४१	वर्धते वसुमती बहु	२१८
वरुणः सूक्ष्मयोर्द्वन्द्वं	५६९	वर्धयत्यखिलं कामं	५२४
वरुणः सोऽप्रमेयस्थः	५३४	वर्धयेत्यनिरुद्धाय	५१
वरुणेन समायुक्तः	३३७	वर्म फट् चेति मन्त्रोऽयं	३१७
वरुणोऽपि स्वयं छत्रं	२६५	वर्मान्त एष मन्त्रस्तु	३१३, ३१६
वरुणो वृणुते विश्वं	५२६	वर्मान्त एष शक्तिभ्यां	३१९
वरेण महता दत्तः	४२०	वर्मान्तमसिरक्ताख्यं	३२०
वरैर्नैयं वरेण्यं तु	५७२	वर्मान्तमेतं मन्त्रं तु	३१८
वर्गस्यान्तः परा सीमा	५३१	वर्मास्त्रयुक्तं विज्ञेयं	३१५
वर्गोऽयं पायसेनैव	४५२	वर्मास्त्रे च ततो ब्रूयात्	३२३
वर्णशो ब्राह्ममस्त्रं स्यात्	५७४	वर्मास्त्रे च तथा ज्ञेये	३१७
वर्णस्तम्बा ज्ञानमूला	१५४	वर्मास्त्रे तु ततो युञ्ज्यात्	१७५
वर्णागमविकल्पैश्च	९८	वर्षायुतगणान् घोरं	१२
वर्णार्थैः संभृतैर्वर्णैः	९७	वर्षायुतैरपि व्यक्तं	५३१
वर्णाश्चत्वार उद्दिष्टाः	१३१	वर्षायुतैर्बहुभिरपि	२१३
वर्णाश्रमविभागं मे	१३१	वलयिताचिररोचिः	३११
वर्णाश्रमविभागश्च	२२०	वक्त्रे दर्पणमद्यैव	४६९
वर्णाश्रमोचिते धर्मे	२९६	वशे भविष्यतो होम	२६६
वर्णाश्रयमिदानीं मे	५३६, ५४०	वश्या भवन्ति सततं	२३९

	PAGE		PAGE
वश्या भवेद्भोगवती	२६९	वाचस्पते विधे नामन्	५८८
वषट्कारस्त्वमोंकार:	३४०	वाचा नम इति प्रोच्य	५१७
वषडन्तमिमं मन्त्रं	३३५	वाचो वीर्यं भवेत्प्राण:	५८९
वसत्यस्मिन् यतो विश्वं	५२५	वाच्यवाचकभावेन	१४८
वसन् विंशतिमे वर्षे	४६२	वाच्यायनादृषे: पूर्वं	१०६
वसानं वल्कले शुभ्रे	३०६	वाणीहृदयमादाय	१६३
वसिष्ठोक्तेन मार्गेण	४५८	वातापीत्युच्यते व्यापी	५९२
वसीयो भोगमोक्षाख्यं	५७४	वातो गतिमत: संज्ञा	५९२
वस्तुत: कालतो देशात्	१३	वान्तो दीर्घसमायुक्त:	३३१
वस्त्रभूषणमाल्यानि	२५४	वापयेत्सर्वबीजानि	४६२
वस्त्रेण मार्जयित्वाथ	२५४	वामघ्राणं गता नाडी	२९१
वस्त्रोत्तरीयके दद्यात्	२५५	वामनं वक्ति सुव्यक्तं	५६५
वह्निं मायासंवृतं तत्र	३२७	वामपार्श्वे तथा सर्वं	२५३
वह्निं समिद्भिरिन्धान:	१३४	वामे पाणौ दिशाबन्धं	२४९
वह्निबीजं तु तद्ब्राह्मे	२१०	वामै: शङ्खधनु:पाश	३५५
वह्निर्भृगु: सचण्डीश:	३१५	वायव: कति तिष्ठन्ति	२८७
वह्निस्ततो भुजङ्ग: स्यात्	३२४	वायव्यमस्त्रं सारङ्ग:	३८३
वह्न्यर्ककोटिसंकाश	१८३	वायव्यमेतद्विख्यातं	३१८
वाक्यं समुच्चरन् किंचित्	५८८	वायव्यां दिशि मायां तु	२३६
वागनादिरनन्तापि	७४	वायुं षोडशमात्राभि:	२९४
वागीश: स्रग्धरार्णेन	५६४	वायुतो वह्निपर्यन्तं	२०५
वाग् व्याहृता तु वेदि: स्यात्	५८८	वायुबीजं तु तद्ब्राह्मे	२१०
वाङ् नाम वैष्णवी शक्ति:	५८८	वायुभूत: खवत् स्वस्थ:	१३७
वाङ् नाम व्याहृता वाणी	५८६	वायुमण्डलमभ्येत्य	२५२
वाङ्मन:कायवृत्तीनां	२८२	वायुर्दोधूयमानस्तु	३२
वाङ्मयं सकलमन्त्र	२१२	वारणं नाम सर्पास्यं	३८६
वाचस्पति: स पूर्वोक्त:	५८८	वारणा वाजिनो योधा:	४९३
वाचस्पति: समुद्दिष्ट:	५९३	वारणेति ततो घोर	३१७
वाचस्पतिस्तत्पति: स्यात्	५८८	वारान् सप्तदशैतेन	४७३

	PAGE
वाराहं रूपमास्थाय	३०९
वारिवच्चार्द्रचेतास्तु	१३७
वारुणं च तथा कालं	३२५
वारुणं जालकाकारं	३८२
वारुणं मायया युक्तं	३१३
वारुण्यां पद्मसंकाशं	३७४
वालिनं दण्डसहितं	३१८
वाली दीर्घसमायुक्तः	३३३
वाली हृदन्तो मन्त्रोऽयं	३३१
वासवं वसुभी रुद्रैः	४९२
वासवश्चक्रवर्तित्वे	२६८
वासवो मन्त्रयांचक्रे	४१६
वासुकिं शङ्खपालं च	२४२
वासुदेवं महाचक्रं	१९८
वासुदेवमयीं शक्तिं	५०६
वासुदेवस्ततः प्रोक्तः	५३०
वासुदेवात्मको यः सः	५२७
वासुदेवादिके व्यूहे	८९
वासुदेवालयोद्यान	२७०, ३७३
वासुदेवाह्वयं चक्रं	२००, २०१
वासुदेवे परे ब्रह्मणि	५२९
वासुशब्दार्थ उद्दिष्टः	५२५
वास्तुवेदो धनुर्वेदः	१०६
वास्यैकं तक्षतो बाहुं	१३७
विं श्रियं रेफमित्येवं	१९५
विकटाक्ष इति ख्यातः	३०४
विकटाक्षसमाज्ञताः	३०४
विकटाक्षस्य वृत्तान्तं	३०५
विकारविरहो दैत्य	१७३

	PAGE
विकासो ज्वलनं प्रोक्तं	५५५
विकास्य हृदयाम्भोजे	२९६
विकीर्य कलमांस्तत्र	३७३
विकृतिः प्रस्तुताकाले	४०२
विचरन्ति यथाकामं	३४१
विचित्रं जनयामास	२७४
विचित्रयोधिनो दृप्ताः	४८९
विचित्रानन्दमाणिक्य	२९६
विचित्रानेकशब्दार्थ	१६४
विचित्राभिः पताकाभिः	२५१
विचिन्वन् सर्वतः सारं	१२६
विजयं प्राप्तवांस्तत्र	४९०
विजयं लेभिरे सद्यः	४९६
विजयस्तस्य हस्तस्थः	२३८
विजृम्भणोन्मुखी लक्ष्मीः	१४८
विजृम्भितमिदं भूतेः	११९
विज्ञातं यत्तदुच्चार्यं	५८६
विज्ञानं यदविज्ञानं	६०३
विज्ञानबलमासाद्य	१०१
विज्ञानबलवैषम्यात्	७५
विज्ञाप्य पादुके दत्त्वा	२५४, २५५
वितानस्य हरे प्राप्तं	४९८
वितानेन च विस्तीर्णे	४५६
वितानेषु च विप्राणां	५४६
विदर्भितं स्वनाम्नैव	२३०
विदिक्षु दिक्षु कोणेषु	४६६
विद्यागर्भमयीमेके	७४
विद्या गौर्यवनी ब्राह्मी	६१
विद्यादजितचक्रस्य	२०१

	PAGE		PAGE
विद्याधिदेव: कपिल:	४७	विनष्टसंपद: सद्य:	३६०
विद्या धेनुरधेनुश्च	३०	विनष्टे स्वबले सोऽथ	४९७
विद्यामयी तृतीया च	११०	विना कृत्वा प्रेरयति	५५४
विद्याया उदरे तत्र	६२	विना त्वां न हि पश्यामि	३१२
विद्याया उदरेऽष्टौ ते	६२	विना पापमनिष्टं च	१८५
विद्याविपरिणामोऽयं	६८	विना राजानमेतेन	३७५
विद्युत्पुञ्जप्रतीकाश	३४१	विनिघ्नाश्चेष्टितुं नैव	४९७
विद्युत्पुञ्जप्रतीकाशै:	२९६, ३५४	विनिर्जिता मया लोका:	४९२
विद्युत्प्रभं हृषीकेशं	२३२	विनैतान्यप्यभीष्टार्थं	४५६
विद्येश्वर नमस्तुभ्यं	६	विन्यसेत्क्रमयोगेन	१८४
विद्यैवांशेन केनापि	७०	विन्यसेत् षड्गुणात्मैव	१७४
विद्रावणायेति पदं	३३०	विन्यसेदथ गात्रेषु	१८२
विद्रुतै: सर्वतो भीतै:	८	विन्यसेद्गन्धपुष्पैश्च	३७३
विद्रुमाभरणैर्युक्तं	२६५	विपक्षादिममध्यान्तान्	३२६
विद्वेषमनुरागं वा	१३७	विपरीतं भवेत्तस्य	४४१
विधा ज्ञानमिति त्वेका	११४	विपुलां श्रियमाप्नोति	३४७
विधानं शृणु तस्येदं	२०२	विपुलामिह भूमिं	३५२
विधानमपि च प्रोक्तं	५००	विपुलेयं कृता सृष्टि:	९४
विधानमस्य चक्रस्य	१९६	विप्रुड्भिरिव वर्षाणां	८३
विधाय रक्षामस्त्रेण	२५७	विबुधाख्येन वर्णेन	५६२
विधाय विहितं पूर्वं	४३८	विबुधो हरिरुद्दिष्ट:	५६२
विधाय स्नानपीठं तु	२५४	विभक्तिकारकैर्लिङ्गै:	९७
विधिज्ञैस्तस्य चक्रस्य	२०४	विभजत्यात्मनात्मानं	४४
विधूतं कृशनं चैव	२७८	विभज्य तानि सर्वाणि	२८९
विधेम भगवन्नाम	५८८	विभज्य बहुधा रूपं	२६
विध्यर्थवादमन्त्रोत्थै:	९८	विभवा: पद्मनाभाद्या:	४७
विनयज्ञो महोदार:	४८३	विभवान्तरसंज्ञं तत्	८०
विनयव्रतशाली च	१८०	विभवो य: पुरा प्रोक्त:	८०
विनश्यन्ति न संदेह:	४३४	विभावरीति विख्याता	२६६

	PAGE
विभूतयस्तु तस्येमे	११५
विभूतिमत्परं ब्रह्म	११५
विभूतिमन्तं च विधाय	४१२
विभूतिर्विमला केन	३७२
विभेदिन इति ब्रूयात्	३३४
विमलायेति चोच्चार्य	३३६
विमलास्त्रमिदं विद्यात्	३९१
विमलीकृतमात्मानं	४९२
विमानं च तदारभ्य	२४०
विमानं परमं कृत्वा	३४९
विमानमग्र्यं बहुवर्ण	४११
विमानलक्षणोपेत	४३६
विमानलक्षणोपेतं	४४८
विमानैस्तैजसैर्जुष्टं	४०६
विमुक्तः सर्वदोषेभ्यः	१३७
विमुह्यतीव चित्तं मे	१४
विमुह्यत्यवमज्ञेयं	७४
वियच्च शब्दतन्मात्रात्	६३
वियुक्तं प्रकृतेः शुद्धं	२८०
वियुक्तं प्रकृते रूपं	२८०
विरक्तः सर्वथा तत्र	५४८
विरते पवने तस्मिन्	४१७
विराजमानं सर्वत्र	२५१
विराड् विद्योदिता सद्भिः	५६२
विरुद्धोपक्रमैर्विश्वं	२०४
विलिखेच्चक्रगायत्रीं	२१०
विलिखेच्छेषगुलिकौ	२४२
विलिखेत्परितो भूयः	१९३
विलिखेत्परितो मन्त्रं	१९६

	PAGE
विलिखेत्परितो मन्त्री	२०९
विलिखेत्प्रतिलोमास्ताः	२०६
विलिखेदरगायत्रीं	२०५
विलीनस्वस्वकार्याणां	३६
विलोक्य त्वरितो राजा	४९५
विलोक्य प्रणतो भूत्वा	४७८
विलोक्य विस्मयं प्राप	४६५
विविधं प्रेरयत्येतत्	५४९
विविधा मन्त्रयोगाश्च	६०९
विविधैश्च प्रसंख्यानैः	९८
विविनक्ति जगत्यस्मिन्	५४६
विविनक्ति प्रसंख्यानैः	५७६
विवृता येन विजिताः	५५१
विवेकजां परां प्राप्य	१२९
विवेकज्ञानमासाद्य	६९
विवेकबोधसंतोषैः	१३८
विशन्ति नेममध्वानं	५३
विशालाधाररूपेण	५३३
विशालेन धृते तस्मिन्	४६४
विशालो नाम राजायं	४६२
विशालोऽप्यजयन्मृत्युं	४५७
विशालोऽयं यदाधारः	५३२
विशिष्टदैवतायास्मै	२८०
विशुद्धतेजोमय	४२७
विशुद्धदंष्ट्रान्तर	४२५
विशेषयति रूपेण	१७१
विशेषेणास्य देवस्य	३०८
विशोध्य शोषणाद्यैस्तु	२५७
विशो वैशेषिकी वृत्तिः	१३२

	PAGE		PAGE
विश्रुतिर्विश्रुता सद्भिः	२३	विषयेषु च वैराग्यात्	२९५
विश्वं तदेव सूक्ष्मत्वं	५०५	विष्कम्भेति शिरोऽन्तं च	३३१
विश्वं तदेव सूक्ष्माख्यं	५०४	विष्टम्भयेति च पदं	३१६
विश्वं तद्भावयन् विश्वं	५३३	विष्णुं विश्वपतिं कुर्यात्	२३१
विश्वं प्रजायते वस्तु	५२२	विष्णुचक्रमिति ख्यातं	३७९
विश्वं भावयति व्यक्तं	५३२	विष्णुचक्रमुदितं	२१२
विश्वं यत्रैव विश्रान्तं	८८	विष्णुना तस्य संबन्धः	२
विश्वं सिसृक्षतो विष्णोः	५८४	विष्णुना देवदेवेन	१५४, १५६
विश्वभावन इत्येवं	५३४	विष्णुनाधिष्ठितं तस्मात्	५७
विश्वभावन उद्दिष्टः	५३२	विष्णुनारायणादीनां	५२०
विश्वभावनसंज्ञेयं	५३२	विष्णुपञ्जरयन्त्रस्य	२२३
विश्वरूपः स देवोऽसौ	५६४	विष्णुभक्तस्तपस्वी च	४४१
विश्वविद्वेषिविध्वंस	३९५	विष्णुर्दण्डी पुनश्चाद्यः	३१७, ३२५
विश्वश्रवो विश्वचक्षुः	२८०	विष्णुर्दन्ती महाकालः	३२३
विश्वाधिराज्यचिह्न	२६६	विष्णुर्ब्रह्मापदेशेन	२७४
विश्वाध्यक्षे मङ्गलावास	४८०	विष्णुशक्तिमया एते	१५९
विश्वान्तर्यामिणे तुभ्यं	३९४	विष्णुशक्तिमया वर्णाः	१५६
विश्वाप्यायकरश्चन्द्री	१५८	विष्णुशक्तिसमुद्रोत्थैः	९७
विश्वामित्रपदं चापि	३१८	विष्णुश्च पञ्चबिन्दुश्च	१५७
विश्वावसुमुखैः सिद्धैः	४९२	विष्णुसंकल्पजं रूपं	१८४
विश्वासात्मकमेतत्तु	५१८	विष्णुसंकल्पमूलो यः	११२
विश्वेश्वरं महादेवं	४०४	विष्णुसंकल्परूपं च	१०८
विश्वोदराक्रान्तसुभीम	४२५	विष्णुसंकल्परूपाणां	१६४
विश्वोदरा हस्तिजिह्वा	२९०	विष्णुसंकल्परूपोऽयं	१०२
विश्वोदरोदरं प्राप्ता	२९१	विष्णुसंकल्पसंभूतं	१०१
विश्वोपकारचेष्टाभिः	६००	विष्णुसंकल्पसंभूतां	९१
विषं ततश्च दण्डीशं	३३७	विष्णुसूक्तगताभिश्च	४४९
विषमग्न्यनिलोपेतं	३३६	विष्णुस्थां परमात्मस्थां	१६३
विषमे परिणामे यत्	२५	विष्णोः संकल्परूपेण	५५

	PAGE		PAGE
विष्णोः सर्वाङ्गसंपूर्णा	२४	वीति बीजेन निर्दिष्टा	१७१
विष्णोः सामर्थ्यरूपत्वात्	२२	वीरयत्यखिलं भावं	५४४
विष्णोः सुदर्शनेनैव	६०	वीरयत्यपि चात्मानं	५५४
विष्णोरायतने रम्ये	२४७	वीरवर्णरतो देवः	५५८
विष्णौ भवितरि व्यक्तं	५०८	वीरां करोति तां विद्यां	५५४
विष्ण्वादिस्था चतुर्थी तत्	५२०	वीरासनं स्वस्तिकं च	२८४
विष्ण्वादीनां च मूर्तीनां	३५२	वीर्यं नाम गुणः सोऽयं	२०
विष्ण्वाद्या मूर्तिभेदाश्च	३५०	वीर्येण भेदितो मन्त्रः	१७३
विष्वक् समन्ततो भूत्वा	६०१	वीर्यैश्वर्यमयो देवः	४३
विष्वक्सेनमुखैर्दिव्यैः	३९५	वृणुते कुरुते विश्वं	५२६
विष्वक्सेनस्तु देवाय	३९७	वृणुयादृत्विजः शिष्टान्	४४९
विसर्गः परमेशस्तु	५२०	वृणुयान्मूलमन्त्रेण	४४२
विस्तरेण प्रवक्ष्यामि	२२५	वृत्तं पद्माभमष्टाश्रं	४४७
विस्तरेण ममाचक्ष्व	२९	वृत्तं विज्ञापयामास	४०८, ४६६
विस्तरेणास्य यन्त्रस्य	२२५	वृत्तकाण्डं तथैकं तु	१०७
विस्तारमस्य देवर्षे	३००	वृत्तपिङ्गलशब्दं च	३१८
विस्मयं परमं प्राप	४६८	वृत्तमुत्तरदिग्भागे	३७४
विहंगमः स देवेशः	५६७	वृत्तिभिर्विविधाभिश्च	९७
विहारास्त्रिचतुःपञ्च	२७०	वृत्तिमन्तं चोष्ट्रमुखं	३८९
विहितं चातुराश्रम्यं	१२८	वृत्तिसंकोचकृच्छुभ्रः	१३६
विहिते कर्मणि श्रद्धा	२८३	वृषप्रवरवाहाय	५
विहृत्य सुचिरं कालं	५३	वृषाक्षं वृषवक्त्राङ्कं	३८८
वीजितं भूतपवनैः	८३	वृष्टिं निवारयेद्भूयः	४६१
वीणाकाहलभेर्यादि	२५६	वृष्टिकामः शुचौ देशे	४६०
वीणाविनोदनं योद्धुं	४०६	वें श्रियं रेफमित्येवं	१९५
वीणाविनोदनेनेत्थं	४०६	वेः सचेश्च स्नुतेश्चैव	५२२
वीणावेणुमृदङ्गैश्च	२६८	वेगवन्ति प्रमाथीनि	३४१
वीतशोकभयो वन्यः	१३६	वेगव्यञ्जनसंख्यैव	१५४
वीति तद्द्योतकं बीजं	१७१	वेगाद्यन्तौ क्रमादुक्त्वा	३३९

	PAGE		PAGE
वेतवाजीर्तरापेति	३३५	वैष्णवेन षडर्णेन	१९५
वेत्ता त्वमेव नान्योऽस्ति	४१३	वैष्णवेनैव लाक्ष्मेण	७९
वेद: सत्ता महाशक्ति:	५७५	वौषण्नेत्रत्रयायेति	१७४
वेदतन्त्रोभयोद्भूता	१४०	व्यक्त: क्रियावतां पन्था:	५४०
वेदविद्भगवान् कल्की	४७	व्यक्ताव्यक्तपुमाख्याभि:	५०८
वेदविद्याव्रतस्नाते	६०५	व्यक्ते विद्वद्भाविते	४८०
वेदवेदान्ततत्त्वज्ञ:	१७९	व्यङ्ग्यव्यञ्जनरूपेण	४१
वेदशाखाश्चतुर्दिक्षु	४५८	व्यजिज्ञपंस्तद्वृत्तान्तं	३०४
वेदस्नायी व्रतस्नायी	१३४	व्यजिज्ञपदमेयात्मा	३९५
वेदा: परं विदुरतोऽपि	४२८	व्यजिज्ञपद्यथावृत्तं	४९२
वेदानालोच्य भूतानां	२७४	व्यजिज्ञपुर्मघवते	४९५
वेदैर्मन्त्रैस्तथा शस्त्रै:	२५१	व्यजृम्भत तदा सर्वान्	४८९
वेदैर्विनैव भगवन्	३९६	व्यज्यन्ते ये च ते भावा:	४१
वेदो विचारणं प्रोक्तं	५७५	व्यनक्ति विविधान् भावान्	४०
वेवेष्टि निखिलान् भोगान्	५४६	व्यनक्त्यैकान्तिकं मार्गं	४३
वैकारिकादहंकारात्	६४, ६७	व्यसृजद्वारणाख्यास्त्रं	४९५
वैकुण्ठधामनिलय:	४१५	व्यस्तैरथ समस्तैर्वा	२७०
वैगुण्यमस्य तत्सर्वं	३०९	व्याकुलस्त्वन्तरात्मा मे	७३
वैडूर्यघटितोत्तुङ्ग	२५१	व्याकृता: संशया: सर्वे	६०५
वैतसेनैव होमेन	४६१	व्याख्यातो होतृवर्गोऽयं	५९४
वैद्याधरास्त्रमाहुस्तत्	३८४	व्याचष्ट भगवान् शर्व:	१०
वैभवं देवताचक्रं	५६१	व्यान: श्रोत्राक्षिमध्ये च	२९२
वैराजस्रग्धराख्येन	५६३	व्यानापानादिका सा च	१७२
वैरीति मानसेत्येतत्	३२२	व्यापकं च श्रियं चेति	१९४
वैश्वरूप्यस्य संक्षेप:	२८	व्यापक: सर्वशास्त्रेषु	५२३
वैष्णवं परमं तेज:	२११	व्यापक: सामृताधार:	५७०
वैष्णवं भावमासाद्य	५८८	व्यापकावतिसंश्लेषात्	३९
वैष्णवानृत्विजश्चाष्टौ	३७४	व्यापारयति शास्त्रार्थं	५५४
वैष्णवे च गदाशार्ङ्गे	२	व्यापारस्पन्दनिर्णीति:	९०

	PAGE
व्यापारो वास्तवस्तत्र	२६
व्यापिनं महनीयं च	५५२
व्यापिनी देशविभ्रंशात्	२२
व्यापिनी विष्णुरूपेण	५११, ५१२
व्याप्तिं सुदर्शनस्येमां	२६
व्याप्तिकान्तिप्रवेशेच्छाः	५२१
व्याप्तिमात्रं गुणोन्मेषः	४२
व्याप्तौ तत्राप्यलितत्वं	५४९
व्याप्नोति देशकालाभ्यां	५२१
व्याहृत्य प्रणिपत्यैनं	३०८
व्युत्क्रमेण हुमन्तोऽयं	३१९
व्युत्क्रमेणाथ पाणिभ्यां	२८६
व्यूहं व्यूहान्तरं चैव	१९०
व्यूहं ससर्ज संकल्प्य	९६
व्यूहः सौदर्शनो विष्णोः	१११
व्यूहत्रयमपेक्ष्यैव	५३०
व्यूहत्रयस्य भवति	५३०
व्यूहत्रितयपूर्वत्वात्	५३१
व्यूहाः सहस्रशः सन्ति	४२३
व्यूहा एते विशालाक्षाः	४५
व्यूहानां चेष्टितव्यापी	५२९
व्यूहान्तरं दश द्वे च	४६
व्यूहान्तरविभावादीन्	४६
व्यूहान्तरसमाख्यातं	७९
व्यूहान्तराण्यनेकानि	४२३
व्यूहावकाशलघुता	९१
व्योम खड्गीशसंयुक्तं	३१८
व्योम दण्डयुतं व्योम	३१८
व्योमस्थशक्तिरपि	२१७

	PAGE
व्योमेशमाश्रयन्तीं तां	१६३
व्योमेशव्यापिनि स्पष्टं	५११, ५१३
व्योमेशादिक्रमेणैवं	१९४
व्रतादिनिरताः शुद्धाः	१२९
शंकराय गिरीशाय	९४
शंकरी श्रयतां तत्र	५१२
शं कुर्विति द्विरभ्यस्तः	३३९
शंभो कृपानिधे देव	४२०
शकारः शंकरः शान्तः	१५९
शक्त इत्यपि वक्तव्यं	३३७
शक्तयः सर्वभावानां	२१
शक्तयः सर्वमन्त्राणां	२२१
शक्तिं मायामयीं विष्णोः	३६
शक्तिं समुद्धरेत्पूर्वं	१६३
शक्तिः सा वैष्णवी सत्ता	८०, १४८
शक्तितारमाबीजैः	१९४
शक्तितारमास्त्रिस्त्रिः	१९६, १९८, २००, २०२, २०३, २०६
शक्तितेजःसमुत्कर्षात्	४२
शक्तितेजःसमृद्ध्यर्थं	७९
शक्तिद्वयं च वायव्यं	२७६
शक्तिपञ्चकचिन्ताभिः	१००
शक्तिपातः स वै बीजं	१२५
शक्तिपातः स वै विष्णोः	१२४
शक्तिभिर्मण्डलैश्चित्रैः	२९९
शक्तिमानखिलावासः	५१३
शक्तिमान् भगवान् वाच्यः	५०२
शक्तिमूर्तिधरेत्येवं	१७६

	PAGE		PAGE
शक्तिरेका प्रसिद्धैव	३८३	शङ्खादीनां चतुर्णां तु	१७५
शक्तिर्नाम तदा तां तु	३५	शङ्खारिपङ्कजगदा	२१४
शक्तिर्नारायणी दिव्या	२४	शङ्खिनी चैव गान्धारी	२८९
शक्तिर्या व्यापिनो विष्णोः	४४	शङ्खिनी वामकर्णं च	२९१
शक्तिर्विद्योतमाना सा	४०	शतं चैका च शाखाः स्युः	१०५
शक्तिर्विष्णुमयी विष्णोः	५८१	शतं तथाधिकं कुर्यात्	४४८
शक्तिशालिन इत्युक्त्वा	३३४	शतं स विंशत्यधिकं	४११
शक्तिश्रीतारग्रथितां	१९४	शतद्वयमिहाध्यायाः	१०
शक्तिस्तद्विषया या तु	५५५	शतधारं तडिद्दीप्तं	३७९
शक्तीश्वतस्र उद्दिष्टाः	५०७	शतमप्सरसः प्रदाय	२६८
शक्तेः शक्तिमतो भेदात्	४४	शतवक्त्राग्निरूपेण	९२
शक्ते इति पदं पश्चात्	३२३	शतानन्देन सहितः	४३८
शक्त्यात्मका गुणोन्मेष	४६	शतानि त्रीण्यथैकारा	१४९
शक्त्यादिर्भूमिपर्यन्ता	७१	शतानि दश षट् चाथ	३७
शक्त्याधिकमघोरास्त्रं	३२५	शतानि षोडश स्थित्वा	३७, ४५
शक्त्या नानाविधाकार	८४	शतारीयं महापुण्या	२०६
शङ्कुकर्ण इति ख्यातः	४७२	शतोदरं सौमनसं	२७८
शङ्खं हलं च मुसलं	२३४	शतोदरास्त्रं भूतं स्यात्	३९०
शङ्खकाहलनादैश्च	२६८	शनैराचर्यमाणोऽसौ	९१, ९२
शङ्खचक्रगदाखड्ग	३९४	शब्दभावो हि योऽर्थस्य	५१३
शङ्खचक्रगदापद्म	२३२	शब्दरूपं समास्थाय	१४८
शङ्खचक्रगदाशार्ङ्ग	२९६	शब्दस्तं मुख्यया वृत्त्या	५१५
शङ्खचक्रधरं देवं	४२३	शब्दस्य शब्दनं यत्तत्	५१३
शङ्खचक्राब्जमुसल	३४४	शब्दाकारो य उद्दिष्टः	९४
शङ्खद्वयं सदा देवं	५७४	शब्दात्मना विवर्त्स्यन्ती	१४७
शङ्खपद्मगदाचक्र	२३१	शब्दार्थप्रविभागेन	१११
शङ्खपद्मे गदाचक्रे	२३२	शब्दैः प्रकारसामर्थ्यैः	१४४
शङ्खमूर्तिंधरेत्येवं	१७६	शब्दैकगुणमाकाशम्	६३
शङ्खशार्ङ्गादिरूपेण	२७	शमयत्यप्रमेयस्थः	५३७

	PAGE		PAGE
शमयेति द्विरावृत्तं	३२९	शान्तिं कुर्यात्परामात्रा	४५३
शमयेत्कूटमेतद्वै	२११	शान्तिं पदं न्यसेत्पूर्वं	३३१
शमीसमिद्भिर्दूर्वाभिः	४४२	शान्तिदं सर्वपापानां	१७३
शयनासनयानादौ	४४३	शान्तो दान्तः शुचिः	३०७
शयनोचितमाल्यानि	२५८	शार्ङ्गमूर्तिधरेत्येवं	१७५
शरणं त्वां प्रपन्नोऽस्मि	३५७	शाल्यन्नं दधिमध्वाज्य	३६६
शरणागतिरित्युक्ता	३५७	शाल्यन्नैः श्वेतपुष्पैश्च	३६६
शरीरं तच्च तेनैव	३०१	शाल्योदनैश्च दध्याढ्यैः	२६१
शरीरं ध्रियते येन	२८८	शाश्वती मम संसिद्धिः	५१७
शरीरं सर्वजन्तूनां	२८८	शाश्वते तिष्ठति व्यक्तं	८८
शरीरमध्यः क इति	२८८	शासतः शक्रकल्पस्य	४८२
शरीराण्यथ बाह्याङ्ग	५९३	शासिता स्वयमध्यक्षः	५५९
शर्करामधुदध्याढ्यं	३६९	शास्त्रं सुदर्शनं नाम	१११
शशाङ्कतारागण	४२५	शास्त्रशास्त्रार्थतत्साध्य	४३, ८९
शशास पृथ्वीं ससमुद्र	३११	शास्त्रशास्त्रार्थतद्भेदं	१९०
शश्वदभ्यासवैराग्य	११६	शास्त्राधिकारिणो नाम	२७
शस्त्रशालासु तीर्थेषु	४८३	शास्त्राभासाः प्रवर्तन्ते	१११
शस्त्रशास्त्रविभेदेन	१०३	शास्त्रार्थस्य फलं यत्तत्	४३
शस्त्राणां धारणं नित्यं	१३१	शास्त्रैर्धर्मा विधीयन्ते	११७
शस्त्राणि शतवक्त्राणि	३५४	शिखरं नाम खट्वाङ्गं	३८४
शस्त्रास्त्रव्यूहरूपेण	९६	शिखान्तोऽयं कामरुचिः	३३८
शस्त्रास्त्रशब्दौ चोच्चार्य	३३४	शिखायै वषडित्येवं	१७२
शस्त्रैरजय्यमालोच्य	४०८	शिखास्थाने नाभिचक्रे	२९४
शस्त्रैरस्त्रैरजय्यत्वं	४१६	शिरस्यधारयद्राज्ञः	४३८
शाद्यर्णान् व्यापिसंयुक्तान्	१७४	शिरोऽन्त एष मन्त्रस्तु ३२४, ३२६	
शाद्वस्तस्माद्ध उद्दिष्टः	१५२		३३२–३३५, ३३९
शान्तः सर्वगुणोपेतः	२९६	शिरोऽन्तोऽयं मनुः प्रोक्तः	३३९
शान्तघोरादिकं रूपं	९०	शिरोऽन्तोऽयं महामन्त्रः	३३८
शान्ताशेषविकारत्वात्	२३	शिरोयुक्तमिमं मन्त्रं	३३०

	PAGE		PAGE
शिलाप्रतिष्ठां यः कुर्यात्	२३७	शुद्धाशुद्धाध्वसंप्राप्तेः	५३१
शिल्पिनः स समाहूय	४३६	शुद्धेतरमयं विद्धि	७१
शिवंकरतया प्रोक्तः	१७	शुद्धेन सर्पिषा मध्य	४४३
शिवंकरत्वमीशस्य	५५३	शुद्धैर्गन्धोदकैर्भार	४४२
शिवंकराय भूतानां	६०६	शुद्ध्यशुद्धिमयी सेति	१४४
शिवं वदन्ति यं विष्णुं	५५३	शुद्ध्यशुद्धिमयो भावः	५४
शिवोत्तमं ससत्यं च	३२५	शुद्ध्यशुद्धिवशाद् द्वेधा	१२१
शिवोत्तमः सदण्डश्च	३२४	शुभाशुभोभयाकार	८४
शिवोत्तमः सदन्तः स्यात्	३३१	शुश्रूषुरनहंवादी	४
शिवोत्तमः सबिन्दुश्च	३१९	शुश्रूषैव तु शूद्रस्य	१३२
शीघ्रं कारय कल्याण	४३५	शुष्काशनिरिदं प्रोक्तं	३८१
शीतरश्मेरिव ज्योत्स्ना	६०७	शूद्रः शुश्रूषया तेषां	१२८
शीतेषुर्नाम कुम्भास्या	३८६	शूरः कमलपत्राक्षः	४८२
शुक्र इत्यतिसारत्वात्	५९१	शूलं तु त्रिदलं प्रोक्तं	३८०
शुक्रवारेषु कुर्वीत	४६०	शूलत्रयाङ्कितमुखं	३८१
शुक्लक्षौमवितानाढ्यं	४३५	शूलाभं शूर्पकल्पं च	४४७
शुक्लरक्तासिताकार	८४	शूलयेति प्रयोक्तव्यं	३३२
शुक्लौदनैः शुक्लपुष्पैः	३६९	शृणाति निखिलान् दोषान्	५१२
शुद्धचर्या च मिश्रा च	११०	शृणु तत्परमं सूक्ष्मं	२८०
शुद्धसत्त्वाश्रयाद्गौरी	२३	शृणु तस्य मुनिश्रेष्ठ	२४१
शुद्धाध्वकल्पनाभिश्च	१००	शृणु तात महाप्राज्ञ	३५०
शुद्धा पूर्वोदिता सृष्टिः	५२	शृणु नारद तत्त्वेन	१२, ५२, ७७, ८८, १०४, ११२, ५०१
शुद्धाशुद्धमयस्यास्य	५३१		
शुद्धाशुद्धमयी व्यक्तिः	६०३	शृणु नारद षाड्गुण्यं	१९
शुद्धाशुद्धमये मध्ये	८९	शृणु नारायणास्त्रस्य	३७८
शुद्धाशुद्धमयैर्भावैः	५७१	शृणु मन्त्रमयीं रक्षां	१९३
शुद्धाशुद्धविभागेन	४१	शृणु मन्त्रस्य माहात्म्यं	५६९
शुद्धाशुद्धविभागो यः	५९९	शृणु येनागतो मोहः	४३४
शुद्धाशुद्धस्वरूपा सा	६०८	शृणु येनैव नश्यन्ति	३६२

	PAGE		PAGE
शृणु राजा न चेत्कुर्यात्	४४०	श्रिया समेता भूयोऽपि	१६८
शृणुष्व तं समासेन	२६०	श्रीकण्ठानन्दसूक्ष्मेशाः	१६०
शृणुष्व प्रथमं कर्म	२८१	श्रीपतिं वक्ति देवेशं	५६३
शृण्वन्तौ तत्कथाभिश्च	४७६	श्रीपतिर्भगवान् देवः	४७
शेषं तु लोकतः सिद्धं	६०१	श्रीमते पुष्कराक्षाय	३९५
शेषाणि विन्यसेन्मध्ये	२८९	श्रीयते चाखिलैर्नित्यं	५१२
शेषाद्यैरष्टभिर्नागैः	२४२	श्रीरारोग्यं च तेजश्च	४६१
शैलेन्द्रसंनिभाः केचित्	८	श्रीर्नाम परमा शक्तिः	५९७
शैवं शतमुखाग्निस्तु	३८०	श्रीवत्सवक्षसं श्रीशं	४५९
शैवं शूलं रौद्रमस्त्रं	२७६	श्रीसूक्तं तद्बहिश्चैव	२०७
शोधितायैकरूपाय	१८०	श्रुतं भगवतो वाक्य	१८८
शोभनं यस्य तिष्ठन्ति	५८०	श्रुतं मयैतदखिलं	७३
शोभनं सूचयन् सर्वः	५८०	श्रुतः प्रमाणरूपोऽयं	९४
शोभनो यस्य गन्धोऽस्ति	५८०	श्रुतकीर्तिस्तदास्त्रेषु	४०८
शोषणं प्रेरणं चेष्टा	६४	श्रुतकीर्तेऽत्र मा भैषीः	४०९
शोषणं विकटं शृङ्गं	३८३	श्रुते यत्राखिलाधारे	१२
शौचं सर्वेन्द्रियाणां च	२८२	श्रुत्वा गन्धर्वराजोऽपि	४०७
श्यामं किरीटिनमुदार	२१४	श्रूयतां चावधानेन	३७२
श्यामलं पीतवसनं	२३८	श्रूयतां पायुदेशात्तु	२८८
श्यामाकं विष्णुपर्णी च	३६६	श्रूयतां वायुवृत्तान्तः	२९२
श्रमहानिस्तु या तस्य	१९	श्रूयतामवधानेन	४००, ४०२
श्रमान्निवर्तते सेना	४७३	श्रूयतामित्युपामन्त्र्य	४२३
श्रयन्तीं श्रीयमाणां च	१८९	श्रेष्ठा ब्राह्मणशुश्रूषा	१३२
श्रयन्ती वैष्णवं भावं	२२	श्रोतव्यं यद्यदस्माभिः	४००
श्राताः श्रिता गुणैः सोमाः	५९२	श्रोतुं निशीथे निर्गत्य	४८३
श्राद्धकृत्सत्यवादी च	१३४	श्रोतुमिच्छामि भगवन्	२२५
श्रियं रेफं च मतिमान्	१९७	श्रोत्रं वागिति विज्ञान	६४
श्रियं रेफमिति प्राज्ञः	१९७	श्रोत्रवानथ वाग्मी च	६४
श्रिया जुष्टं सदा सम्यक्	४५९	श्रौतस्मार्तक्रियानित्यः	१३५

	PAGE		PAGE
श्वेतं प्रसन्नवदनं	२१४	षष्ठमङ्गं समुद्दिष्टं	५१९
श्वेतद्वीपे नृसिंहः सन्	५४०	षष्ठस्वरसमायुक्तः	३१६
श्वेताख्या व्यापकाक्रान्ता	१६६	षष्ठी स्थूला समुद्दिष्टा	१६६
श्वेता प्रसन्नभूयिष्ठा	१६८	षष्ठे परा स्थितिर्बीजे	१६६
श्वेतो भृगुर्वकुलीशः	१६०	षष्ठयन्तौ सोमयुक्तौ द्वौ	५९१
श्वेतो वह्नियुतो दीर्घः	३१९	षाड्गुण्यं किं परं ब्रह्म	१४
		षाड्गुण्यं तत्कथं ब्रह्म	२१
षट्कोणाग्रं ज्वलज्ज्वालं	३७९	षाड्गुण्यं तत्परं ब्रह्म	१८, २०, २६
षट्त्रिंशत्पदविस्तारं	४३५	षाड्गुण्यगुणयोगेन	१६
षट्सु कोणान्तरालेषु	२२७	षाड्गुण्यममलं दिव्यं	५१२
षडध्वविषयातीता	६०८	षाड्गुण्यविग्रहं देवं	५३
षडरं कल्पयेच्चक्रं	१९६	षाड्गुण्यविग्रहा देवाः	४२
षडरं कालचक्रं तत्	८१	षाड्गुण्यविग्रहैर्व्यूहैः	८४
षडरं तन्महाचक्रं	७९	षोढा हि वेदविदुषः	३५६
षड्ढोताराविमौ वेदे	५८५	ष्णं श्रियं रेफमित्येवं	१९५
षड्ढोता सप्तहोता च	५८३		
षड् द्वीपखण्डाः पाश्चात्त्याः	२६४	संकर्षणः स एवेति	५२६
षड्भिः प्रति व एनेति	४४९	संकर्षण उदेति स्म	५९९
षण्णां गुणानां मध्ये या	५९८	संकर्षणदशायां हि	५२७
षण्णां प्लक्षमुखानां तु	२६६	संकर्षणस्तु सूक्ष्मस्य	१८१
षण्णां युगपदुन्मेषात्	४४	संकर्षणाच्च गोविन्द	४६
षण्णां युगानि विज्ञान	३८	संकर्षणात्मको यः सः	५२७
षण्णां समयधर्माणां	३०७	संकर्षणात्मिका साक्षात्	४४
षष्टितन्त्रमिदं सांख्यं	१०८	संकर्षणादिभूम्यन्तं	३८, ५३१
षष्टितन्त्राण्यथैकैकं	१०८	संकर्षणादिभूम्यन्तः	३८
षष्टिभेदं स्मृतं तन्त्रं	१०६	संकर्षणादिभूम्यन्ता	७१, ८२
षष्टिषट्कसमाकीर्णैः	८३	संकर्षणादिरूपेण	५५६
षष्टयध्यायैः समुद्दिष्टा	६१०	संकर्षणादिव्यूहान्ता	७१
षष्टयध्यायैरियं भूयः	११	संकर्षणो जगत्यस्मिन्	५४३

	PAGE		PAGE
संकर्षणोदयो यावत्	३९	संकोचिनीं चरन् वृत्तिं	१३५
संकर्षणोदयो विष्णुः	६००	संचरन् विप्रमासीनं	४८३
संकल्पं वासुकेर्मत्वा	४६७	संचितैः संप्रवर्तन्ते	१२४
संकल्पः कथितो यः सः	५७१	संछाद्यते तयोस्तत्त्व	४३०
संकल्पः कीदृशस्तस्य	१४	संज्ञान्तकारी विक्षोभः	४३४
संकल्पः कुरुते विष्णोः	२५	संज्ञाभिः साधिकाराभिः	९७
संकल्पः कोटिकोट्यंशः	८०	संतापनं च गान्धर्वं	४५१
संकल्पः प्रोच्यते विष्णोः	५८७	संतापनान्ते माया स्यात्	३१६
संकल्पकल्पितो विष्णोः	४३	संतोषयेत्संततमस्य	२४८
संकल्पचोदितं विष्णोः	५८	संतोषस्तप आस्तिक्यं	२८३
संकल्पचोदिता विष्णोः	३२	संतोषोऽलमनेनेति	२८३
संकल्पचोदितो विष्णोः	३२	संदानं परशुं चैव	४५२
संकल्पनिर्मिता शक्तिः	४८	संदामनं सत्यवन्तं	२७७
संकल्पनीयः संकल्पः	५०२	संधार्य संनियम्याथ	५८१
संकल्पमयमाद्यस्य	१००	संध्ययोरुभयोर्युक्तः	५७३
संकल्पमयमेवैकं	९६	संध्यात्मान इमे कूटाः	१४७
संकल्पयेत्तृतीयांशं	२५०	संनद्धमिन्द्रमालक्ष्य	४९५
संकल्पश्चैव संरम्भः	६७	संनिकृष्टो नमस्कारः	५३७
संकल्पसाधिताशेष	५३	संनिधत्ते सदा तत्र	३०९
संकल्पसिद्धैस्तैरेव	२७९	संन्यासे स्थैर्यमाशास्ते	५८१
संकल्पाच्चोदिता विष्णोः	६२	संपत्स्यते शक्तिहीनैः	२२१
संकल्पादेव पूर्वस्मात्	३१	संपूर्णशक्तिमतरङ्ग	२१३
संकल्पितोभयमुखं	२२३	संप्रवृत्ते जगद्धातुः	७
संकल्पेन समुद्भाव्य	५८१	संप्राप्तयौवनः श्रीमान्	३०३
संकल्पो नाम यस्तस्य	१२२	संप्राप्तसर्वकामं तं	४८४
संकल्पो ब्रह्मशक्त्युत्थः	७९	संप्राप्य ज्ञानभूयस्त्वं	१२६
संकल्पो यावता विष्णोः	१०४	संप्राप्य तत्त्वविज्ञानं	१३६
संकल्पो वैष्णवस्तस्य	११९	संप्राप्य भगवज्ज्ञानं	१९१
संकल्पो वैष्णवो योऽयं	८५	संप्राप्योदयमुद्दामं	१६८

	PAGE		PAGE
संप्रोक्ष्यार्घ्यजलेनैव	२५७	संस्कारकल्पैर्विविधैः	९८
संभवन्ति हि तेषां तु	३६२	संस्कारेणाथर्वणेन	१८५
संभाराः पत्नयश्चैव	२०६	संस्तम्भयान्तरात्मानं	७६
संभारा देवपत्न्यश्च	५९५	संस्तुतैरन्वितैर्योगैः	५०१
संभूय लोककर्तारः	१०१	संस्तूयमानचरितं	२२७
संभूय स्वरसंख्या तु	१५०	संस्मरंश्चक्रगायत्रीं	१७४
संभृत्य सर्वसंभारान्	३१०	संहतैर्विगृहीतैश्च	१२६
संमोहनं तथैषीकं	२७६	संहरेद्देहतत्त्वानि	२५२
संयतान् वैष्णवान् विप्रान्	४३८	संहारकमिदं चास्त्रं	३३१
संयोगो योग इत्युक्तः	२८१	संहारास्त्राणि सर्वाणि	३४५
संरब्धोर्ध्वकरास्तस्मिन्	४६४	संहिता तु निरोधाख्या	१०८
संवत्सरं परीक्ष्यैवं	१८०	संहिता सेयमाख्याता	१०
संवत्सरमयं यत्तत्	३००	संहितेयं महागुह्या	६०५
संवत्सरसहस्राणि	१७	संहितेयं समाख्याता	६०५
संवत्सरो मानुषस्तु	३०	संहृताखिलभूतस्य	७८
संवर्तकः सदण्डश्च	३२६	संहृतैर्विगृहीतैश्च	१६८
संवर्तकः सामरेशः	३३३	संहृत्य बिभ्रती तां तु	३८
संवर्तवर्तिनः शंभोः	४९०	स इच्छन्निरिति व्यक्तः	१४६
संवर्धयति योगेन	५१	स एव चार्वाकमते	३०२
संविद्घनत्वमाद्यस्य	५५३	स एव तत्र वक्तव्यं	४१७
संवीतदिव्यकौशेयां	४७८	स एव पालयत्येतत्	३०१
संशोषयेदिमं देहं	२५२	स एव बाह्यरूपेण	३०१
संसारभीतस्य मम	४१०	स एव याज्ञिकानां च	३०२
संसारमोचकं चैव	५५२	स एव राज्ञः सर्वस्वं	४४०
संसाराङ्गारमध्यस्थः	१८०	स एव रुद्ररूपेण	३०२
संसारानलसंतप्त	६००	स एव वर्णो वेदात्मा	५६५
संसारी स ज्वलन् सोऽपि	५४९	स एव शक्नुयात्तस्य	३४७
संसारो रात्रिरुद्दिष्टः	६०२	स एव शाम्बराणां च	३०२
संसिद्धिमतुलां गच्छेत्	४६१	स एव शिवरूपेण	३०१

	PAGE		PAGE
स एव सर्वं संहृत्य	३६३	सत्यं दया धृतिः शौचं	२८२
स एव सर्वभूतानां	३०१	सत्यं न केनचिद्धर्तुं	२४१
सकलं यच्च तद्रूपं	६०४	सत्यं न शक्यते जेतुं	३०६
सकलसुरासुरेश	४२८	सत्यं मां न परो वेत्ति	४२९
सकलसुरास्त्रमुख्य	४२८	सत्यकीर्तिस्तु मकरः	३८७
सकारस्त्वमृतस्तृप्तिः	१५९	सत्यता त्वविपर्यासः	५९४
सकारादि ककारान्तं	२३०	सत्यप्यनन्तरूपत्वे	१२२
स च बन्धः समाख्यातः	५७६	सत्यमस्त्रमिदं प्रोक्तं	३२४
स च सौदर्शनो व्यूहः	९६	सत्यमस्त्रैस्तथा शस्त्रैः	४१६
सचिवैः प्रेषिताश्चाराः	४६६	सत्यमेतत्कलौ रक्षा	२२१
सच्चिदानन्दसंदोह	१९०	सत्यवत्तन्महाभूतं	३८६
स तथेति समानीय	३९७	सत्यवादी समो बन्धुः	४६२
स तयोः कार्यमास्थाय	६०	सत्यश्च नामतः सच्च	५३६
स तयोर्वचनं श्रुत्वा	३९६	सत्या यस्य स सत्योऽसौ	५६५
स तस्मिन् परमक्रुद्धः	४१७	स त्रीनध्यापयेदेतान्	१३१
स तस्मै कथयामास	४६७	सदन्ववायसंभूतः	१८०
स तां निहत्य तं चापि	४०५	सदसच्चिदचिद्रूपैः	३८
सति स्वस्ति ते गौरि	४७९	सदसत्त्वं त्वमोंकारः	४१८
सतोयतोयदप्रख्यं	३८०	सदस्या भूषणान्यस्य	३५९
सत्कारपूर्वकं तस्मै	४८६	सदागममयात्तस्मात्	१०२
सत्कृतः सिद्धगन्धर्वैः	४१०	सदाचार्योपदिष्टेषु	२८३
सत्क्रियाभिरनल्पाभिः	१००	सदा ज्वलितसर्वाङ्गं	३८१
सत्तर्कव्यवसायाभ्यां	१३५	सदानन्दमयः पन्थाः	५२३
सत्त्वं तत्र लघु स्वच्छं	५७	सदानन्दमयी तस्य	५०६
सत्त्वं रजस्तम इति	५१	सदा निवसति प्राणः	२९२
सत्त्वं रजस्तमश्चैव	८१	सदा पश्यन्ति ते देवाः	५३
सत्त्वस्योपद्रवः शश्वत्	९२	सदा प्रतायमानापि	५१०
सत्त्वादीनां स्वरूपं यत्	९०	सदामनं समाख्यातं	३८६
सत्त्वाद्रजस्तमस्तस्मात्	५१	सदारः पितरं द्रष्टुं	४६९

	PAGE		PAGE
सदा संनिहितैर्भोज्यैः	२६४	स बुद्बुदवदम्भोधौ	१४४
सदा सत्ता हि या तस्य	२६	सभूपं भूपतेस्तस्य	२६६
सदा सिद्धगन्धर्वयक्ष	४७९	स भूमिं विश्वतो वृत्वा	५९८, ५९९
सदा स्फुटाशेषसमस्त	४२६	स भ्रष्टः सर्वलोकेभ्यः	१४१
स दृष्ट्वा राजशार्दूलं	४६९	समं विलयमायाति	३४
स देवो धरणीधर्ता	५६२	समः सर्वेषु भूतेषु	१३७
स देशः परमं व्योम	५२	स मनूनां समाहारः	५०
सदोत्फुल्लाम्बुजाढ्याभिः	२६५	समन्ताद्धोमशालायां	४४८
सद्धर्मस्य ह्यधिष्ठाता	५५८	समभङ्गमुदाराङ्गं	३४४
सद्ब्रह्मयाजिनस्ते वै	१२८	समरेष्वपरावर्ती	४८३
सद्य एव ज्वरान्मुक्तः	३६६	समर्चयेद्यो नृपतिः	३६१
सद्यस्तस्मान्महारोगात्	३६८	समष्टिः पुरुषो योनिः	६०
सद्योजाताय देवाय	५	समष्टिर्या मनूनां सा	५०
स धरेशोत्तरेणैव	५६२	समष्टिव्यष्टिभावेन	८८
सपत्नैरभिभूयन्ते	३५५	समस्तजगदुत्पत्ति	५९७, ६०६
स परः कथ्यते सद्भिः	५०२	समस्तभूतवासित्वात्	१६
स परो गदितः सद्भिः	५२१, ५२२	समाधिस्थश्च सततं	१३७
सपिनाकी बको बिन्दुः	३१७	समाधिस्थस्य मे दृष्टः	४२१
स पूर्वं नामरूपाणि	३६३	समानः सर्वगात्रेषु	२९२
सप्तद्वीपवती पृथ्वी	३०७	समानीय ततः सर्वान्	३०५
सप्तमी गदिता तत्र	११०	समाराधायतस्त्वेवं	२५९
सप्ताहाज्जायते वृष्टिः	४६१	समारोप्याग्निमानग्नीन्	१३७
सप्रकारमिदं द्वन्द्वं	१३९	समालिख्य च तन्मध्ये	२४३
स प्रमाणार्थ इष्टोऽत्र	११३	समालिख्य पटे वापि	४०४
स प्रयोगोपसंहारैः	९	समाश्रितानलंभावं	५११
सप्राणं भुवनाधारं	१६५	समासव्यासरूपेण	८७
स प्राणः साम तत्प्रोक्तं	५८६	समासीनमशोकस्य	२३५
सबिन्दुं विन्यसेत्प्राणं	१८१	समास्थितानलंभावं	५१३
सबिन्दुवर्मं फट् चास्य	२२७	समित्साधनकादीनां	३५८

	PAGE		PAGE
समिदाज्यादिभिर्लक्ष	२७०	सरसिजपरिक्षिप्तां	२६८
सन्निदित्यस्य ऋग्वेद	३६०	सरस्वत्यास्तटे पुण्ये	३१०
समिद्धं रमणीयं तत्	१७१	सरस्वत्यास्तटे रम्ये	४७१
समिद्भिरार्कैर्जुहुयात्	३६९	सराजकं तस्य वशे	२६६
समीक्षयैव देवस्य	६४	सर्गयुक्ता बिन्दुयुक्ताः	१५०
समीक्षितस्तदा सोऽयं	१२५	सर्गे स एव विज्ञेयः	६८
समीर्यते यथा वह्निः	४१	सर्गोपसर्गरक्षाभिः	३९५
समुदियाय ततो हरि	३११	सर्वं जयाश्रुतं कार्यं	१७७
समुद्धरेन्महामन्त्रं	१६४	सर्वं तस्मै प्रदायासौ	४८६
समुद्धृतः षडर्णोऽयं	४००	सर्वं परिहरन् दुर्गं	५७८
समुद्यदुज्जृम्भितदीप्ति	४२५	सर्वं सुदर्शनायत्तं	१३
समुद्यदूर्जत्करशृङ्ग	४२५	सर्वः शब्दश्च सर्वश्च	५१४
समुद्रवसना चैषा	२४६	सर्व आथर्वणो वेदः	१८२
स मुनिस्तौ मुनिश्रेष्ठः	३०६	सर्वकार्यकरा ये ते	८
समृद्ध्या त्रिदिवप्रख्या	४७१	सर्वकार्यैः समुद्युक्तः	१७२
समे पवित्रिततले	३७३	सर्वक्रियास्पदं शुद्धं	१९०
समेयिवाञ्शशासोर्वीं	४१०	सर्वज्ञः सर्वगः सर्वः	३६
समोन्नतशिरःपादः	२८४	सर्वज्ञः सर्वशक्तिश्च	५७५
सम्यक् चतुरं चक्रं	७९	सर्वज्ञता च देवस्य	५४९
सम्यक् सप्तपदार्थज्ञाः	१२९	सर्वज्ञ त्वदृते वक्तुं	२२१
सम्यगित्थं गृहीतेन	१८५	सर्वज्ञाय स्वतन्त्राय	५
सम्यग्ज्ञानोपदेशेन	५३३	सर्वतः प्रकृतिं दृष्ट्वा	५४८
स यथा चेष्टते सृष्टौ	७६	सर्वतत्त्वमयं दाम	३८३
स यन्त्रपटसंयुक्तं	४३७	सर्वतत्त्वार्थपारज्ञः	१४०
स ययौ त्रिदिवं देवः	४९९	सर्वतोमुख उद्दिष्टः	५५२
स येन भ्रियते विष्णोः	८०	सर्वतोमुखमाहुस्तं	५४७
सरणैश्चाभिसरणैः	४७३	सर्वतोमुखशब्देन	५४९, ५५५
सरसं चर्क्षपर्यायं	३१३	सर्वतोऽविद्यया विद्धा	५४
सरसाः स्नेहवन्तश्च	६६	सर्वत्र कुम्भप्राग्भागेषु	३७४

	PAGE		PAGE
सर्वत्र प्राणिति व्यक्तं	५११	सर्वरोगा विनश्यन्ति	३७२
सर्वत्र प्रातिलोम्येन	५७०	सर्वलोकाधिपत्यार्हं	३०३
सर्वत्र मूलमन्त्रेण	३७४	सर्वलोकेश्वरे श्रीमति	४१६
सर्वत्र सममुच्चार्य	१७५	सर्वलोकेषु सर्वेश	४२०
सर्वत्राणप्रवीणोऽयं	४२१	सर्वलोकैककर्तारं	३४८
सर्वत्राप्रतिघा दिव्या	१७१	सर्ववाच्यार्थविषयं	५१३
सर्वत्राव्याहतत्वं यत्	२६	सर्वविघ्नोपशमनं	२३७
सर्वदावाप्तसकल	२७४	सर्वशक्तिमयो देवः	४४
सर्वदा सर्वभूतेषु	३४०	सर्वशक्ति समस्ताख्यं	१३
सर्वदुःखोपशमनं	२०७	सर्वशास्त्रार्थकूटस्थं	१६६
सर्वद्वन्द्वविनिर्मुक्तं	१८	सर्वसंहरणास्त्राणां	३४६
सर्वद्वारेषु वप्रेषु	४८३	सर्वसाधारणार्थानि	२४७
सर्वनाभाह्वयं चास्त्रं	३८७	सर्वसिद्धिप्रदं सर्वं	२२२
सर्वपुण्यकरीभावात्	२३	सर्वस्यास्य च का रक्षा	१४, १३९
सर्वप्रकृतिशक्तित्वात्	१६	सर्वाः प्रसीदन्ति सदा	२२३
सर्वप्रत्यक्षदर्शित्वात्	१८	सर्वाकारान्निराकारान्	१९०
सर्वप्रलयभूमित्वात्	१६	सर्वात्मनां समष्टिर्या	५४
सर्वबाधाप्रशमनं	२२२	सर्वात्मा सर्वतःशक्तिः	३६
सर्वभावात्मिका लक्ष्मीः	२६	सर्वाधारे सद्व्रते	४८०
सर्वभावानुगा विष्णोः	१६५	सर्वाध्यक्षाप्रमेयात्मन्	३३९
सर्वभावानुगा शक्तिः	२१	सर्वानमात्यानाहूय	४९०
सर्वभूतकृतावासं	१५	सर्वान् कामानिहावाप्य	२३७
सर्वभूतानुगा देवी	५१३	सर्वान् संगमयन् प्राणैः	५९३
सर्वभूतेषु भूतादौ	३६३	सर्वाभरणसंछन्नं	४५९
सर्वभोगैस्तु संपूर्णान्	२५६	सर्वाभरणसंयुक्तं	२३५, ३४४, ४७८
सर्वमन्त्रविशिष्टत्वात्	२४७	सर्वारिनाशनं शान्तं	४४६
सर्वमेतत्सबीजेन	२३३	सर्वार्थसाधकं घोरं	२४४
सर्वयन्त्रमयं देवं	४५४	सर्वार्थसाधकत्वेन	४५६
सर्वरत्नमयं दिव्यं	२६२	सर्वार्थसाधको नित्यः	४२१

	PAGE
सर्वार्थसिद्धिर्वसुधा	४५५
सर्वालंकारसंयुक्तं	२३१, २३८, २४२
सर्वालंकारसंयुक्ता:	२३६
सर्वा वागयमेवैक:	१४६
सर्वावासमनावासं	५३
सर्वाश्चर्यकर: सोऽयं	५४२
सर्वासां ग्रसनी दिव्या	५०७
सर्वास्त्रप्रकृतौ तस्मिन्	४९७
सर्वाह:सु जपेद्यस्तु	४६१
सर्वे चान्ये ग्रहास्तं तु	३७०
सर्वे जानपदा भीता:	४९३
सर्वे तमनघं कामा:	३७५
सर्वे तस्यौदरा रोगा:	३६९
सर्वे तीर्था: सर्वयज्ञा:	३५७
सर्वेन्द्रिययुतास्तत्र	६७
सर्वेभ्यो ह्यधिकं मत्वा	२३८
सर्वे वश्या भवन्तीह	२५९
सर्वेषां द्वीपवर्षाणां	२६६
सर्वेषामपि मन्त्राणां	३५२
सर्वेषामविपर्यासात्	२३
सर्वेषामेव जन्तूनां	२९९
सर्वेषामेव भूतानां	२२२, २४७
सर्वेषामेव वर्णानां	२२०, ३०४
सर्वेष्वङ्गादिधर्मेषु	३०७
सर्वे संभूय संयत्ता:	९
सर्वे स्वधर्मनिरता:	१९१
सर्वे स्वेष्वेव धर्मेषु	२३९
सर्वै: संभजनीयश्च	५२५
सर्वैरननुयोज्यं तत्	१२२

	PAGE
सर्वैरननुयोज्या हि	२१
सर्वैरनुमत: शश्वत्	३०७
सर्वोपादानतासाम्यात्	१६
स लीलार्थं पुनश्चेदं	३६३
सवनानि शिरोमध्य	३५९
सवितानं ससोपानं	४४७
स विष्णुश्चिन्त्यते यत्र	६०७
स विस्मितमना देवं	४२४
स वीर उदितो योगै:	५५१
सव्यापिन: क्रमादेतत्	२११
सव्यापिन: स्मृतं बीजं	२११
सव्यापी सोमगो विष्णु:	२११
सव्योरुं दक्षिणे गुल्फे	२८४
स संकर्षणसंकल्प:	७९
स सत्यार्णेन कथित:	५६५
ससाधना सप्रकारा	११९
स सार्वभौम: सकलान्	३४८
स सुगन्धि: समाख्यात:	५८०
स सोम उदितस्तेन	५२७
सस्यादिसृष्ट्ये धेनु:	२९
स स्वयं बिभिदे तेन	१०२
सहकार्यनपेक्षा या	२०
सहयोर्यत्स्मृतं ज्ञानं	१६७
सहस्रं जुहुयान्मन्त्री	३६८
सहस्रं भोजयेच्छुद्धै:	४५४
सहस्रचक्राय सहस्रनाम्ने	४२७
सहस्रधारमत्युग्रं	३७८
सहस्रपुरुषाव्यक्त:	५९८
सहस्रशीर्ष इत्येवं	५९७

	PAGE		PAGE
सहस्रादित्यसंकाशं	२३२	साक्षात्सोमस्वरूपा सा	१४५
सहस्राद्या लक्षमध्या:	२७०	साक्षादाराधनात्मैक:	११५
सहस्रायुतकोट्योघ	२४	साक्षादिदमिति व्यक्तं	१७
सहस्रारसमायुक्त	४१४	साक्षादुदयचक्रं तत्	७९
सहस्रारसमायुक्तं	३७९	साक्षाद्विष्णो: क्रियाशक्ति:	१४०
सहस्रारीयमुद्दिष्टा	२०८	साग्निं दीपयते नादं	१५१
सहस्रारेण चक्रेण	८०	साग्न्याषाढयुगं पश्चात्	३२९
सहस्रार्चिषमीशानं	१२९	साङ्गमन्त्रं तथा ध्यानं	४८६
सहस्रा सहगा यस्य	५९७	सा चानिरुद्धता तस्य	५५५
सहायभावं शास्त्राणां	११८	सा तमापतितं दृष्ट्वा	४०५
सहितं स्नापयेदेनं	३७५	सा तस्य जनयामास	३०३
सहृत्का हान्तरात्मा च	१६१	सा तु सर्वाणि भूतानि	३६३
सहेति च तत: पश्चात्	२१०	सा तेन बलिना राज्ञा	४०७
सहो बलं समाख्यातं	१६७	सात्त्वतं चेति तद्रूपं	१०४
स ह्यविद्यावशात् सर्व	५७५	सात्त्वतं शासनं सर्वं	११५
सांख्ययोगविधिर्यत्र	६०९	सात्त्वतादिषु तन्त्रेषु	२४६
सांख्ययोगसमावेशी	१२६	सात्त्वती गीयते शुद्धा	११०
सांख्यरूपेण संकल्प:	१०६	सात्त्वते शासने सर्वं	४८
सांख्यानां परमं ज्ञानं	५४२	सा द्वात्रिंशदरी विद्या	२०२, २०३
सांसिद्धिकप्रभावोऽयं	१२	साधकानां हितार्थाय	५००
सांस्पर्शिकैरिति ब्रूयात्	२५२	साधनं च द्विधा कार्यं	९६
साकारताकारता च	६०८	साधनं तस्य च प्रोक्त:	१२०
सा क्रिया तद्धरेर्वीर्यं	४१	साधारणौ च सर्वेषां	२३३
साक्षाच्च व्यवधानाच्च	११६	साधुना पृथिवी वश्या	४८८
साक्षात्कथयत: पृष्टात्	३	साधु पृष्टं त्वया तस्य	२७९
साक्षात्कारमयं चैकं	११४	साधु पृष्टं मुने रोगा:	३६२
साक्षात्कारावभासाख्या	११६	साधु साधु यदेतत्त्वं	२२१
साक्षात्परोक्षे तत्साध्ये	११४	साधूनां दर्शनं पुण्यं	४८६
साक्षात्पश्यद्धिरीशानं	८४	साध्यं प्रति विभो तन्मे	४५७

	PAGE		PAGE
साध्यते परमा मुक्तिः	४३१	सावित्रं नाम यज्ज्योतिः	५७१
सानन्दो वरुणश्चैव	५७४	साशनानशने प्रोक्ते	६०१
सा पङ्कजा जगद्धातुः	६०८	सा सप्रकारविज्ञान	५५५
सा प्रमाणमये चक्रे	९०	सा समुत्पादिता कृत्या	४०५
साप्रमेयस्तृतीयः स्यात्	५७४	सा सा प्रमाणचक्रस्य	९१
सा भुवः कथिता सद्भिः	५७४	साहाय्यकामस्ते प्राप्तः	४७६
सा भूतिर्विष्णुशक्तिः सा	४१	सा हि बिन्दुमती शक्तिः	१४५
सा भूमानं प्रति प्रायः	३००	सितपुष्पैः सितैर्वस्त्रैः	२६१
सा भूरिति समाख्याता	५७४	सिद्धं सुदर्शनं विष्णोः	३५०
सामर्थ्यत्रितयादानात्	२५	सिद्धगन्धर्वयक्षाश्च	२५९
सामान्यं येन सिद्धिः स्यात्	२६९	सिद्धविद्याधराकीर्णे	४
सामान्यस्यापवादस्य	१८०	सिद्धा नाम महाभागाः	१२९
सामितन्त्रमथान्यत्तु	१०७	सिद्धान्तश्रवणं दानं	२८३
साम्नां शाखाः सहस्रं स्युः	१०५	सिद्धान्तश्रवणं प्रोक्तं	२८३
सा यात्यनुत्तरस्पृष्टा	१४९	सिद्धार्थकादि स्नानीयं	२५३
सायुज्यमष्टमं प्रोक्तं	११०	सिद्धार्थमक्षतं चैव	२५३
सा येन धार्यते चक्रं	८१	सिद्धा विद्याधरा यक्षाः	२९७
सारं ग्रसति शब्दाख्यं	३२	सिद्धिं ददाति जीवानां	५३४
सारं ग्रसति संस्पर्शं	३२	सिद्धिं ददाति यो दिव्यां	५६८
सारं प्रज्ञामयं सत्त्वात्	३५	सिद्धिकाण्डमथैकं च	१०८
सा रक्तपद्महोमानां	२६३	सिद्धिदः सर्वभूतानां	५३३
सारमध्यवसायाख्यं	३३	सिद्धिभिश्च विचित्राभिः	१००
सा रात्रिस्तत्परं ब्रह्म	३८	सिद्धियोगाख्यया त्रीणि	१०९
सार्चिर्मालि महाभूतं	३९०	सिद्धे साध्ये मन्त्रमूर्ते	४८०
सार्थः सप्रतिपत्तिश्च	१८४	सीवन्याः पार्श्वयोर्गुल्फौ	२८५
सालग्रामं ततो गत्वा	३१०	सु इत्येवं समाख्याता	१७१
सालग्राम इति ख्यातं	४८५	सुकरा धर्ममर्यादा	९६
सालग्रामाह्वये पुण्ये	३०९	सुखदुःखोपभोगाय	४३३
सा वार्त्तां सुब्रुवन् याति	५८६	सुखस्पर्शानि चान्यानि	२५८

PAGE PAGE

सुखाख्या वारुणी रम्या २६४
सुखादिवासनास्तास्ता: १२४
सुदर्शनं च संकल्प: १११
सुदर्शनं नृसिंहं च २५९, ३७०
सुदर्शनं परोद्योग: ६०४
सुदर्शननृसिंहस्य २९९
सुदर्शनप्रभावस्थं ५६
सुदर्शनप्रभावस्य ४१०
सुदर्शनप्रभावेण ४०८, ४६४, ४६८, ४८१, ४८५, ५१४
सुदर्शनप्रभावोऽयं ३००
सुदर्शनमयं विष्णो: १०९
सुदर्शनमयीं सृष्टिं ४०
सुदर्शनमयी रक्षा १३९
सुदर्शनमयेनैव ५८
सुदर्शनमहामन्त्र ४०१, ४०५
सुदर्शनमहायन्त्रं ४६८
सुदर्शनमहायन्त्र ४०१, ४७१, ४९७, ४९८
सुदर्शनमहावह्नौ ९
सुदर्शनमिमं ध्यात्वा ३४४
सुदर्शनवपु: श्रीमान् ३०१, ३०९
सुदर्शनविमानं य: ३४८
सुदर्शनविमानस्य ३४८
सुदर्शनसमुन्मेषं ६०३
सुदर्शनस्य तद्दिव्यं १६३, १७०, १७९, १८८, १९३, १९९, २१२, २२०, २२५, २४१, २४९, २६०, २७२, २७९, २८७, २९९, ३१२, ३२८, ३४३, ३५३, ३६२, ३७२, ३७७, ३९२, ४००, ४१३, ४२०, ४३०, ४४०, ४४५, ४५६, ४७१, ४८२, ५००, ५१५, ५२८, ५४२, ५५१, ५६१, ५७१, ५८३, ५९५ ६०७
सुदर्शनस्य देवस्य ९३
सुदर्शनस्य मन्त्रस्य २४६
सुदर्शनस्य लेशेन १०१
सुदर्शनस्यापराङ्गात् ३२८
सुदर्शनस्वरूपं तत् १२
सुदर्शनाकृतिं विष्णुं ४५३
सुदर्शनाख्यं तद्दिव्यं १५६
सुदर्शनाख्यात्संकल्पात् ५२
सुदर्शनाङ्गसंभूतं ६०९
सुदर्शनात्मिकायास्ते २८
सुदर्शनाभिधानायै ६०६
सुदर्शनार्चां निर्माय ४०४
सुदर्शनाश्रयत्वं तु २
सुदर्शनाह्वया देवी १३९
सुदर्शनाह्वयो योऽसौ १०२
सुदर्शनेन क्रियया ७८
सुदर्शनेन ध्रियते ७९
सुदर्शनेन मरुता ७१
सुदर्शनेन यद्व्याप्तं २९
सुदर्शनेन या विष्णो: ७१
सुदर्शनेन युक्तस्य २२३
सुदर्शने परां भक्तिं ४०५

	PAGE		PAGE
सुदर्शनेरितं विष्णोः	३३, ६३	सुवर्णसूच्या संलिख्य	४३७
सुदर्शनेरितस्तां तु	३६	सुवर्णैर्बहुरत्नैश्च	३७६
सुदर्शनेरिताज्जातम्	६५	सुषुम्नया संचरते	१५१
सुदर्शनेरितात्तस्मात्	६६	सुषुम्नापश्चिमे चारे	२८९
सुदर्शनेरिताद्विष्णोः	६४	सुसंस्कृतान्नमाज्यं च	२५७
सुदर्शनेरिता विष्णोः	३२, ३३	सूक्तं तु पौरुषं पुंसः	५९६
सुदर्शनेरितास्ते च	३५	सूक्तेनानेन चैकैकं	४५४
सुदुर्लभमनाख्येयं	३१२	सूक्तैरेतैर्महायन्त्र	४५४
सुनन्दोऽथ समाकर्ण्य	४६९	सूक्ष्मं पुर्यष्टकं स्वाम्नी	५०५
सुनन्दोऽपि तथेत्युक्त्वा	४७०	सूक्ष्मं षष्ठं समुद्दिष्टं	१६६
सुनन्दो दर्पणेनैव	४५७	सूक्ष्मकालगुणावस्था	५१
सुनाभं क्षुरिका तीक्ष्णा	३८८	सूक्ष्मद्वयं साप्रमेयं	५७९
सुनीतिरिति राजासीत्	४६४	सूक्ष्मप्रभास्थित	२१६
सुनीते सुपूर्णेन्दुशीते	४७९	सूक्ष्ममर्थं निबोधेमं	५४४
सुपुत्राय सुशिष्याय	६१०	सूक्ष्ममर्थमिदानीं तु	५३२
सुप्त्यन्तिमः करिपदं	३२७	सूक्ष्मस्थः प्रथमः सूक्ष्मः	५६९
सुब्रह्मास्त्रमिति प्रोक्तं	५७४	सूक्ष्मस्थो गोपनः पश्चात्	५६९
सुभीषणं षोडशबाहु	३६१	सूक्ष्मावस्था हि सा तेषां	२१
सुमतिं तं समादाय	४६५	सूक्ष्मा सौदर्शनी शक्तिः	१६५
सुमतिस्तामथोद्वाह्य	४६८	सूक्ष्मेक्षयानुवृद्धौ सा	१५२
सुरकार्यार्थमेतत्त्वं	४२१	सूक्ष्मो नानाविधार्थो यः	५५७
सुरकार्येषु सर्वेषु	४१७	सूक्ष्मोऽर्थो वासुदेवाख्ये	५२४
सुराश्च मुनयः सर्वे	४१३	सूते च रमते चैव	५९२
सुरासुरगणाराध्य	१०४	सूत्रद्वयं पातयित्वा	२०५
सुरासुरेन्द्रसैन्येषु	७	सूर्यं ते स च वाग्घोता	५८५
सुरासुरैर्नियुज्यन्ते	३७७	सूर्यमुद्रामकालाढयं	१६५
सुवर्णपद्मसरसो	४०६	सूर्यवत्तपतस्तस्य	१७३
सुवर्णसालं परमं	४०६	सूर्यस्य यः परः सूयः	१८९
सुवर्णसूच्या यदि वा	२२५	सूर्याचन्द्रमसौ वह्निः	५४६

	PAGE		PAGE
सूर्यानलसहस्राभः	१६९	सोऽप्ययं नाभिचक्रस्य	३४७
सूर्येण यः सहायाति	५६६	सोऽप्यवस्थामतिक्रम्य	३०३
सूर्येन्दुवह्निरूपेण	२७	सोऽभूदनल्पकालेन	४६५
सूर्योपरि स्थितेनैव	५६७	सोऽभ्यभापत धर्मज्ञः	४०८
सूर्यो विष्णुं त्रिशत्वेनं	५९२	सोमं यथाभिषुण्वन्ति	५७६
सूर्यो हकारः प्राणस्तु	१५९	सोमः सूर्यस्ततः सोमः	२११
सृजत्यशेषरक्षार्थं	९३	सोम इत्यादिमन्त्रोऽयं	५९१
सृष्टानिरुद्धतः शक्तिः	५५	सोमतालाङ्कसूक्ष्मस्थ	२०९
सृष्टायां कर्मभूमौ ते	५५	सोमसूर्यदहनप्रभोज्ज्वलं	२१२
सृष्टायामथ शक्तौ तु	५५	सोमसूर्यात्मिका भूत्वा	१६९
सृष्टिं तथा विषामास्त्रं	२७८	सोमसूर्यानलाकल्पां	१
सृष्टिः सर्गो विसर्गश्च	१४८	सोमसूर्यौर्विबिन्दूनां	२०७
सृष्टिः सोमः समाख्याता	१५०	सोमस्य किरणा ज्ञेयाः	१५०
सृष्टिस्थितिलयत्राण	५७३	सोमस्य चरतो मार्गात्	५६६
सृष्टिस्थित्यन्तकारिण्यः	५०३	सोमाग्निसूर्यकिरण	२१५
सृष्टिस्थित्यन्तकारेण	१२२	सोमानलस्थसूक्ष्मस्थ	२०९
सृष्टौ ददाति तत्तस्मिन्	२५	सोमास्त्रमर्धचन्द्राभं	३८६
सेनापते पदं पश्चात्	१७६	सोमो ह्यभिष्टुतो यादृक्	५९१
सेवमानो व्रतस्थश्च	१३६	सोऽयं शास्त्रीयमासाद्य	१२१
सेवितं सुरनारीभिः	४०६	सोऽयं सुदर्शनं नाम	२६
सैव प्रोक्ता जुहूः प्राणः	५९३	सौदर्शनं तयोः प्रादात्	३०८
सैषा देवी क्रियाशक्तिः	१४३	सौदर्शनं महामन्त्रं	४८६
सोक्ता नृसिंहशब्देन	५५६	सौदर्शनं महायन्त्रम्	३४३, ३७०
सोऽचिरेणैव कालेन	३४६	सौदर्शननृसिंहस्य	२४४
सोऽथ तुष्टाव सुप्रीतः	४७८	सौदर्शनप्रभावेण	४३४
सोऽपश्यदाराद्भगवान्	४१८	सौदर्शनमहायन्त्र	४६३
सोपहाराश्च राजानः	२६३	सौदर्शनमिदं कूटं	२११
सोपानक्रमतः कालात्	५७	सौदर्शनस्य मन्त्रस्य	२८८
सोऽपि क्रियात्मभावेन	५१३	सौदर्शनस्य यन्त्रस्य	२२२, २३८, ३५३

	PAGE		PAGE
सौदर्शनानां मन्त्राणां	१६३	स्थितिचक्रं तु यन्मध्ये	८६
सौदर्शनीमिमां विद्यां	४२२	स्थितिप्रमाणरूपेण	८९
सौदर्शनेन कूटेन	२११	स्थितिशक्तिर्हि या चास्य	३४
सौदर्शनेन तिलकं	४३८	स्थितौ च कुरुते रक्षां	२५
सौमनं मुसलं चैव	४५१	स्थित्युत्पत्तिप्रलयकृत्	६०७
सौमनं शिबिकाभं तत्	३८५	स्थित्युत्पत्तिलयत्राण	५४०
सौरमस्त्रं समाख्यातं	३८२	स्थित्वा षोडश वर्षाणि	४५
सौराष्ट्राधिपती राजा	४०५	स्थीयते द्वादशारेण	३०१
सौर्यं वारुणपाशं च	२७६	स्थूलं तर्पयते विश्वं	५०४
सौवर्णराजतान् कुम्भान्	४४२	स्थूलं तु पञ्चमं बीजं	१६५
सौवर्णान् राजतान् कुम्भान्	४४९	स्थूलं पुरमधिष्ठाय	५०५
सौवर्णान् राजतान् वाथ	४४९	स्थूलः संसर्गजो योऽर्थः	५०१
सौवर्णैर्बहुभिः स्तम्भैः	२५०	स्थूलः सूक्ष्मः परः कालः	५२९
स्तब्धमात्मानमालक्ष्य	४८४	स्थूलः सूक्ष्मः परश्चेति	५०१
स्तब्धमैरावतं वज्रं	४९५	स्थूलचक्रस्वरूपाढ्या	१६५
स्तब्धस्वार्थोऽयमित्येवं	१५४	स्थूलमुक्ताक्षमालैव	३८५
स्तुतिभिस्तोषयामास	४८४	स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन	१५४, १६३, १८३
स्तूयते च सदा देवैः	५२५	स्थूलसूक्ष्मपरत्वेषु	५१५
स्तैमित्यस्थितिसंकल्प	८५	स्थूलसूक्ष्मपराकारा	१६४
स्तोत्रेणानेन भक्त्या च	७	स्थूलसूक्ष्मपरात्मानः	६०४
स्तोभात्मने इति ब्रूयात्	३३०	स्थूलसूक्ष्मपरैर्भावैः	१५६
स्त्रीभिरन्नैश्च पानैश्च	२६२	स्थूलस्य मन्त्रनाथस्य	१८२
स्थण्डिले मण्डिते शुद्धे	३६७	स्थूलोऽयं नमसश्चार्थः	५१९
स्थाणुं छित्त्वा यथा दग्ध्वा	१६६	स्थूलोऽयं प्रणवस्यार्थः	५०३
स्थापयामास कुण्डानां	४३६	स्थूलो लवादिमान् कालः	५२९
स्थापयित्वाभिषेकादि	४४३	स्थैर्यपार्थिवकाठिन्य	९१
स्थितं मूर्तिभिरष्टाभिः	५	स्नातकव्रतशाली च	१३५
स्थितः शास्त्रार्थभावेन	४३	स्नात्वाचम्य गृहीत्वान्यं	२४९
स्थितावनुपपन्नायां	३५४	स्नानार्थं शाटिकां दद्यात्	२५४

	PAGE		PAGE
स्नानीयपात्रं दिग्भागे	२५३	स्वज्योत्स्नासंचयप्रख्ये	२६६
स्निग्धं क्वचिदिवात्यर्थं	८४	स्वतः साक्षात्कृताशेष	४४५
स्पृष्ट्वा तु ताञ्जपेन्मन्त्रं	३७५	स्वतेजसा जगत् सर्वं	२२६
स्फुरद्वह्निशिखामध्ये	२९६	स्वतोऽवबुध्यते सर्वं	५२४
स्मरणादस्य चक्रस्य	२०४	स्वत्वेन वृणुते विश्वं	५२४
स्मरेत् स्वमण्डले वह्निं	२९३	स्वदेहसंपूर्णदिगन्त	४२६
स्मर्यन्ते मुनिभिर्नित्यं	१०५	स्वनामभिश्च विदुषः	४४८
स्मृता प्रातिस्विकी शक्तिः	१६७	स्वपदं पदहीनस्तु	३७६
स्मृतिध्वस्ताशेष	४२७	स्वपुरे स्वयमङ्गेषु	४८३
स्मृतिमात्रेण सर्वेषां	२०७	स्वप्नेऽपि पश्यत्यात्मानं	४०३
स्मृत्यैव स्वानुरक्तानां	२२६	स्वप्रभावेण तद्दोषं	४३६
स्मृत्वा चन्द्रे वकारं च	२९३	स्वभक्तप्रत्यनीकानां	२२६
स्मेरप्रसन्नवदना	२१५	स्वभावेनेन्द्रियार्थेषु	२९५
स्यन्दनेनाभिगमनं	४७५	स्वभासां निचयैर्ध्वस्त	१९०
स्यन्दनैः स्यन्दनाश्वाश्वैः	४९६	स्वमात्मानं भगवते	२५६
स्यन्दनैर्नरवर्यैश्च	२४७	स्वमूर्तिरक्षणे स्वेन	३५२
स्यन्दमानासु वेगेन	८	स्वमूर्ध्नि सिञ्चेत् त्रिस्तावत्	२५०
स्युः शक्तिशालिनो मन्त्राः	१६२	स्वमृते विष्णुसंकल्पं	१३९
स्रग्वाक् प्रोक्ता मुनीन्द्रैः सा	५६४	स्वयं तु संशयं प्राप्य	४
स्रमूर्ते इति च न्यस्य	३२२	स्वयं निर्गत्य देवोऽसौ	४०४
स्रष्टुमस्त्राणि सर्वाणि	२७५	स्वयं प्रवृत्तैः शस्त्रैश्च	४०६
स्राकारं कल्पयेन्नाभिं	१९४	स्वयमागतविज्ञानाः	६८
स्राकारग्रथितां चापि १९५, १९७, २००, २०१, २०३, २०५,	२०७	स्वयमेवांशरूपेण	२७४
		स्वयमेवाङ्गमन्त्राणां	४०१
स्राकारग्रथितेनैव	१९४	स्वरकूटास्तु चत्वारः	१४९
स्रुक्तयाज्यतया चोप	५८७	स्वरद्विरष्टकं वर्गाः	१६१
स्वं तदङ्गुष्ठनिष्ठ्यूत	२५२	स्वरव्यञ्जनकूटस्थैः	१६५
स्वं मेहत्यप्सु वै वीर्यं	५४५	स्वरव्यञ्जनकूटौ यौ	१४९
स्वगुरुं कण्वमासाद्य	४६६	स्वरव्यञ्जनभेदेन	१४५

	PAGE		PAGE
स्वरव्यञ्जनरूपेण	१४५	स्वस्य स्वाम्यनिवृत्तिर्या	५१८
स्वरव्यञ्जनसंयोगात्	१५४	स्वस्यासंबन्धपूर्वं यः	६००
स्वरशः प्रतिलोमोऽयं	५७८, ५७५	स्वस्वातन्त्र्यावबोधस्तु	५१८
स्वरसंपूर्णवदना	१६१	स्वाकारज्ञापितैश्वर्यं	५८१
स्वराज्यं ब्रह्महत्यादि	३६०	स्वातन्त्र्यमनियोज्यं तु	७५
स्वराज्यं विकटाक्षेण	३०८	स्वातन्त्र्यमूल इच्छात्मा	२५
स्वराणां प्रतिलोमो यः	५६९	स्वातन्त्र्यरूपा सा विष्णोः	२२
स्वराणां या परा विष्णोः	१५०	स्वातन्त्र्यादेव कस्माचित्	४०
स्वरूपं ब्रह्मणस्तच्च	१९	स्वातन्त्र्याननुयोज्येन	१३
स्वरूपं साधनं चास्य	२४१	स्वातन्त्र्येण स्वरूपेण	२४
स्वरूपकार्यभावादौ	८९	स्वात्मभित्तिसमुन्मीलत्	२२
स्वरूपचिन्तनैश्चित्रैः	९९	स्वात्मस्वात्मीयसंन्यासी	५८१
स्वरूपभूतं यत्पुंसः	११३	स्वात्मोपश्लेषिणं जीवं	५७७
स्वरूपशब्दविक्रान्तैः	६०९	स्वादिष्ठानि प्रभूतानि	२५७
स्वरूपशक्ती च तथा	४०१	स्वादिष्ठानि फलान्यस्मै	२५८
स्वरूपाणि तथा तेषां	३७८	स्वाध्यायाद्योगमासीनः	१३७
स्वरूपालोचनेनैव	५०२	स्वाध्याये वर्तमानास्ते	१३३
स्वरूपे नैव दृश्यन्ते	२१	स्वाग्नीं तर्पयते शक्तिं	५०४
स्वर्गापवर्गयोः पन्थाः	५६२	स्वाभाविकमिदं रूपं	४२४
स्वविद्यारक्षणरतः	४२१	स्वाभाविकी च सा प्रोक्ता	५५६
स्वशक्त्या च समाक्रान्ता	१६८	स्वाभिः स्वाभिः सुरमुने	२८८
स्वशक्त्या तु समाक्रान्ता	१६७	स्वाराध्यदेवताबिम्ब	४३४
स्वसंकल्पस्वरूपेण	५९९	स्वाश्रितप्रत्यनीका ये	३५९
स्वसंकल्पेन सृजति	६९	स्वाहा स्वाहुतमस्त्वेतत्	५९२
स्वसमाश्रितरक्षायां	३०३	स्वाहेति स्वात्मसंन्यासः	५८९
स्वसमाश्रितवात्सल्य	३९५	स्वीकर्तुं स सुतं सोमं	५७७
स्वसमाश्रितशत्रूत्थ	३५५	स्वीकृतो हि यदा विष्णोः	१२५
स्वस्ति चैव द्विरभ्यस्तं	३३२	स्वेन रूपेण पूर्वास्तान्	५३९
स्वस्मै प्रदापयामास	३०४	स्वे महिम्नि स्थितो देवः	५३०

	PAGE		PAGE
स्वे स्वे स्थानेऽनिरुद्धस्य	३७	हिंस्राणां मोहनार्थाय	१११
स्वैः स्वैरभ्यर्चयेन्मन्त्रैः	४५०	हितं च साधनं चेति	११३
		हितप्रवृत्तेर्लोकानां	११७
हंकारं विलिखेन्नेमिं	१९६	हितरूपं वचः सत्यं	२८२
हनद्वयं वर्म सास्त्रं	५७९	हितश्च रमणीयश्च	१७, ६०१
हनाद्यष्टाक्षरं चान्ते	५७९	हितसाधनमित्युक्तः	११३
हन्यन्ते तेन चक्रेण	२७५	हिताय सर्वजीवानां	५४३
हन्यमानेषु सैन्येषु	४९३	हिताहितातिहानेच्छुः	४४१
हयमेधशतेन याजयित्वा	२६८	हिनस्ति गच्छतीत्यादिः	५५०
हरति स्वीकरोतीह	५९४	हिनस्त्येष यथा चक्रं	२९७
हरत्यशेषदुरितं	५११	हिमवच्छिखरे रम्ये	३०६
हरिः स्वशक्तिरूपेण	२७४	हिरण्मये मेरुवर्षे	२६६
हरिद्रालेपनं कुर्यात्	२५५	हिरण्मयो य एवान्तः	३४७
हरिर्विक्रमिणा तेन	५६४	हिरण्यगर्भ इत्येवं	१७
हरेर्वाच्यायनः पुत्रः	१०१	हिरण्यगर्भादुद्भूतं	१०८
हर्षयत्यमलीकृत्य	५३५	हिरण्यगर्भो लोकादिः	१०१, १०२
हर्षयन्ति हि ते जीवान्	५३५	हिरण्यगर्भो विश्वात्मा	६०१
हवनश्रुत् समाख्यातः	५९२	हिरण्यवर्णो श्रीसूक्तं	६०१
हविर्निवेदयेच्छुद्धैः	३६९	हिरण्यवर्णा सा देवी	६०२
हविश्च पायसं दद्यात्	३६७	हुं येमाहामरर्वादु	३२२
हस्तदेहादिगो न्यासः	१८४	हुं वक्त्रे फट् शिरोदेशे	१८३
हात्सात् षात् शात्ततः	१५१	हुत्वा यथोक्तं स्वैर्मन्त्रैः	४५३
हानोपादानकर्मैव	२९३	हुनेद्वादित्रसंयुक्तं	४४९
हारं च वासवस्तस्य	२६२	हृत्पूर्वं वह्निमायायुक्	३१५
हारकेयूरकटक	२३१, २९७	हृदयं चाथ चक्राय	१७५
हारकेयूरताटङ्क	३५४, ३९८	हृदयं प्रथमं न्यस्य	३२०
हास्वा नञ्जभरञ्जास	३३७	हृदयादीन्यथाङ्गानि	१८३
हास्वा पक्षि यवद्रावि	३१५	हृदयान्तमिमं मन्त्रं	३३०
हास्वा यक्राचतसृवि	३३१	हृदयाय नमः पश्चात्	१७०

	PAGE
हृदयाराधनं प्रोक्तं	२७९
हृदये योगिनां नित्यं	५४६
हृदा पुनः समायोज्य	१६३
हृद्यं साज्यं गुडं दद्यात्	३६६
हृद्यागं प्रथमं कुर्यात्	२५२
हृन्मध्ये परमात्मानं	२९४
हृषीका विषयाः प्रोक्ताः	५३५
हृषीकेशत्वमीशस्य	५३५
हृषीकेशत्वमेतद्धि	५३५
हृषीकेशपदार्थं तु	५३४
हृषी ज्ञानं समुद्दिष्टं	५३६
हे इन्द्र परमेशान	५९२
हेतुः कामस्य संकल्पः	११८
हेतुमत्त्वपरोक्षं यत्	११४
हेतुमद्धेतुभावस्तु	११४
हेतुमद्धेतुभावोऽयं	११४
हेतुरुत्थानमर्थस्य	११८
हेतुस्तु सर्वसंन्यासः	११८
हेमपङ्कजमालाढ्यं	४७८
हेयतत्त्वानि दुर्गाणि	५७७
हेयप्रत्यर्थिता या सा	५५६
होतृभिः क्रतुरूपेण	५८४
होमकर्मणि निर्वृत्ते	४५०
होमलक्षचतुष्केण	२६६
होमान्ते देवमभ्यर्च्य	३७४
होमावसानसमये	४४३
होमैरेभिः समुद्भ्रान्ता	२६१
होरास्कन्धविकल्पैश्च	९८
ह्रस्वं दीर्घं च यत्किंचित्	६०३

ERRATA

Page	Verse	Read
55	40 b	आत्मानो
574	27 a	शङ्खद्वयं